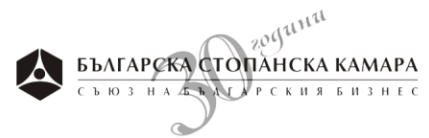

Оперативна програма
„Развитие на човешките ресурси“
2007-2013

Европейски съюз

Инвестира във вашето бъдеще

Европейски социален фонд

www.bia-bg.com

Проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“
Проектът се осъществява от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013, съфинансирана от Европейския социален фонд и Република България, по договор № BG051PO001-2.1.06

Проучване на образователната и професионално- квалификационна структура на заетите и работната сила на национално, секторно и регионално ниво

АНАЛИЗ 5.2.2.

РЕЗЮМЕ

Образованието все повече се превръща в икономическа детерминанта с широка обществена значимост включително и в качеството си на социален феномен. Освен предпоставка за устойчиво обществено развитие, високото общообразователно равнище на нацията се свързва с повишаване на благосъстоянието и задвижва икономическия потенциал на дадена страна. Технологичната промяна води до изменения в структурата на заетостта, което поражда необходимост от приобщаване на образователната система към технологичното преструктуриране. Така се засилва пазарната връзка между образованието и бизнеса и се пораждат стимули за подобряване на образователната система, за да може тя да отговори на предизвикателствата, които технологичната промяна поставя пред труда.

Повишаване на адаптивността и конкурентоспособността на работната сила като основен приоритет на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” (ОПРЧР) е възможно чрез развитие на системата на образованието и професионалното обучение и постигането на по-високо равнище на подготовка и квалификация на заетите лица.

Проучването има за цел чрез оценка на количествените показатели за състоянието на образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила и заетите лица да допълни основните изводи от предходните анализи за развитието на системата за оценка на компетенциите.

Анализът разглежда **основните тенденции в развитието на образователната и професионално-квалификационната структура на заетите лица и работната сила в периода 2004-2009 г. на национално равнище и по определените като приоритетни за изследването сектори и основни икономически дейности и области на страната.**

Акцентът в изследването на образователната структура на работната сила се поставя върху **анализиране на процесите в системата на висшето образование и на средното професионално образование** и открояване на съществуващи и потенциални проблеми в двете сфери. Липсата на статистически данни за образователното равнище на заетите лица по икономически дейности е главната причина изследването да се ориентира основно към анализиране на индикатори за образователното равнище на работната сила и, по-конкретно - на възрастовите групи в обхвата на висшето и средно специално образование. Развитието на системата на образованието като цяло и, в частност - на двете подсистеми, както и тенденциите в тяхното изменение, са оценени на базата на **съпоставка с аналогични показатели за ЕС като цяло и отделните страни-членки.**

Важна насока в анализа на образователната структура на работната сила, която ще бъде осъществена на следващ етап, е **изследване и оценка на степента на реализация на завършващите системата на висшето и средното професионално образование по професионални направления** като елемент на изискването за постигане на по-пълно съответствие между притежавано ниво на подготовка и професионални компетенции и структурата на заетостта по икономически дейности и региони.

Проучването е ориентирано и към **по-детайлно анализиране на състоянието и изменението на професионално-квалификационна структура на национално равнище и в определените като приоритетни за проекта сектори и**

основни икономически дейности: „Дейности в областта на информационните технологии”, „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти”, „Производство на основни метали”, „Хотелиерство”, „Ресторантьорство” и „Производство на хранителни продукти”, както и в избраните области София, Пловдив, Варна, Бургас и Стара Загора.

Анализирана е значителна по обем статистическа информация за България и страните от ЕС за периода 2004-2009 година и са направени допълнителни самостоятелни разчети, като на тази база са дефинирани основни тенденции в изменението на разглежданите индикатори.

Изследвани са голям брой количествени показатели, характеризиращи състоянието на образователната и професионалната структура на заетите и на образователното равнище на работната сила, и тяхната динамика в периода 2004-2009г. На базата на актуална статистическа информация **подробно са анализирани показатели за развитието на системата на висшето и на средното образование (с акцент върху средното професионално образование) на национално и регионално равнище.** Направена е оценка на изменението на разглежданите индикатори за периода и са формулирани изводи за състоянието и за основните тенденции в развитието на образователната и професионално-квалификационна структура на заетите лица и работната сила в различните аспекти за периода 2004-2009г.

Образователната структура на работната сила в България като равнище и развитие на основните количествени индикатори може да се определи като добра. Тя се характеризира с ясно изразена тенденция на намаление на броя на лицата с по-ниска степен на завършено образование при едновременно увеличаване на броя на лицата със завършено висше образование през всички години от разглеждания период. Въпреки това, **участието във всички степени на образователната система сериозно изостава от средните стойности за ЕС.** Все още относителният дял на населението на възраст от 20 до 64 години, участващо в образование и обучение, остава на твърде ниско равнище. **Много сериозно е изоставането на страната ни в развитието на системата „Учене през целия живот”.** При наличие на много малък брой студенти в програми с професионална ориентация, **доминира процентът на обучаващите се студенти по специалности в направление стопански науки и администрация и науки за обществото и човешкото поведение,** което не отговаря на обективната стопанска ситуация в страната. **Изключително негативна е тенденцията на съществено намаляване на студентите в образователно-квалификационната степен „Доктор”**, което в бъдеще може да създаде сериозни затруднения в развитието на науката и научните изследвания и да рефлектира във влошаване на съществуващата и към момента ниска степен на технологичното обновяване на българската икономика.

Връзката на новоприетите и обучаващите се студенти с потребностите на бизнеса е все по-слаба и не отразява реалните нужди от кадри в отделните отрасли и производства. От друга страна, загриженост буди откритата тенденция на преобладаващо по-ниско квалификационно равнище на заетите в някои от определените приоритетни сектори и икономически дейности.

Анализът на професионално-квалификационната структура на заетите лица е насочен към **изследване на изменението на броя и относителния дял на заетите по основни класове персонал съгласно НКПД за периода 2008-2009г. на национално равнище, по**

основни икономически дейности и статистически райони. Специално внимание е отделено на проучване на професионално-квалификационна структура на заетите в посочените като приоритетни за целите на проучването сектори и икономически дейности и области на страната.

С цел изготвяне на обективна оценка за състоянието на професионално-квалификационната структура на заетите лица **е разработен квалификационен индекс по икономически дейности и региони**, като проучването на конкретното равнище в посочените аспекти ще бъде извършено на следващ етап от анализа.

Регионалният анализ на образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила и заетите лица е ориентиран към:

- оценка на състоянието на висшето и средното професионално образование по статистически райони и области на страната;
- изследване на тенденциите в професионално-квалификационната структура на заетите лица в приоритетните икономически дейности по статистически райони и области, като подробно е анализирано разпределението на заетите лица по категории персонал и квалификационни групи в 5 области на страната ;
- проучване на професионално-квалификационната структура на заетите лица в областите София-град, Пловдив, Варна, Бургас и Стара Загора.

Сравнителният анализ на показателите за образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила и заетите лица в страните-членки на ЕС има за цел да определи мястото на България и да даде оценка за състоянието и развитието ѝ в светлината на общите европейски тенденции. Съпоставката спрямо общия брой на учениците и студентите в страните-членки на ЕС поставя **България в групата страни със сравнително по-ниски от средните стойности на показателите за Общността**, което е валидно за повечето изследвани индикатори.

Изследването на състоянието и развитието на образователната и професионално-квалификационна структура на заетите и на образователното равнище на работната сила **цели да се даде по-обективна оценка за развитието на образователната система от позициите на реалните потребности на пазара на труда.** В този аспект анализът дава възможност **да се конкретизират приоритетните научни области и специалности, в които следва да се насочи оценката на компетенциите на работната сила.** Модернизирането на трудовите пазари с оглед на повишаване на нивата на заетост е свързано с подобряване на образователното равнище и придобиване на нови умения, необходимо за приспособяване на работната сила към новите реалности на пазара на труда. Колкото по-развита е образователната система и по-широк е достъпът до образование и професионална подготовка, толкова по-голяма част от населението в трудоспособна възраст е ангажирано с различни образователни форми, което предпоставя високо качество на работната сила, респективно - и висока ефективност на трудовата дейност.

Заглавие на анализа:	Проучване на образователната и професионално-квалификационна структура на зетите и работната сила на национално, секторно и регионално ниво
Срок за изпълнение:	14.08.2010г.
Дата на представяне:	14.08.2010г.
Наименование на дейността:	Деятност 5 Подготовка на основни анализи и проучвания
Задача (напр.,5.1.1.1):	2010 г.: Проучване на образователната и професионално-квалификационна структура на зетите и работната сила на национално, секторно и регионално ниво
Код:	ISBN 978-954-9636-17-8
Версия:	Финална
Тип:	
Ниво на разпространение:	публично
Изготвил(и):	Людмила Векова, Димитър Златинов, Таско Тасков, Ивелина Танева, Венета Фингарова, Силвия Тодорова
Отговорник:	Людмила Векова
Ръководител на дейността:	Силвия Тодорова
Партньор (ако има такъв):	КНСБ КТ „Подкрепа“
Длъжностно лице от ОП РЧР:	
Кратко резюме	Целта на този анализ е изследване на основните показатели за състоянието и на най-важните тенденции в развитието на образователната и професионално-квалификационна структура на зетите лица и образователното равнище на работната сила на национално равнище, по приоритетни сектори, икономически дейности и области. Проучването цели да допълни възможните направления, в които следва да се развива системата за оценка на компетенциите на работната сила на национално, браншово и регионално равнище .Използваната методология включва информационни национални и международни източници, включително статистически бази данни от НСИ, НОИ, ЕВРОСТАТ, ЮНЕСКО и др. За провеждане на изследването са използвани индикатори и критерии, като наборът на данните е въз основа на изследване на съществуваща информация.
Ключови думи	Образователно-квалификационна степен, професионално направление, тясна област на образование, професионално обучение за придобиване на степен квалификация, квалификационна група, категория персонал

Съдържание

Резюме	2
Раздел 1. Въведение	11
1.1. Цел на анализа и връзка с другите проучвания/ изследвания/ анализи.....	11
1.1.1. Основна цел на проекта	11
1.1.2. Специфични цели:.....	12
1.1.3. Основни дейности в рамките на проекта :.....	12
1.2. Структура на документа.....	12
Раздел 2. Методология за работа	14
Раздел 3. Образователна и професионално-квалификационна структура на заетите и работната сила – основни характеристики	15
3.1. Образованието като европейски и национален приоритет.....	15
3.2. Образованието - фактор за развитие на компетенциите на работната сила.....	17
Раздел 4. Анализ на общото състояние и основните тенденции в развитието на образователната структура на работната сила и заетите лица	24
4.1. Основни тенденции в показателите, характеризиращи образователната структура на работната сила и заетите лица.....	25
4.1.1. Общи показатели за образователната структура на работната сила и заетите лица	25
4.1.2. Финансиране на системата на образование.....	42
4.2. Анализ на образователната структура на работната сила.....	46
4.2.1. Професионално образование.....	46
4.2.1.1. Брой и структура на професионалните училища	46
4.2.1.2. Брой и структура на учениците в професионалните училища	47
4.2.1.3. Брой и структура на учащите в професионалните училища за придобиване на III степен професионална квалификация.....	52
4.2.1.4. Брой и структура на учениците в професионалните училища за придобиване на IV степен професионална квалификация	55
4.2.2. Обучение в системата на висшето образование	57
4.2.2.1. Брой и структура на висшите училища	57
4.2.2.2. Брой и относителен дял на студентите.....	58
4.2.2.3. Структура на студентите по образователно-квалификационни степени професионален бакалавър, бакалавър и магистър и доктор	62
4.2.2.4. Структура на студентите по образователно –квалификационни степени във висшите училища по форма на собственост	64
4.2.2.5. Структура на студентите по образователно-квалификационни степени във висшите училища по форма на обучение	67

4.2.2.6.	Структура на студентите по пол и образователно-квалификационни степени	68
4.2.2.7.	Структура на студентите по образователно-квалификационни степени професионален бакалавър и бакалавър и магистър по тесни области на образование	70
4.3.	Анализ на системата за продължаващо обучение и професионална квалификация.....	94
4.4.	Реализация на работната сила според образователното равнище	96
Раздел 5.	Анализ на общото състояние и тенденции на развитие на професионално-квалификационна структура на заетите лица	99
5.1.	Анализ на структурата на заетите лица по основни икономически дейности	99
5.2.	Анализ на структурата на заетите лица по основни класове квалификационни групи	101
5.3.	Анализ на структурата на заетите лица по групи професии.....	105
5.4.	Анализ на структурата на заетите лица по категории персонал съгласно нкпд.	108
5.5.	Квалификационен индекс по икономически дейности и области	113
Раздел 6.	Анализ на професионално-квалификационна структура на заетите лица по основни икономически дейности	115
6.1.	Анализ на структурата на заетите лица по икономически дейности.....	115
6.2.	Анализ на професионално-квалификационната структура на заетите лица по приоритетни икономически дейности	117
6.2.1.	Професионално-квалификационна структура на заетите в „Дейности в областта на информационните технологии”	117
6.2.2.	Професионално-квалификационна структура на заетите в икономическа дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти”	119
6.2.3.	Професионално-квалификационна структура на заетите в икономическа дейност „Производство на основни метали”	121
6.2.4.	Професионално-квалификационна структура на заетите в икономическа дейност „Хотелиерство”	123
6.2.5.	Професионално-квалификационна структура на заетите в икономическа дейност „Ресторантьорство”	125
6.2.6.	Професионално-квалификационна структура на заетите в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти”	127
6.3.	Анализ на професионално-квалификационната структура на заетите лица в приоритетните сектори и икономически дейности по региони	129
6.3.1.	Професионално-квалификационна структура на заетите лица в сектор „Дейности в областта на информационните технологии” по региони	129
6.3.2.	Професионално-квалификационна структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” по региони	132
6.3.3.	Професионално-квалификационна структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на основни метали ” по региони.....	135

6.3.4.	Професионално-квалификационна структура на зетите лица в икономическа дейност „Ресторантьорство” по региони	138
6.3.5.	Професионално-квалификационна структура на зетите лица в икономическа дейност „Хотелиерство” по региони	141
6.3.6.	Професионално-квалификационна структура на зетите лица в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” по региони	145
Раздел 7.	Анализ на състоянието и развитието на образователната и професионално-квалификационна структура на зетите лица и работната сила по региони.	148
7.1.	Анализ на образователната структура на работната сила и зетите по региони	148
7.1.1.	Регионален анализ на системата на професионалното образование.....	148
7.1.1.1.	Брой и структура на професионалните училища по статистически райони и области	148
7.1.1.2.	Брой и структура на учащите се в професионални училища по статистически райони и области.....	151
7.1.2.	Регионален анализ на системата на висшето образование	152
7.1.2.1.	Брой и структура на висшите училища по статистически райони и области	153
7.1.2.2.	Брой и структура на студентите във висшите училища по статистически райони и области.....	154
7.2.	Регионален анализ на професионално-квалификационната структура на зетите лица	159
7.2.1.	Разпределение на зетите лица по категории персонал по статистически райони и области на страната.....	159
7.2.1.1.	Регионална структура на категория „Ръководни служители”	159
7.2.1.2.	Регионална структура на категория „Аналитични специалисти”	163
7.2.1.3.	Регионална структура на категория „Приложни специалисти”	165
7.2.1.4.	Регионална структура на категория „Помощен персонал”	167
7.2.1.5.	Регионална структура на категория „Персонал, зет с услуги за населението и охрана”	168
7.2.1.6.	Регионална структура на категория „Персонал, зет с търговия”.....	170
7.2.1.7.	Регионална структура на категория „Квалифицирани производствени работници”	171
7.2.1.8.	Регионална структура на категория „Оператори на машини, съоръжения, транспортни средства”	172
7.2.1.9.	Регионална структура на категория „Нискоквалифицирани работници”	174
7.2.2.	Професионално-квалификационна структура на зетите лица в приоритетни региони на страната	176
7.2.2.1.	Професионално-квалификационна структура на зетите лица в област София град	176

7.2.2.2.	Професионално квалификационна структура на заетите лица в област Пловдив	180
7.2.2.3.	Професионално квалификационна структура на заетите лица в област Варна	185
7.2.2.4.	Професионално квалификационна структура на заетите лица в област Бургас	190
7.2.2.5.	Професионално квалификационна структура на заетите лица в област Стара Загора	194
Раздел 8.	Сравнителен анализ на образователната и професионално-квалификационна структура в страните-членки на ЕС.....	199
8.1.	Сравнителен анализ на образователната структура в страните-членки на ЕС ...	200
8.1.1.	Общи показатели за образователната структура на работната сила и заетите лица в страните-членки на ЕС	200
8.1.2.	Финансиране на системата на образование в страните-членки на ЕС	215
8.1.3.	Сравнителен анализ на образователната структура по образователно-квалификационни степени бакалавър, магистър и доктор в страните-членки на ЕС	218
8.1.4.	Сравнителен анализ на студентите по образователно-квалификационни степени бакалавър и магистър в страните-членки на ЕС	225
8.2.	Сравнителен анализ на професионално-квалификационната структура на заетите в страните-членки на ЕС	228
8.2.1.	Образователната структура в страните-членки на ЕС по широки области на образование	228
8.2.2.	Професионално-квалификационна структура на заетите в страните-членки на ЕС	230
8.2.3.	Mismatch и безработица на пазара на труда в страните-членки на ЕС	232
Раздел 9.	Заклучение и препоръки, включително за промяна на нормативната база	235
9.1.	Образование и квалификация за по-конкурентноспособна национална икономика	235
9.2.	Образователна структура на работната сила и заетите лица.....	235
9.3.	Професионално-квалификационна структура на заетите лица по основни професии и икономически дейности	240
9.4.	Сравнителен анализ на образователната и професионално-квалификационна структура на заетите лица в страните от ЕС	243
9.5.	Препоръки за подобряване на нормативната база	244
Раздел 10.	Литературни източници (изписват се в унифициран формат)	246

Използвани съкращения:

<i>Съкращение</i>	<i>Описание на съкращението</i>
БВП	Брутен вътрешен продукт
БСК	Българска стопанска камара – съюз на българския бизнес
ЕИП	Европейско икономическо пространство
ЕС	Европейски съюз
КИД 2008	Класификатор на икономическите дейности 2008
КНСБ	Конфедерация на независимите синдикати в България
КТ „Подкрепа”	Конфедерация на труда „Подкрепа”
МСКО	Международна стандартизирана класификация на образованието
НАОА	Национална агенция за оценка и акредитация
НКПД	Национален класификатор на професиите и длъжностите
НОИ	Национален осигурителен институт
НСИ	Национален статистически институт
ОКС	Образователно-квалификационна степен
ISCED	International Standard Classification of Education
ISCED 5	First stage of tertiary education
ISCED 6	Second stage of tertiary education

Раздел 1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ЦЕЛ НА АНАЛИЗА И ВРЪЗКА С ДРУГИТЕ ПРОУЧВАНИЯ/ ИЗСЛЕДВАНИЯ/ АНАЛИЗИ

Настоящият анализ „Проучване на образователната и професионално-квалификационна структура на заетите и работната сила на национално, секторно и регионално равнище” е разработен в рамките на проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони”. Проектът се осъществява в периода 2009-2013 г. от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес, в съответствие с договор № BG051PO001-2.1.06/23.10.2009 г. по мярка BG 051PO001-2.1.06 “Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда чрез активни действия на социалните партньори” по Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси” 2007-2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Партньори по проекта са Конфедерация на независимите синдикати в България и Конфедерация на труда “Подкрепа”.

Съдържанието на анализа е ориентирано основно към изследване на количествените параметри на състоянието и развитието на образователната и професионално-квалификационна структура на заетите и работната сила в различните аспекти. В този смисъл той е продължение и конкретизация на проучването на състоянието на пазара на труда в България, направено в рамките на анализ 5.2.1. в частта, засягаща пряко качеството на работната сила и, в частност - нейните компетенции. Анализът на състоянието и основните тенденции в развитието на образователната и професионално-квалификационна структура на база изследване на количествените характеристики и параметри е пряко насочен и обвързан с проучване на съдържанието на образователните и квалификационни програми в посока на придобиване на необходимите компетенции. Обвързването на проблематиката на двата анализа дава изходна база за насоките, в които следва да се насочи придобиването и развитието на компетенциите на работната сила и, в този смисъл, определя някои от изискванията, на които следва да отговаря информационната системата за тяхното оценяване.

Резултатите от анализа като продължение на предходните анализи в рамките на проекта са насочени към това да дадат обективна представа за обхвата, съдържанието и насоките за развитие на системата за оценка на компетенциите на работната сила.

Обобщени са най-важните изводи от анализа на образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила и заетите в отделните аспекти и са дефинирани препоръки за подобряване на нормативната база във връзка с осигуряване на необходимата информация, като са посочени и възможни решения за преодоляване на дефинираните проблеми.

1.1.1. ОСНОВНА ЦЕЛ НА ПРОЕКТА

Обща цел на проекта е повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на пазара на труда чрез изграждане на система за оценяване на компетенциите на работната сила на браншово и регионално ниво.

1.1.2. СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ:

- Анализ и дефиниране на изискванията към компетенциите на работната сила при отчитане на европейските, национални и браншови изисквания и стандарти;
- Изграждане на браншова и регионална референтна мрежа и информационна система за оценяване и актуализиране на компетенциите на работната сила, съобразно настоящите и бъдещи потребности на пазара на труда;
- Подобряване на координацията и информационния обмен между националните, браншови и регионални структури на работодателите и синдикалните организации и отговорните държавни институции при оценяване на компетенциите на работната сила;
- Национално признаване и създаване на предпоставки за интегриране на информационната система за оценяване на компетенциите на работната сила в бъдещото електронно правителство за повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на работна сила.

1.1.3. ОСНОВНИ ДЕЙНОСТИ В РАМКИТЕ НА ПРОЕКТА :

Задачата на анализа е **проучване и оценка на състоянието и развитието на образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила и заетите лица чрез изследване на основните индикатори на национално равнище и по дефинираните като приоритетни за целите на анализа сектори, икономически дейности и области**. Чрез изследване на основните характеристики и тенденции за периода 2005-2009г. на базата на наличната статистическа информация и съпоставката с аналогичните показатели за страните от ЕС се оценява образователното равнище и професионално-квалификационната структура на работната сила и заетите в посочените аспекти. Специално внимание е обърнато на проучване на състоянието на системата на висшето и средното професионално образование, като цяло, и в регионален аспект. Чрез систематизирането на информация от НОИ за периода 2008-2009г. е изследвана професионално-квалификационната структура на заетите лица на национално равнище и по приоритетни икономически дейности и области.

На базата на резултатите от анализа могат да бъдат определени дейности, както и категории персонал и професии на национално, браншово и регионално равнище, за които изграждането на система за оценка на компетенциите на работната сила има приоритетно значение.

1.2. СТРУКТУРА НА ДОКУМЕНТА¹

Анализът е насочен към изследване на образователната и професионално-квалификационната структура на работната сила и заетите по основни икономически дейности и региони на страната при съпоставка с основни тенденции, наблюдавани в ЕС.

¹ Кратко описание на основните раздели и тяхното съдържание

В Раздел Трети „**Образователна и професионално-квалификационна структура на заетите и работната сила – основни характеристики**” се извеждат специфичните проявления и най-важните изисквания към образованието, произтичащи от приоритизирането му на национално и европейско ниво. Обръща се внимание на водещото значение на образованието за развиването на професионалните компетенции и формирането на човешки капитал, посредством който по нов начин се осмисля и дефинира производственият фактор труд в съвременната икономика.

В Раздел Четвърти „**Анализ на общото състояние и основните тенденции в развитието на образователната структура на работната сила и заетите лица**” се изследва състоянието и развитието на образователното равнище на работната сила. Анализирани са общите индикатори за образователната структура на работната сила и заетите лица и показателите за финансиране на образователната система, като оценката за тяхното състояние е направена на базата на съпоставката с аналогичните показатели за ЕС. В извеждането на основните тенденции, характеризиращи образователната структура на работната сила, се акцентира върху изменението на показателите за състоянието на висшето образование, на средното професионално образование и ученето през целия живот. Анализът на обучението в системата на висшето образование се базира на изчерпателно проследяване на брой и структура на висшите училища, на структурата на новозаписаните, на обучаващите се и на завършващите студентите по пол, форми на обучение, образователно-квалификационни степени, тесни области на образованието, професионални направления. В сферата на професионалното образование акцентът се поставя върху броя и структурата на професионалните училища и тенденциите в развитието на степените по професионална квалификация. При системата за продължаващо обучение се изследват аспектите и състоянието на ученето през целия живот и участието във формално и неформално образование в нашата страна. Специален акцент, който е свързан с продължаване на анализа, е оценка на реализацията на работната сила съобразно образователното равнище, ориентиран към проучване на завършващите системата на висшето и средното професионално образование.

В Раздел Пети „**Анализ на общото състояние и тенденции на развитие на професионално-квалификационна структура на заетите лица**” се изследва професионално-квалификационната структура на заетите лица по икономически дейности, по основни класове квалификационни групи, по групи професии и по категории персонал по съгласно НКПД. Специално внимание се обръща на тенденциите, свързани с текущата икономическа криза и ефектите, които тя би оказала върху бъдещото развитие на заетостта и производствената структура на страната. Проследява се и потенциалът за развиване на определени дейности по приоритетните сектори в отделните региони. С цел обективна оценка на професионално-квалификационната структура е разработен квалификационен индекс по икономически дейности и области, като неговото изследване в посочените сфери е обект на следващ анализ.

Раздел Шести „**Анализ на професионално-квалификационна структура на заетите лица по основни икономически дейности**” се изследва структурата на заетите лица по класове персонал, като акцентът е върху професионално-квалификационната структура в определените като приоритетни за проекта „Дейности в областта на информационните технологии”, „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти”, „Производство на основни метали, „Хотелиерство”,

„Ресторантьорство“ и „Производство на хранителни продукти“. Анализирана е и професионално-квалификационната структура на заетите лица в посочените дейности по статистически райони и области на страната.

Раздел Седми „Анализ на състоянието и развитието на образователната и професионално-квалификационна структура на заетите лица и работната сила по региони“ включва регионален анализ на образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила и заетите. Изследвани са състоянието на висшето и средното професионално образование по статистически райони и области на страната по отделни показатели. Разглежда се също регионалната структура по категории персонал на заетите лица по статистическите райони и областите на страната. Подробно е анализирана професионално-квалификационната структура на заетите лица в приоритетните региони за проекта - София-град, Пловдив, Варна, Бургас и Стара Загора.

В **Раздел Осми „Сравнителен анализ на образователната и професионално-квалификационна структура в страните-членки на ЕС“** с оглед отчитане и съпоставка на състоянието на българската образователна и професионално-квалификационна структура със страните от ЕС, се представя сравнителен анализ на тенденциите, наблюдавани в нашата страна и средноевропейските равнища на изследваните показатели. Засягат се аспектите на развитие на висшето и средното професионално образование и ученето през целия живот, образователната структура по широки области на образование и професионално-квалификационната структура на заетите в страните-членки от ЕС.

В раздел **Девети „Заклучение и препоръки, включително за промяна на нормативната база“** се съдържат основни изводи от предходните раздели на анализа. Направени са най-важните заключения и са формулирани препоръки, включително и за промяна на нормативната база с оглед на установени негативни тенденции от цялостния анализ. Конкретните констатации и предложения се отнасят до приоритетното място на образованието и квалификацията за изграждане на по-конкурентоспособна национална икономика, образователната структура на работната сила и заетите лица и професионално-квалификационната структура на заетите лица по основни видове професии и икономически дейности. В частта на препоръките за подобряване на нормативната база основно внимание се обръща върху необходимостта от набиране на статистическа информация за образователното равнище по икономически дейности, който е съществен с оглед изграждането на системата за оценка на компетенциите на обективна и реалистична информационна база.

Раздел 2. МЕТОДОЛОГИЯ ЗА РАБОТА

Анализът се базира на проучване на голям брой показатели, характеризиращи състоянието на образователната и професионално-квалификационната структура на заетите и работната сила в дефинираните като приоритетни сектори, икономически дейности и региони. Използвани са показатели, които дават възможност да се изследват различни характеристики на образователната и професионално-квалификационната структура и същевременно позволяват тя да се оцени чрез съпоставката с аналогични показатели за останалите страни от ЕС.

Изследването е ориентирано към проучване на показателите за периода 2005-2009г. за които има налична информация и е извършено на базата на данни от Националния статистически институт и Националния осигурителен институт. Направени са и собствени допълнителни изчисления за изследване и анализиране на образователната и професионално-квалификационна структура на национално, секторно и регионално равнище, като са съпоставени и оценени и допълнителни показатели.

Ползвани са данни и от ЕВРОСТАТ, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие и ЮНЕСКО.

Раздел 3. ОБРАЗОВАТЕЛНА И ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ И РАБОТНАТА СИЛА – ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

3.1. ОБРАЗОВАНИЕТО КАТО ЕВРОПЕЙСКИ И НАЦИОНАЛЕН ПРИОРИТЕТ

Постигането на по-висок процент на заетост и увеличаването на участието в пазара на труда до голяма степен зависи от качествените характеристики на работната сила, а образованието и професионалната подготовка като състояние и развитие са в основата на постигането на по-високо качество на човешкия фактор. Подготовката на квалифицирана работна сила съобразно нуждите на пазара на труда е свързана с развитие на образователната система на базата на по-тясно обвързване с реалните потребности на бизнеса и съобразяване с утвърдените европейски стандарти и национални приоритети. От друга страна, насърчаването на качеството на работните места като един от водещите европейски приоритети изисква формиране на квалифицирана работна сила, притежаваща необходимото образователно равнище и професионална подготовка.

Постигането на заложените амбициозни цели в сферата на общото и професионалното образование и обучение и на обучението през целия живот е предпоставка за същественото подобряване на образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила и на заетите. Същевременно то е в основата на увеличаването на производителността и растежа на конкурентоспособността на европейските икономики и за преодоляване на изоставането в сравнение със страни с водещи показатели в тази насока.

При ограничените, поради негативното развитие на демографските процеси, възможности за нарастване на работната сила, единствената алтернатива за компенсирание на недостига от кадри е подобряване на техните качествени характеристики чрез по-високо образователно равнище и професионална квалификация. Състоянието и развитието на системата на образованието и професионалното обучение е определящо за придобиване на компетенции, отговарящи на потребностите на икономиката на знанието и информационното общество. При условията, при които функционира и се променя съвременният пазар на труда – на високи изисквания по отношение на търсенето на работната сила и на засилваща се конкуренция при предлагането, образователното

равнище и професионалната квалификация, степента на притежаваните ключови знания и умения стават определящи за качеството на човешкия фактор.

Едновременно с това, в условията на индустриално реструктуриране и значителни технологични промени, в т.ч. и ускорено развитие на информационните процеси, постоянното подобряване и развитие на качеството на работната сила като равнище на притежаваните компетенции става основен фактор за повишаване на конкурентоспособността на икономиката на всяка страна. Съществуващите изисквания за високо качество на производството и продуктите, динамичното развитие на новите технологии и създаването на съвременна организация на труда налагат равнището на притежаваните компетенции от страна на работната сила като определящ фактор за засилване на адаптивността на човешките ресурси.

Световната финансова и икономическа криза оказва сериозно влияние върху икономическото и социално развитие на България, доведе до нови предизвикателства към образователното равнище и професионалната подготовка и квалификация на работната сила и наложи необходимостта от неотложни мерки и в областта на образованието като основа на съвременната “икономика на знанието”.

Стратегията „Европа 2020”, насочена към устойчиво изграждане на ЕС в дългосрочен план и преодоляване на негативните последици от световната финансова и икономическа криза, предвижда един от трите основни приоритета да бъде интелигентен растеж – нова формулировка на заложената с Лисабонската стратегия приоритет за изграждане на икономика, основаваща се на знания и иновации. Въз основа на заложените приоритети, Стратегията 2020 като продължение на Лисабонската стратегия разглежда образованието като една от ключовите области, в които е необходимо да се предприемат действия на европейско равнище с цел да се стимулират конкурентоспособността, производителността и потенциалът за растеж на страните от ЕС. Стратегията задава като една от водещите цели, която следва да ръководи действията на държавите-членки на ЕС повишаване на равнищата на образование, като акцентът се поставя върху намаляване на дела на преждевременно напускащите училище на 10 % от сегашните 15 % и същевременно увеличаване на дела на населението на възраст 30–34 години със завършено висше или равностойно на висшето образование от 31 % най-малко на 40 % през 2020 г.

До 2020 г. 16 млн. работни места повече ще изискват високи квалификации, а търсенето на ниски умения ще спадне с 12 млн. работни места. Постигането на по-дълъг работен живот ще изисква възможността да се добиват и развиват нови умения през целия живот.

Модернизирването на трудовите пазари с оглед на повишаване на нивата на заетост е свързано с подобряване на образователното равнище и придобиване на нови умения, за да може работната сила да се приспособи към новите условия и възможните промени и същевременно да повиши производителността на труда.

Развитието и изпълнението на Европейската квалификационна рамка на национално ниво е свързана с „придобиването и признаването на компетенции, необходими за по-нататъшно обучение и на трудовия пазар по време на общото, професионалното, висшето образование и образованието за възрастни, включително неформално и неофициално обучение”.

Образованието и обучението са основата за устойчиво развитие, което определя и европейските насоки за тяхното развитие. Изготвената от ЕК актуализирана Стратегическа

рамка за европейско сътрудничество в областта на обриването и обучението определя насоките на сътрудничеството на европейско ниво в тази област. Програмата за учене през целия живот за периода 2007-2013г. е основно средство за развиване на ролята на образователните системи за обучение.

Развитието на системата на образованието е основа за подобряване на интелектуалния потенциал на нацията. Ключов въпрос за страната във връзка със стратегията „Европа 2020“ е развитието на човешкия капитал като условие за осигуряване на висок и устойчив растеж в дългосрочен план.

Постигането на една от водещите цели на Стратегията „Европа 2020“ – стимулиране на иновациите и научните изследвания освен на базата на заложеното увеличаване на разходите за тях (до 3% от БВП е възможно чрез развитие на образователната структура на работната сила и повишаване на образователното равнище на заетите лица.

Развитието и подобряването на образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила в Република България е едно от най-важните условия и съществена предпоставка за изграждането на конкурентноспособна икономика, основана на знанието, за постигането на висока производителност на труда, нарастващи доходи и качество на живот. При ограничения ресурсен потенциал, за ускореното развитие на България това е най-добрата и печеливша алтернатива

Образователната система е основата за придобиване на компетенции, необходими за по-пълна и ефективна реализация на работната сила. От друга страна, на базата на реалната оценка на притежаваните компетенции могат да се дефинират главните насоки за развитие на образователната система като обхват на обучение по отделни степени и специалности и като съдържание на образователните програми.

Оценката на компетенциите позволява да се реализира на практика връзката образование–практика, да се повиши степента на съответствие между реалните потребности от работна сила на национално и регионално равнище и нейните количествени и качествени характеристики.

3.2. ОБРАЗОВАНИЕТО - ФАКТОР ЗА РАЗВИТИЕ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ НА РАБОТНАТА СИЛА

Развитието на високите технологии и масовото им навлизане в обществения живот наложи промяна на технологичната структура на производството. Свързаното с това реструктуриране, непрекъснато усъвършенстване и развиване на нови компетенции и умения от работниците и служителите се превърна в основен фактор за изграждане на конкурентно производство. Конкурентоспособността на една икономика вече не се измерва единствено с традиционните показатели за производителност на труда, разходи за труд на единица продукция и динамика на валутния курс, но и с отделяните разходи за технически прогрес и иновации (R&D) и нивото и инвестициите за образование и обучение на работната сила като дял от БВП. Необходимостта от непрекъснато усъвършенстване и обогатяване на натрупаните знания, наложена от технологичната промяна, превръща образованието във водеща сфера на социалния живот, тъй като високата степен на технологизация на производството изисква и по-широки квалификационни умения и компетенции. Синтезът между технически прогрес и образование и обучение в този смисъл предопредели и развиването на „нови теории за икономически растеж“,

определящи като основни производствени фактори човешкия капитал (индивидуалните способности на хората да подпомагат производствения процес) и иновационните технологии (израз на технологичния прогрес). Основен акцент при тези теории е, че общественото благосъстояние, основано на постигнатия икономически растеж чрез развиване на човешкия капитал и иновационната дейност, се прекроява в по-добър жизнен стандарт, реструктуриране на разходите за лично потребление с оглед поддържане на високо ниво на образование, изграждане на различен мироглед, ценностна система и подтик към знания.

Образованието има водещо значение за формирането на човешкия капитал, посредством който по нов начин се осмисля и дефинира производственият фактор труд в съвременната икономика. Акцентът се поставя върху задълбочаване на придобитите знания и умения, които надграждат и целенасочено моделират естествените качества на човека в процеса на обучение и съчетани с професионален и социален опит оформят високо качествени трудови ресурси. „В икономически смисъл човешкият капитал се разглежда като производствен фактор, който прибавен към класическите производствени фактори - труд, капитал, земя - повишава тяхното производително използване, в резултат на което се постига по-висока ефективност на производствения процес, респективно икономически растеж.“ (Сотирова, 2009). Колкото по-развита е образователната система и по-широк е достъпът до образование и професионална подготовка, толкова по-голяма част от населението в трудоспособна възраст е ангажирано с различни образователни форми, което предполага високо качество на работната сила, респективно - висока ефективност на трудовата дейност. Представен нагледно процесът на задвижването и създаването на икономическия растеж според новите теории за растежа има следния вид:

ФИГУРА 1 ДЕТЕРМИНАНТИ НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ

Обвързването на инвестиции в образование и инвестиции в научни изследвания като основни детерминанти за ускоряване на икономическия растеж резултира в концептуалното изграждане на теорията за ендегенния икономически растеж. Тя дължи наименованието си на термина ендегенен (самозараждащ се, възпроизвеждащ се), защото разглежда детерминантите на растежа – производителност на труда и технически прогрес – като производни на вътрешно присъщи за икономиката механизми, отличаващи се с мултипликативен ефект. Теорията се съсредоточава и цели да покаже как в условията на глобализация приоритетното развиване на нефундаментални икономически дейности като стимулиране на образование и обучение през целия живот подпомагат икономическия растеж и носят приходи в политическите и икономическите граници на съответната държава. Важна предпоставка в ендегенната теория, е че ядро на икономическия растеж е образователното ниво на нацията, от което се задвижва - както развиването, така и използването на производствени технологии, и се достига максимален производствен капацитет, разбиран не само като налични мощности за производство, но и компетенции за тяхното използване. От тази гледна точка, базисно значение се отдава на понятието човешки капитал, тъй като то се разглежда като перпетуум мобиле на икономическия прогрес.

От последователите на ендегенната теория Робърт Лукас съсредоточава вниманието си върху теорията за човешкия капитал, която се развива от Теодор Шулц в началото на 60-те години на XX век като обосновка на предимствата от инвестирането в образование за подобряване на производителността на труда в селското стопанство в САЩ (Schultz, 1961). По-късно изследванията се разширяват за всички стопански сфери и емпирично за САЩ се доказва, че доходът от човешки капитал е по-голям от дохода от физическия капитал (техника и съоръжения).

Едно от първите определения за човешки капитал дава Ричард Гууди, според когото човешкият капитал се състои от „знания, умения, отношения, начини на осмисляне и други качества, които подпомагат процеса на производство” (Goode, 1959). В обществен план човешкият капитал отразява процесите на капитализиране на индивидуалния потенциал и се свързва със следния кръг от дейности: степени на образование и услуги, предоставяни от образователния пазар, вътрешнофирмено професионално обучение, изграждане на професионална квалификация и преквалификация (Сотирова, 2009). Според Гари Бекер (Becker, 1962) човешкият капитал се явява измерител на икономическата ценност на уменията на работещите и се разделя на две части „човешки капитал от общо значение” (който се създава от образователната система изобщо и задвижва иновационния потенциал на обществото) и „човешки капитал със специфично значение” (който може да се използва само от текущия работодател и е резултат както на цялата образователна система, така и на корпоративни обучения). Отличителна черта на човешкия капитал е, че е резултат от инвестиционна дейност – направените публични разходи за образование и поддържане на образователната система, индивидуалните разходи за образование и поддържане на професионалната квалификация, корпоративното инвестиране в професионално обучение.

Типичните фази на натрупване и развиване на човешкия капитал се представят от Волфганг Франц (1996) на база моделите на Хекман (1976) и Франц и Кьониг (1984) и са в много тясна връзка със състоянието и тенденциите във всички степени на образователната система. Състоятелността на избрания подход се потвърждава и в други изследвания като

фазите се определят на база възрастта и когнитивните способности на индивидите: обучение, трудов живот и пенсионни години (Boucsekine&al, 2000). Всеки индивидуално преценява каква част от своя живот да посвети на обучение преди да започне работа, по време на активен трудов живот или да се пенсионира. Различните поколения според множество фактори, включващи ниво на икономическо развитие, културни и цивилизационни навици, особености на образователната система и пазара на труда и др., по различен начин възприемат необходимостта от по-продължително обучение. Съвременните условия, обаче, налагат продължаващо обучение през целия живот и строгата определеност на обучителния цикъл става невъзможна.

Първата фаза на натрупване на човешкия капитал обхваща степените на средното и висшето образование. Инвестициите в човешки капитал на този етап се състоят от пропуснатите доходи и направените разходи за получаване на образователна степен. Обхватът на разходите за образование включва такси за обучение, разходи за учебни материали и пособия, месечна издръжка в периода на обучение, а също и алтернативната цена на обучението – пропуснатите доходи, които биха се получили при активна работа вместо образование и обучение. Посочените образователни разходи се мотивират в известна степен от очакванията за получавани приходи под формата на трудово възнаграждение при започване на работа. Този първоначален етап е изключително важен за развиването на професионалната компетентност, тъй като поставя основата на по-нататъшното развитие и усвояване на определени компетенции, които включват индивидуално обусловените способности, умения, методи, знания, опит, отношения, потребности и ценности, които човек придобива, развива и прилага в своя живот. В тази фаза се прави и самостоятелно финансира индивидуалният избор на професия и специалност, които по-късно стават ключови за реализацията на трудовия пазар и определят неговата склонност и отношение към работата. Избраното на този етап равнище на образование придобива професионална стойност и значимост в процеса на работа и е залог за успешното изпълнение на трудовите ангажименти. Придобитите знания и умения в този етап са най-важният елемент на човешкия капитал и последващото развитие на компетенциите има надграждащ, а не основополагащ характер.

Следващата фаза на натрупване на човешки капитал включва прякото използване на вече усвоените компетенции в производствения процес, където те се доразвиват и усъвършенстват при продължаване на образованието под формата на фирмено обучение с оглед подобряване на професионалната квалификация. По същество на този етап се осъществява професионалната реализация, ключово значение за която имат вече усвоените знания и изградени навици. Освен като, израз на запознаване със специфични длъжностни и корпоративни аспекти в процеса на работа, фирменото обучение се мотивира и от естествената амортизация на човешкия капитал, изразяваща се в степента на забравяне на наученото. В този аспект, корпоративните инвестиции за подобряване на образованието и квалификацията на работещите водят до повишаване на индивидуалната производителност на труда и ефективността на производството, което се прекроява в разширяване на производствената дейност и увеличаване на печалбите. На агрегирано ниво подобряването на индивидуалната производителност на база образователните и обучителни дейности води до повишаване на масата на човешкия капитал, което се свързва с подобряване на използваната обществена технология и обуславя по-висок икономически растеж.

Същевременно, описаните кумулативни ефекти на разширяване на общата производителност на труда посредством подобряване характеристиките на човешкия капитал не биха били възможни без реализация на придобитите компетенции в процеса на работа. Трудовата реализация се свързва със заемането на определена длъжност и изпълняването на определени професионални задания и по същество представлява своеобразен риск, който теорията за човешкия капитал посредством стимулирането на образованието превръща в надеждност. Нивото на риска да се заема по-висока позиция и успешно да се изпълняват поставените задачи пряко зависи от притежаваната професионална подготовка. По-високата степен и качество на образование предполага повече умения за справяне с работните задължения, което пряко рефлектира върху производствения резултат. Рискът работодателят да се довери на определен служител и да му повери да изпълнява определени задачи в известна степен се намалява от демонстрираните в процеса на работа, но придобити в различните степени на образование, умения и компетенции от индивида. В този аспект посредством реализацията (трудовата ефективност) се измерва рискът, свързан с изпълнението на служебните задължения, който се приема в общия случай, че е толкова по-малък, колкото е по-високо нивото на квалификация на дадения служител или работник. От друга страна, като измерител на трудовата ефективност се приема нивото на заплащане, което е също пряко свързано с придобитото образование и квалификация. Следователно, чрез заплащането се оценяват двата вида риск – рискът, свързан с качеството на изпълнение на трудовите ангажименти (зависи от придобитите навици и познания и умения по специалността в различните степени на образованието и измерва индивидуалната трудова ефективност) и рискът заплащането да бъде подценено или надценено като стойност, което да рефлектира върху трудовото представяне и мотивация (индивидуалната стойност и преценка на вложените в придобиване на квалификация разходи). Изведено накратко, качествено средно и висше образование дава знания и изгражда качества, които намират реализация на пазара на труда, която е толкова по-висока (респективно носи по-високо заплащане), колкото по-ефективен (по-производителен и печеливш) е положеният труд. Следователно, образованието е в основата на високо технологичното производство, чрез което се постига интензивен (на база по-добро използване на наличните ресурси) икономически растеж, а по този начин двустранно се удовлетворяват интереси на работещи (по-високо заплащане) и работодатели (по-висока печалба) с оглед постигане на по-висок обществен просперитет и благосъстояние на цялото общество. Както се изтъква в теорията на ендогенния растеж „икономически растеж се постига не при прилагане на ендогенната теория в страни с голям брой население, а в страни с голяма маса човешки капитал“ (Робърт Лукас).

Третата фаза, свързана с човешкия капитал, обхваща времето след преустановяване на активния трудов живот, през което инвестиции в образование се правят само, за да се повиши полезността от свободното време. Нивото на икономическо развитие на отделните страни може да налага активна трудова дейност и през този етап, което да е съпроводено с необходимост от продължаващо обучение. Предизвикателствата пред съвременните пенсионни системи с оглед влошаване на демографската структура на населението налага увеличаване на пенсионната възраст, което обуславя не само по-дълъг трудов живот, но и необходимост от поддържане на компетенциите и трудовите умения. Професионалните обучения и преквалификация в този аспект и за хора в постаивна трудова дейност стават

нужни, при което на агрегирано ниво се повишава масата на човешкия капитал, предпоставка за ускоряване на икономически растеж.

Освен теоретична обосновка, обвързаността между технологии и образование и обучение с оглед постигане на по-висок икономически растеж се потвърждава и от събрани емпирични данни и проведени наблюдения. Ускорената технологизация на производството рязко повишава търсенето на по-високо образована работна сила и засилва необходимостта от провеждане на фирмени обучения (Bartel&al., 2003). Това е особено актуално за ИТ сектора, където нуждата от непрекъснато осъвременяване на знанията и уменията обуславя активния обучителен процес. В друг аспект технологичната промяна води до изменения и в структурата на заетостта, което поражда необходимост от приобщаване на образователната система към технологичното реструктуриране. Така се засилва пазарната връзка между образованието и бизнеса и се пораждат стимули за подобряване на образователната система, за да може тя да отговори на предизвикателствата, които технологичната промяна оформя пред труда. Актуалността на образованието и учебните програми е изключително важна за постигането на ендегенен икономически растеж, защото освен че високото ниво на образование и развиването на научноизследователски дейности обуславя интензивността на техническия прогрес, то определя и степента на използването на технологичните достижения. Същевременно, навлизането на високите технологии и търсенето на по-високо квалифицирани кадри създава естествени стимули за повишаване на квалификацията, от което следва промяна на образователните програми и разширяване на насоките на професионалното обучение. Именно в това се състои ендегенният характер на постигнатия на база развиване на човешкия капитал и иновациите икономически растеж – по-високото образование задвижва иновационния потенциал на дадената страна, изискващ поддържане на образователното равнище и непрекъснато усъвършенстване на характеристиките на човешкия капитал, като посоченият синтез има мултиплициращ и кумулативен характер, отразяващ се в постигането на по-висок икономически растеж. На емпирично ниво тези заключения се потвърждават от зависимостта, че по-голям акцент върху образование и обучение се поставя в сектори с висока производителност на труда (Bresnahan&al., 2002) и същевременно страни, които инвестират повече в обучение и образование отделят повече средства и за развиване на иновации (OECD, 2003), като по същество това са водещите икономики в света. Най-ясният пример за задвижването на иновационния потенциал в тези страни посредством стимулиране на образованието е, че техни ученици и студенти, показали добри резултати в обучението, е много по-вероятно да станат предприемачи и да развият собствен бизнес, в който да приложат или разработят нови технологии (European Commission, 2009), отколкото отлични студенти в страни с ниско общообразователно равнище. Следователно, по-голямо внимание на образованието и обучението се обръща повече в страни и сектори с по-висок растеж на производителността, което е предпоставка за икономически растеж, защото технологизацията на производството и съпътстващото повишаване на производителността изискват по-задълбочени умения и квалификация. Същевременно технологичната промяна се свързва с развиване на нови умения, което прави други ненужни и така се поражда необходимостта от получаване на по-добро образование и обучение, включително и на фирмено ниво.

В заключение, резюмирайки основните теоритични и емпирично установени заключения на теорията за ендегенния икономически растеж, се налагат следните изводи (Lindbeck et al., 2000):

- съществува ясна положителна връзка между производителност и ниво на образование и обучение;
- по-високите нива на образование и обучение стимулират развиването на иновационния потенциал на нацията;
- развиването на иновации по емпирични данни определя между 25 % и 50 % от икономическия растеж, а в социален аспект представлява „трудната заетост на утрешния ден“ (Лисабонска стратегия);
- налице е положителна връзка между високите нива на икономически растеж, породен от технологичната промяна, и образованието и обучението при тенденция за засилване на значимостта на образованието като източник на икономическия растеж при ускорена технологична промяна;
- наблюдава се взаимосвързаност и обвързване на образованието и обучението с оглед реструктурирането на заетостта вследствие на технологичната промяна и необходимост от актуализиране на образователната система при по-тясна връзка с бизнеса.

Образованието все повече се превръща в икономическа детерминанта с широка обществена значимост, включително и в качеството си на социален феномен. Освен предпоставка за устойчиво обществено развитие, високото общообразователно равнище на нацията се свързва с повишаване на благосъстоянието и задвижва икономическия потенциал на дадена страна. Както емпиричните данни сочат, водещите световни икономики приоритетно развиват областите на образованието и технологиите, които са както двигател на растежа, така и част от антикризисна политика, защото натрупаният човешки капитал е невъзможно да бъде загубен на база спекулативни борсови операции или недобро макроикономическо регулиране. В този аспект, единственият икономически ресурс, който не се характеризира с намаляваща възвръщаемост и ефектът от използването му непрекъснато се мултиплицира, е човешкият капитал, формиран на база степените на образованието и корпоративната ангажираност посредством провеждането на професионални обучения. Човешкият капитал е неизчерпаем производствен ресурс, чието поддържане е свързано със значителни инвестиции в образование и обучение, но и с изключително силен положителен ефект за развитието на икономиката, който освен на теоретично ниво, намира и ясна практическа обосновка.

Раздел 4. АНАЛИЗ НА ОБЩОТО СЪСТОЯНИЕ И ОСНОВНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА И ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

Образователната структура на работната сила и на заетите лица е резултат от процесите в развитието на системата на образованието в количествено измерение – като обхват на обучаващите се в различните образователни степени и като качество на образователните програми.

Анализът на образователната структура на работната сила по отделните показатели има за цел:

- да изследва изменението на основните показатели, за които има налична статистическа информация за периода от 2005 до 2009г.;

- да дефинира основните тенденции в развитието на основните показатели за периода от 2005 до 2009г.

- да обобщи най-важните изводи за развитието на образователната структура на заетите и работната сила за посочения период.

Проучването се базира на налични официални статистически данни на НСИ, НОИ, ЕВРОСТАТ, ЮНЕСКО за анализирания показател за периода 2005-2009г.

Възрастовите групи, включени по дефиниция в съдържанието на работната сила, обхващат населението на възраст от 15 до 64 години. Посоченият обхват на работната сила предполага при проучването на образователната структура да бъдат анализирани образователните степени, в които са включени лицата от посочените възрастови групи.

Акцентът на анализа на образователната структура върху работната сила определя ориентацията на проучването върху изследване на тенденциите в състоянието и развитието на:

- системата на средното образование, като се разглежда по-конкретно системата на професионалното образование за придобиване на III степен професионална квалификация;

- системата на висшето образование;

- системата на „Учене през целия живот“ чрез участие във формално образование и неформално обучение .

Анализът на образователната структура изисква детайлно проучване на процесите, които протичат в развитието на отделните образователни степени, на изменението в количествените и качествените показатели за броя и структурата на обучаващите се в тях.

На базата на ретроспективния анализ на обучаващите се по отделните образователни степени в различните разрези и аспекти за периода 2005-2009г., за който са налице статистически данни, и на тенденциите в изменението им по отделни показатели, са дефинирани основни изводи и очаквания за тяхното развитие .

Проучването на състоянието и прогнозирането на изменението на образователната и професионално квалификационна структура се базира и на анализ на тенденциите в развитието на отделните образователни степени – основно системата на висшето и средното образование в частта професионално образование. Изследвани са и основни

количествени показатели, характеризиращи системата за „Учене през целия живот“ във връзка със значението ѝ за подобряване на равнището на професионална подготовка и квалификация.

Липсата на информация за образователното равнище на заетите лица по основни икономически дейности на този етап ограничава целите на анализа до посочените по-горе аспекти.

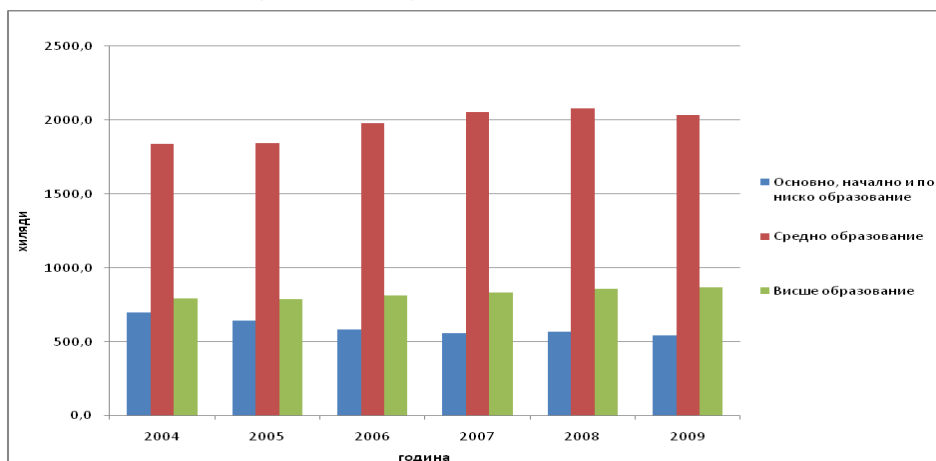
4.1. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ПОКАЗАТЕЛИТЕ, ХАРАКТЕРИЗИРАЩИ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА И ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

4.1.1. ОБЩИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА И ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

Проучването на образователното равнище на работната сила се базира на анализа на участието на населението от възрастовите групи, включени по дефиниция в съдържанието на категорията работна сила (на възраст от 15 до 60 години за жените и 63 години за мъжете) в съответните степени на образователната система.

Образователната структура на работната сила в България може да се определи като добра на базата на равнището и развитието на основните количествени характеристики и, преди всичко, броя и относителния дял на лицата със завършено средно и висше образование. Значителният брой и, съответно - високият процент на лицата със завършено средно и висше образование - през 2009г. 84,3% (2899,8 хил.) от лицата на възраст 15-64 години попадат в тази група, са основание в количествен план образователната структура на работната сила да се характеризира като добра. Освен като обхват на лицата с високо равнище на образование за разглеждания период 2004-2009г., образователната структура се подобрява в количествено изражение, едновременно, и в абсолютно изражение – като брой на лицата със завършено средно и висше образование, и като процент спрямо населението, попадащо в съответните възрастови групи.

Фигура 2 Работна сила (15-64 години) по завършено образование в България

Източник: НСИ

Изследването на динамиката в изменението на броя на населението с различна степен на завършено образование за периода 2005-2009г. показва няколко основни тенденции:

- ясно изразена посока на намаление на броя на лицата с по-ниска степен на завършено образование – основно, начално и по-ниско за целия период;
- ежегодно нарастване на броя на лицата със завършено средно образование до 2008г. и намаление с 44 хил. души през 2009г. спрямо предходната;
- увеличаване броя на лицата със завършено висше образование през всички години от разглеждания период.

Изменението на броя на работната сила със завършена съответна степен на образование дава основание тенденциите в развитието на образователната структура да се характеризират като положителни, поради протичащите паралелни процеси на намаление на лицата с по-ниска степен на образование и, същевременно, ежегодно нарастване на броя на лицата на възраст 15-64 години със завършено висше образование. По отношение на работната сила със средно образование, промяната в посоката на нейното изменение в последната година от периода е причина да не бъде дефинирана еднозначна тенденция.

Анализът на структурата на работната сила по степен на завършено образование потвърждава извода за положителната тенденция в нейното изменение. За периода 2004-2009г. образователната структура се променя в позитивна посока едновременно в две направления – намаление на процента на работната сила с основно, начално и по-ниско образование и същевременно нарастване на относителния дял на лицата на възраст 15-64 години със завършено висше образование. За периода 2004-2009г. относителният дял на работната сила с основно, начално и по-ниско образование намалява съществено – от 20,95 на 15,7%, като едновременно с това се увеличава процентът на лицата с висше образование от 23,85 на 25,2%.

ТАБЛИЦА 1 СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА (15-64 ГОДИНИ) ПО ЗАВЪРШЕНО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ (%)

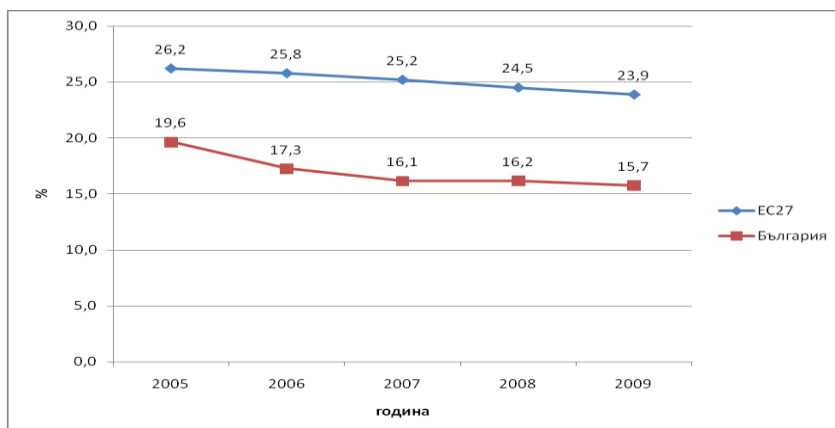
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Общо	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Основно, начално и по-ниско образование	20.9	19.6	17.3	16.1	16.2	15.7
Средно образование	55.3	56.3	58.6	59.6	59.3	59.1
Висше образование	23.8	24.1	24.1	24.2	24.6	25.2

Източник: НСИ

Общоевропейската тенденция на намаление на дела на икономически активните лица със завършено основно, начално или по-ниско образование, който за периода 2005-2009г. спада от 26.2 % до 23.9 % (виж Фигура 4), е валидна и за Българи. За посочения период процентът на икономически активните лица със завършено основно, начално или по-ниско образование в страната намалява от 19.6% до 15.7 %, като трябва да се отбележи, че през всички тези години относителният дял на работната сила със завършено най-ниско образователно равнище е под средното ниво за ЕС27. Нещо повече, през 2009 г. нашата страна се нарежда сред десетте страни-членки с най-нисък дял на икономически активни лица с по-ниско от средно образование. Въпреки че по стойност на този показател България е далеч от страни като Словакия (2009 г. – 5.9 %), Чехия (2009 г. – 6.5 %), Литва

(2009 г. – 6.6 %) и Полша (2009 г. – 8.4 %), равнището му през последните години се доближава до стойностите на страни като Германия, Унгария и Словения.

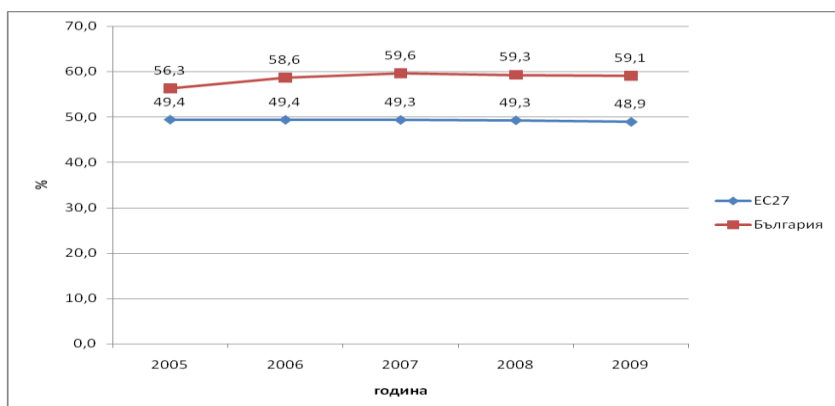
ФИГУРА 3 ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНОТО НАСЕЛЕНИЕ (15-64 ГОДИНИ) С ОСНОВНО, НАЧАЛНО И ПО-НИСКО ОБРАЗОВАНИЕ В ЕС И БЪЛГАРИЯ

Източник: ЕВРОСТАТ

Позитивна е тенденцията и по отношение на изменението на дела на икономически активните лица със завършено средно образование през периода 2005 – 2009 г. Докато средноевропейските стойности бележат постепенно намаление 49.4 % до 48.9 %, в България се отчита нарастване на дела на работната сила със средно образование от 56.3 % до 59.1 % (виж Фигура 5). В рамките на наблюдавания период стойностите на показателя достигат своеобразен връх през 2007 г.- 59.6 %, след което се отбелязва лек спад, но равнището продължава да бъде над 59 % (2008 г. – 59.3 %; 2009 г. – 59.1 %). Това изменение на процента на икономически активните лица със завършено средно образование може да се оцени като положително, в резултат на което през 2009 г. страната ни се нарежда сред десетте страни-членки с най-високи стойности на този показател, доближавайки се най-близко до държави като Германия и Естония. Все още обаче остава съществена разликата с нивото на страните като Словакия (2009 г. – 77.6 %), Чехия (2009 г. – 77.4 %), Полша (2009 г. – 67.1 %), Унгария (2009 г. – 64.1 %) и Австрия (2009 г. – 64.0 %). България се причислява и към деветте страни-членки на ЕС, при които се наблюдава ръст в дела на икономически активните лица със средно образование в рамките на периода 2005 – 2009 г.

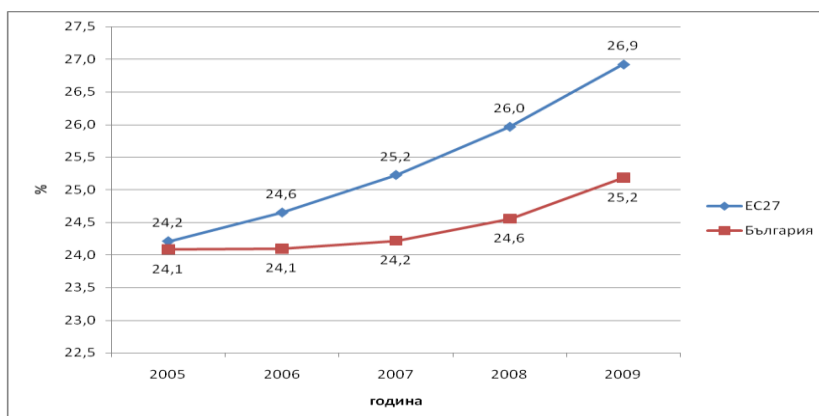
ФИГУРА 4 ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНОТО НАСЕЛЕНИЕ (15-64 ГОДИНИ) СЪС СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ В ЕС И БЪЛГАРИЯ

Източник: ЕВРОСТАТ

На фона на общоевропейската тенденция на нарастване дела на икономически активните лица със завършено висше образование от 24.2 % до 26.9 % за периода 2004-2009г. (виж Фигура 6), и в България също се отчита ръст в стойността на този показател от 24.1 % през 2005 г. до 25.2 % през 2009 г. Въпреки това положително изменение, важно е да се отбележи, че през целия разглеждан период делът на работната сила с висше образование в нашата страна е под средното равнище за страните-членки на ЕС. При това, поради слабото ежегодно нарастване на процента, с течение на времето тази разлика не само не намалява, но дори се задълбочава, като изоставането спрямо страни като Ирландия (2009 г. – 37.8 %), Белгия (2009 г. – 37.7 %), Люксембург (2009 г. – 37.6 %), Кипър (2009 г. – 37.1 %), Финландия (2009 г. – 36.2 %) и Естония (2009 г. – 35.3 %) става много съществено. При запазване на темповете на нарастване на относителния дял на икономически активните лица със завършено висше образование, изоставането от равнището на показателя за ЕС, като цяло, ще става още по-голямо и трудно за преодоляване. Същевременно, при сравнително слабото ежегодно нарастване на процента на икономически активните лица със завършено висше образование, България трудно би реализирала една от важните цели на стратегията „Европа 2020“ – най-малко 40% от младите хора да са със завършено най-малко средно или висше образование.

ФИГУРА 5 Относителен дял на икономически активното население (15-64 години) с висше образование в ЕС и България

Източник: ЕВРОСТАТ

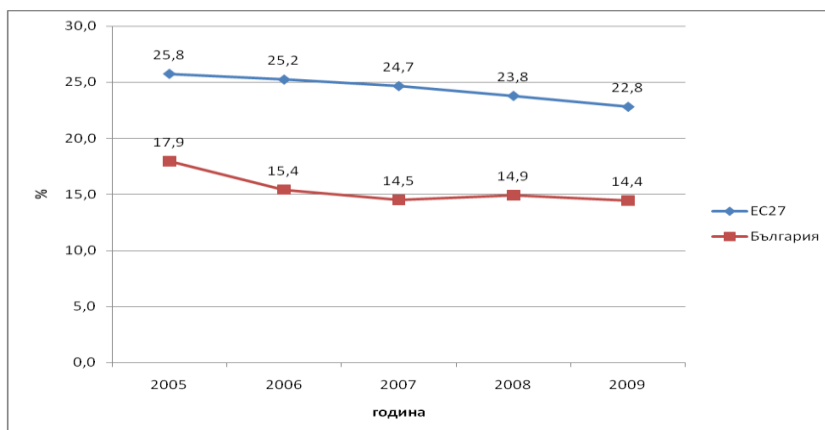
Като обобщение за показателя структура на икономически активното население по степени на завършено образование можем да отбележим, че в България през периода 2005 – 2009 г. се наблюдават следните тенденции:

- Намаление на дела на икономически активните лица със по-ниско от средно образование;
- Нарастване на дела на работната сила със завършено средно образование и със завършено висше образование;
- България се нарежда сред десетте страни-членки с най-висок дял на икономически активно население със завършено средно образование;
- Въпреки посочените по-горе благоприятни тенденции, трябва да се отбележи, че по отношение на дела на икономически активните лица с висше образование България все повече се отдалечава от средния показател за страните от ЕС.

Важни показатели, чрез които може да бъде анализирано и оценено образователното равнище на заетите лица, е структурата на заетите лица по степени на завършено образование. Докато образователната структура на работната сила показва потенциала, който се крие зад динамиката на относителния дял на икономически активните лица с високо образователно равнище, а също така и възможните бъдещи предизвикателства породени от движението на дела на лицата с най-ниско образование, то структурата на заетите лица по степени на завършено образование отразява действителния образователен капацитет на икономиката.

През периода 2005-2009 г. общоевропейската тенденция на намаление на дела на заетите лица с най-ниско образователно равнище (от 25.8 % през 2004г. до 22.8 % - 2009г.) е характерна и за България (виж Фигура 7). Това позитивно изменение се проявява в намаление на процента от 17.9% през 2005 г. до 14,4% през 2009 г., като трябва да се отбележи, че през целия наблюдаван период относителният дял на заетите лица с по-ниско от средно образование е под осреднената стойност за ЕС27. Равнището на този показател през 2009 г. нарежда България сред страните от ЕС, които се отличават с най-ниските стойности – Чехия (5.3 %), Литва (5.6 %), Полша (8.2 %), Естония (8.6 %), Латвия (10.6 %), Унгария (11.7 %), Германия (14.1 %).

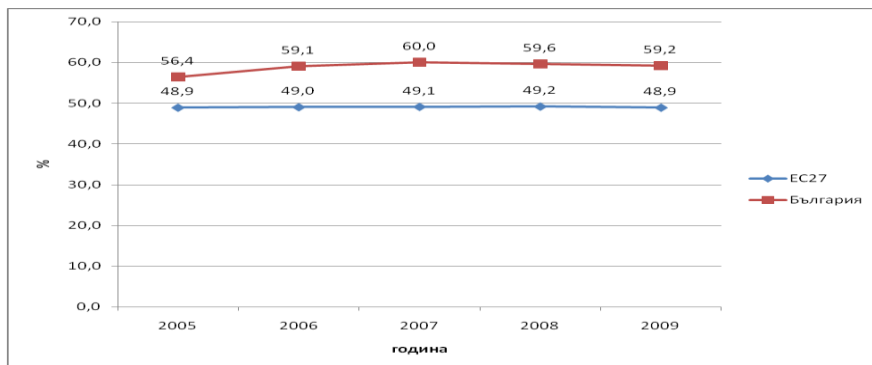
Фигура 6 Относителен дял на заетите лица с основно, начално и по-ниско образование в ЕС и България

Източник: ЕВРОСТАТ

По отношение на дела на заетите лица със завършено средно образование през периода 2005-2009 г. общоевропейска тенденция на постепенно повишение до 2008 г. (49.2 %), последвана през 2009 г. от лек спад до равнището от 2005 г. (48.9 %), се наблюдава и в България. Същата динамика на развитие се проявява в нашата страна в изменението на показателя по години – след своеобразен връх през 2007 г. (60.0 %), следва намаление на стойността на показателя до 59,2% през 2009г. Разликата е, че докато по отношение на показателя за ЕС27 стойността в края на периода се запазва на изходно равнище, в нашата страна през периода 2005-2009 г се отчита съществено повишение от 56.4 % до 59.2 %, което нарежда България в групата на страните с най-високи стойности на разглеждания показател като Чехия (77.6 %), Полша (66.3 %), Унгария (64.3 %), Австрия (64.0 %) и Латвия (59.9 %).

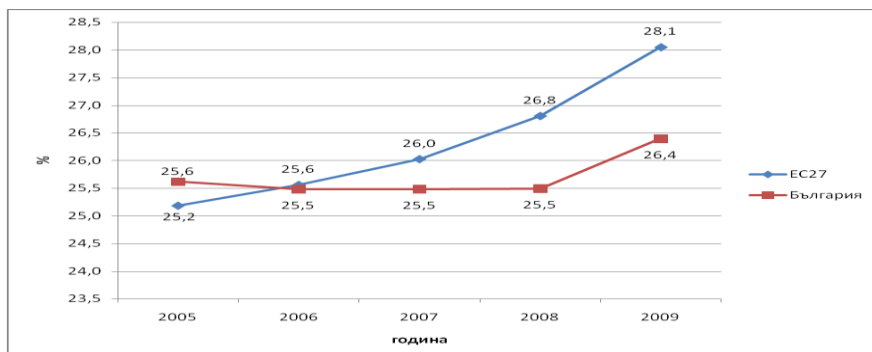
Фигура 7 Относителен дял на заетите лица със средно образование в ЕС и България

Източник: ЕВРОСТАТ

По отношение на дела на зетите лица със завършено висше образование през периода 2005 – 2009 г. общеевропейската тенденция на повишение на процента - от 25.2 % през 2005г. до 28.1 % през 2009г., е валидна и за България (виж Фигура 9). В рамките на разглеждания период страната ни отбелязва нарастване на дела на зетите с най-високо образователно равнище от 25.6 % през 2005 г. до 26.4 % през 2009 г.. Трябва да се отбележи обаче, че динамиката на развитие на показателя в България се характеризира с разнопосочни тенденции – след лек спад през 2006г до 25.5 % и задържане на равнището 2007 г. и 2008 г., последва леко нарастване до 26.4 %. Положителната промяна в равнището на показателя само в последната година пречи да бъде дефинирана еднозначно тенденцията в изменението на относителния дял на зетите лица със завършено висше образование през периода 2005-2009 г. Повишаването на дела на зетите лица с висше образование, макар и незначително, е позитивна тенденция за нашата страна, но съпоставката с динамиката по отношение на осреднените стойности за ЕС27 показва по-различна ситуация. Докато в началото на периода стойността на този показател за България е по-висок от средния за ЕС27, след 2006г. посоката на изменение е различна, вследствие на което последва размяна на позициите. При това, темповете на нарастване на относителния дял на зетите лица с висше образование - и в ЕС27, и в повечето страни-членки, са по-високи за всички години от 2005 до 2009г., в сравнение с изменението на показателя в България, като разликата става по-съществена в края на периода. Като резултат, с течение на времето изоставането на нашата страна от средното равнище за ЕС27 се задълбочава, вследствие на което България се отдалечава и от страните с най-висок дял на зети лица със завършено висше образование като Ирландия (2009 г. – 39.4 %), Белгия (2009 г. – 39.2 %), Естония (2009 г. – 38.7 %), Люксембург (2009 г. – 38.1 %), Кипър (2009 г. – 36.6 %) и Литва (2009 г. – 36.6 %).

Фигура 8 Относителен дял на зетите лица с висше образование в ЕС и България

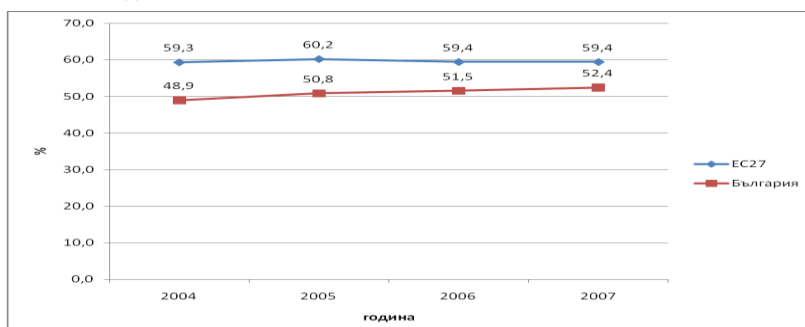
Източник: ЕВРОСТАТ

В обобщение можем да отбележим, че структурата на заетите лица по степени на завършено образование в България следва динамиката на разгледаната по-горе структура на работната сила, т.е. намаляване на дела на заетите лица с основно, начално и по-ниско образование и повишаване дела на тези със средно и по-високо образование, като в нашата страна делът на заетите с висше образование отново нараства с по-бавен темп от този в ЕС27. Съпоставката на двата показателя позволява да направим изводи и за образователната структура на безработните лица, тъй като работната сила обхваща заетите и безработните в страната. В България образователната структура на заетите лица е по-благоприятна от тази на работната сила, т.е. в съвкупността на заетите делът на лицата с основно, начално и по-ниско образование е по-нисък от този на икономически активните лица, докато делът на заетите лица със средно и по-високо образование е по-висок. Или с други думи, структурата на безработните лица по степени на образование е изключително неблагоприятна, в сравнение с тази на заетите. Това несъмнено се отразява и върху образователния потенциал на икономиката, тъй като безработните лица могат да се разглеждат като заети в даден бъдещ момент

Положителната посока на изменение на образователната структура на работната сила през периода 2004-2009г. се потвърждава и от движението на показателите, характеризиращи промяната в образователното равнище на възрастовите групи, формираща входните параметри на работната сила. Тенденцията е по-ясно изразена в изменението на относителния дял на учениците и студентите на възраст 15-24 години, обучаващи се във всички образователни степени, които като процент спрямо населението от посочената възрастова група нарастват от 48,9% през 2004г. до 52,4% през 2007г. (50,8% - 2005г.; 51,5% - 2006г.). Динамиката на този показател позволява да се даде оценка за тенденциите в развитието на системата на висшето и на средното образование в България, на базата на съпоставката с изменението ѝ в останалите страни-членки на ЕС. Положителната посока на изменение на показателя нарежда България сред страните с най-голямо нарастване за периода 2004-2007 г. като Румъния – с 6,2%, Словакия – с 4,2%, Нидерландия – с 4,0%, Унгария – с 4,0%, България – с 3,5%, Чехия – с 2,9% и Словения – с 2,5%.

Въпреки положителното развитие обаче, България продължава и в началото и в края на периода да бъде в групата на страните с най-нисък процент на учениците и студентите на възраст от 15 до 24 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група. През 2004 г. това са Кипър – 42,3%, Малта – 42,7%, Люксембург – 43,6%, Румъния – 47,4%, България – 48,9%. През 2007 г. подреждането в общи линии се запазва и остава Кипър – 41,2%, Люксембург – 41,8%, Малта – 44,5%, България – 52,4%, Румъния – 53,6%.

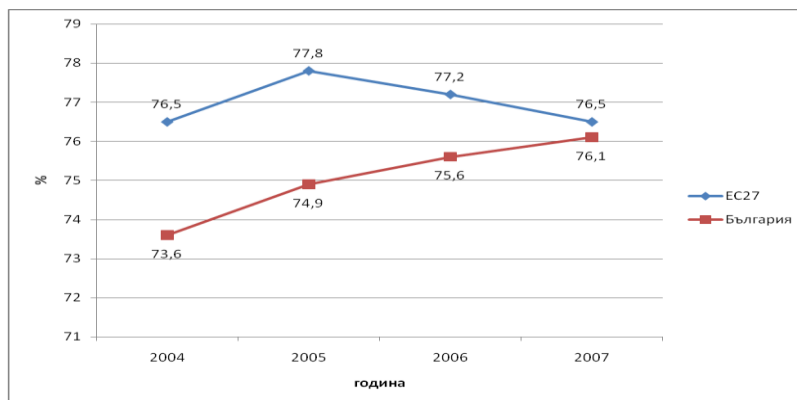
Фигура 9 Ученици и студенти (ISCED 1-6) на възраст 15-24 години като % от съответното население на възраст 15-24 години в ЕС и България

Източник: ЕВРОСТАТ

Тенденцията за подобряване на образователната структура на работната сила, която ще рефлектира и в по-високо образователно равнище на заетите лица се потвърждава и от посоката на изменение на коефициента на участие на 18-годишните в образователната система. За периода 2004-2007г. той нараства ежегодно и от 73,6% достига 76,1%, което е резултат от увеличаване броя на завършващите средно образование и по-големия брой на продължаващите обучението си в системата на висшето образование. Динамиката и посоката на изменение на показателя от 2005 до 2009г. дава възможност с течение на времето страната ни да се доближава все по-близо до осреднената стойност за ЕС27, преодолявайки разликата от началните години на разглеждания период.

Фигура 10 18-годишните в образователната система (коефициенти на участие, всички равнища) в ЕС и България

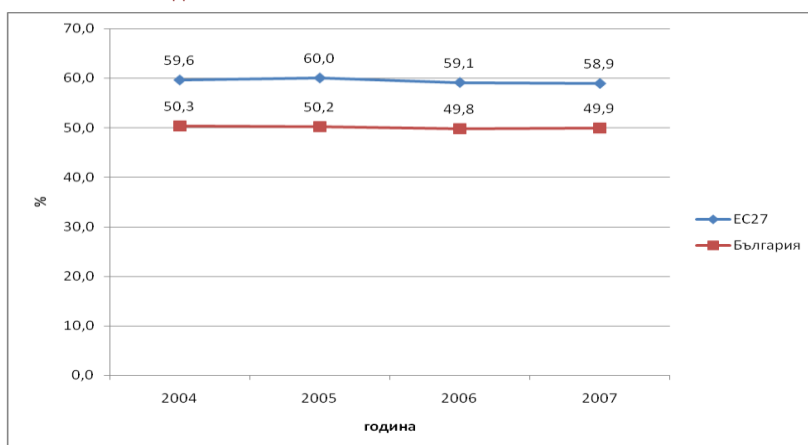
Източник: ЕВРОСТАТ

Най-обобщен показател, даващ представа за развитието на образователната структура на базата на участието във всички степени на образователната система, е относителният дял на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група. Изследването на динамиката на този показател дава възможност за дефиниране на очакваните тенденции на изменение на образователната структура на работната сила в близките години. Основните процеси и посоката, в която ще се променя структурата, до голяма степен зависят от изменението на относителния дял на обучаващите се във всички образователни степени ученици и студенти на възраст 5-29 години спрямо населението от посочената възрастова група. Съпоставката на стойността на разглеждания показател за България спрямо средния за ЕС27 показва изключително негативна тенденция на сериозно изоставане, която е валидна за целия разглеждан период (виж Фигура 12). За периода 2005-2009г. този процент отбелязва намаление от 50,3% на 49,9%. Същевременно, при среден показател за ЕС27 от 59,6% през 2004 г. и 58,9% през 2007 г., за България процентът на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група отбелязва съществено изоставане - съответно 50,3% (2004 г.) и 49,9% (2007 г.). По стойност на показателя страната ни се нарежда сред страните с най-нисък относителен дял на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група и в началото и в края на периода заедно с Люксембург и Румъния. Изоставането е съществено и спрямо страни, в които процентът през 2009г. е най-висок като Финландия (66,5%), Нидерландия (65,1%), Белгия (65,0%), Дания (64,4%), Швеция (64,3%).

Негативното изменение на показателя относителен дял на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група в нашата страна се отразява като резултат във влошена образователната структура на населението в България спрямо останалите страни-членки на ЕС и се отбелязва в няколко посоки:

- България е от страните, заедно с Румъния и Люксембург, с най-нисък процент на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група през целия период 2004-2007 г. И докато в Румъния и Люксембург тенденцията за периода е положителна и се отбелязва увеличение на процента – в Люксембург от 50,6% (2004 г.) на 51,2% (2007 г.) и по-съществено в Румъния от 50,0% (2004 г.) на 51,3% (2007 г.), то за България показателят намалява през целия период.
- В резултат на посочените тенденции докато през 2004 г. показателят за България ни нарежда на предпоследно място пред Румъния (50,0%), то през 2007 г. по процент на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група България е на последно място в ЕС.

ФИГУРА 11 УЧЕНИЦИ И СТУДЕНТИ (ISCED 1-6) НА ВЪЗРАСТ 5-29 ГОДИНИ КАТО % ОТ СЪОТВЕТНОТО НАСЕЛЕНИЕ НА ВЪЗРАСТ 5-29 ГОДИНИ В ЕС И БЪЛГАРИЯ

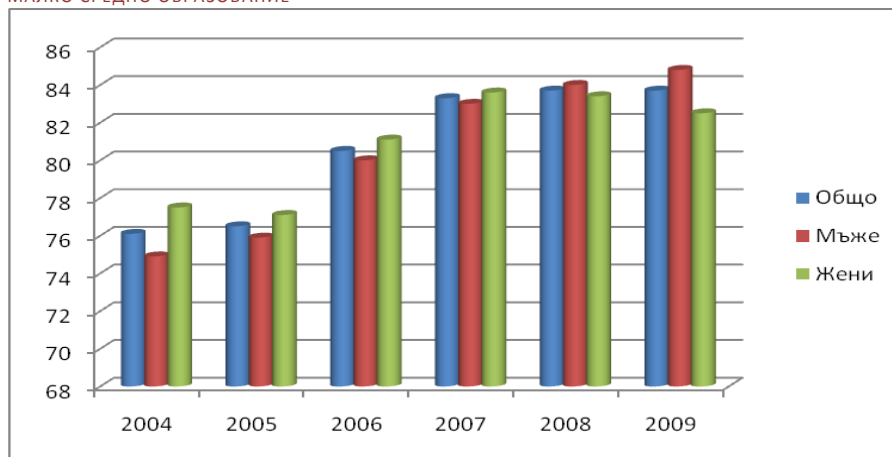

Източник: ЕВРОСТАТ

Промяната в процента на обучаващите се във всички образователни степени спрямо общия брой на населението на възраст 5-29 години през разглеждания период определя очакванията за запазване, но с по-слаби темпове на положителната посока на изменение на образователната структура през следващите няколко години по отношение на лицата с висше образование и засилване на тенденцията за намаляване на процента на лицата със средно образование.

Важен показател за образователното равнище на работната сила, който рефлектира пряко в образователната структура на заетите, е относителният дял на младежите със завършено най-малко средно образование. Динамиката в развитието на този показател за периода е положителна, както по отношение на общото равнище - от 76,15 на 83,7%, така и по отношение на стойностите на показателя за мъжете – от 74,95 на 84,8% и за жените – от 77,5% на 82,5%.

Фигура 12 Относителен дял на младежите (на възраст 20-24 навършени години) със завършено най-малко средно образование

Източник: НСИ

Въпреки положителната тенденция за нарастване на броя и относителния дял на младежите, които след завършване на средното си образование продължават обучението си в системата на висшето образование, все още равнището за България на този процент нарежда страната ни на едно от последните места в сравнение с другите европейски държави. В България през периода 2004-2007 г. по-малко от половината завършващи средно образование продължават в степените на висшето образование. Това ни нарежда сред страните-членки на ЕС с най-нисък процент на продължаване в по-висока образователна степен. Както е видно от фигура 14, по стойност на този показател след България са само Словакия и Кипър, като при това разликата с водещите страни по процент на продължилите в степените на висшето образование след завършено средно е значителна и трудно ще бъде преодоляна при съществуващите тенденции в развитието на системата на образованието като обхват на обучаващите се лица. На противоположния полюс са Финландия и Гърция, където девет от десет завършващи средно образование продължават своето обучение в университет. Изключително тревожните стойности на този показател в България обясняват донякъде по-високия дял на икономически активните лица със средно образование в нашата страна в сравнение с този на ЕС27, както и по-ниския относителен дял на работната сила със завършено висше образование от този на ЕС27. Констатираните по-горе нарастващи различия между относителните дялове на икономически активните лица с висше образование в България и ЕС27 могат да бъдат преодоляни единствено чрез дългосрочното разрешаване на проблема с ранното напускане на училище и повишаване процента на продължаване в степените на висшето образование.

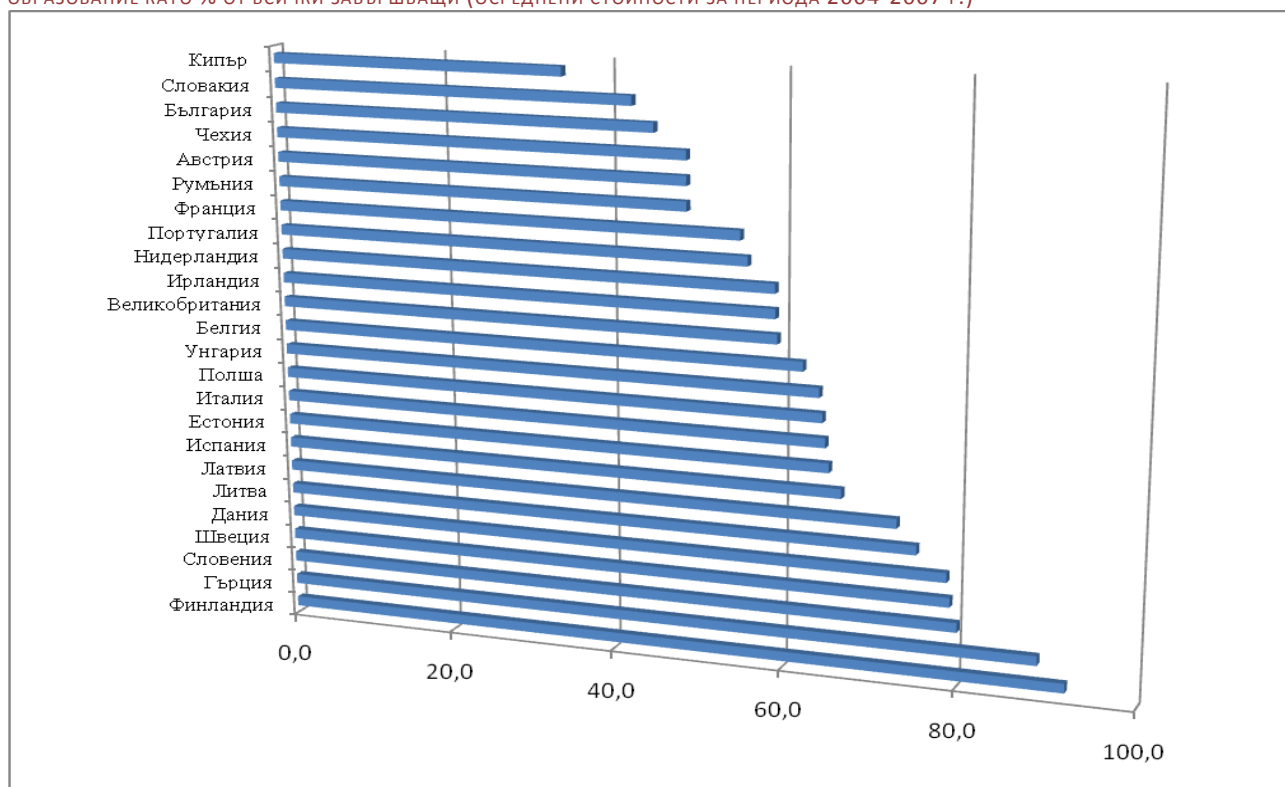
За периода 2004-2009г. могат да бъдат дефинирани следните характеристики в изменението на процента на младежите със завършено най-малко средно образование :

- Налице е негативна тенденция на запазване на равнището на процента на младежите на възраст 20-24 навършени години със завършено най-малко средно образование. След ясно изразено нарастване на стойността на този показател за периода 2004-2007г., в следващите години стойността на показателя се запазва на равнището на 2007г.
- Променя се структурата на показателя като съотношение мъже-жени. До 2007г. жените на възраст 20-24г. със завършено най-малко средно образование

превишават като относителен дял мъжете, като разликата е най-съществена в началото на периода и през следващите години постепенно намалява. Тенденцията се променя коренно от 2008г., когато мъжете преобладават сред младежите на възраст 20-24 години със завършено най-малко средно образование. Изменението в съотношението мъже-жени продължава и през 2009г., като разликата вече става съществена.

- Тенденциите в изменението на стойността на показателя са разнопосочни при мъжете и жените. Докато по отношение на мъжете на възраст 20-24 години със завършено най-малко средно образование за целия период е налице нарастване на техния относителен дял, изменението на процента на жените от тази възрастова група се характеризира с противоположни тенденции – нарастване до 2007г. и намаление в останалите години, по-съществено през 2009г. При положение, че относителният дял на жените, обучаващи се в системата на висшето образование е по-висок спрямо този на мъжете, обяснение за промяната в тенденцията може да бъде по-големият брой на девойките, които напускат образователната система преди завършване на средно образование. В потвърждение на направения извод са данните за съотношението на рано напусналите образователната система в периода 2004-2009г.

ФИГУРА 13 ПРОЦЕНТ НА ПРОДЪЛЖИЛИТЕ В СТЕПЕНИТЕ НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ СЛЕД ЗАВЪРШЕНО СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ КАТО % ОТ ВСИЧКИ ЗАВЪРШАЩИ (ОСРЕДНИ СТОЙНОСТИ ЗА ПЕРИОДА 2004-2007 Г.)

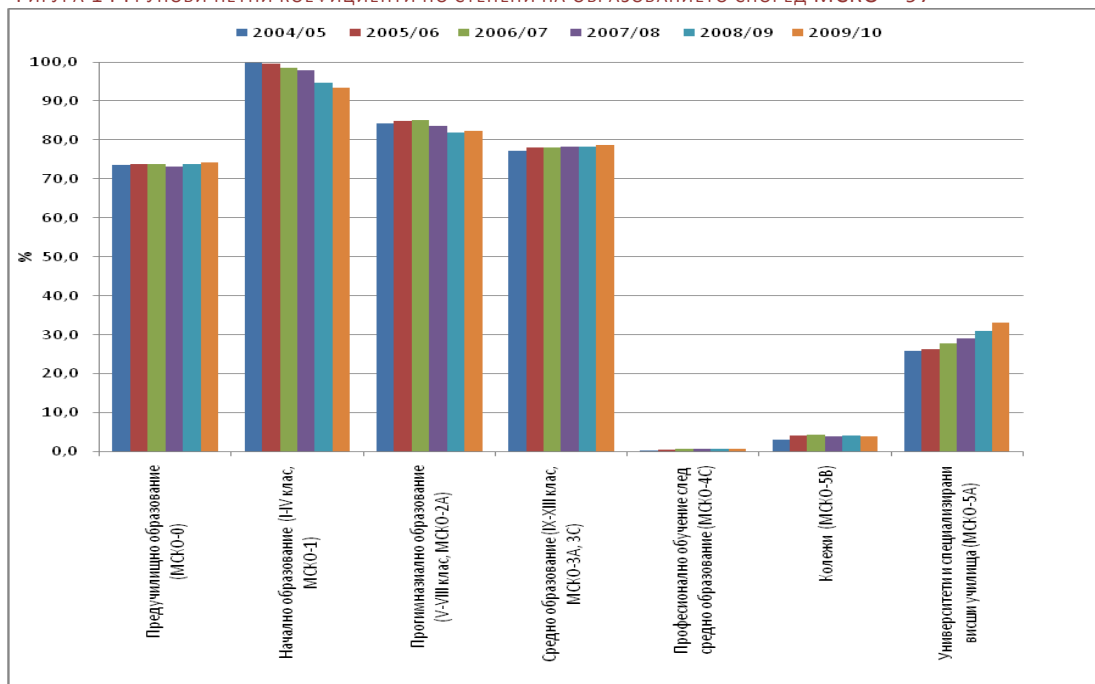
Източник: ЮНЕСКО

Образователната структура на работната сила може да бъде анализирана и на базата на тенденциите в изменението на груповите нетни коефициенти по отделни образователни степени.

Промяната в стойността на нетните коефициенти за периода 2004-2009г. по отделни степени показва няколко ясно изразени тенденции, които са показателни за протичащите процеси в системата на образованието. Същевременно те намират и пряко отражение в състоянието и развитието на образователната структура на заетите лица в краткосрочен и средносрочен план. Налице е трайна тенденция на ежегодно намаление на нетния коефициент на записване в началното образование. Изменението на стойността на този показател е резултат едновременно, както от влошената демографска структура и изключително неблагоприятните демографски тенденции, така и на развитието на самата система на образование. Протичащите през последните 20 години негативни демографски процеси, свързани основно с резкия спад на раждаемостта, и съответно - намаления брой на поколенията, които започват образование, се допълват и от високия процент на ранно напускащите тази образователна степен.

Негативната тенденция в развитието на тази базова образователна степен ще рефлектира във влошаване на коефициентите в следващите степени и съответно в негативно развитие на образователната структура на работната сила. Доказателство за това е началото на процеса на намаление на груповия коефициент на записване в следващата степен – прогимназиалното образование, който започва от 2008г.

ФИГУРА 14 ГРУПОВИ НЕТНИ КОЕФИЦИЕНТИ ПО СТЕПЕНИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО СПОРЕД МСКО – 97

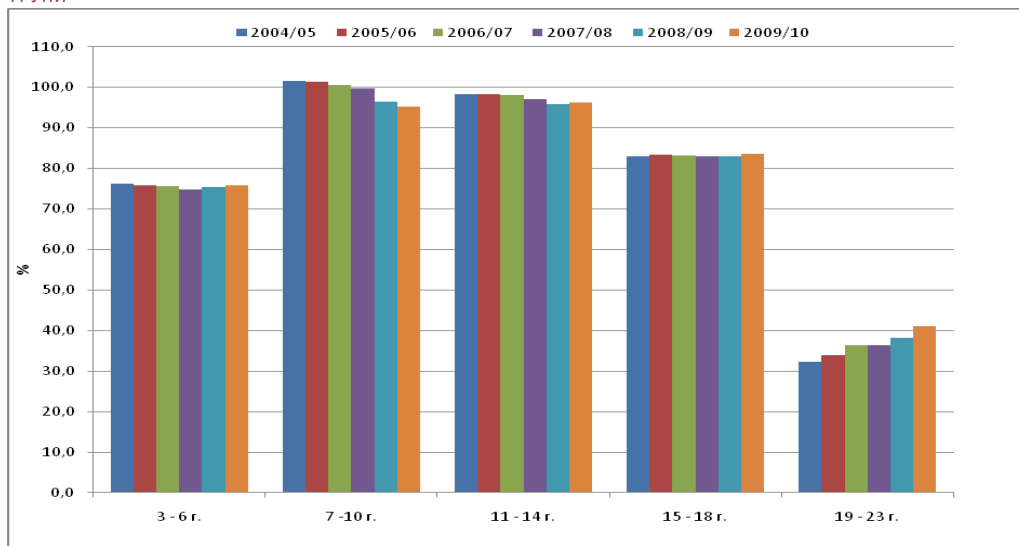
Източник: НСИ

Обратна е посоката на изменение - като ежегодно нарастване на нетния коефициент на записване в степените средно образование, професионално обучение след средно образование, колежи и особено силно изразено увеличение при университетите и специализираните висши училища. Посоченото изменение може да се определи като положителна от гледна точка количествени характеристики и обхват на обучаващите се в по-високи образователни степени.

Дефинираните тенденции в развитието на образователната структура на база проучване на нетните коефициенти на записване по отделни степени се потвърждават и от изменението на нетните коефициенти и по възрастови групи. Най-съществено е

намалението за периода при възрастовата група 7-10 години и по-слабо- при групата 11-14 годишна възраст. Същевременно обратната тенденция на увеличение е най-силно изразена за лицата на възраст 19-23 години и в по-малка степен – за възрастовата група 15-18 години. Това потвърждава тенденцията за приоритетно развитие на системата на висшето образование като брой на обучаващите се, която е характерна за всички години от разглеждания период и стабилно равнище на изменение на системата на средното образование.

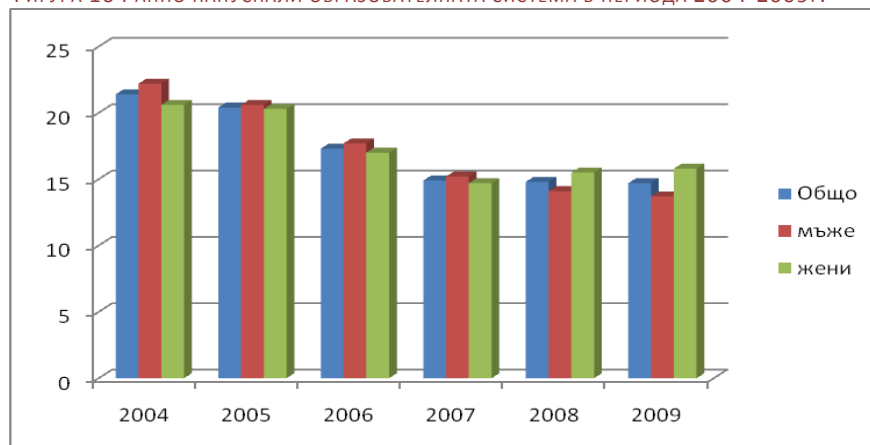
Фигура 15 Нетни коефициенти на записване на населението в образователната система по възрастови групи

Източник: НСИ

Характеристиките на образователната структура на работната сила като количествени показатели зависят и от броя на напусналите обучение в отделните образователни степени. В рамките на положителната тенденция за намаляване на броя на тези лица, през последните 3 години нараства броят на жените, които напускат образователната система преди придобиването на образователна степен. Това налага сериозно проучване и анализиране на причините за посочената тенденция и тяхното проявление в отделните образователни степени.

Фигура 16 Ранно напуснали образователната система в периода 2004-2009г.

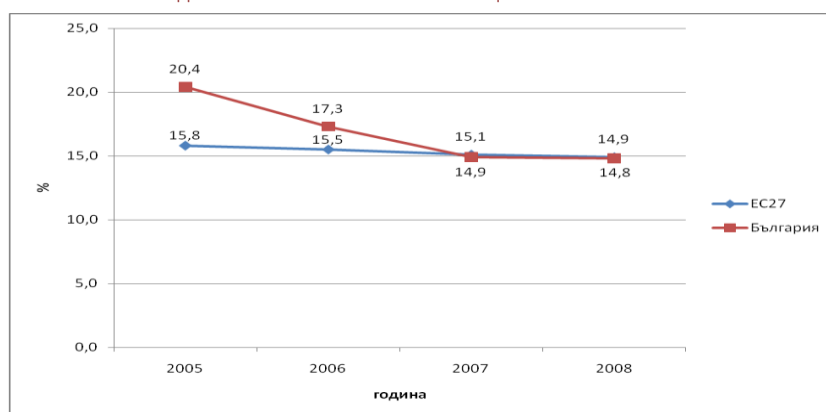

Източник: НСИ

На фигура 18 са представени данните за ранното напускане на училище, т.е. процентът от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращо се в по-нататъшно образование и обучение. Това е един изключително сериозен проблем, пред който са изправени всички страни-членки на ЕС. Последствията от него се проявяват на различни равнища – индивидуално, семейно и общностно – и за все по-дълги периоди от време. Значимостта на проблема се изразява в това, че рано напускащите училище е по-вероятно да бъдат безработни, ниско платени работници, да разчитат предимно на социални програми, както и да срещат трудности пред участието им в програми за професионално обучение. Ранното напускане на училище е процес, който започва много преди индивида да влезе в училище и се обуславя от редица проблеми в семейството и социалната среда.

През периода 2005-2008 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на намаление на процента на рано напускащите училище от 15.8 % на 14.9 %. Тази тенденция е валидна и за България (2005 г. – 20.4 %; 2008 г. – 14.8 %). Трябва да се отбележи, че темпът на намаление в нашата страна е по-силно изразен и благодарение на това от държава с по-висок процент на рано напускащи училище в началото на периода се превръщаме в страна-членка със стойност на разглеждания показател под средното равнище за ЕС27 в неговия край (виж Фигура 18). Въпреки тази благоприятна тенденция, през 2009 г. ние се нареждаме сред деветте страни-членки на ЕС с най-висок процент на населението на възраст 18-24 години със завършено по-ниско от средно образование - Малта (39.0%), Португалия (35.4%), Испания (31.9%), Италия (19.7%), Великобритания (17.0%), Румъния (15.9%), Латвия (15.5%) и Гърция (14.8%). Въпреки намалението на процента на рано напускащите училище, по равнище на този показател България е далеч от страни като Полша (5.0%) Словения (5.1%), Чехия (5.6%), Словакия (6.0%), Литва (7.4%) и Финландия (9.8%).

Фигура 17 Ранно напускащи училище в ЕС и България - % от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращи се в по-нататъшно образование или обучение

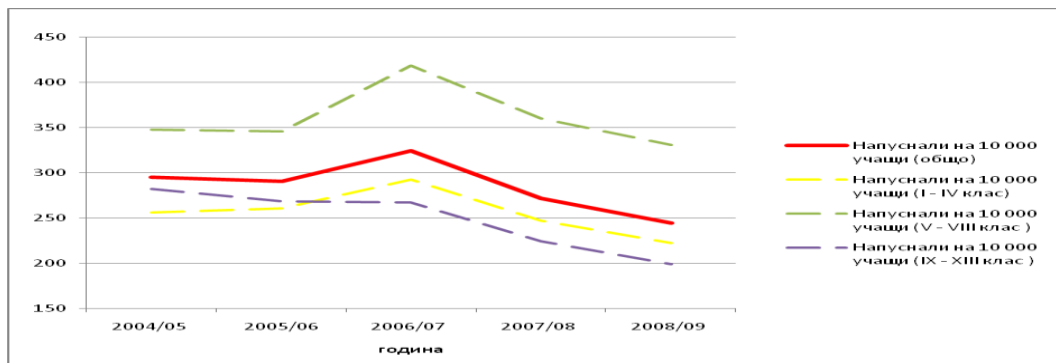

Източник: ЕВРОСТАТ

За периода 2004-2009г. е налице постоянен процес на намаление на броя на напусналите, за което свидетелства изменението на показателя напуснали на 10000 учащи. Тенденцията може да се определи като положителна - общият показател от 295 през 2004г. намалява на 245 в края на периода, като най-значително е намалението в групата IX-XII клас. Най-съществен е броят на напусналите училище от V до VIII клас, който превишава

съществено равнището на общия показател, въпреки че и при тях се наблюдава тенденцията на намаление през периода 2004-2009г. Това налага в системата на образованието специално внимание да се обърне върху разработване на конкретни мерки и програми, насочени към тази възрастова група, целящи ограничаване на броя на напускащите обучение.

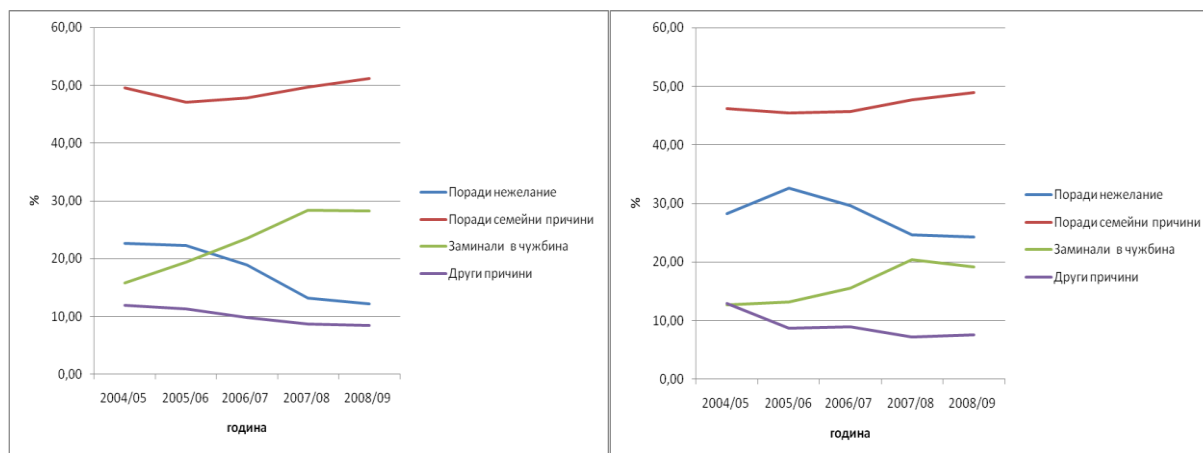
ФИГУРА 18 НАПУСНАЛИ НА 10 000 УЧАЩИ

Източник: НСИ

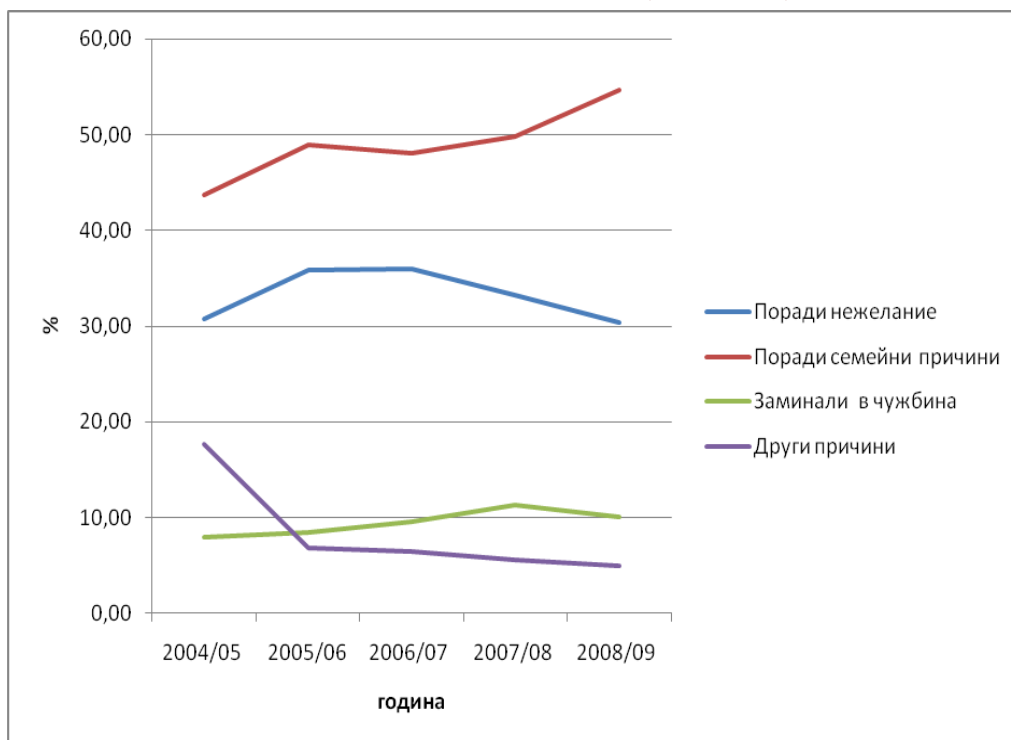
При разработването на политиките и мерките за ограничаване на броя на напускащите училище, което е един от основните приоритети на стратегията „Европа 2020” в областта на образованието и подобряване на качеството на човешките ресурси, от значение и за тяхната успешна реализация е да бъдат отчетени причините за явлението по отделните равнища. Както е видно от графиките, напускането на системата на началното, основното и средното образование се дължи на фактори, които в отделните степени имат различно влияние. Явна е тенденцията определящо значение във всички степени да имат семейните причини, като по-висок е процента на напусналите в системата на началното и средното образование. Същевременно тяхното въздействие при напускане на обучение и в трите степени нараства за разглеждания период.

ФИГУРА 19 СТРУКТУРА НА ПРИЧИНИТЕ ЗА НАПУСКАНЕ НА УЧИЛИЩЕ (I - IV клас) и (V - VIII клас)

Източник: НСИ

Фигура 20 СТРУКТУРА НА ПРИЧИНИТЕ ЗА НАПУСКАНЕ НА УЧИЛИЩЕ (IX - XIII клас)

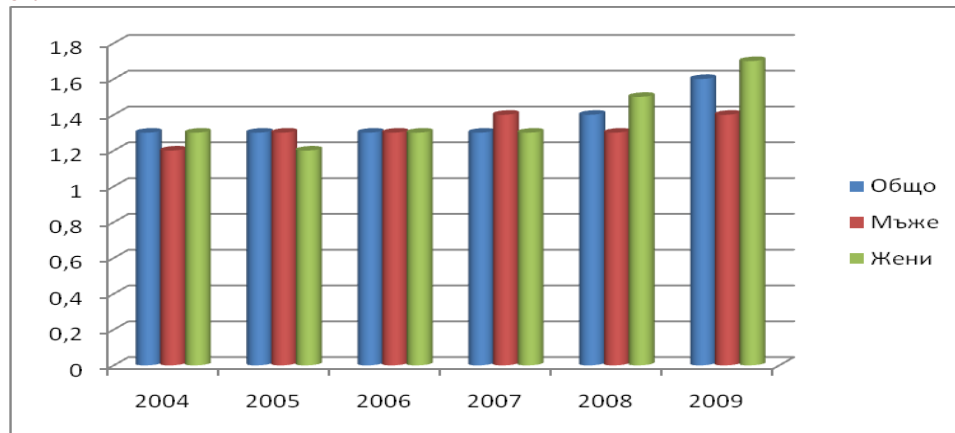
Източник: НСИ

Вторият по значение фактор за напускане на системата на образованието е поради нежелание, като неговото въздействие в трите степени е различно. Положителна е тенденцията напусналите училище по тази причина и в трите степени да намаляват, като най-силно тя е изразена в системата на началното образование.

Различно е проявлението на фактора „Заминали в чужбина” в системата на началното, основното и средното образование. Видна е тенденцията в първата степен броят на напусналите по тази причина да нараства, което е свързано и с процеса на миграция на по-голям брой лица от възрастовата група на семействата с деца, обещавачи се в тази степен. Увеличават се напусналите училище по тази причина и в следващите образователни степени, но тенденцията не е така ясно изразена. При това в системата на средното образование процента на напусналите поради заминаване в чужбина е най-нисък в сравнение с другите степени и неговото изменение за периода е най-малко.

Важен показател, който характеризира динамиката и очакваните тенденции в изменение на образователното равнище на заетите е степента на участието на населението на възраст от 20 до 64 години в различните форми на образование и обучение. Чрез него може да се даде оценка на развитието на системата за „Учене през целия живот”. Въпреки че за периода процента на участващите в образование и обучение нараства и като общо ниво, и по отношение на мъжете и жените, все още относителният дял на населението на възраст от 20 до 64 години, участващо в образование и обучение, остава на твърде ниско равнище. Това показва ограничен обхват и слабо развитие на различните образователни и професионални структури за допълнително обучение и квалификация, ниска степен на участие на заетите във форми за повишаване образователното и професионално равнище.

ФИГУРА 21 Относителен дял на населението (на 25-64 навършени години), участващо в образование и обучение

Източник: НСИ

Изменението в процента на населението от посочените възрастови групи, участващо в образование и обучение е основание да бъдат обобщени следните тенденции:

- относителният дял на населението на възраст от 20 до 64 години, участващо в образование и обучение, нараства през целия период от 2004 до 2009г. и от 1,3.% достига до 1,6.%

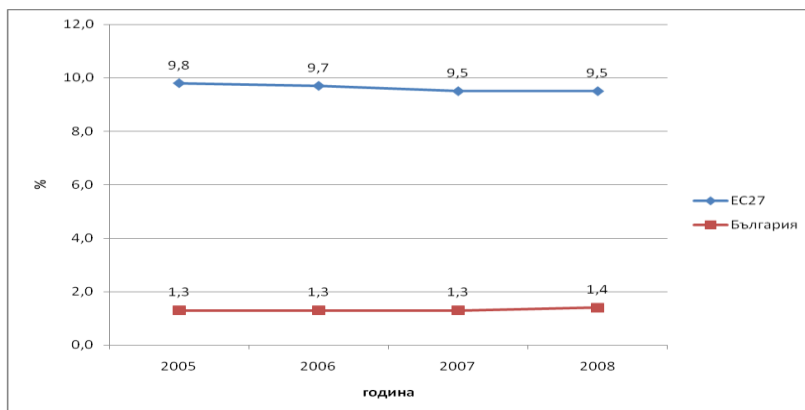
- променя се съотношението мъже жени в общия процент на населението, участващо в образование и обучение. Докато в началото на периода, до 2006г. процентът на обучаващите се мъже и жени е почти равен, все по-засилваща е тенденцията от последните 2 години (2008 и 2009г.) да нараства относителният дял на жените, участващи в различни форми на образование и обучение, като техния превес става все по-съществен.

- през анализирания период постоянно нараства процента на жените, участващи в образование и обучение, като по-сериозно е увеличението в края на периода. Същевременно, по отношение на мъжете изменението на показателя през отделните години не е еднопосочно, което е причина да не може да се дефинира ясна тенденция. Като положителен факт може да се отбележи промяната в посока нарастване на показателя през 2009г. след отбелязано намаление през 2008.

На фона на общоевропейската тенденция на лек спад от 9.8 % до 9.5 %, в България се отчита незначително повишение от 1.3 % до 1.4 % на лицата, участващи в различни форми на образование и обучение (виж Фигура 23). По процент на участие в системата на учене през целия живот заемаме последно място сред страните-членки на ЕС през целия наблюдаван период. При това, разликата със средния показател за ЕС е значителна и трудно може да бъде преодоляна при това развитие на системата за учене през целия живот в нашата страна. Значителното изоставане на развитието на различните форми на образование и обучение рефлектира във влошаване на образователното и квалификационно равнище на работната сила в сравнение с останалите страни от ЕС и в ограничаване на възможностите за подобряване на конкурентоспособността на националната икономика. Това налага специално внимание в краткосрочен план да се обърне на политиката и конкретните мерки за подобряване на системата за учене през целия живот и разширяване на обхвата на заетите в нея лица. Нарастването на степента на участие в учене през целия живот е един от основните европейски приоритети както на Лисабонската стратегия, така и на стратегията „Европа 2020“ за повишаване на

конкурентоспособността на европейските икономики. Поради тази причина, особена актуалност придобива активизирането на националната политика за насърчаване на ученето през целия живот и съвместните усилия на държавата и бизнеса за стимулиране участието на по-голям брой заети лица в различни форми за повишаване на образователното и квалификационно равнище..

ФИГУРА 22 УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ В ЕС И БЪЛГАРИЯ (УЧАСТИЕ НА ВЪЗРАСТНИ В ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ) - % ОТ НАСЕЛЕНИЕТО НА ВЪЗРАСТ 25-64 ГОДИНИ, УЧАСТВАЩО В ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ ЧЕТИРИТЕ СЕДМИЦИ ПРЕДИ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Източник: ЕВРОСТАТ

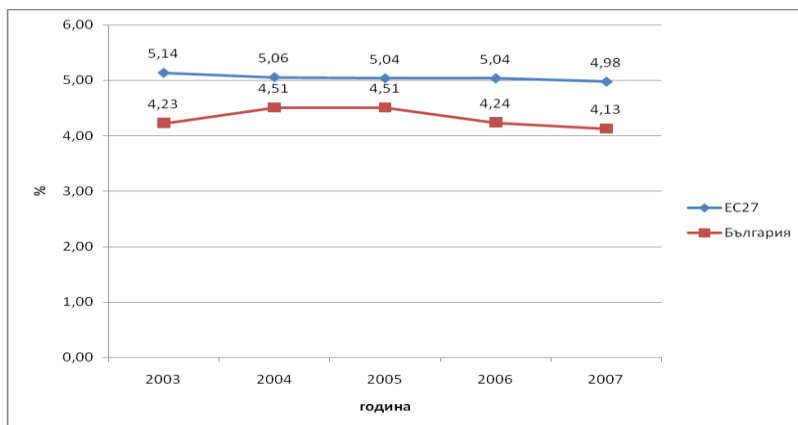
4.1.2. ФИНАНСИРАНЕ НА СИСТЕМАТА НА ОБРАЗОВАНИЕ

Образователна структура на заетите и работната сила е в пряка зависимост и взаимовръзка със степента на развитие на системата на образованието по отделните образователни степени.

От своя страна, състоянието на образователната система е резултат от финансовото ѝ осигуряване като размер на разходите, заделяни ежегодно като процент от БВП. За развитието на образованието са необходими значителни средства, ето защо финансовият ресурс, който всяка една страна отделя за развитието на системата, определя възможностите за разширяване на обхвата и особено за подобряване на качеството на обучението в отделните образователни степени.

През периода 2003-2007 г. публичните разходи за образование в България, както и в ЕС27, като процент от БВП намаляват от 4.23 % до 4.13 %. Необходимо е да отбележим, че докато общоевропейската тенденция е на постепенно намаление, то у нас се отчита повишение през 2004 г. и 2005 г. до 4.51 %, след което последва спад (виж Фигура 24). България е сред държавите, при които се наблюдава по-нисък процент по разглеждания показател спрямо средната стойност за ЕС през целия период, докато през 2007 г. в половината от страните-членки се отчита по-висок процент от БВП инвестиран в образователни институции в сравнение със средния за ЕС27.

Фигура 23 Публични разходи за образование като % от БВП в ЕС и България, общо за всички образователни равнища

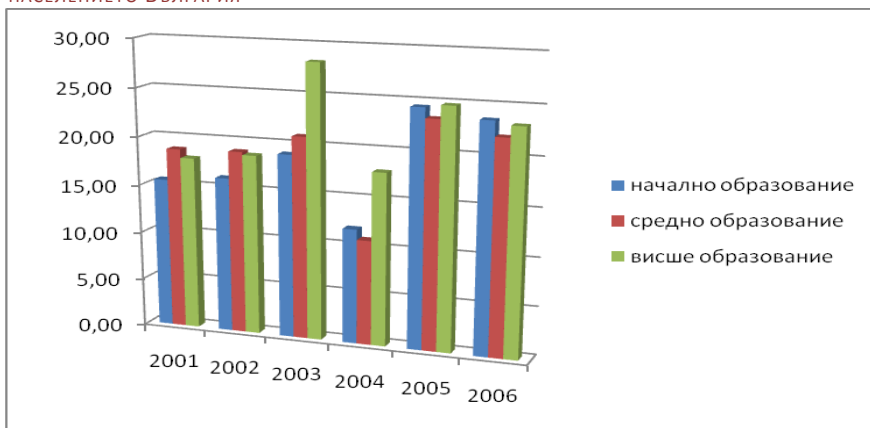
Източник: ЕВРОСТАТ

Разходите за образование са дългосрочна инвестиция, насочена към стимулиране на икономическия растеж и повишаване на производителността. Те допринасят, както за личностното, така и общественото развитие, а също така водят до намаляване на социалното неравенство. Това налага, преди да бъде анализирана детайлно образователната структура на заетите и работната сила, да се оцени финансовата обезпеченост на системата на образованието в България на базата на съпоставката на равнището на публичните разходи като % от БВП, като цяло, и по отделни образователни степени със стойността на съответните показатели в страните от ЕС.

Анализът на публичните разходи по степен на образование като процент на годишния разход за образование на ученик/студент спрямо БВП на човек от населението за периода 2001-2006г. показва няколко основни тенденции:

1. Налице е нарастване на стойността на показателя за целия период (с изключение на 2004г.) за всички степени на образованието – начално, основно и висше и известно намаление за всички степени през 2006 спрямо 2005г.
2. Променя се вътрешната структура на разпределение на средствата по отделни образователни степени. В началото на периода най-висок е показателят за средното образование, следван от висшето и началното (с изключение на 2003г. в която се наблюдава рязко нарастване на разходите за 1 учащ в системата на висшето образование).
3. В края на периода нарастват публичните разходи на 1 учащ в системата на началното образование, размерът на които превишава стойността на средствата, отделяни в системата на средното образование. Посочената тенденция се дължи основно на демографски фактори – в резултат на изключително ниските равнища на раждаемост след 1990г. постоянно намалява делът на възрастовата група, попадаща в обхват на началното образование. При запазен брой преподаватели, ангажирани в тази образователна степен, естествено, нарастват разходите за обучение на 1 учащ от тази степен.
4. Намаляват разходите на 1 обучаем в системата на средното образование поради навлизане в тази образователна степен на относително по-голям брой обучаващи се, родени преди демографския срив от началото на прехода.

Фигура 24 Годишен разход за образование на ученик/студент като процент спрямо БВП на човек от населението България

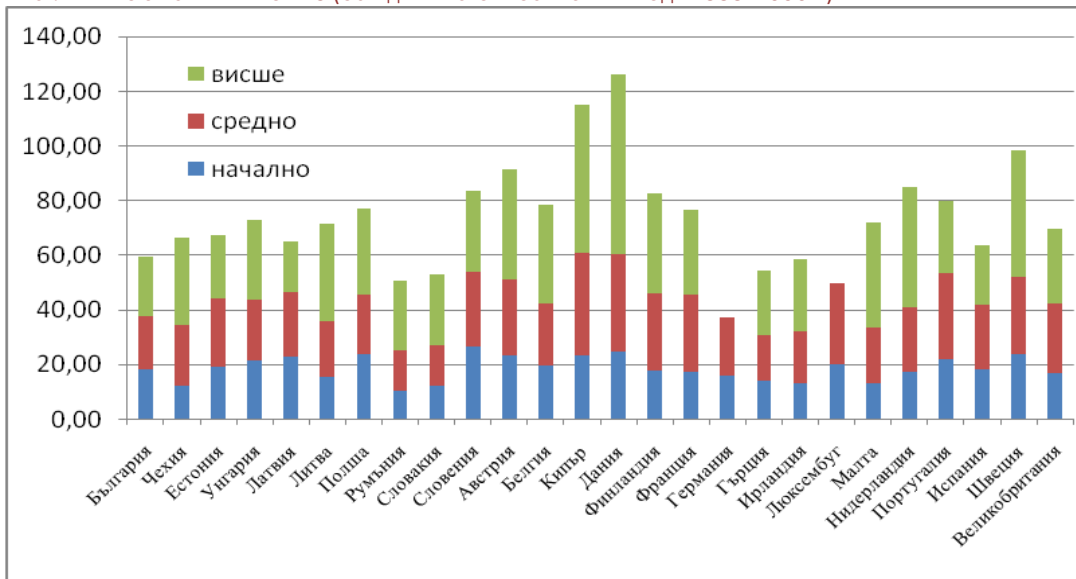

Източник: ЮНЕСКО

Анализът на показателя за публичните разходи по степен на образование за един учащ като процент от БВП за периода 2001-2006г. в България спрямо страните от ЕС на база осреднени стойности за периода 1999г-2006г. показва няколко тенденции:

1. Като общ показател, България се нарежда сред страните с равнище, по-ниско от средното за ЕС.
2. По отношение на началното образование България се нарежда в групата на страните с по-висока стойност на този показател.
3. По разходи за един обучаващ се в системата на средното образование България е в групата на страните със средни стойности
4. По отношение на висшето образование България изостава като равнище на разходите от БВП на 1 обучаващ се спрямо средната стойност за страните от ЕС, като разликата спрямо някои страни като Дания, Швеция, Нидерландия, Кипър, Белгия, Австрия е значителна.

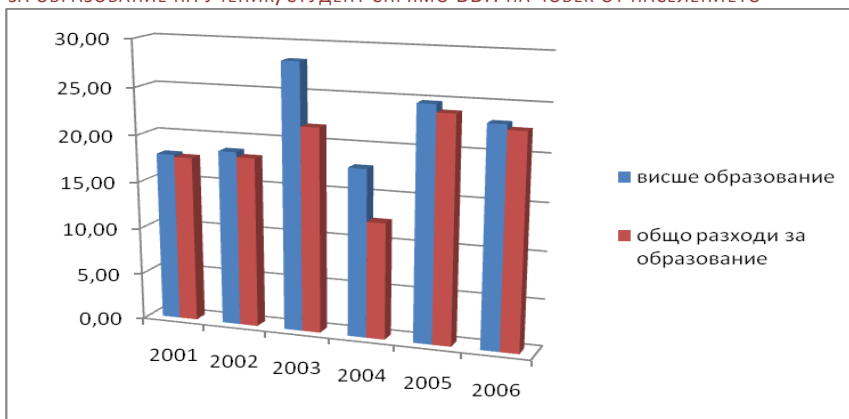
Фигура 25 Годишните разходи за образование на ученик/студент като процент спрямо БВП на човек от населението за страните от ЕС (осреднени стойности за периода 1999-2006г.)

Източник: ЮНЕСКО

По-детайлно е изследвано финансирането на системата на висшето образование. Анализът на показателя за публичните разходи за висше образование като процент на годишен разход спрямо БВП на човек от населението за периода 2001-2006г. в България показва положително изменение в посока на изпреварващо нарастване на този показател спрямо общите разходи за образование през последните години от изследвания период.

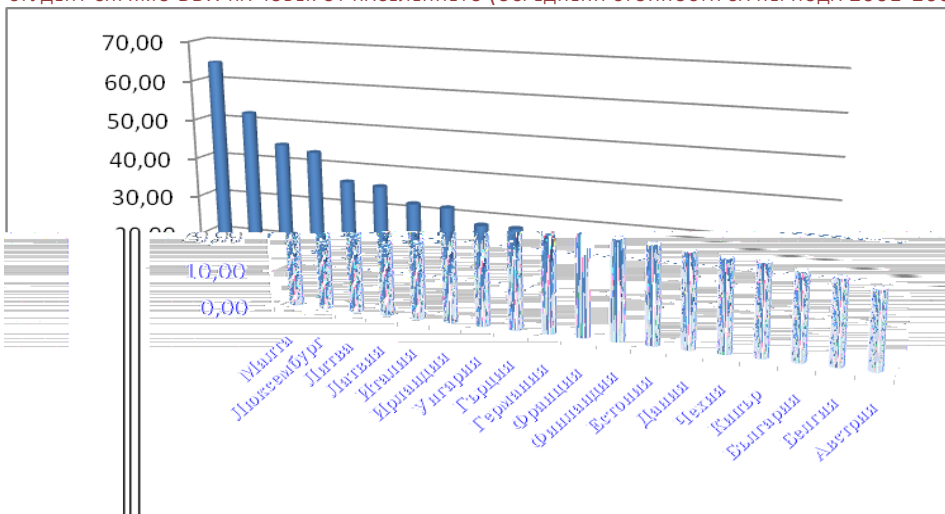
Фигура 26 Публични разходи за висше образование и общо за образование като % на годишен разход за образование на ученик/студент спрямо БВП на човек от населението

Източник: ЮНЕСКО

Въпреки отбелязаната положителна тенденция на ежегодно нарастване на публичните разходи за висше образование за 1 студент, равнището на осреднената стойност на този показател нарежда България на едно от последните места в ЕС. Тази негативна позиция и сериозното изоставане спрямо останалите страни-членки трудно ще бъдат преодоляни в близките години, поради изискването за съществено ограничаване на бюджетните разходи във всички страни от ЕС, в т.ч. и на разходите за образование, свързано с преодоляване на негативите на световната финансова и икономическа криза.

Фигура 27 Публични разходи за висше образование като % на годишен разход за образование на студент спрямо БВП на човек от населението (осреднени стойности за периода 2001-2006г.)

Източник: ЮНЕСКО

4.2. АНАЛИЗ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА

Анализът на образователната структура на работната сила изисква проучването да се ориентира и върху изследване на тенденциите в състоянието и изменението на обучаващите се в отделните образователни степени. В тази връзка сериозен акцент в анализа се поставя върху проучване на развитието на системата на средното образование, по-специално на системата на професионалното образование за придобиване на III и IV степен на професионална квалификация. По-детайлно е изследването на системата на висшето образование от позициите на приоритетното ѝ значение за подобряване на качеството на работната сила и повишаване на конкурентоспособността на икономиката.

4.2.1. ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

На базата на статистическите данни за развитието на професионалното образование и по-специално на обхванатите в професионални училища за придобиване на III и IV степен професионална квалификация за периода 2005-2008г. са анализирани отделните показатели за структурата на обучаващите се и са обобщени основните тенденции в тяхното изменение. Дефинирани са най-важните характеристики на образователната структура на съответната част от работната сила, която попада в обхвата на тази образователна степен.

Изследването на състоянието и развитието на работната сила, обучаваща се в системата на професионалното образование се базира на анализ на количествените показатели, характеризиращи структурата на обучаващите се в няколко основни направления.

4.2.1.1. Брой и структура на професионалните училища

Количествен показател за развитието на системата на професионалното образование, който до голяма степен определя обхвата на обучаващите се в тази образователна степен, е броят на професионалните училища и структурата им по видове .

За периода 2004-2009 общият брой като показател отбелязва известно намаление – от 500 професионалните училища стават 487, като този спад се дължи на редуциране на броя на професионалните гимназии – от 459 на 422. Единствено при този вид професионални училища се наблюдава тенденция на намаление, докато при останалите броят нараства – по-съществено при професионалните колежи с прием след средно образование (от 17 на 39) и ограничено – при училищата по изкуствата (от 19 на 21). Запазва се равнището като брой в началото и края на периода при професионалните училища – 5.

Таблица 2 Професионални училища по вид

	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Общо	500	495	506	503	487	487
Училища по изкуствата	19	20	20	21	21	21
Професионални гимназии	459	453	458	449	433	422
Професионални колежи с прием след средно образование	17	17	23	28	28	39
Професионални училища	5	5	5	5	5	5

Източник: НСИ

4.2.1.2. Брой и структура на учениците в професионалните училища

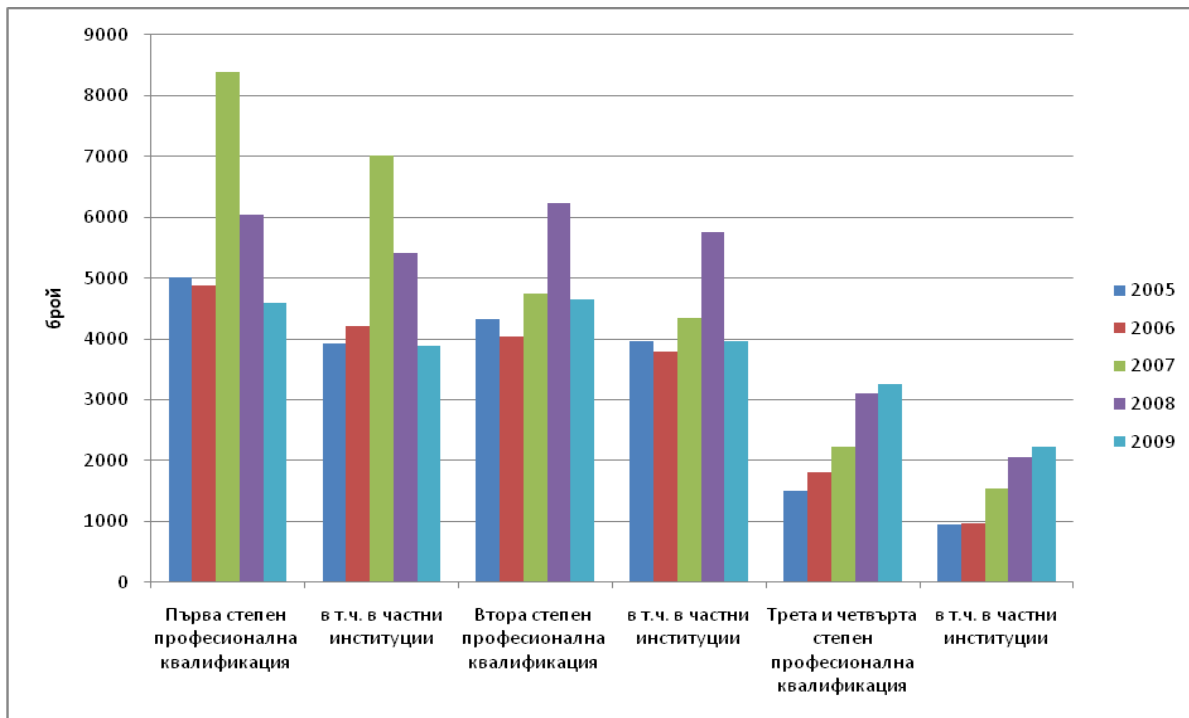
Анализът на броя и структурата на придобилите степен на професионална квалификация в различните професионални гимназии и професионални колежи, както и в ЦПО, има за цел на базата на изследване на количествените показатели за системата на професионалното образование да даде най-обща характеристика за състоянието на системата и за основните насоки в нейното изменение. Проучването се основава на статистическа информация за придобилите всички степени на професионална квалификация във всички възможни форми на организация на професионалното обучение. Анализирани са данни за работната сила от съответните възрастови групи, придобили степен на професионална квалификация, като са обхванати лицата, придобили четирите степени на професионална квалификация в професионални гимназии, професионални колежи и ЦПО.

Проучването на системата за придобиване на професионална квалификация на база брой лица в отделните степени дава основание за обобщаване на следните ѝ характеристики:

- Общият брой на лицата, придобили професионална квалификация във всички степени, нараства за периода от 10 824 души до 12491 души, като най-голямо (с 1749 лица), т.е. над два пъти е увеличението в групата на лицата, придобили трета и четвърта степен, и то компенсира намалението с 417 души в придобилите първа степен. При това, налице е тенденция да нараства преимуществено броят на придобилите професионална квалификация във всички степени в частните институции;
- В разпределението по степени най-голям е броят на придобилите първа степен професионална квалификация – 5004 лица през 2005, 4587 лица през 2009г., а най-нисък, макар и нарастващ във времето, е обхватът на лицата, придобили трета и четвърта степен – 1504 души през 2005г. и 3253 души през 2009г.;
- Преобладават като брой лицата, придобили степен в частни образователни структури, което е в сила за всички степени, но най-силно е изразено в първа и втора степен. През 2005г. от общо 5004 лица, придобили първа степен, 3917 са направили това в частни институции. За втора степен броят, съответно - 4316 и 3970, а за трета и четвърта степен – от общо 1504 лица 943 са от частни институции.
- За периода броят на лицата, придобили професионална квалификация в частни структури нараства, като най-силно се проявява този процес при втора степен, където през 2009г. от общо 4651 лица 3963 са от частни институции. От 4587 души, придобили първа степен, 3886 лица са от частни структури, а за трета степен стойността на показателите са съответно 3253 и 2221 лица;
- Тенденцията в изменението на броя на лицата при първа и при втора степени по години е разнопосочна, но и при двете се наблюдава намаление през 2009г. За първа степен най-висок е ръста на придобилите тази степен през 2007г., след което посоката е на съществено намаление. За втора степен пикът в развитието като брой лица, придобили съответната степен е 2008г.

- По отношение на броя на лицата, придобили трета и четвърта степен, е налице ежегодно нарастване на техния брой, което е в сила за обучаващите се и в държавните и в частните институции.

Фигура 28 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи

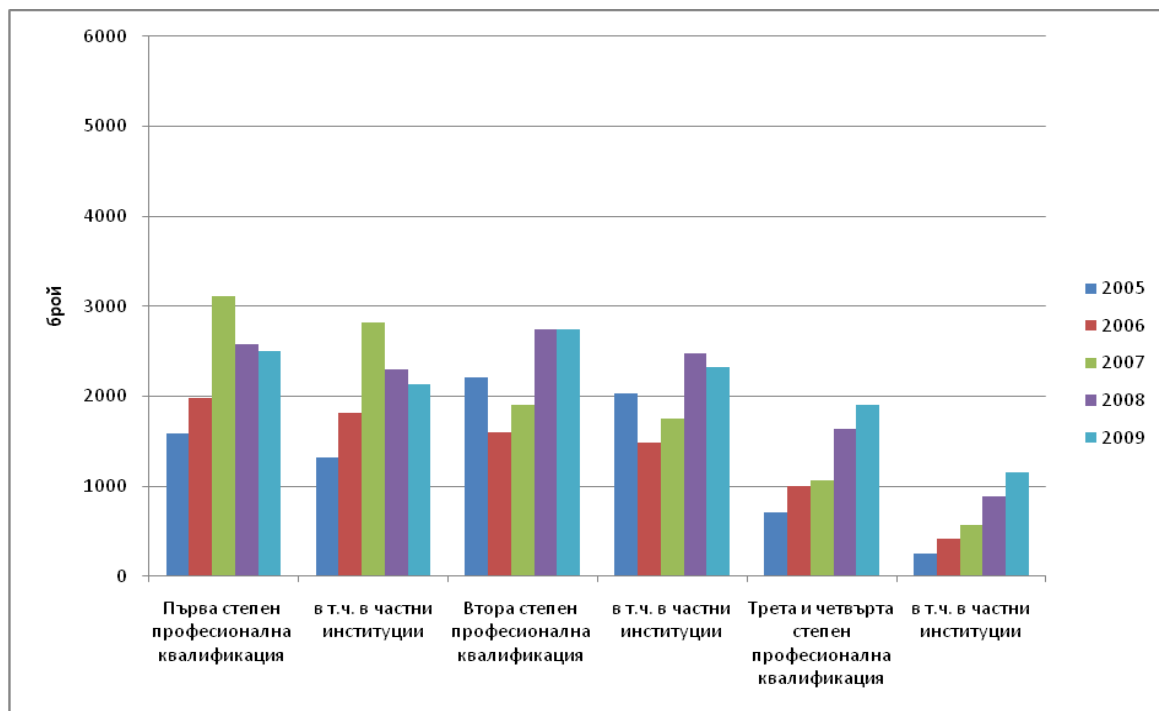

Източник: НСИ

Изменението на половата структура на придобилите професионална квалификация в отделните степени може да бъде характеризирано като:

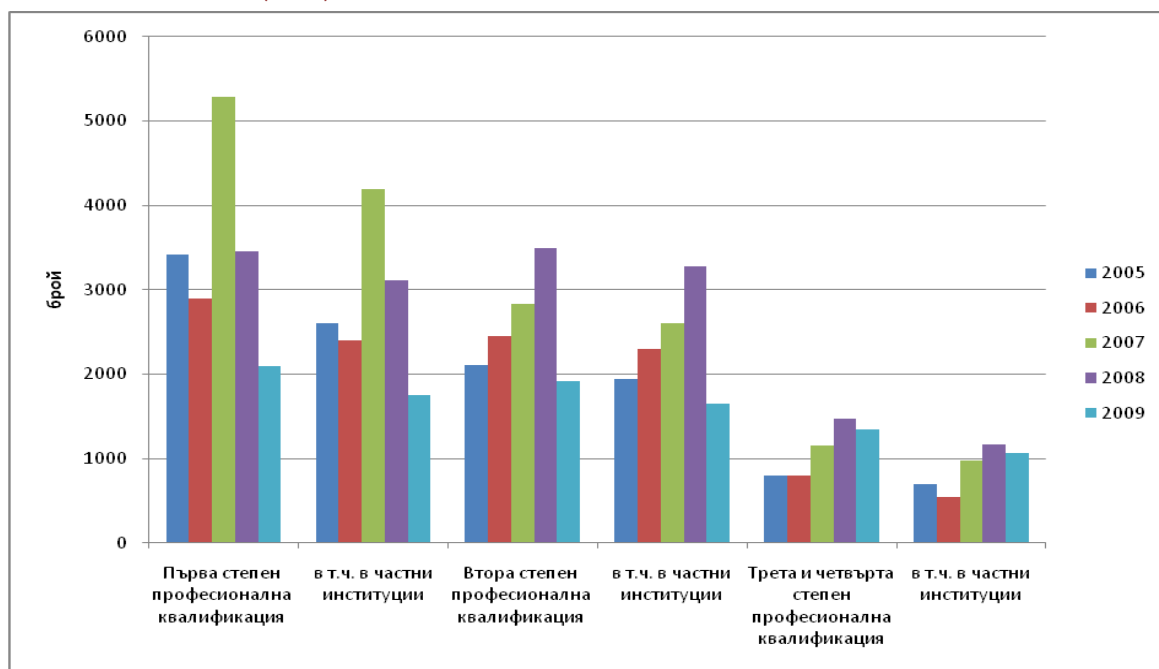
- промяна на съотношението мъже – жени през периода в полза на първите, поради разнопосочни тенденции - значителното нарастване на броя на мъжете и съществено намаление при жените. Докато през 2005 г. от общия брой придобили степен на професионална квалификация 4506 са мъжете и почти двойно повече (6321) са жените, то в резултат на посочената тенденция през 2009г. броят на мъжете достига 7141 души и вече превишава този на жените – 5350. За периода 2005-2009г. броят на мъжете се е увеличил с 2638 души, докато при жените намалението е с 971 лица. Като резултат от тези процеси, половата структура в края на периода се променя съществено в полза на превес на мъжете;
- при мъжете е налице тенденция за нарастване на техния брой във всички степени – в първа от 1586 на 2498 души, във втора – от 2206 на 2740 лица и по-съществено в трета и четвърта – от 711 до 1903 лица. При жените увеличение се отбелязва само при трета и четвърта степен – от 793 до 1350 лица, докато в първа степен намалението е с 1329 лица, а във втора – със 199 лица;
- Най-голям при мъжете, в сравнение с останалите степени, е броят на придобилите втора степен професионална квалификация. При жените най-висок е броят на придобилите първа степен професионална квалификация и това състояние се запазва през всички години от 2005 до 2009г.

Фигура 29 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи (мъже)

Източник: НСИ

Фигура 30 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи (жени)

Източник: НСИ

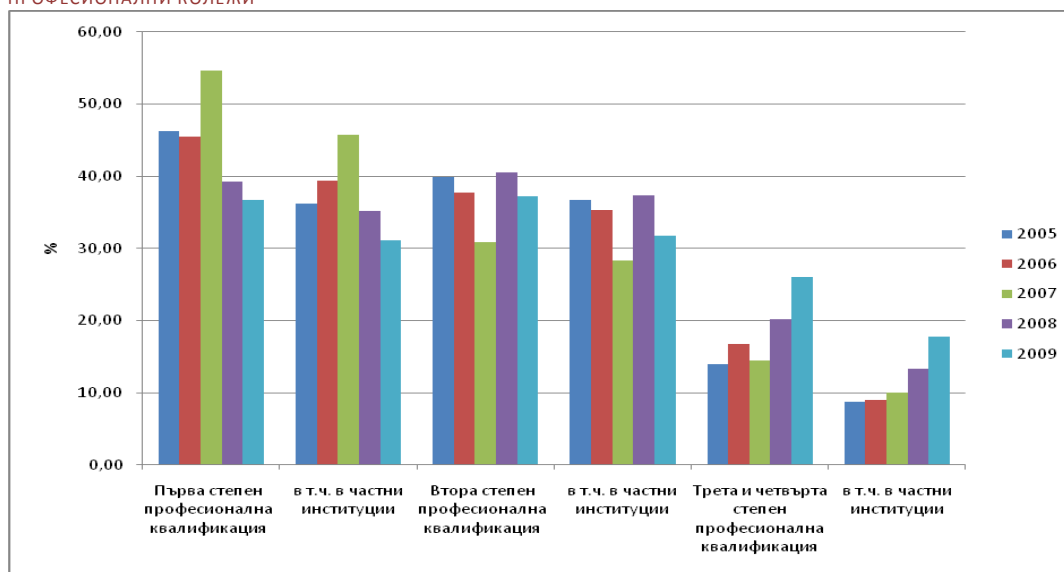
Анализът на изменението в структурата на професионалното образование в аспекта на придобилите степен на професионална квалификация във всички възможни форми показва следните тенденции:

- Променя се съотношението между отделните степени в общата структура на придобилите степен. Докато в началото на периода най-висок е процентът на

придобилите първа степен – 46,23%, в края на периода най-високо е равнището на придобилите втора степен – 37,23%;

- Посоката на изменение на относителния дял на придобилите степен е различна за отделните степени. Докато за първа и втора степен промяната е към намаление, по-ясно изразено при първата, в резултат на което техния процент спада съответно от 46,23% на 36,72% и от 39,87% на 37,23%, относителният дял на придобилите трета и четвърта степен нараства почти два пъти и от 13,90% през 2005г. достига 26,04% през 2009г. Посочените процеси отразяват промените, които през периода настъпват в броя на придобилите различна степен на професионална квалификация ;
- Аналогични на посочените са и тенденциите в изменението на процента на придобилите степен в частни институции по отделни степени за периода 2005-2009г. При първа степен относителният дял намалява от 36,19% до 31,11%, във втора – спада от 36,68% до 31,73% и при трета – нараства два пъти – от 8,71% до 17,78%;
- В структурата по степени процентът на придобилите професионална квалификация в частни институции се променя по различен начин – увеличава се при първа и втора степен и намалява при трета и четвърта.

Фигура 31 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи

Източник: НСИ

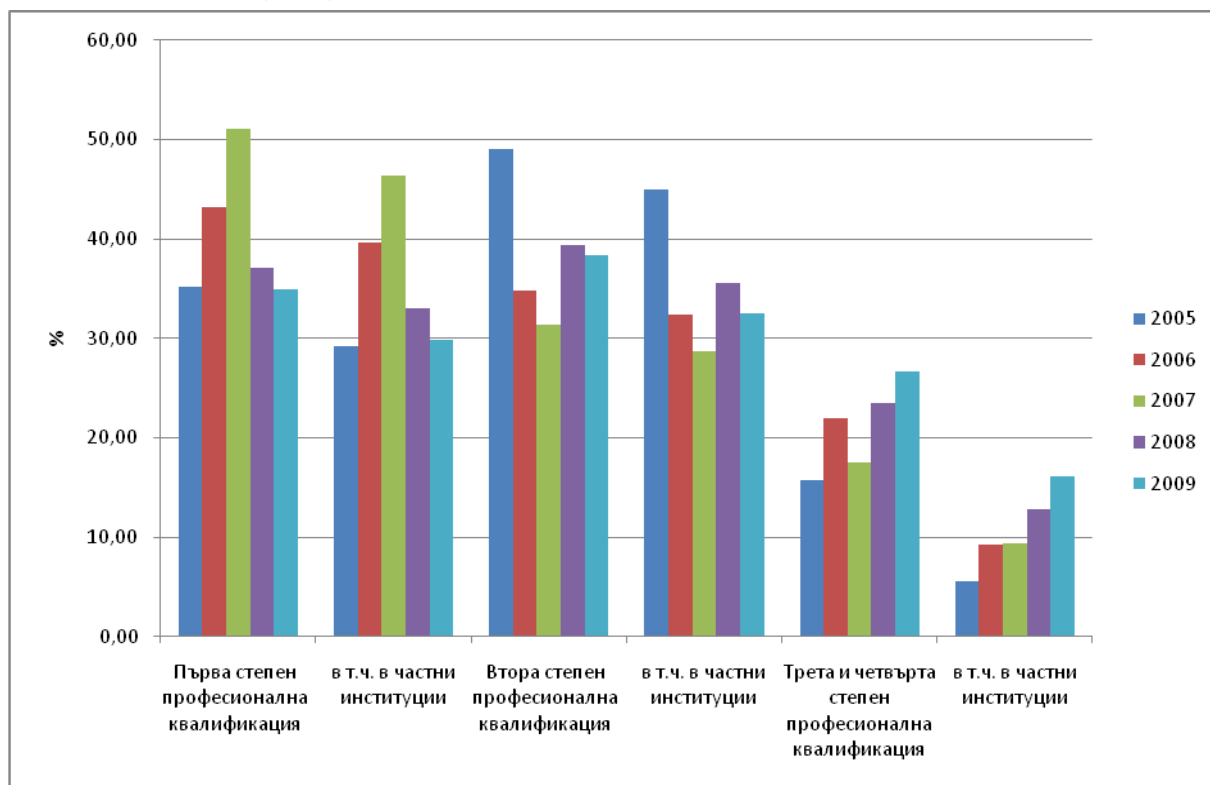
Изменението на структура на придобилите професионална квалификация в отделните степени по пол за периода 2005-2009г. е в следните посоки:

- При придобилите първа степен се запазва по-високият относителен дял на жените, но в резултат на посочените промени в броя на придобилите степен по пол, разликата намалява значително. Докато през 2005г. 35,22% от придобилите степен са мъже и съществено повече – 54,07% са жени, то в края на периода процентите са съответно 34,98% и 39,05%
- При придобилите втора степен тенденцията е различна – на пръв поглед на относителния дял на мъжете над този на жените и тя се запазва за периода, но разликата намалява в полза на последните. Относителният дял на мъжете в тази степен отбелязва

сериозно намаление – от 48,99% до 38,37% при едновременно увеличение за жените от 33,38% до 35,72%;

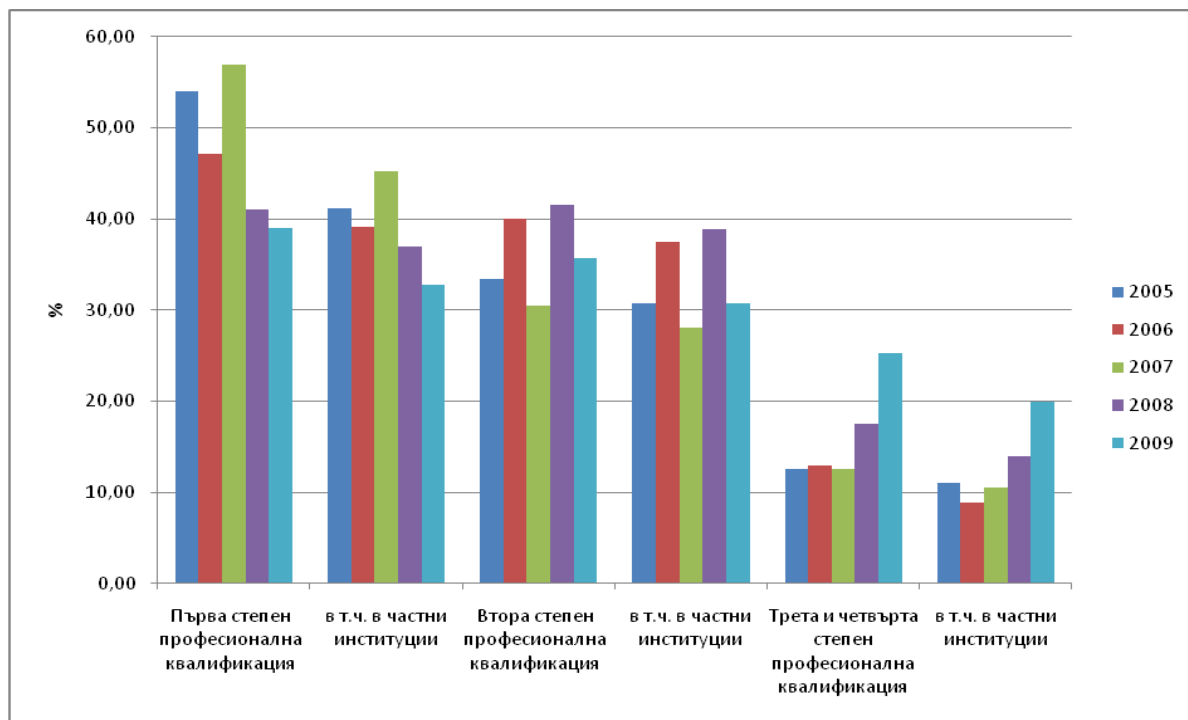
- И при трета степен, аналогично на първа, се запазва преобладаващия процент на мъжете над този на жените през периода в полза на първите. Поради по-силното нарастване на придобилите професионална квалификация жени с това при мъжете, разликата в съотношението намалява. Относителният дял на мъжете в тази степен увеличава – от 15,79% до 26,65% , а при жените -от 12,55% до 25,23%;
- При мъжете относителният дял по степени се променя в различни посоки – при първа и втора спада съответно от 35,22% на 34,98% и по-съществено от 48,99% на 38,37%, а при трета и четвърта нараства от 15,79% до 26,65%. В резултат на това се запазва превеса на придобилите втора степен, но в края на периода разликата намалява, поради значителното нарастване на процента за трета степен ;
- При жените изменението по степени на процента на придобилите професионална квалификация е по-различно. Докато съществено намаление се наблюдава само при първа степен – от 54,07% до 39,05%, при другите две степени посоката е различна като увеличението е по-слабо при втора степен от 33,38% до 35,72% и значително, при трета и четвърта – от 12,55% до 25,23%. Като резултат при жените за периода се запазва най-високото равнище на придобилите първа степен, но превесът над останалите две спада съществено, особено по отношение на придобилите трета и четвърта степен професионална квалификация.

Фигура 32 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи (мъже)

Източник: НСИ

Фигура 33 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи (жени)

Източник: НСИ

4.2.1.3. Брой и структура на учащите в професионалните училища за придобиване на III степен професионална квалификация

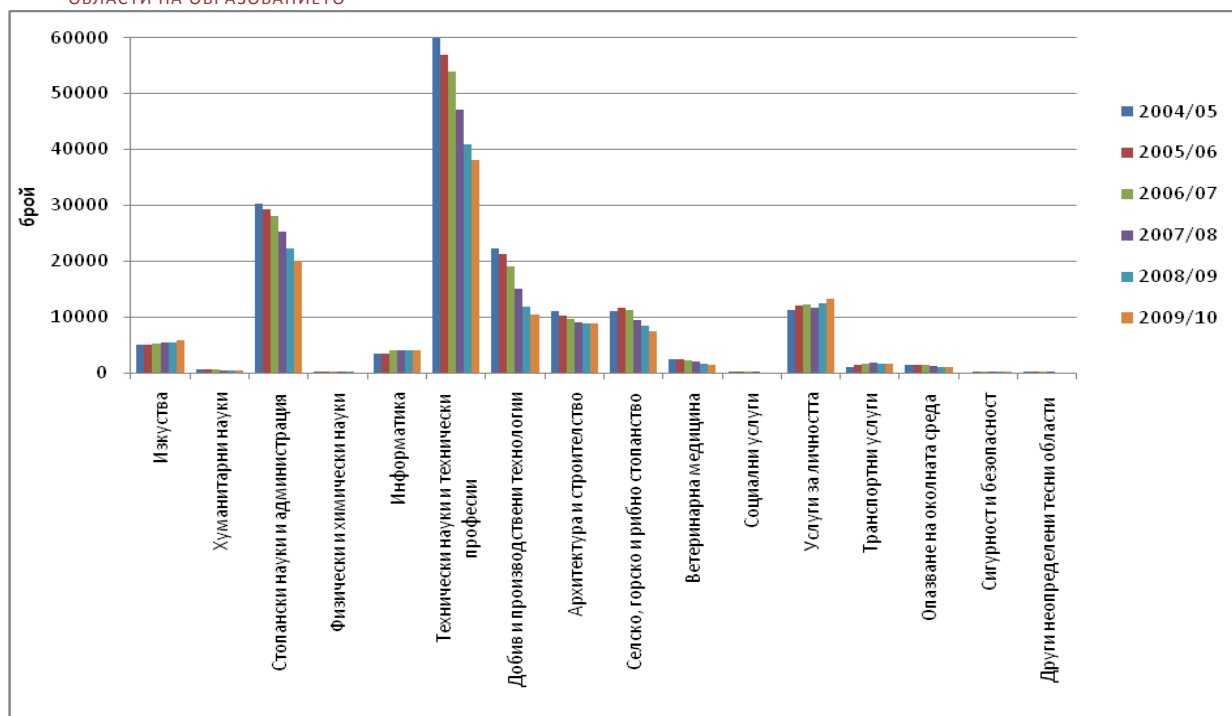
Анализът на данните за броя на учащите в различните видове професионални училища за периода 2005-2008г. показва няколко основни тенденции:

- Устойчива тенденция на постоянно намаляване на общия брой на обучаващите се, обхванати в програми за придобиване на III степен професионална квалификация, които от 160444 лица през учебната 2004/2005 намаляват до 112821 лица през учебната 2009/2010г. При това темпът на изменение за периода се характеризира с плавно ежегодно намаление, като по-сериозен е спадът през периода 2007-2008 година;
- Най-голям е броят на учащите се в училища за придобиване на професионална квалификация в „Технически науки и технически професии”, в „Стопански науки и администрация”, „Добив и производствени технологии”, „Услуги за личността”, „Архитектура и строителство” и „Селско, горско и рибно стопанство”
- Изменението на броя на учащите, обучаващи се в различните видове професионални училища за периода 2004-2009 година се характеризира с различни тенденции. Най-съществено по отношение на отделните видове професионални училища е намалението на броя на обучаващите се в училища за придобиване на професионална квалификация в области „Технически науки и технически професии” – от 60053 лица до 38088 лица, в „Стопански науки и администрация” – от 30203 лица до 20019лица, в „Добив и производствени технологии” – от 22189 лица до 10391 лица. И докато по отношение на броя на учащите в област „Стопански науки и

администрация” посоченото изменение може да се определи като положително, за останалите две тесни области на образование тенденцията на намаление на броя има негативно проявление във връзка със значимостта на професионалната квалификация в тези области и нуждите от кадри с подобна професионална подготовка.

- По-ограничено е намалението през периода на броя на учащите от училища в областите „Архитектура и строителство” - от 11164 души до 8968 души, „Селско, горско и рибно стопанство” – от 11023 души до 7533 души, и „Ветеринарна медицина – от 2451 души до 1485 души. И тук оценката е различна, като при първата група посоката на изменение може да се характеризира като положителна промяна, докато при другите две група, във връзка с очакванията за по-добро използване на потенциала на отрасъл селско стопанство като един от стратегическите за икономиката, има негативно отражение. Отрицателно е и изменението на броя на обучаващите се от област „Опазване на околната среда” – от 1525 лица на 1079 лица, което макар и не така сериозно не съответства на значението и определянето на тази дейност като европейски и национален приоритет ;
- Най-високо е увеличението на броя на учащите в училища от област „Услуги за личността” – от 11202 души до 13216 души, което закономерно е свързано с развитието на сферата на услугите и високата степен на заетост в свързаните с нея дейности;
- Положителна е посоката на изменение на броя на обучаващите се в област „Информатика – нарастване от 3533 лица до 4066 лица, в област „Транспортни услуги” – от 1003 лица до 1730 лица и в областта на Изкуствата – от 5147 лица до 5836 лица.

Фигура 34 Ученици в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по тесни области на образованието

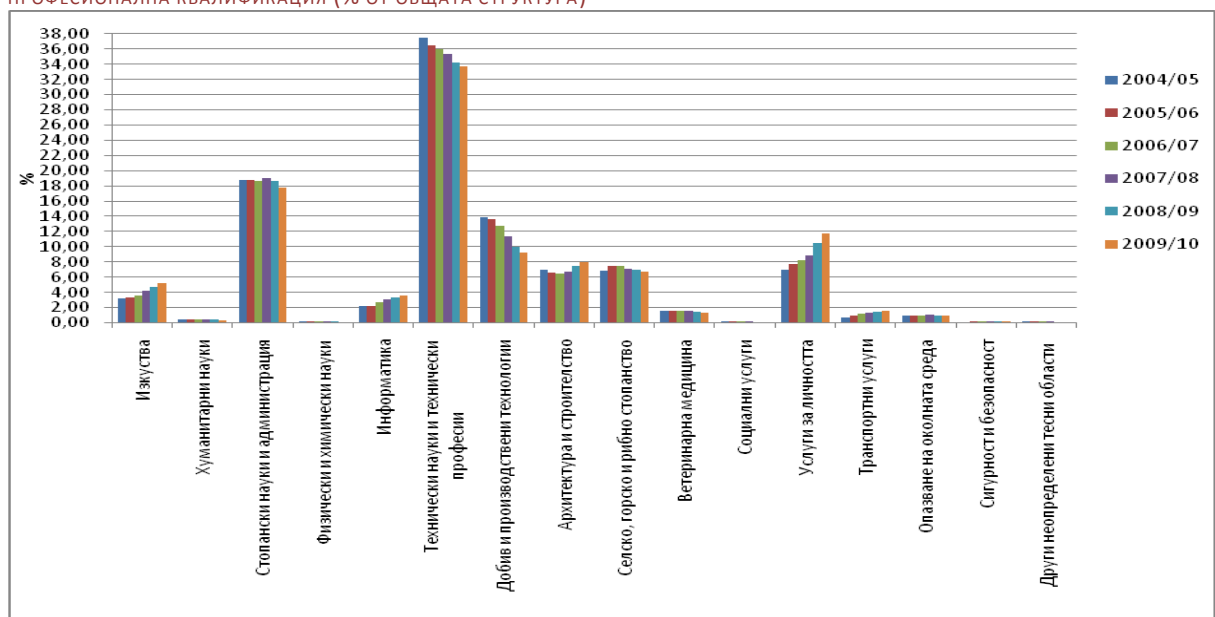

Източник: НСИ

Анализът на структурата на професионалното образование за придобиване на III степен професионална квалификация на база броя на учащите в различните видове професионални училища по тесни области на образованието за периода 2005-2008г. показва няколко основни тенденции:

- Най-висок е относителният дял на обучаващите се в училища за придобиване на квалификация в области „Технически науки и технически професии”, в „Стопански науки и администрация”, „Добив и производствени технологии”, „Услуги за личността”, „Архитектура и строителство” и „Селско, горско и рибно стопанство” във връзка и с най-големия брой ученици в тях;
- Изменението на относителния дял на обучаващите се в отделните видове училища по тесни области на образованието се характеризира с разнопосочни тенденции. Устойчиво е ежегодното намаление на процента на учениците от областите „Технически науки и технически професии” – от 37,43% до 33,76% и „Добив и производствени технологии” – от 13,83% до 9,21%, което отразява процеса на намаление на броя на обучаващите се в този вид училища;
- Запазва се относителният дял на учащите се от област „Стопански науки и администрация” през повечето години от периода с изключение на последната, в която процента намалява и от 18,82% (2004г.) до 17,74%;
- Различни са посоките на изменение на относителния дял на учащите се през отделните години на периода в областите „Архитектура и строителство” и „Селско, горско и рибно стопанство”. Докато по отношение на първата област като резултат от общата динамика процентът на учащите се нараства от 6,96% до 7,95%, то при втората област изменението е отрицателно – от 6,87% до 6,68%;
- Ясно изразена е тенденцията за нарастване на относителния дял на учащите се в няколко тесни области на образование – по-съществено в „Услуги за личността” – от 6,98% до 11,71% и в „Транспортни услуги” – от 0,63% до 1,53% и по-слабо – в „Информатика” – от 2,20% до 3,60% и „Изкуства” – от 3,21% до 5,17%.

ФИГУРА 35 СТРУКТУРА НА УЧАЩИТЕ ПО ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО В ПРОГРАМИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА III СТЕПЕН ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ (% ОТ ОБЩАТА СТРУКТУРА)

Източник: НСИ

4.2.1.4. Брой и структура на учениците в професионалните училища за придобиване на IV степен професионална квалификация

Информацията за структурата на учащите в различните програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация за периода 2005-2008г. дава основание за дефиниране на следните насоки в нейното изменение:

- Най-съществено нарастване на относителния дял на обучаващите се в програми за придобиване на професионална квалификация в „Стопански науки и администрация” – от „Сигурност и безопасност”, „Изкуства”, „Технически науки и технически професии”, и „Архитектура и строителство”;

- Изменението на броя на учащите, обучаващи се в различните видове професионални училища за периода 2004-2009 година, се характеризира с различни тенденции. Най-съществено по отношение на отделните видове професионални училища е почти двойното нарастване на броя на обучаващите се в „Стопански науки и администрация” – от 1235 лица до 3179 лица, което е свързано не толкова с потребностите от кадри с такава подготовка, колкото със съществуващите програми и форми на обучение в тази област. Посочената тенденция засилва деформираната образователна структура, която се характеризира с аналогична тенденция и по отношение на системата на висшето образование ;

- Съществено е нарастването на броя на учащите в програми от област „Архитектура и строителство” – от 53 до 258, което се обяснява със сериозния бум в развитието на отрасъл „Строителство” през последните години и потребностите от кадри с такава подготовка. При сериозния спад на заетостта в този сектор посочената тенденция в образователната структура само засилва деформирания ѝ характер и насоченост;

- Положителна е тенденцията за увеличаване на броя на учащите в програми от области „Технически науки и технически професии” – от 152 лица до 251 лица, но на фона на общия брой обучаващи се във всички програми тяхното равнище все още е много ниско;

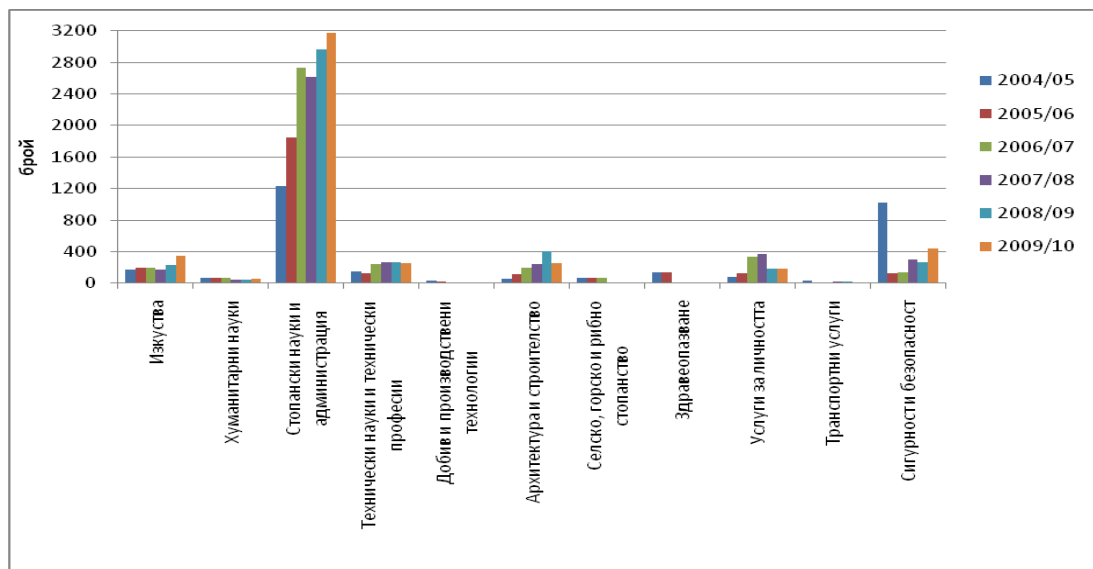
- Нарастване се отбелязва и при броя на обучаващите се от програми в област „Услуги за личността” – от 82 на 186, и то е закономерен резултат от най-засиления интерес към кадри с такава подготовка, поради интензивното развитие на сферата на услугите в сравнение с другите отрасли на икономиката;

- Най-сериозно намаление в броя на учащите се наблюдава по отношение на програмите от област „Сигурност и безопасност”- от 1020 на 434. Посочената тенденция отразява намаления интерес към придобиване на подобна професионална квалификация и не отразява общата посока на нарастване на заетостта в дейностите от сферата на услугите и значителния процент от работната сила, работеща в дейностите, свързани със сигурност и безопасност;

- Като негативно може да се определи изменението в броя на учащите от програми в областите „Добив и производствени технологии”, „Селско, горско и рибно стопанство” и „Здравеопазване”, в които през последните 3 години от периода няма учащите се за придобиване на професионална квалификация в съответните области. И трите области могат да бъдат оценени сред тези с приоритетен характер от позициите на

необходимостта за осигуряване на работна сила с професионална квалификация в отрасли и дейности с определящо значение за националната икономика. Поради това, липсата на кадри в програми за придобиване на IV степен професионална квалификация за периода след 2007г. в тези области определя необходимостта от мерки за преодоляване на посочените недостатъци в развитието на системата на професионалното образование.

Фигура 36 Ученици в програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието

Източник: НСИ

Анализът на данните за броя на учащите в различните програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация за периода 2005-2008г. показва няколко основни тенденции:

- Най-висок относителен дял имат обучаващите се в програми от области „Стопански науки и администрация”, „Сигурност и безопасност”, „Изкуства”, „Технически науки и технически професии”, и „Архитектура и строителство”;

- Изменението на относителният дял на учащите от различните тесни области на образование за периода 2004-2009 година се характеризират с различни тенденции. Най-съществено е нарастването на процента на обучаващите се в „Стопански науки и администрация” – от 40,68% на 67,41%, което е свързано със значителното увеличение на броя на учащите се от тази област ;

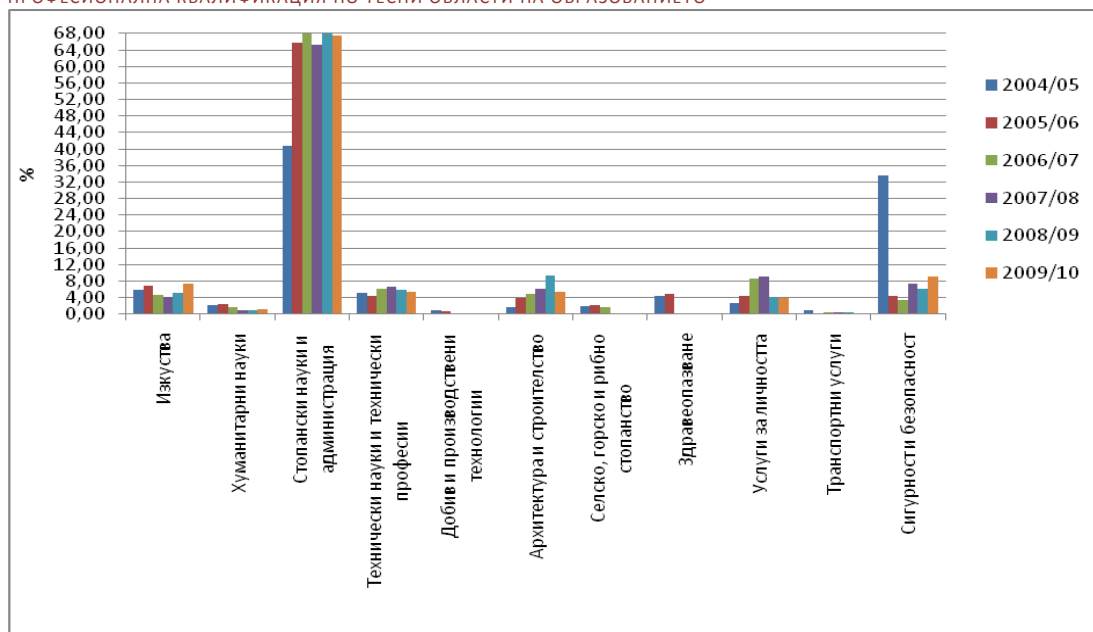
- По-голямо е увеличението на относителния дял на учащите в програми от област „Архитектура и строителство” – от 1,75% до 5,47%, и в област „Изкуство” – от 5,83% до 7,34%, съответстващо на процеси на изменение на броя на обучаващите се в тези програми;

- Нараства, но в по-малка степен, процентът на учащите в програми от областите „Технически науки и технически професии” – от 5,01% до 5,32%, и „Услуги за личността” – от 2,70% до 3,94%;

- Най-сериозно намаление се наблюдава по отношение на относителния дял на обучаващите се в програмите от област „Сигурност и безопасност” - от 33,60% до 9,20%, и

то отразява значителния спад в броя на учащите за придобиване на професионална квалификация IV степен в тази област.

ФИГУРА 37 СТРУКТУРА НА УЧЕНИЦИТЕ В ПРОГРАМИ СЛЕД СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА IV СТЕПЕН ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ ПО ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Източник: НСИ

4.2.2. ОБУЧЕНИЕ В СИСТЕМАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

На базата на статистическите данни за развитието на образованието в Република България за периода 2005-2008г. са анализирани отделни показатели за структурата на студентите в различни разрези и са обобщени основните тенденции в тяхното изменение, като същевременно са дефинирани и най-важните процеси, характеризиращи образователната структура на работната сила в тази образователна степен.

Изследването на състоянието и развитието на работната сила, обучаваща се в системата на висшето образование, се базира на анализ на количествените показатели, характеризиращи структурата на студентите в няколко основни направления.

4.2.2.1. Брой и структура на висшите училища

Количествен показател за развитието на системата на висшето образование, който до голяма степен определя обхвата на обучаващите се в тази образователна степен, е броят на висшите училища.

За периода 2004-2009г. общият брой като показател се запазва на едно равнище – 53, като промени има в разпределението по видове. Броят на университетите и специализираните висши училища в България – 43, както и на самостоятелните колежи – 10, не се променя, докато съществена редукция има при коледжите – от 50 на 32, и при коледжите в структурата на университетите и специализираните висши училища – от 40 на 23.

Таблица 3 Висши училища по вид

	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Общо	53	53	53	53	53	53
Университети и специализирани висши училища	43	43	43	43	43	43
Колежи	50	50	46	41	38	32
Самостоятелни колежи	10	10	10	10	10	10
Колежи в структурата на университети и специализирани висши училища	40	40	36	31	28	23

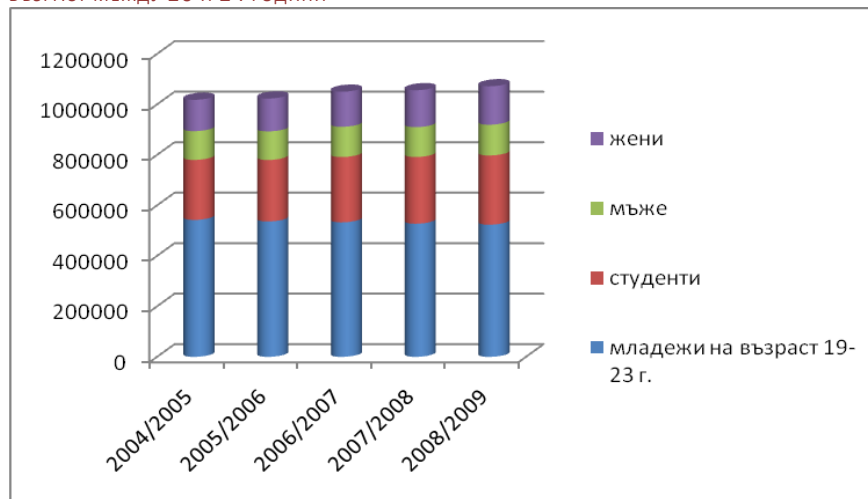
(Брой)

4.2.2.2. Брой и относителен дял на студентите

Изследването на състоянието и развитието на системата на висшето образование се базира на различни показатели, като базови са тези, отчитащи измененията в броя и относителния дял на студентите спрямо общия брой на населението в същата възрастова група за разглеждания период 2004/2005 до 2008/2009г.

Изменението на показателите до голяма степен е резултат и от изключително негативните демографските процеси в периода след 1990г., които пряко рефлектират в поколението, което понастоящем формира групата на лицата, влизащи в системата на висшето образование. Поради този факт, определящи за дефиниране на тенденциите са измененията в относителните тегла на разглежданите показатели, тъй като по отношение на абсолютния брой разглежданата възрастова група се характеризира със сериозен спад.

Фигура 38 Абсолютен брой на студентите общо и според половата структура и общия брой младежи на възраст между 20 и 24 години

Източник НСИ

Анализираните количествени показатели дават представа за протичащите процеси в системата като обхват. Основните тенденции, които могат да бъдат дефинирани на базата на анализа на разглежданите статистически показатели, са:

1. Абсолютният брой на студентите отбелязва известно намаление за периода, но посоченото изменение не отчита обективно тенденцията за развитие на системата на висшето образование. На фона на същественото намаление на броя на младежите на

възраст 20-24г. (от 542364 души на 523522 души) броят на студентите намалява с много по-ниски темпове (от 278642 на 274247 души)

2. По отношение на изменението на абсолютния брой на студентите спрямо общия брой на младежите на възраст 20-24г. на база пол, нарастване за периода се наблюдава и при мъжете и при жените

3. По-съществено нараства през периода абсолютният брой на студентите–жени в сравнение със студентите–мъже спрямо съответните групи от населението на възраст 20-24 години.

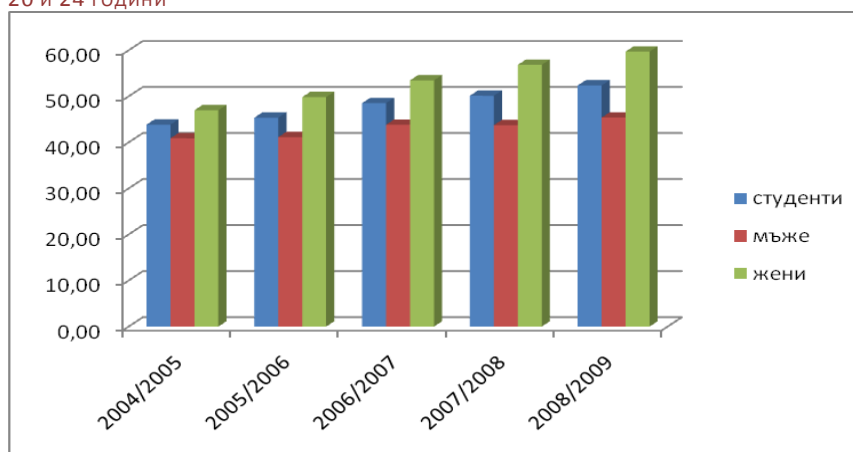
4. В резултат от негативните демографски тенденции, рефлектиращи в сериозно намаление на броя на младежите на възраст 20-24г., относителният дял на студентите нараства съществено – от 43,87% на 52,39%. Посоченото изменение в относителния дял на студентите спрямо общия брой на младежите на възраст между 20 и 24 години може да се отбележи като положителна тенденция за образователната структура на работната сила и за развитието на системата на висшето образование.

5. В разглеждания период нараства относителният дял и на мъжете и на жените – студенти спрямо общия брой на младежите на възраст 20-24 години от съответния пол.

6. Относителният дял на жените-студенти спрямо общия брой на жените на възраст 20-24 години нараства много по-сериозно спрямо относителния дял при мъжете. Докато за жените този показател се променя от 47,00% в началото на периода до 59,73% в края на периода, при мъжете изменението е от 40,90% на 45,39%.

7. Като извод може да се обобщи, че нарастването на броя и относителния дял на студентите спрямо младежите на възраст 20-24 години се дължи основно и преобладаващо на жените.

Фигура 39 Дял на студентите общо и според половата структура от общия брой младежи на възраст между 20 и 24 години

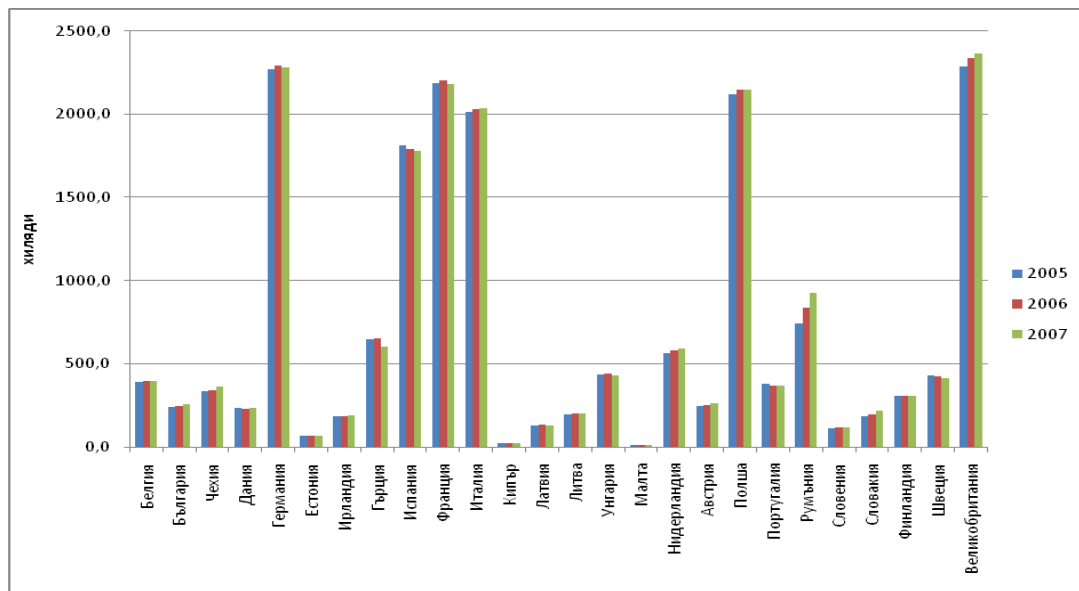

Източник: НСИ

Анализът на показателя общ брой на студентите, обучаващи се във всички образователно-квалификационни степени на висшето образование – бакалавър, магистър и доктор (ISCED 5-6), в страните-членки на ЕС поставя страната ни в групата от държави с по-ниски стойности, изоставайки значително от страни като Великобритания, Германия, Франция, Полша, Италия, Испания (Виж фигура 35). По отношение на тенденциите в изменението на индикатора за периода 2005 – 2007 г. положително е, че България се нарежда в групата на страните с нарастване на стойността му, в която попадат още

Великобритания, Полша, Италия, Нидерландия, Белгия, Словакия, като най-съществен е темпът на растеж по години в Румъния. Известен спад на общия брой на обучаващите се във всички степени на висшето образование има във Франция, Испания, Гърция, Швеция. Запазване на равнището има в Унгария, Финландия, Ирландия, Литва, Словения, Естония.

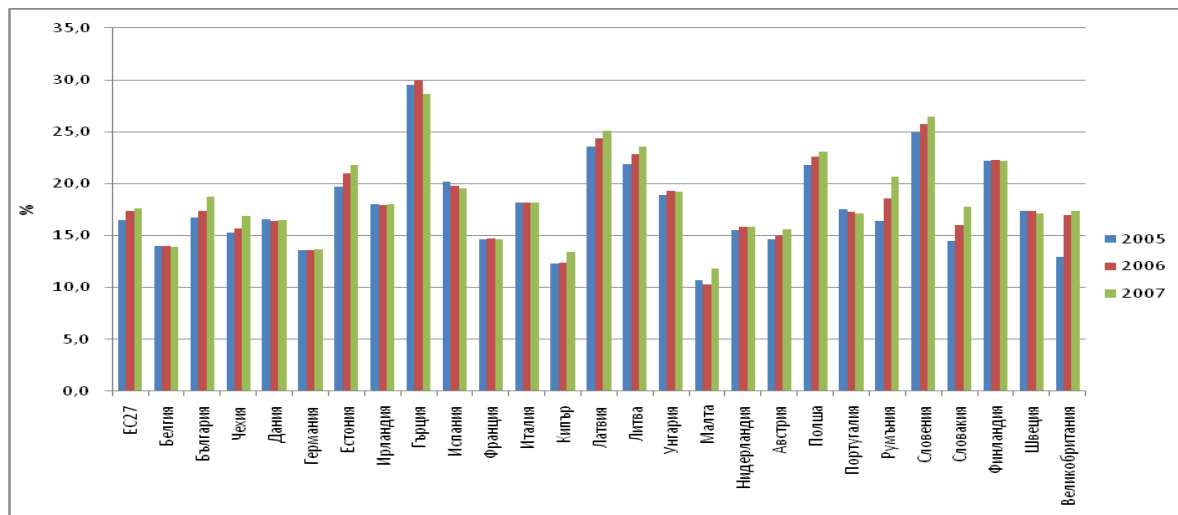
ФИГУРА 40 СТУДЕНТИ НА ISCED РАВНИЩЕ 5-6

Източник: ЕВРОСТАТ

Статистическата информация за студентите, обучаващи се в степените на висшето образование (бакалавър, магистър и доктор), като процент от всички учащи през периода 2005 – 2007 г., нарежда България сред страните с относителен дял на студентите във висшето образование около и над средното за ЕС27 равнище. Като положителна може да се оцени посоката на изменение на показателя за България за периода, която нарежда страната ни в групата на страните като Великобритания, Словения, Полша, Литва, Латвия, Естония, Словакия, Чехия, в които относителният дял на студентите като процент от всички обучаващи се нараства. Посочената тенденция показва по-бързо нарастване на броя на студентите спрямо общия брой на обучаващите се във всички степени на образованието.

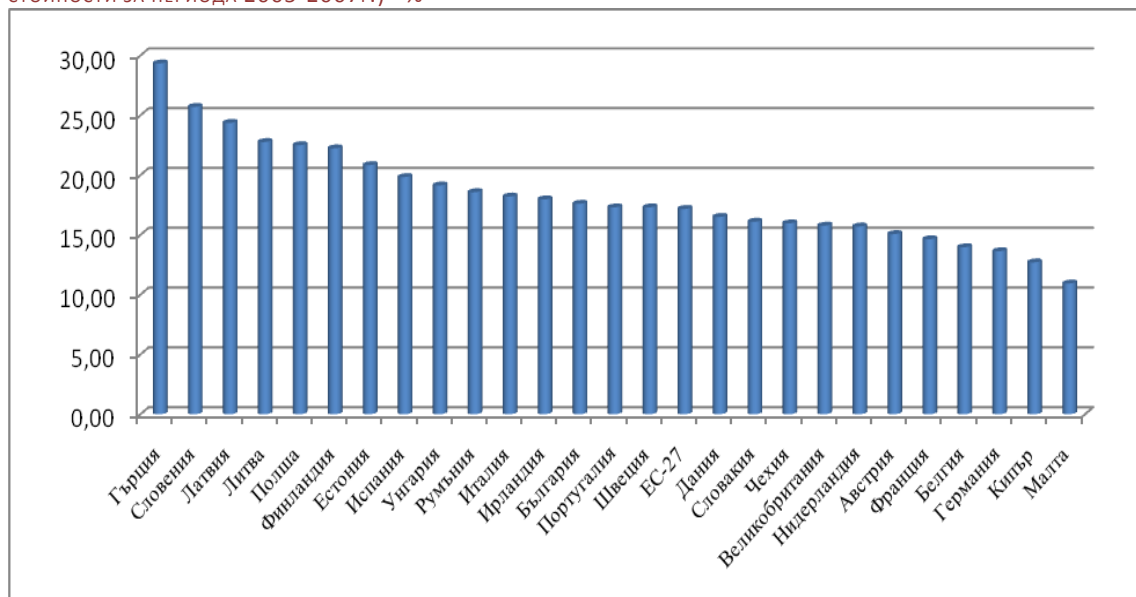
ФИГУРА 41 СТУДЕНТИ НА ISCED РАВНИЩЕ 5-6 КАТО % ОТ ВСИЧКИ УЧЕНИЦИ И СТУДЕНТИ

Източник: ЕВРОСТАТ

Равнището на показателя относителен дял на студентите в степените на висшето образование спрямо общия брой учащи като осреднена стойност за периода 2005-2007г нарежда България сред страните със средни стойности, като налице е изоставане от държави като Гърция, Словения, Латвия и Литва със сходно по брой на нашето население.

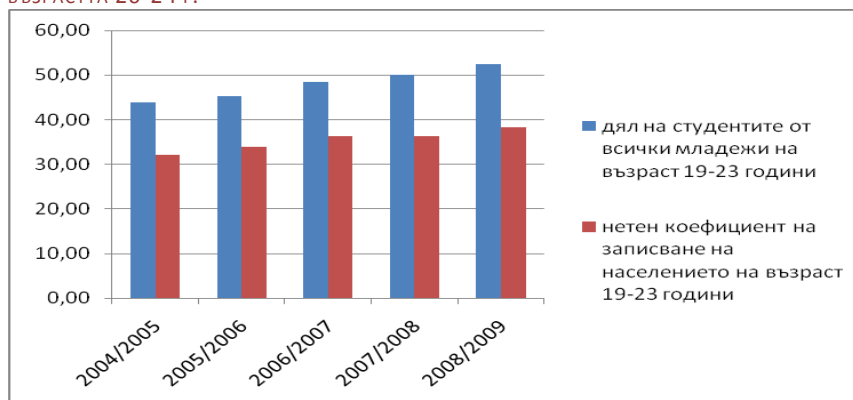
Фигура 42 Студенти в степените на висшето образование като дял от общия брой учащи се (осреднени стойности за периода 2005-2007г.) - %

Източник: Евростат

Важен показател, характеризиращ развитието на системата на висшето образование като обхват на базата на броя на обучаващите се в различните висши училища, е коефициентът на записване. Той представлява отношението на броя на учащите на възраст 20-23 години, независимо от степента на образование към броя на населението в същата възрастова група. Анализът на този показател за периода потвърждава направения извод за подобряване на образователната структура на работната сила чрез постоянно увеличаващия се брой на обучаващите се в системата на висшето образование и нарастване на техния относителен дял спрямо населението в съответната възрастова група. Същевременно, той доказва в количествен план прогресивната тенденция за нарастващото значение на висшето образование спрямо останалите образователни степени.

Фигура 43 Съотношение между дела на студентите и нетния коефициент на записване на населението във възрастта 20-24 г.

Източник: НСИ

Явна е тенденцията за нарастващия обхват на системата на висшето образование на база нетен коефициент на записване на населението от възрастовата група 19-23 години, който показва нарастващия брой на продължаващите обучението си спрямо общия брой на лицата от тази възрастова група. Изменението на този показател потвърждава в положителното изменение в количествено изражение на изменението на образователната структура на работната сила в посочената възрастова група .

ТАБЛИЦА 4 НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА (ИЗТОЧНИК: НСИ)

	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
19 - 23 г.	32.2	34.0	36.4	36.3	38.3	41.1

(Процент)

4.2.2.3. Структура на студентите по образователно-квалификационни степени професионален бакалавър, бакалавър и магистър и доктор

Анализът на данните за броя на студентите по образователно-квалификационна степен за периода 2005-2008г. показва няколко основни тенденции:

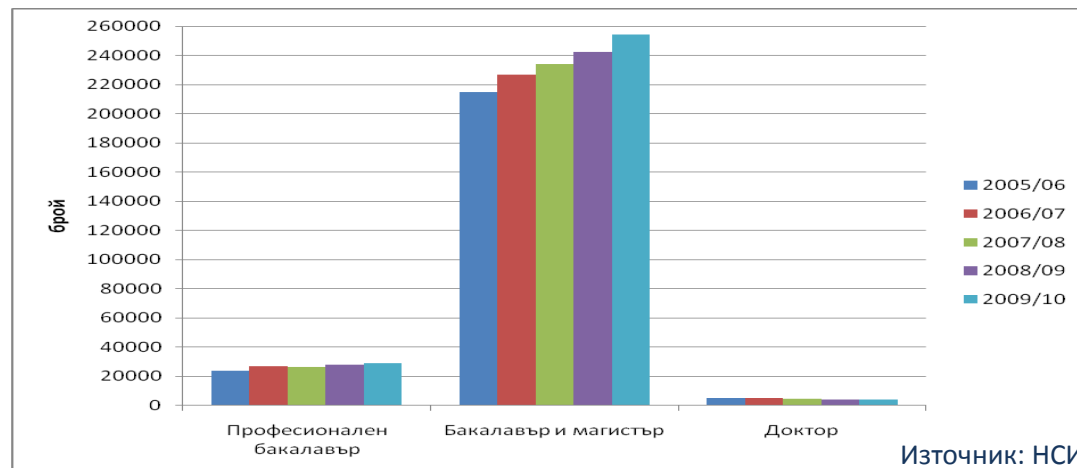
- устойчива тенденция на постоянно нарастване на общия брой на студентите, които се увеличават от 237909 лица през учебната 2004/2005 до 274247 лица през учебната 2008/2009г. При това темпът на изменение за периода се характеризира с плавно ежегодно нарастване;

- най-съществено по отношение на отделните образователно-квалификационни степени нарастване в абсолютно изражение на броя на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 18 432 за учебната 2004/2005 до 27 724 през учебната 2008/2009г. За периода най-висок темп на нарастване на броя на обучаващите се в тази степен има през учебната 2005/2006г. спрямо предходната;

- позитивна тенденция за ежегодно нарастване на броя на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър, които от 214398 души се увеличават до 242574 души;

- негативна посока на постоянно и съществено абсолютно намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен доктор. Техният брой намалява през целия изследван период, което дава основание за определянето на посочената тенденция като устойчив и задълбочаващ се процес.

ФИГУРА 44 СТУДЕНТИ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН ОБЩО В ДЪРЖАВНИ И ЧАСТНИ ВИСШИ УЧИЛИЩА

Източник: НСИ

През изследвания период в структурата на обучаващите се в системата на висшето образование като относителен дял на отделните образователно-квалификационни степени са налице следните изменения:

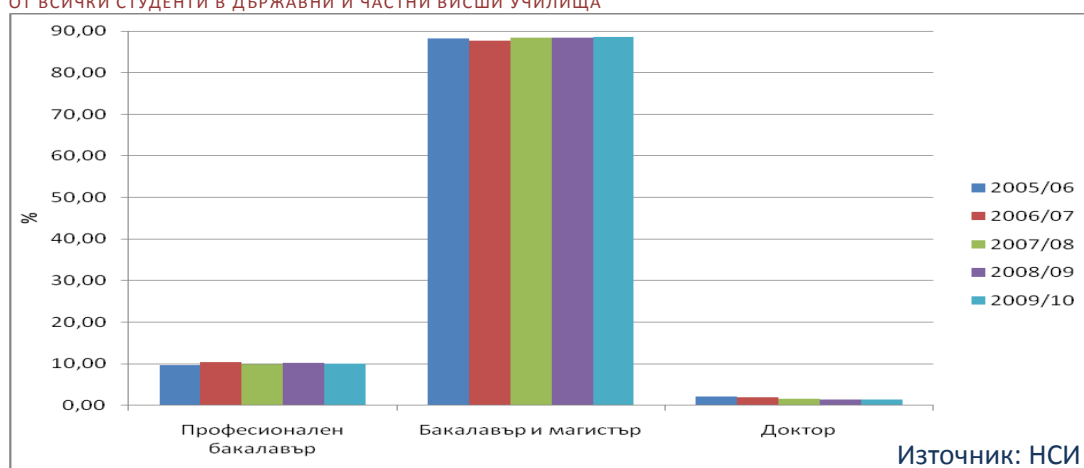
- През целия период се запазва вътрешното разпределение по отделни образователно-квалификационни степени като с най-висок относителен дял са обучаващите се в степен бакалавър и магистър, които са преобладаващата част от всички студенти;
- Нараства относителния дял на обучаващите се в степен професионален бакалавър от 7,75 % до 10,11%, като най-сериозен е ръста през 2005/2006 спрямо 2004/2005г.;
- След известно намаление на обучаващите се в степен бакалавър и магистър през 2005/2006 спрямо 2004/2005г, в останалите години от периода техният относителен дял са запазва и стабилизира на едно равнище;
- Негативни са тенденциите по отношение на обучаващите се в степен доктор – не само като изключително ниско равнище спрямо останалите степени, но и като устойчива тенденция на постоянно намаляващ относителен дял за периода – от 2,13% през 2004/2005г. до 1,44% през 2008/2009г.

Данните илюстрират ниската мотивация на завършващите висше образование да продължат научното си развитие и същевременно доказват слабия интерес към заетост в сферата на науката и научните изследвания. Посочените тенденции могат да бъдат определени като изключително неблагоприятни в няколко насоки

Броят на студентите в ОКС „Доктор“ има пряка връзка с тенденциите за развитие на сектора наука и научни изследвания и е показателен за възможностите за развитие на научния потенциал на страната. При намаляващ брой и относителен дял на обучаващите се в тази степен може да се очаква силно намаление и на заетите в сферата на науката и научните изследвания в близка перспектива.

В условия, когато акцент на европейската политика е развитието на науката и иновациите, перспективите за страната при подобна тенденция са силно ограничени и с негативно отражение за цялостното социално-икономическо развитие. По отношение на възможностите за повишаване на конкурентоспособността на българската икономика подобно развитие на ограничен и постоянно намаляващ брой и относителен дял на продължаващите научното си развитие под формата на докторантура студенти може да окаже изключително негативно влияние.

Фигура 45 Структура на студентите по образователно-квалификационна степен общо като относителен дял от всички студенти в държавни и частни висши училища

4.2.2.4. Структура на студентите по образователно – квалификационни степени във висшите училища по форма на собственост

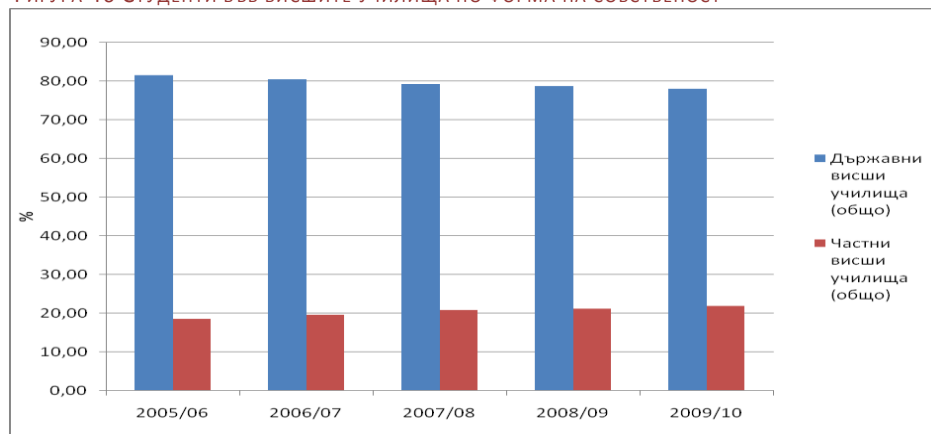
Развитието на системата на висшето образование може да бъде оценявано и позициите на броя на висшите училища, диференцирани според формата на собственост, както и от разпределението на студентите, обучаващи се в тях. Анализът на тези показатели може да даде важна информация за функционирането на системата на базата на тенденциите в развитието на държавните и на частните висши училища.

Перспективите за развитие на системата на висшето образование до голяма степен зависят от броя на държавните и частни учебните заведения и на съотношението на обучаващите се в тях. В тази връзка от особена важност е информация за степента на реализация на завършващите висши училища – както според формата на собственост, така и конкретно за всяко едно от тях. Усъвършенстване на системата на висшето образование е възможно чрез развитие на тези висши училища – както държавни, така и частни, които осигуряват по-големи възможности за професионална реализация на завършващите ги.

Изменението на броя и структурата на студентите по образователно-квалификационна степен в държавните и в частни висши училища за периода от 2005/2006 до 2008/2009г. се характеризира със следните тенденции:

- За целия период броят и относителният дял на студентите в държавните висши училища запазват високи стойности, като те заемат преобладаващ дял спрямо общия брой на студентите;
- Ежегодно нарастват броят и относителният дял на студентите в частните висши училища за сметка на постъпващите в държавните висши училища. От 18,54% през 2005/2006г. делът на студентите в частните училища достига 21,29% през 2008/2009г. Тенденцията е устойчива, макар и с не толкова голям брой на ежегодното нарастване;
- Паралелно с това, намалява относителният дял на студентите в държавните висши училища – от 81,46% през 2005/2006г. на 78,71% през 2008/2009г.

Фигура 46 Студенти във висшите училища по форма на собственост

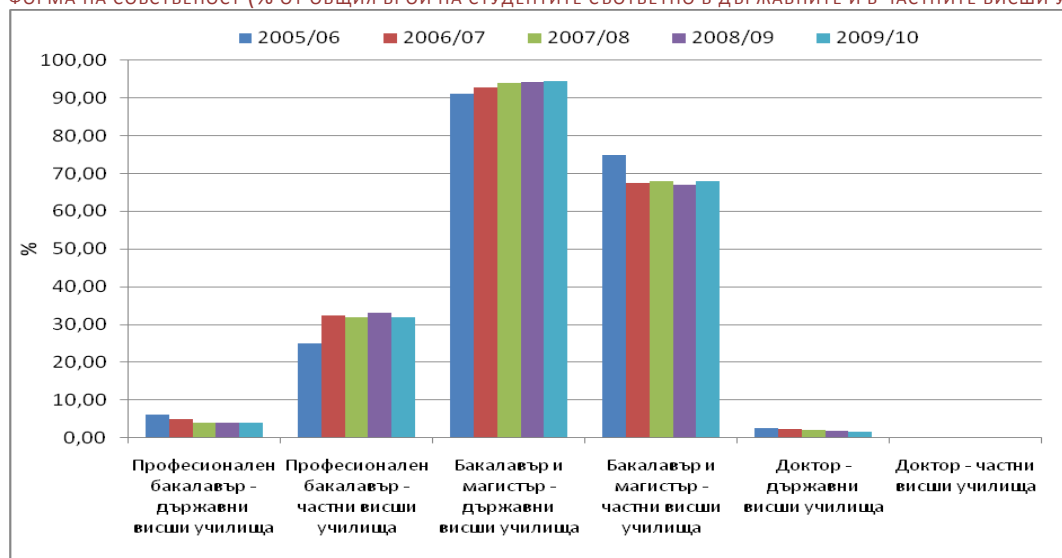
Източник: НСИ

По-детайлното проучване на структурата на студентите по образователно-квалификационни степени, обучаващи се в държавните и в частните висши училища дава

основание да бъдат дефинирани някои основни тенденции в изменението на техния обхват като процент от общия брой на студентите в съответните степени. За периода 2005-2009г. могат да бъдат дефинирани следните особености в обучението по степени в държавните и частни висши училища:

- За образователно-квалификационната степен професионален бакалавър налице е тенденция за ориентране на тяхното обучение в частни висши училища при паралелно намаление на обучаващите се от тази степен в държавните висши училища. Посочената тенденция се засилва и от изменението на процента на професионалните бакалаври в държавните и частни висши училища – докато при първите той намалява за периода, при вторите посоката е на нарастване и запазване на равнището на показателя;
- По отношение на образователно-квалификационните степени бакалавър и бакалавър и магистър, тенденциите са противоположни. По-висок е относителният дял на обучаващите се от тази степен в държавните училища, като този показател нараства през всички години от периода и, същевременно - по-нисък е процентът на студентите от тази степен в частните висши училища с ориентация стойността му да намалява и запазва равнището си.
- Най-силно изразена е разликата между държавните и частни висши училища при относителния дял на обучаващите се в образователно-квалификационната степен „Доктор“. Техният брой, при това постоянно намаляващ за периода, е концентриран изключително в държавните висши училища, като процента на обучаващите се в тази степен в частните е минимален.

Фигура 47 Структура на студентите по образователно-квалификационна степен във висшите училища по форма на собственост (% от общия брой на студентите съответно в държавните и в частните висши училища)

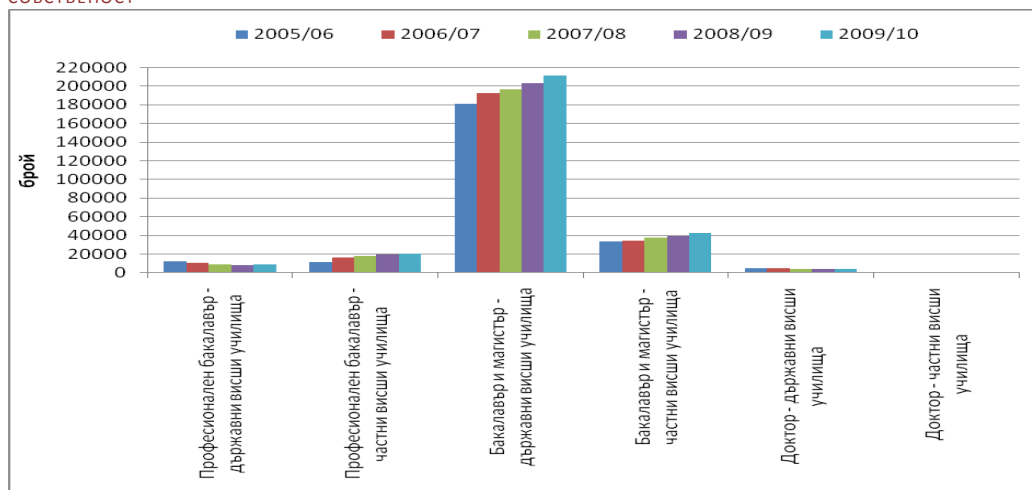
Източник: НСИ

По отношение на броя на студентите по образователно-квалификационна степен, обучаващи се в държавните и в частните висши училища, са налице тенденции на:

- незначително намаление на броя на професионалните бакалаври през периода в държавните училища и постоянно нарастване в частните;

- постоянно ежегодно нарастване на броя на бакалаврите и магистрите и в държавните и в частните висши училища, като във вторите увеличението е по-слабо;
- устойчиво намаление на броя на докторите през всички години от периода в държавните училища и изключително малък брой в частните училища

ФИГУРА 48 СТУДЕНТИ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН ВЪВ ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА ПО ФОРМА НА СОБСТВЕНОСТ

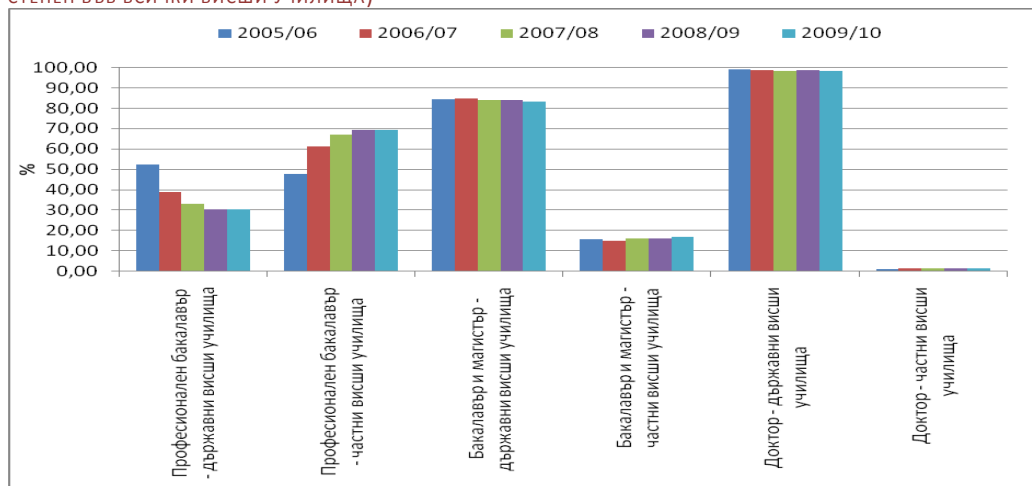

Източник: НСИ

Изменението в структурата на студентите по образователно-квалификационни степени във висшите държавни и частни училища като процент от общия брой студенти от съответната степен за периода се характеризира с :

- намаляващ относителен дял на професионалните бакалаври в държавните училища за сметка на нарастване на дела им в частните висши училища;
- запазване на процента на обучаващите се бакалаври и магистри в държавните и в частните училища;
- по отношение на образователно-квалификационната степен доктор, поради незначителния брой на докторантите в частните училища, не може да бъде направена съпоставка на относителния им дял спрямо държавните висши училища.

ФИГУРА 49 СТРУКТУРА НА СТУДЕНТИТЕ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН ВЪВ ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА ПО ФОРМА НА СОБСТВЕНОСТ (% ОТ ОБЩИЯ БРОЙ НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СЪОТВЕТНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН ВЪВ ВСИЧКИ ВИСШИ УЧИЛИЩА)

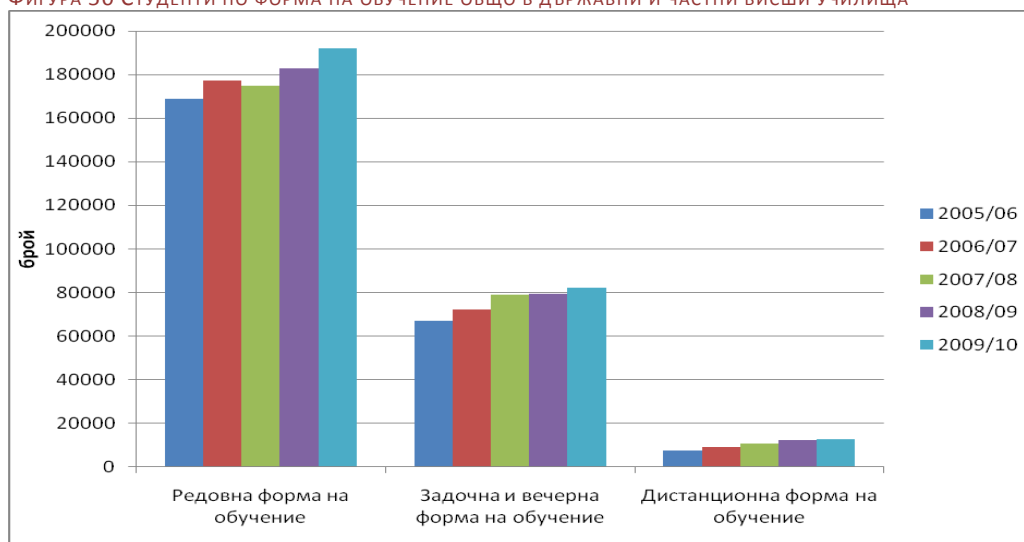
Източник: НСИ

4.2.2.5. Структура на студентите по образователно-квалификационни степени във висшите училища по форма на обучение

Анализът на структурата на студентите по форма на обучение показва утвърждаване на редовната форма като основна със сериозен превес над задочната и дистанционната. Това се отнася, както за показателя брой студентите, обучаващи се в различните форми, така и за тяхното разпределение като относителен дял.

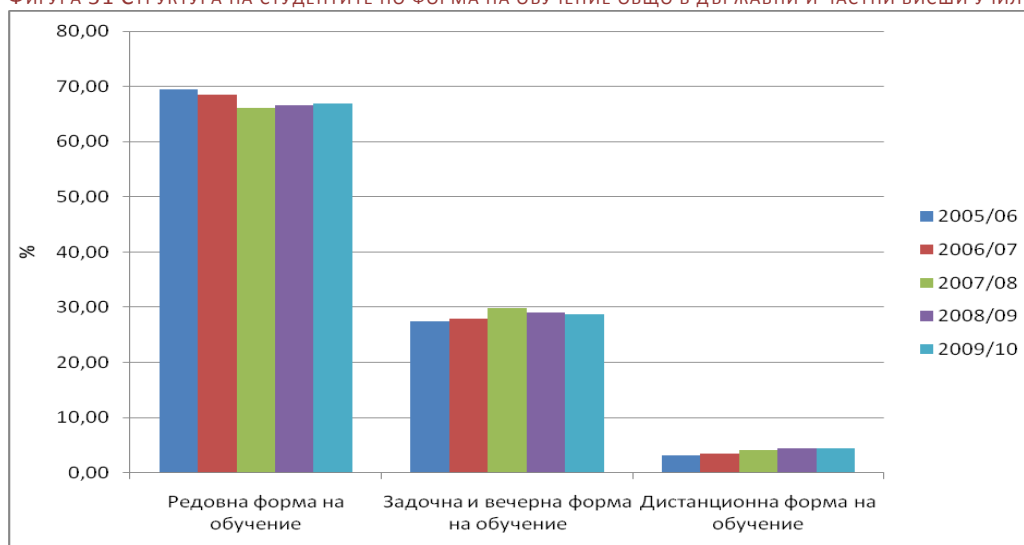
Като положителна може да се определи тенденцията за нарастващото значение на дистанционното обучение като съвременна форма, съчетаваща образованието с трудовата реализация. Това се проявява както по отношение на ежегодно увеличаване на броя на студентите в тази форма, така и в нарастване на неговия относителен дял за всяка година от периода.

Фигура 50 СТУДЕНТИ ПО ФОРМА НА ОБУЧЕНИЕ ОБЩО В ДЪРЖАВНИ И ЧАСТНИ ВИСШИ УЧИЛИЩА

Източник: НСИ

Фигура 51 СТРУКТУРА НА СТУДЕНТИТЕ ПО ФОРМА НА ОБУЧЕНИЕ ОБЩО В ДЪРЖАВНИ И ЧАСТНИ ВИСШИ УЧИЛИЩА

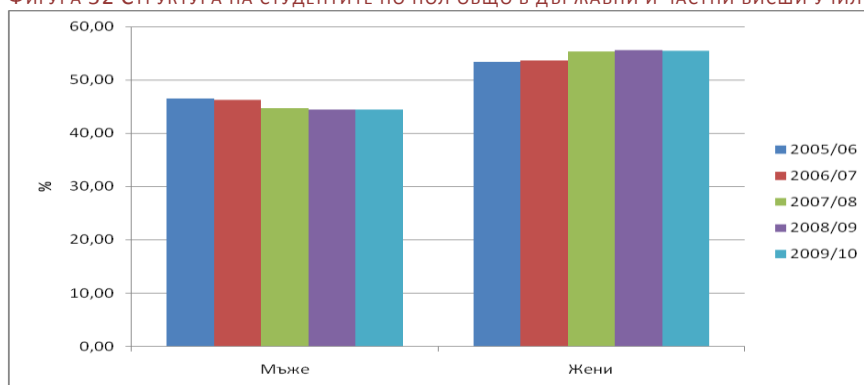
Източник: НСИ

4.2.2.6. Структура на студентите по пол и образователно-квалификационни степени

Разпределението на общият брой на обучаващите се във всички степени на държавните и частни висши училища студенти по пол показва:

- преобладаващ дял и по-висок процент на жените като цяло и за всяка година от периода;
- тенденция на намаляващ относителен дял на студентите – мъже;
- постоянно нарастване на процента на обучаващите се в системата на висшето образование жени;
- засилване на тенденцията и увеличаване на разликата в полза на жените като относителен дял на студентите във всички степени на висшето образование.

Фигура 52 СТРУКТУРА НА СТУДЕНТИТЕ ПО ПОЛ ОБЩО В ДЪРЖАВНИ И ЧАСТНИ ВИСШИ УЧИЛИЩА

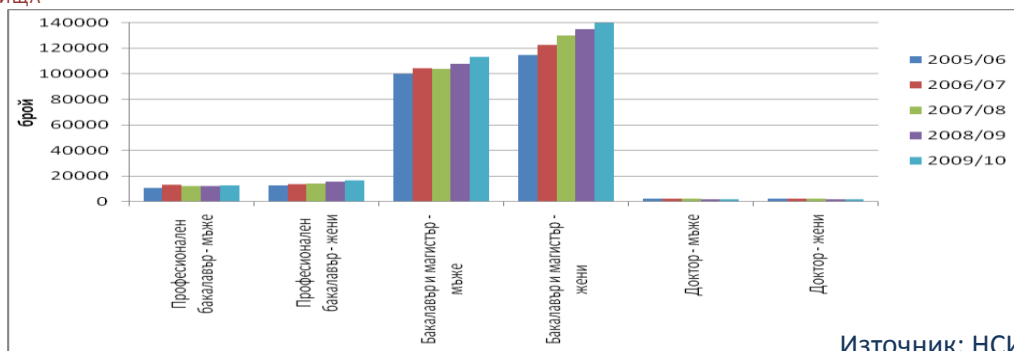

Източник: НСИ

Анализът на разпределението на студентите, обучаващи се в различните образователно-квалификационни степени по пол показва няколко основни тенденции:

- сравнително балансирана полова структура на професионалните бакалаври, т.е. почти равен брой мъже и жени, обучаващи се в тази степен и запазване на техния брой за периода;
- все по-засилващ се превес на обучаващите се жени в степените бакалавър и магистър. Независимо от това, че увеличаване на броя на студентите в тази степен са наблюдава и при двата пола, превишението на броя на жените над този на мъжете в края на периода става по-съществено в сравнение с началото;
- почти равен брой на обучаващите се мъже и жени в степен „Доктор“ при ограничен обхват на студентите в тази степен и запазване на изключително ниските равнище за всички години от периода.

Фигура 53 СТУДЕНТИ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН И ПОЛ ОБЩО В ДЪРЖАВНИ И ЧАСТНИ ВИСШИ УЧИЛИЩА

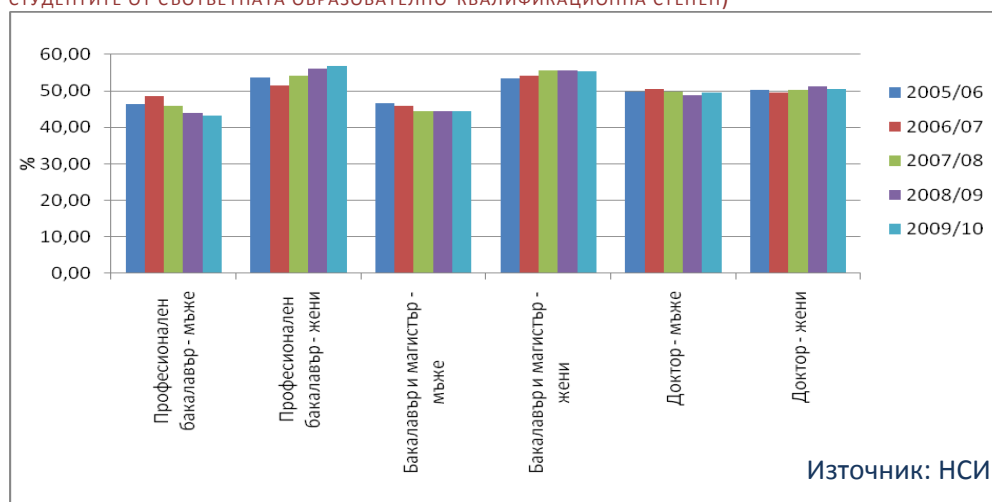

Източник: НСИ

Половата структура на студентите, обучаващи се в различните образователно-квалификационни степени като процент от общия брой в съответната степен се отличава със следните характеристики:

- най-силно е изменението на половата структура при професионалните бакалаври, при които са налице две противоположни тенденции – на намаление на процента на обучаващите се мъже и, същевременно - нарастване на процента на жените. При това тенденцията се засилва и промяната в относителния дял на жените и мъжете от тази степен може да доведе до нарушаване на относително балансираната полова структура на професионалните бакалаври;
- изменението на относителния дял и на жените и на мъжете в образователно-квалификационната степен «Бакалавър и магистър» през периода се характеризира със слабо намаление и запазване на процента на мъжете и, паралелно с това - известно нарастване и стабилизиране на процента на жените. Тези тенденции определят и се отразяват в запазване на превеса на процента на жените в половата структура на тази степен;
- незначителното изменение в относителния дял на мъжете и жените в образователно-квалификационната степен «Доктор» е причина за запазване на балансираната полова структура на тази степен.

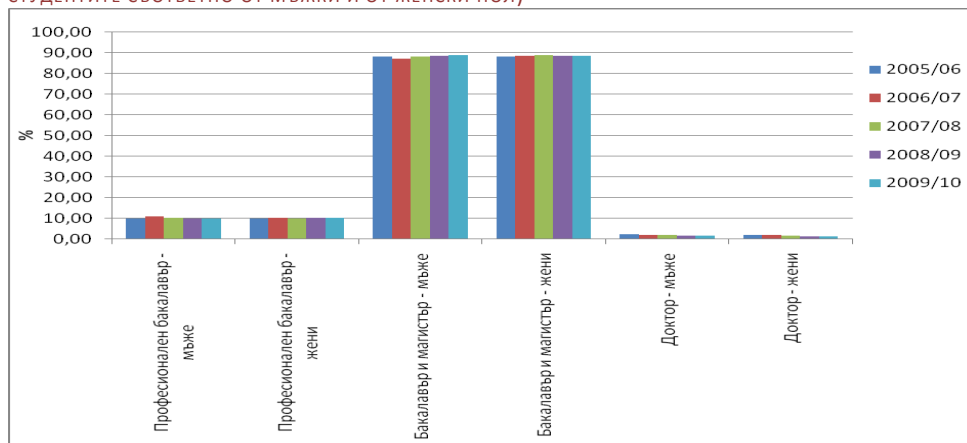
Фигура 54 Структура на студентите по пол общо в държавни и частни висши училища (% от общия брой на студентите от съответната образователно-квалификационна степен)

Разпределението на обучаващите се в различните образователно-квалификационни степени мъже и жени показва няколко особености:

- и при мъжете и при жените, най-висок е относителният дял на обучаващите се в образователно-квалификационната степен „Бакалавър и магистър“, като процента се запазва на почти еднакви равнища за целия период;
- следващата степен според относителен дял на обучаващите се и при мъжете, и при жените е „Професионален бакалавър“, като и при нея тенденцията е на незначително изменение и запазване на процента и при двата пола в рамките на периода;
- най-нисък е относителният дял на обучаващите се в образователно-квалификационната степен „Доктор“ и при двата пола, като тенденцията е, по-силно изразена при жените, техният процент да намалява.;

Фигура 55 Структура на студентите по пол общо в държавни и частни висши училища (% от общия брой на студентите съответно от мъжки и от женски пол)

Източник: НСИ

4.2.2.7. Структура на студентите по образователно-квалификационни степени професионален бакалавър и бакалавър и магистър по тесни области на образование

От съществено значение за основните характеристики и възможното изменение на образователно-квалификационната структура на работната сила е състоянието и развитието на системата на висшето образование по професионални направления. Класификацията на тези направления е на база нормативна регламентация, определена от НАОА (Национална агенция за оценка и акредитация), съгласно която са дефинирани 52 професионални направления.

За целите на анализа е изследвано обучението по т.нар. тесни области на обучение, които включват 16 окрупнени направления, като е направена и съпоставка по петте най-разпространени тесни области на образованието, характерни за съответната образователно-квалификационна степен.

Анализираны са тенденциите в изменението на структурата на студентите по тесни области на образование в разрези според участието им в процеса на обучението – за новоприетите студенти, за обучаващите се студенти и за завършилите.

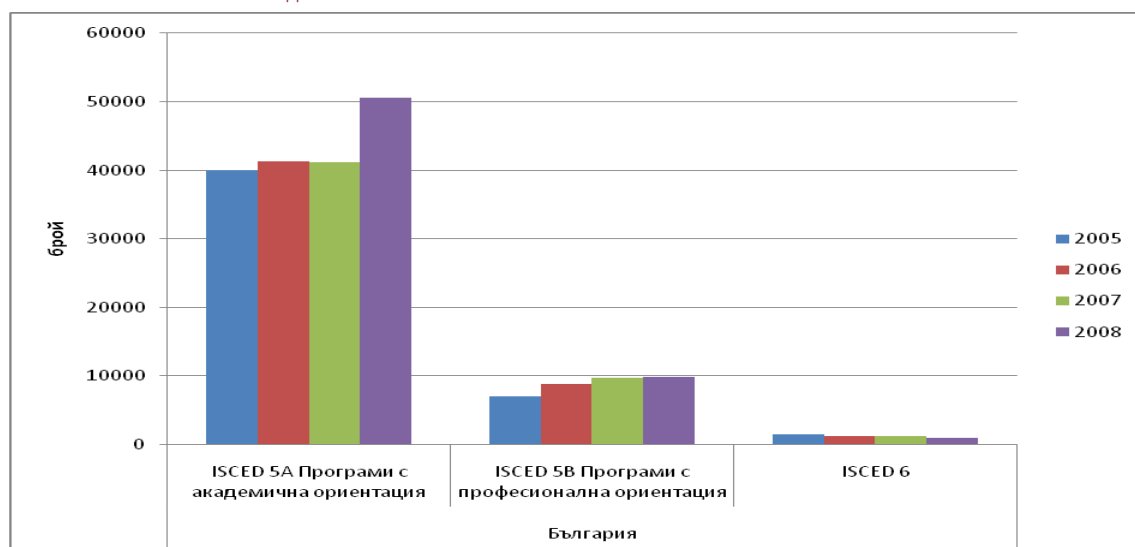
1. Структура на новоприетите студенти по тесни области на образование

Най-обобщен показател, който дава представа за структурата на системата на висшето образование като насока на обучението е броят на новоприетите студенти в програмите с академична ориентация (ISCED 5A), в програмите с професионална ориентация (ISCED 5B) и докторантите (ISCED 6) съгласно приетата в ЕВРОСТАТ класификация на програмите. Данните за периода 2005-2008г. дават възможност не само да се анализира състоянието на системата по посочените показатели, но и то да се оцени на базата на сравнение с равнището на показателя в другите страни от ЕС.

Информацията за новоприетите студенти в България според ориентацията на програмата на тяхното обучение дава основание да се направят следните изводи:

- Преобладаващата част от започващите обучение в системата на висшето образование са в програми с академична ориентация. Подобна структура свидетелства за самоцелно развитие на системата, заради самото обучение;
- Броят на новоприетите студенти няма практическа връзка с потребностите на бизнеса и не отразява реалните нужди от кадри в отделните отрасли и производства. Свидетелство за деформираната структура е фактът, че много нисък, почти незначителен и постоянно намаляващ е процентът на продължаващите в следващата образователна степен „Доктор“. Като потвърждение на направения извод е и много ниското и постоянно намаляващо равнище на заетите в дейностите наука и научни изследвания;
- Деформираната и без връзка с реалните потребности на пазара на труда структура на обучението се засилва, свидетелство за което е нарастващия брой на новоприетите студенти в програми с академична ориентация, особено силно изразено в последната година от периода. От 39946 лица през 2005г. новоприетите студенти в тези програми се увеличават до 50 523 през 2008г. ;
- Много малък е броят на новоприетите студенти в програми с професионална ориентация. Въпреки тенденцията на известно, макар и незначително нарастване на този брой в последните години – от 6960 през 2005г. на 9808 през 2008г., като цяло равнището за България изостава сериозно в сравнение с водещите по този показател страни. Това е причина да не може да се очаква сериозно подобрене в качеството на образователната структура в по-голяма част от производствените сектори и дейности;
- Изключително негативна е характеристиката по отношение на образователно-квалификационната степен „Доктор“ – и като равнище и като тенденция на развитие. От 1471 лица, броят на новоприетите студенти от тази степен спада до 961 през 2009г. При това може да се очаква негативното изменение да продължи в още по-висока степен в краткосрочен и средносрочен план. За тази степен изоставането в сравнение с другите страни от ЕС е най-голямо. При това положение трудно може да се очаква сериозно развитие на науката, научните изследвания и иновациите в България въпреки определянето им като европейски и национален приоритет.

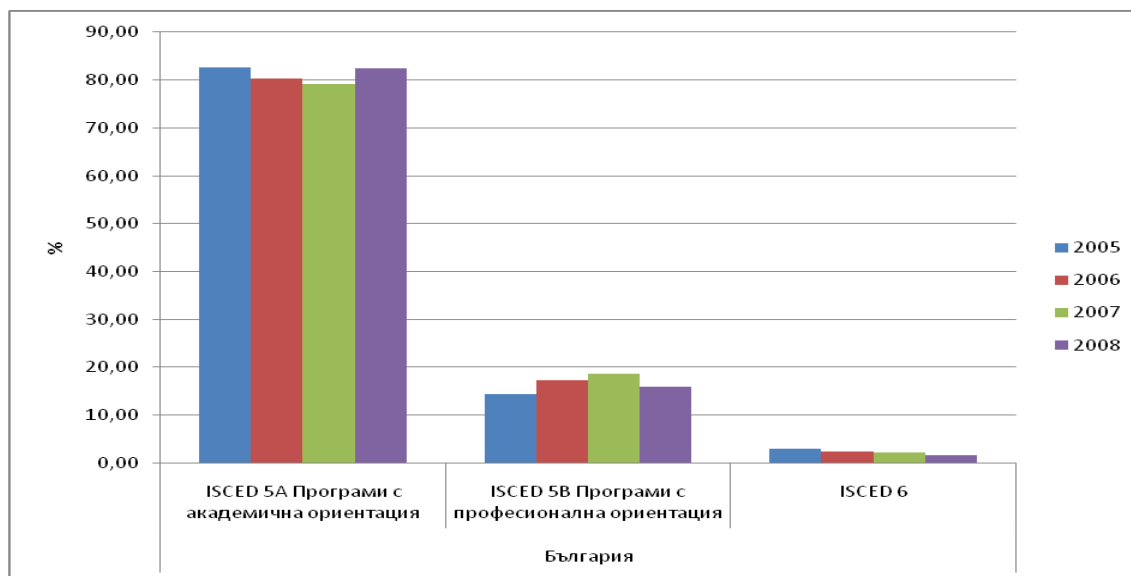
Фигура 56 Новоприети студенти в България

Източник: ЕВРОСТАТ

Посочените тенденции по отношение на броя на новоприетите студенти в програмите с различна ориентация се потвърждава и от изменението в тяхната структура като относителен дял за периода 2005-2008г. При това негативната посока на изменение - нарастване на новоприетите в програми с академична ориентация и намаление в тези с професионална ориентация се засилва особено в последната година от периода. От 82,57% през 2005г. относителният дял на новоприетите в програми с академична ориентация намалява до 79,15% през 2007г. и рязко се увеличава до 82,43% през 2008 година. По отношение на новоприетите студенти в програми с професионална ориентация, след нарастване на техния процент от 14,39% през 2005г. до 18,59% през 2007г., през последната година от периода равнището спада съществено до 16,00%. Негативната посока на изменение се отнася и до новоприетите от образователно-квалификационната степен „Доктор” – техният процент намалява устойчиво във всяка година от периода, като равнището от 3,04% пада приблизително наполовина и стига до 1,57% през 2008г.

ФИГУРА 57 СТРУКТУРА НА НОВОПРИЕТИТЕ СТУДЕНТИ В БЪЛГАРИЯ

Източник: ЕВРОСТАТ

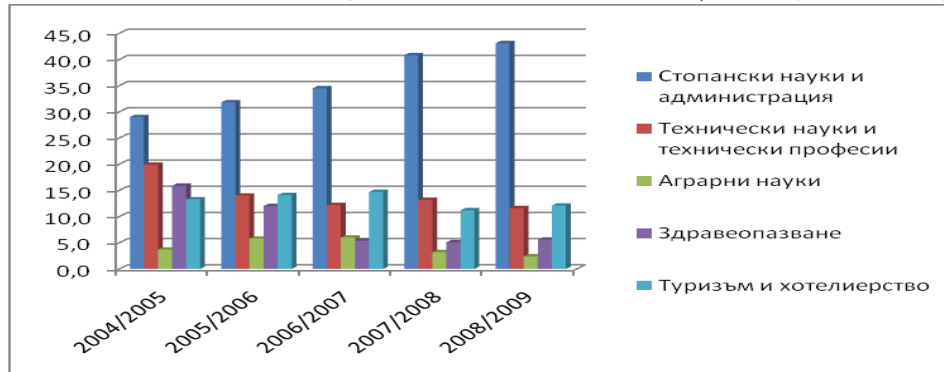
Анализът на структурата на новоприетите студенти по образователно-квалификационни степени професионален бакалавър, бакалавър и магистър и доктор по петте най-разпространени области на образованието стопански науки и администрация, технически науки и технически професии, аграрни науки, здравеопазване и туризъм и хотелиерство дава допълнителна представа за основните тенденции в развитието на системата на висшето образование като структура на обучаващите се студенти.

Броят на новоприетите студенти в образователно-квалификационната степен професионален бакалавър по петте най-разпространени области на образованието показва, че за периода:

- най-голям и превишаващ съществено останалите области е относителният дял на новоприетите професионални бакалаври в стопански науки и администрация. При това процентът на студентите в тази област нараства съществено, като това е и единствената област, в която се наблюдава нарастване на процента на новоприетите професионални бакалаври;

- спада ежегодно процентът на професионалните бакалаври от техническите науки и техническите професии, които като равнище се нареждат на второ място сред най-разпространените области, но изостават съществено по брой на обучаващите се студенти;
- негативна е и посоката на изменение на относителния дял на новоприетите професионални бакалаври в аграрни науки, което сериозно ще затрудни успешното развитие и превръщането на отрасъл селско стопанство в приоритетен за българската икономика. При това тенденцията се задълбочава особено в последните години от периода;
- много сериозен е спадът в процента на новоприетите професионални бакалаври в здравеопазването и тази тенденция може да създаде сериозни затруднения за функционирането на системата в най-близко бъдеще поради недостиг на кадри с такава подготовка;
- развитието на отрасъл „Туризм” през последните години определя относително високия процент на новоприетите професионални бакалаври в туризъм и хотелиерство. Въпреки известното намаление на техния относителен дял през последните две години, равнището се запазва високо и като стойност поставя тази област на образование на второ място като процент на новоприетите професионални бакалаври.

ФИГУРА 58 СТРУКТУРА НА НОВОПРИЕТИ СТУДЕНТИ ОТ ОКС ПРОФЕСИОНАЛЕН БАКАЛАВЪР ПО ПЕТТЕ НАЙ-РАЗПРОСТРАНЕНИ ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ХАРАКТЕРНИ ЗА СЪОТВЕТНАТА ОКС (% ОТ ОБЩАТА СТРУКТУРА)

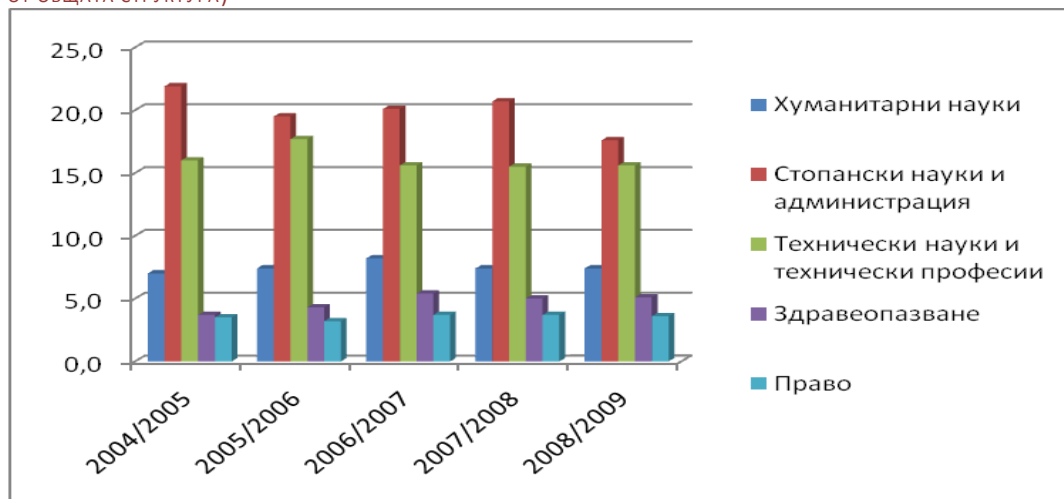
Източник: НСИ

Тенденциите в изменение на броя на новоприетите студенти в образователно-квалификационната степен бакалавър и магистър по петте най-разпространи области на образованието се характеризират със следните особености за периода:

- и в тази степен най-голям спрямо останалите области е относителният дял на новоприетите бакалаври и магистри в стопански науки и администрация, но тук превишението не е така съществено. При това процентът на обучаващите се в тази област се променя в различни посоки през периода, но намалява през 2008/2009г в сравнение с 2004/2005г., в резултат на което намалява и разликата в процента спрямо другите области;
- относителният дял на новоприетите в техническите науки и техническите професии бакалаври и магистри се запазва като равнище за периода, което на фона на сериозното намаление за предишната образователна степен може да се определи като сравнително позитивно изменение;

- положително е развитието и по отношение на относителния дял на новоприетите бакалаври и магистрите от здравеопазването. За разлика от спада при предишната образователна степен, процентът на обучаващите се в тази област отбелязва нарастване и запазване на равнището си за периода;
- петата най-разпространена тясна област на образование за тази ОКС – правото, отбелязва стабилно задържане през всички години от периода на процент на новоприетите бакалаври и магистри.

Фигура 59 СТРУКТУРА НА НОВОПРИЕТИТЕ СТУДЕНТИ ОТ ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН БАКАЛАВЪР И МАГИСТЪР ПО ПЕТТЕ НАЙ-РАЗПРОСТРАНЕНИ ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ХАРАКТЕРНИ ЗА СЪОТВЕТНАТА ОКС (% ОТ ОБЩАТА СТРУКТУРА)

Източник: НСИ

По-детайлният анализ на тенденциите в състоянието и развитието на структурата на новоприетите студенти по образователно-квалификационна степен се базира на проучване на изменението в относителния дял по 9 тесни области на образование съгласно професионалните направления, определени от НАОА. Главните насоки на промяната в структурата на новоприетите студенти по някои основни професионални направления са следните:

- Най-висок е процентът на новоприетите студенти и в двете степени – професионален бакалавър и бакалавър, и магистър в направление стопански науки и администрация. Изменението на относителния дял на новоприетите студенти в двете степени се характеризира с разнопосочни тенденции. Докато при професионалните бакалаври процентът нараства през всички години на периода и от 29,36% достига до 42,15% за учебната 2009/2010 година, то при бакалаврите и магистрите след първоначалното увеличение в периода 2005-2007 година от 23,33% до 24,86% следва известен спад, в резултат на което равнището на показателя през 2009/2010г. намалява до 23,01%;
- Относителният дял на новоприетите професионални бакалаври в технически науки и технически специалности се отличава с ежегодно значително намаление, поради което процентът от 15,71% спада до 11,09%. Същата негативна тенденция се проявява и при бакалаврите и магистрите от това професионално направление, в резултат на което техният процент спада от 16,81% до 14,11%;

- Висок е относителният дял на новоприети студенти от направление „Науки за обществото и човешкото поведение” и в двете степени. При това техният процент нараства за периода, при професионалните бакалаври, които се увеличават от 15,24% на 19,20%, докато при бакалаврите и магистрите стойността на показателя намалява от 12,99 през 2005г. на 12,00% през 2009г.
- Сериозното развитие на туризма през последните години определя високия относителен дял на новоприетите студенти от степен професионален бакалавър в направление спорт, туризъм и хотелиерство, въпреки тенденцията за известно намаление – от 13,91% на 12,49%. Същевременно, много нисък е процентът на новоприетите бакалаври и магистри в тази област, като едновременно с това и увеличението е незначително – от 2,92% на 3,01%, което може да създаде сериозни затруднения за развитието с необходимите темпове на отрасъла;
- Много рязък е спадът на относителния дял на новоприетите професионални бакалаври от направление здравеопазване – с над 50% от 13,27% на 6,08, т.е. почти двойно, което е реална опасност за нормалното функциониране на системата на здравеопазването и трудно може да бъде компенсирано в близко бъдеще. Паралелно с това се наблюдава, макар и не толкова силно изразена тенденция на нарастване на процента на бакалаврите и магистрите от 4,26% на 5,76%;
- Развитието на селското стопанство като един от приоритетните отрасли за българската икономика изисква ресурсното му осигуряване с необходимия като брой и подготовка кадри. Поради тази причина, ниският процент на новоприетите студенти и от двете степени в направление аграрни науки може да се окаже сериозна причина отрасълът да не се развива с необходимите темпове. Негативно е изменението при новоприетите професионални бакалаври, които намаляват от 4,24% на 3,23%, докато при бакалаврите и магистрите има, макар и незначително нарастване – от 1,55% на 1,71%;
- Положително е развитието при новоприетите студенти от двете степени в областта на информатиката. При професионалните бакалаври процентът нараства съществено - от 0,60% до 1,35%, докато при бакалаврите и магистрите увеличението е доста по-ниско – от 2,42% на 2,99%;
- В направление Архитектура и строителство процентът на професионалните бакалаври спада от 0,79% на 0,34%, докато при бакалаврите и магистрите нараства от 2,59% на 3,58%;
- В направление „Добив и производствени технологии” намалява относителният дял на новоприетите и в двете степени – при професионалните бакалаври от 1,03 % на 0,84%, и при бакалаврите и магистрите – от 1,89% на 1,67%.
- Изключително нисък и сериозно намаляващ е относителният дял на новоприетите в двете степени от професионално направление „Социални дейности”. При професионалните бакалаври спадът е много по-силно изразен като процентът спада в пъти - от 0,53% на 0,16%, докато при бакалаврите и магистрите изменението е от 1,21% на 1,10%. Подобно изменение на относителният дял не съответства на нарастващото значение на социалните дейности, функциите и обхвата, на които следва да отговарят на постоянно нарастващите изисквания на все по-големия обхват на различните социални групи.

2. Структура на обучаващите се студенти по тесни области образование

Анализът на структурата на обучаващите се студенти по образователно-квалификационни степени професионален бакалавър, бакалавър и магистър и доктор по тесни области на образованието показва, че за периода нараства съществено броят на обучаващите се в областта на стопанските науки и администрацията, като по-сериозно е процентното увеличение за професионалните бакалаври и известно, но незначително, нарастване в областта на аграрните науки, горското стопанство и аквакултури. За всички останали тесни области на образование тенденцията е на намаление на относителния дял на обучаващите се и в двете степени, като темпът на изменение е различен.

Анализът на изменението на относителния дял на обучаващите се в различните образователно-квалификационни степени по основни тесни области на образование за периода от 2005/2006 до 2009/2010г. показва следните тенденции:

1. В областта на хуманитарните науки:

- тенденция на сериозно намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 0,54% до 0,22% и
- тенденция на по-слабо намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър – от 6,0 на 5,68%

2. В областта на стопанските науки и администрацията:

- тенденция на силно нарастване на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 29,36% до 42,15% и
- тенденция на запазване на броя на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър – от 23,33 на 23,01%

3. В областта на техническите науки и технически професии:

- тенденция на сериозно намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 15,71% до 11,09% и
- тенденция на по-слабо намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър – от 16,81 на 14,11%

4. В областта на добива и производствените технологии:

- тенденция на слабо намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 1,03% до 0,84% и
- тенденция на слабо намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър – от 1,89 на 1,67%

5. В областта на архитектурата и строителството:

- тенденция на сериозно намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 0,79% до 0,34% и
- тенденция на нарастване на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър – от 2,59 на 3,58%

6. В областта на Аграрните науки:

- тенденция на сериозен спад на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 4,24% до 3,23% и
- тенденция на слабо нарастване на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър – от 1,55 на 1,71%

7. В областта на здравеопазването:

- тенденция на сериозно намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 13,27% до 6,08% и
- тенденция на известно нарастване на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър – от 4,26 на 5,76%.

8. В областта на туризма и хотелиерството:

- тенденция на слабо намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър – от 13,91% до 12,49% и
- тенденция на известно нарастване на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър – от 2,92 на 3,01% .

9. В областта на правото:

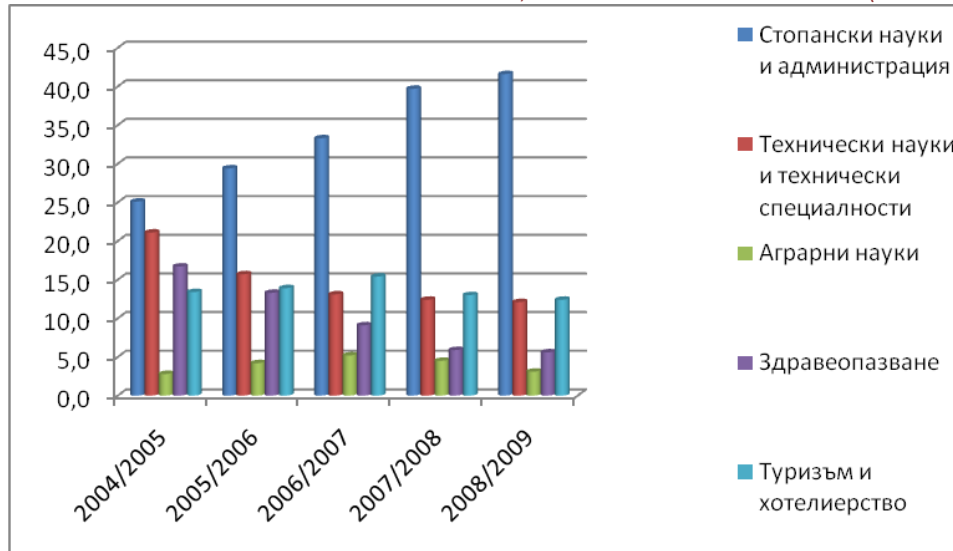
- тенденция на слабо намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър от 4,68 на 4,55%

Изменението на броя на обучаващите се студенти в образователно-квалификационната степен професионален бакалавър по петте най-разпространени области на образованието показва, че за периода:

- Подобно на тенденцията, която се наблюдава при новоприетите студенти и при обучаващите се, относителният дял на професионалните бакалаври в стопански науки и администрация превишава съществено процента на студентите в останалите области. В резултат на ежегодното нарастване на относителния дял на професионалните бакалаври в тази област при запазване и намаляване на процента на студентите в останалите е причина разликата в относителните дялове за периода да нарасне още повече. Като следствие от тези процеси се засилва степента на деформация и еднопосочно развитие на структурата на професионалните бакалаври по тесни области на образование;
- Ежегодно намалява относителният дял на обучаващите се професионални бакалаври от техническите науки и техническите професии, които като равнище се нареждат на второ място сред най-разпространените области. Като положителен факт може да се отбележи по-ниският спад през последните две години от периода и забавения темп на намаление на брой на обучаващите се студенти от тази област на образование;
- Като положително може да се определи изменението на относителния дял на обучаващите се професионални бакалаври в туризъм и хотелиерство. След възходящо изменение до средата на периода, процентът на студентите от това направление слабо намалява и запазва равнището си през останалите години.
- Както и при новоприетите професионални бакалаври, така и при обучаващите се много силно изразен е спадът и ежегодното намаление в процента на студентите в здравеопазването. Въпреки задържане на равнището на обучаващите се от тази област през последните две години, посочената тенденция е причина за евентуални сериозни затруднения в дейността на системата на здравеопазването в най-близко бъдеще;
- Разнопосочна е тенденцията на изменение на относителния дял на обучаващите професионални бакалаври в аграрни науки. След положителната посока на нарастване на техния относителен дял в първите години от периода, следва

намаление, което е по-силно през последната година. Тази тенденция, както и ниското равнище и на новоприетите и на обучаващите се професионални бакалаври в тази област но образование ще затрудни развитието на отрасъл селско стопанство като един от приоритетните за българската икономика.

ФИГУРА 60 СТРУКТУРА НА ОБУЧАВАЩИТЕ СЕ СТУДЕНТИ ОТ ОКС ПРОФЕСИОНАЛЕН БАКАЛАВЪР ПО ПЕТТЕ НАЙ-РАЗПРОСТРАНЕНИ ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО, ХАРАКТЕРНИ ЗА СЪОТВЕТНАТА ОКС (% ОТ ОБЩАТА СТРУКТУРА)

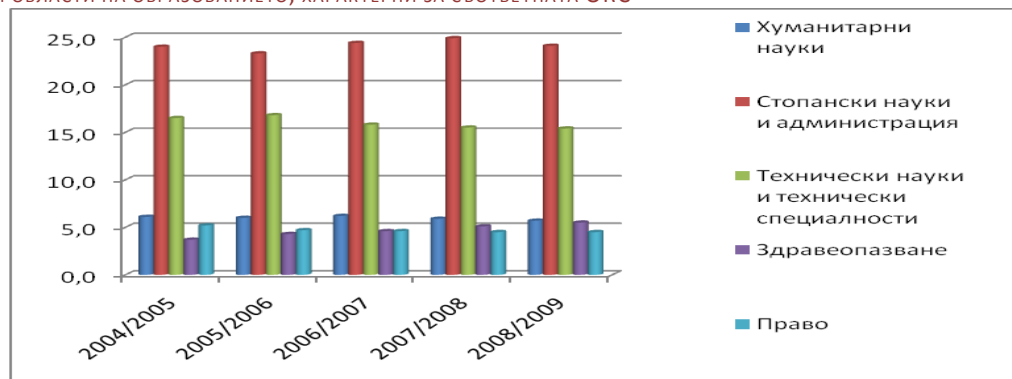

Източник: НСИ

Изменението на броя на обучаващите се студенти в образователно-квалификационната степен бакалавър и магистър по петте най-разпространи области на образованието се характеризира със следните тенденции за периода:

- и в тази степен най-голям спрямо останалите области е относителния дял на обучаващите се бакалаври и магистри в стопански науки и администрация, но тук превишението не е така съществено. Но за разлика от професионалните бакалаври процентът на обучаващите се в тази област се променя в различни посоки през периода, като намалява през 2008/2009г в сравнение с 2007/2008г. В резултат на това изменени в тази степен разликата с оставалите области на образование се запазва ;
- разнопосочни са и тенденциите в изменението на относителния дял на обучаващите се в техническите науки и техническите професии бакалаври и магистри. Като цяло, процентът на студентите от тази област на образование слабо намалява и почти се запазва като равнище за периода ;
- положително е развитието и по отношение на относителния дял на обучаващите се бакалаври и магистрите от здравеопазването. За разлика от спада при предишната образователна степен, процентът на обучаващите се в тази област отбелязва нарастване и запазване на равнището си за периода;
- относителният дял на обучаващите се бакалаври и магистри в област право, тенденцията е на слабо намаление и стабилно задържане на процента на студентите през всички години от периода.

Фигура 61 Структура на обучаващите се студенти от ОКС бакалавър и магистър по петте най-разпространени тесни области на образованието, характерни за съответната ОКС

Източник: НСИ

Анализът на изменението в структурата на обучаващите се студенти по образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” и тесни области на образованието показва следните тенденции:

1. Силно изразен ежегоден ръст на броя и относителния дял на обучаващите се в тази степен в областта на стопанските науки и администрацията. Въпреки че нарастването на броя на обучаващите се в тази област може да се отчете като положителен факт, то не е обвързано със съответно на това реално нарастване на потребностите от такъв вид кадри. Това определено може да се дефинира като причина завършващите професионални бакалаври да не намират пълна и ефективна реализация в съответната сфера.

2. Нарастване (по-съществено в началото и края на анализирания период) на броя и относителния дял на професионалните бакалаври в областта на науките за обществото и човешкото поведение, което също може да се определи като недостатъчно обосновано от гледна точка на реалните потребности от такъв вид кадри.

3. Тенденция на слабо намаление на броя и относителния дял на студентите от тази степен в техническите науки и техническите професии и известно нарастване на техния брой през последната година, което ако се запази като тенденция може да бъде определено като положително развитие във връзка с необходимостта от постоянно технологично обновление на производството и необходимостта от подготвени кадри за това.

4. Незначително (с изключение на 2006г., където увеличението е по-съществено) нарастване на броя професионалните бакалаври в областта на спорта, туризма и хотелиерството и същевременно обратна тенденция – на намаление, като относителен дял. Въпреки, че тенденцията по отношение на броя на обучаващите се е към увеличение, то тя не отразява нарасналите потребности от кадри в тази сфера във връзка с приоритетното настоящо и бъдещо развитие на туризма като структуроопределящ отрасъл за икономиката на страната.

5. Изключително негативна е тенденцията на съществено намаляване на броя и относителния дял на обучаващите се в областта на здравеопазването, което може да се окаже съществен проблем за кадровото осигуряване на отрасъла и да рефлектира върху влошаване на здравословното състояние на работната сила.

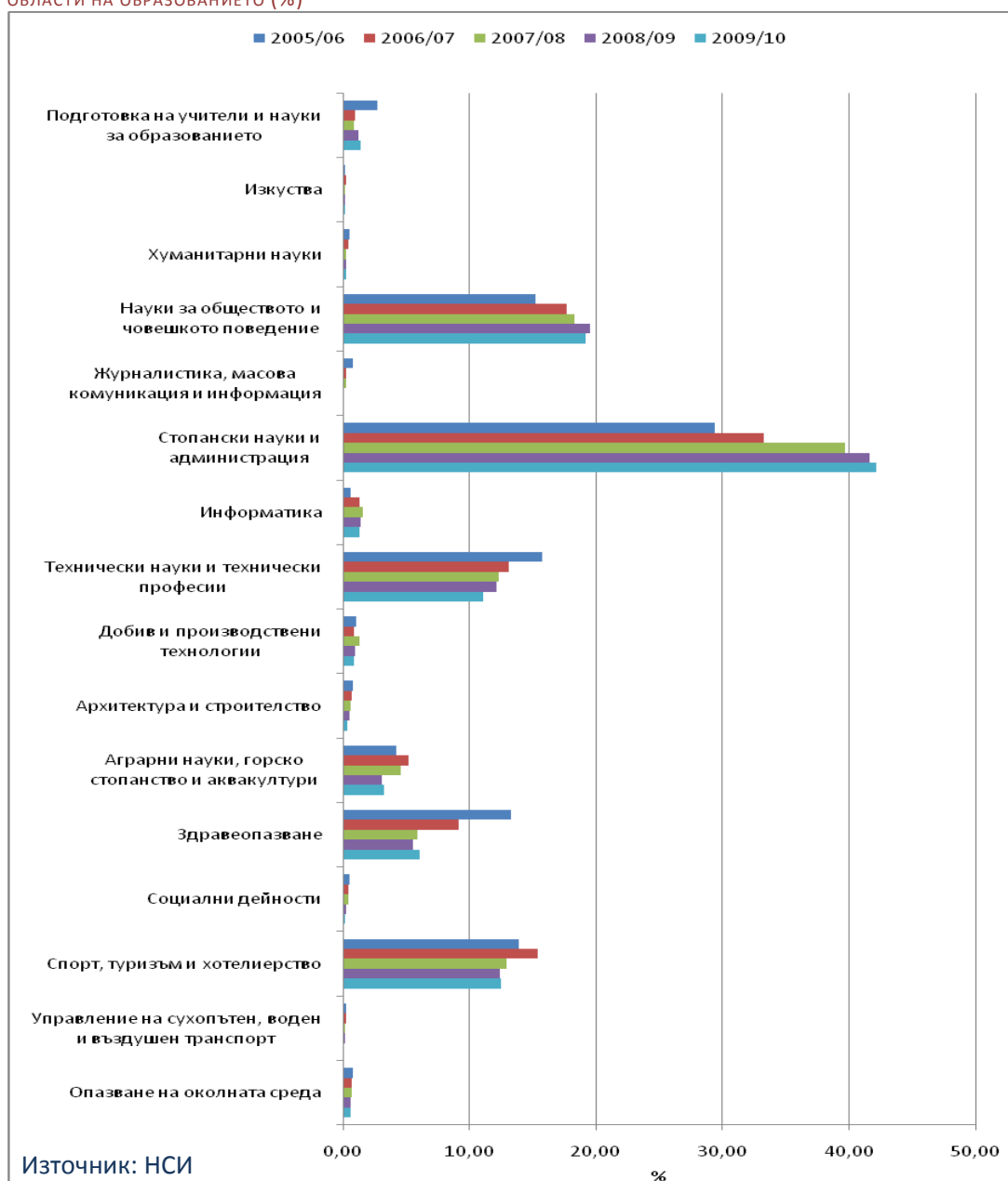
6. Намаление (след епизодично нарастване през 2006г.) има и по отношение на професионалните бакалаври в сферата на аграрните науки, горското стопанство и

аквакултурите. Отчитайки значението на този отрасъл като стратегически за икономиката на страната, посочената тенденция може да се определи като неблагоприятна за развитието на селското стопанство като структуроопределящ отрасъл.

7. Като негативни от гледна точка перспективите за развитие на икономиката и повишаване на нейната конкурентоспособност могат да се определят тенденциите за незначително изменение в броя и относителния дял на професионалните бакалаври в областта на информатиката и на добива и производствените технологии.

8. По отношение на професионалните бакалаври в областта на социалните дейности и на опазване на околната среда са налице две изключително неблагоприятни тенденции – от една страна много нисък брой на обучаващите се спрямо другите области на образованието, и от друга страна – ежегодно постоянно намаление на техния брой. Аналогични са тенденциите и по отношение на относителния дял на професионалните бакалаври в тези две области.

ФИГУРА 62 СТУДЕНТИ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН "ПРОФЕСИОНАЛЕН БАКАЛАВЪР" И ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО (%)

Анализът на студентите по образователно-квалификационна степен „бакалавър и магистър” и тесни области на образованието дава основание за обобщаване на следните тенденции:

1. Повторение на тенденцията, валидна за професионалните бакалаври, на силно изразен ежегоден ръст на броя и относителния дял на обучаващите се в тези степени в областта на стопанските науки и администрацията. По-слабото нарастване на броя през последната година на периода, както и известното намаление в относителния дял може да се определи като положителна тенденция на корекция и забавяне на необосновано високия ръст на бакалаврите и магистрите в посочената област.

2. Повтаря се и тенденцията, характерна за професионалните бакалаври за нарастване (по-съществено в началото на анализирания период) на броя и относителния дял на бакалаврите и магистрите в областта на науките за обществото и човешкото поведение. Положителна, от гледна точка на реалните потребности от такъв вид кадри, е промяната в последната година на обръщане на тенденцията и намаление в броя и относителния дял на обучаващите се в тази област.

3. Положителна от гледна точка перспективите за развитието и технологичното обновяване на българската икономика е тенденцията на известно нарастване (по-силно изразено през последната година на периода) на броя на бакалаврите и магистрите в техническите науки и техническите професии. Същевременно като относителен дял техния процент бележи известно намаление, което изисква преоценка и своевременна реакция по отношение на новопостъпващите в съответните висши училища.

4. Нарастването на броя и относителния дял на бакалаврите и магистрите в областта на спорта, туризма и хотелиерството е положителна тенденция от гледна точка позициите и развитието на отрасъла като структуроопределящ, но все още спрямо другите области на образованието има сериозно изоставане.

5. Силното развитие на строителството през последните години определя и нарастването на броя и относителния дял на бакалаврите и магистрите в тази област

6. В областта на здравеопазването, за разлика от професионалните бакалаври, е налице тенденция на нарастване на броя и относителния дял на бакалаврите и магистрите, което може да се определи като положително развитие във връзка с необходимостта от все повече специалисти в тази сфера.

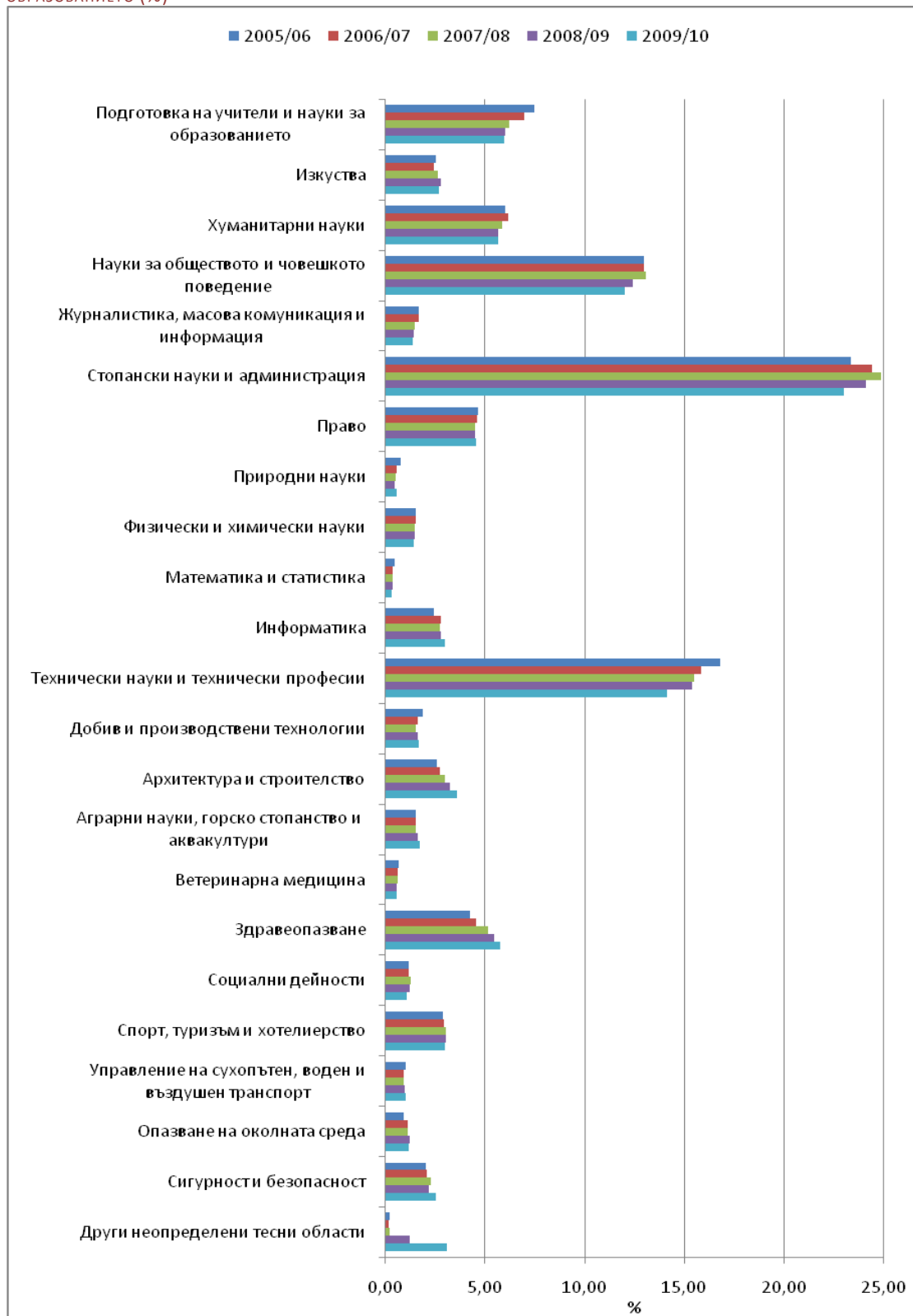
7. За разлика от ситуацията при професионалните бакалаври, положителна е тенденцията на нарастване на броя и относителния дял на бакалаврите и магистрите в областта на информатиката, докато при добива и производствените технологии тенденциите на намаление на броя и относителния дял са аналогични.

8. Въпреки известното нарастване на броя и относителния дял на бакалаврите и магистрите в сферата на аграрните науки, горското стопанство и аквакултурите, все още това увеличение е твърде незначително в сравнение с останалите области на образованието и не отговаря на потребностите на селското стопанство като структуроопределящ отрасъл за българската икономика за обезпечаване с кадри с необходимата подготовка.

9. По отношение на бакалаврите и магистрите в областта на социалните дейности и в областта на опазване на околната среда са налице същите негативни тенденции, валидни и за професионалните бакалаври - на нисък брой и относителен дял на обучаващите се

спрямо другите области на образованието. Несъществено и ограничено е и нарастването на броя и относителния дял на обучаващите се бакалаври и магистри в тези области за периода.

Фигура 63 Студенти по образователно-квалификационна степен "Бакалавър и магистър" и тесни области на образованието (%)

Източник: НСИ

Анализът на обучаващите се студенти по образователно-квалификационна степен „доктор“ и тесни области на образованието дава основание за обобщаване на следните тенденции:

1. Най-голям е броят и относителният дял на обучаващите се от тази образователно-квалификационна степен в област на образование „технически науки и технически професии“. Стойността на двата показателя отбелязва ежегодно намаление като за периода процента спада от 20,36% до 16,75%.

2. Съществен е броят и относителният дял на студентите от ОКС „Доктор“ в област здравеопазване. И тук, както и при обучаващите се бакалаври и магистри от тази област, е налице положителна тенденция за нарастване, по-ясно изразена по отношение на относителния дял, който от 9,90% в началото достига до 11,74% в края на периода.

3. Относително по-висок е броят и относителния дял на обучаващите се в степен „Доктор“ в областта на хуманитарните науки. По отношение на изменението на равнищата на показателите през периода, посоката не е еднозначна. След намаление в началото на периода, тенденцията се променя, в резултат на което процента на обучаващите се в тази област от 10,54% става на 10,60% през 2009/2010г.

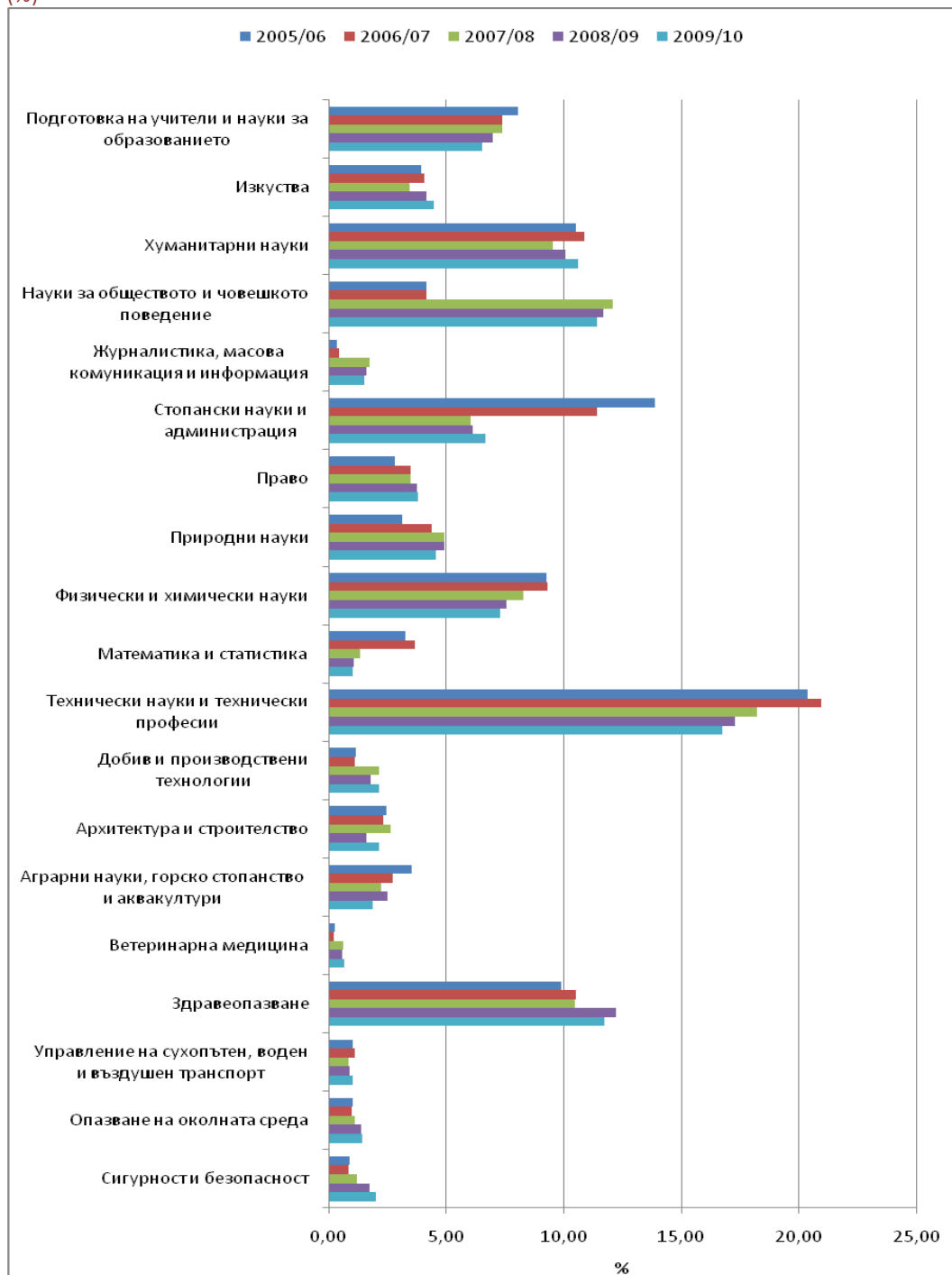
4. Като положителен може да се отбележи сравнително по-големият брой и относителен дял на обучаващите се в ОКС „Доктор“ в областта на физическите и химическите науки, но тенденцията в изменението като стойност на показателите за периода се характеризира с намаление – от 9,28% на 7,30%.

5. Друга тясна област на образование, в които броят и относителният дял на студентите от ОКС „Доктор“ е по-висок е „Подготовка на учители и науки за образованието“. Тенденцията в изменението на обучаващите се от тази степен, както и при повечето други области е на намаление, като от 8,06% процента спада до 6,55%.

6. Ограничен е обхватът на обучаващите се в ОКС „Доктор“ в тясната област, в която при професионалните бакалаври и при бакалаврите и магистрите се наблюдава съществен превес над другите области – стопански науки и администрация. В тази степен техният брой и относителен дял е съществено по-нисък спрямо другите области и не съответства на големия брой новоприети и обучаващи се в степените професионален бакалавър и бакалавър и магистър. При това негативната оценка се засилва и от това, че в тази област спадът на относителния дял на обучаващите се е най-съществен – от 13,87% на 6,68%.

7. Тесни области на образование, в които се наблюдават устойчиви тенденции на известно нарастване на броя и относителния дял на обучаващите се от ОКС „Доктор“ са „Природни науки“, „Изкуства“ и „Право“. Процентът на обучаващите се от тази степен нараства за периода съответно от 3,12% на 4,55% при първата област, от 3,95% на 4,49% – във втората и от 2,83 % на 3, 82% - при област „Право“.

Фигура 64 СТУДЕНТИ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН "ДОКТОР" И ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО (%)

Източник: НСИ

3. Структура на завършващите студенти по тесни области образование

Анализът на състоянието и тенденциите в изменението на структурата на завършващите студенти по тесни области на образование дава представа доколко системата на висшето образование отговаря на действителните нужди на бизнеса и позволява да се направи оценка на съответствието на броя на приключилите обучението си в системата на висшето образование с изискванията за кадрова обезпеченост на отраслите и икономическите дейности на национално и регионално равнище.

Информацията за броят и относителният дял на завършващите по професионални направление позволява да се оценят характеристиките на работната сила, навлизаща на пазара на труда и да се прецени степента в която развитието на системата на висшето образование отговаря на реалните потребности от кадри с определена образователна и професионална подготовка.

Изменението на броя на завършилите висше образование по образователно-квалификационни степени за периода 2005-2009г. дава основание за следните изводи:

- в структурата на завършилите студенти по ОКС преобладават, и то съществено, бакалаврите и магистрите, докато равнището при докторите е изключително ниско.
- налице е тенденция за постоянно ежегодно нарастване на общия брой на завършващите от всички ОКС, които от 45957 през 2004г. достигат до 57803 лица през 2009г., като в последните години изменението е по-значително. Тенденцията на увеличение на броя на завършващите се проявява при всички ОКС;
- най-голямо е увеличението на броя на завършилите студенти в ОКС професионален бакалавър –от 3844 през 2004г. до 6769 през 2009г.;
- съществено нараства, но не в същата степен и броят на завършилите бакалаври и магистри – от 41476 лица (2004г.) до 50398 (2009г.)
- макар за периода броят на завършилите ОКС „Доктор“ да се увеличава почти с 60% (от 392 на 636), това е изключително ниско равнище съпоставено с общия брой на завършващите системата на висшето образование

ТАБЛИЦА 5 ЗАВЪРШИЛИ ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНА КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН

(Брой)

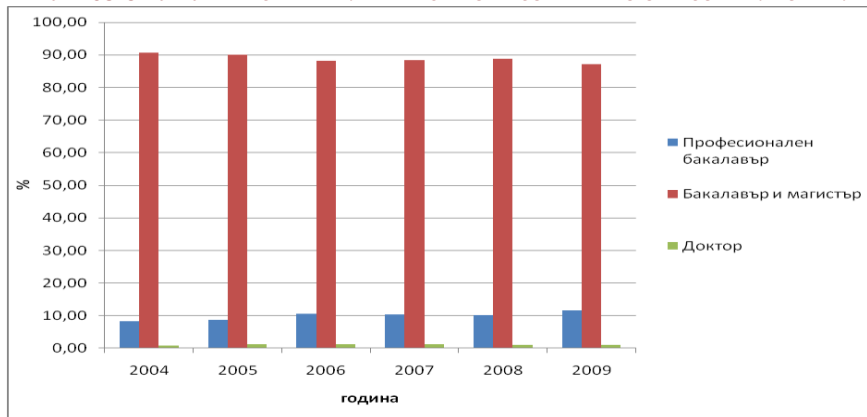
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Общо	45957	46038	45353	49165	54910	57803
Професионален бакалавър	3844	4034	4779	5098	5549	6769
Бакалавър и магистър	41721	41476	39991	43446	48760	50398
Доктор	392	528	583	621	601	636

Източник: НСИ

Изменението на структурата на завършилите висше образование като процент по образователно-квалификационни степени за периода 2005-2009г. показва, че:

- в общия процент на завършилите нараства по-съществено относителният дял на професионални бакалаври и в малка степен на докторите за сметка на намаление на процента на завършилите бакалаври и магистри;
- относителният дял на завършилите професионални бакалаври се увеличава от 8,36% на 11,71%;
- процентът на завършилите бакалаври и магистри намалява от 90,78% на 87,19%;
- при завършилите ОКС „Доктор“ относителният дял нараства незначително – от 0,85% на 1,10%

ФИГУРА 65 СТРУКТУРА НА ЗАВЪРШИЛИТЕ ВИШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН

Източник: НСИ

В изменението на половата структура на завършилите висше образование се наблюдават следните характеристики:

- общата тенденция на увеличаване на броя на завършващите системата на висшето образование от всички ОКС е в сила и при мъжете (от 19147 на 22772 лица) и при жените (от 26810 до 35031 лица), но при последните изменението е много по-силно изразено;
- еднаква е тенденцията и при двата пола в разпределението на броя на завършващите по отделни ОКС, като най-голям е броят на бакалаврите и магистрите
- при завършващите висше образование мъже относително по-голямо е нарастването при ОКС професионален бакалавър (от 1425 до 2636 лица) и при доктор (от 193 на 309 лица) в сравнение с бакалаврите и магистрите (от 17529 до 19824);
- при жените тенденцията е аналогична, като при професионалните бакалаври броят им се увеличава от 2419 на 4130, при бакалаврите и магистрите от 24192 на 30574 лица и при ОКС доктор от 199 на 327 лица.

ТАБЛИЦА 6 ЗАВЪРШИЛИ ВИШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН И ПОЛ

(Брой)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Общо	45957	46038	45353	49165	54910	57803
Мъже	19147	18928	18108	19701	21189	22772
Професионален бакалавър	1425	1638	1693	2113	2101	2639
Бакалавър и магистър	17529	17017	16141	17307	18806	19824
Доктор	193	273	274	281	282	309
Жени	26810	27110	27245	29464	33721	35031
Професионален бакалавър	2419	2396	3086	2985	3448	4130
Бакалавър и магистър	24192	24459	23850	26139	29954	30574
Доктор	199	255	309	340	319	327

Източник: НСИ

По-голямото нарастване на броят на завършилите висше образование жени в сравнение с мъжете се отразява и върху половата структура като цяло и по отделни степени. Докато в началото на периода процентът на завършващите мъже е 41.66, то в

края той намалява до 39,40% за сметка на нарастване на относителния дял на жените – от 58.34% на 60,60%. Посоченото изменение дава основание за извода за феминизиране на системата на висшето образование поради преобладаващия брой и процент на завършващите жени във всички ОКС. Известна специфика има в изменението на процента на завършващите мъже и жени в отделните ОКС. Въпреки преобладаващия процент на жените, при завършващите професионални бакалаври се наблюдава нарастване на относителния дял на мъжете. В останалите ОКС превишението на процента на жените се допълва и от нарастване на техния процент през периода, което е по-силно изразено при бакалаврите и магистрите.

ТАБЛИЦА 7 СТРУКТУРА НА ЗАВЪРШИЛИТЕ ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН И ПОЛ

(Процент)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Общо	100	100	100	100	100	100
Мъже	41.66	41.11	39.93	40.07	38.59	39.40
Професионален бакалавър	37.07	40.60	35.43	41.45	37.86	38.99
Бакалавър и магистър	42.01	41.03	40.36	39.84	38.57	39.33
Доктор	49.23	51.70	47.00	45.25	46.92	48.58
Жени	58.34	58.89	60.07	59.93	61.41	60.60
Професионален бакалавър	62.93	59.40	64.57	58.55	62.14	61.01
Бакалавър и магистър	57.99	58.97	59.64	60.16	61.43	60.67
Доктор	50.77	48.30	53.00	54.75	53.08	51.42

Източник: НСИ

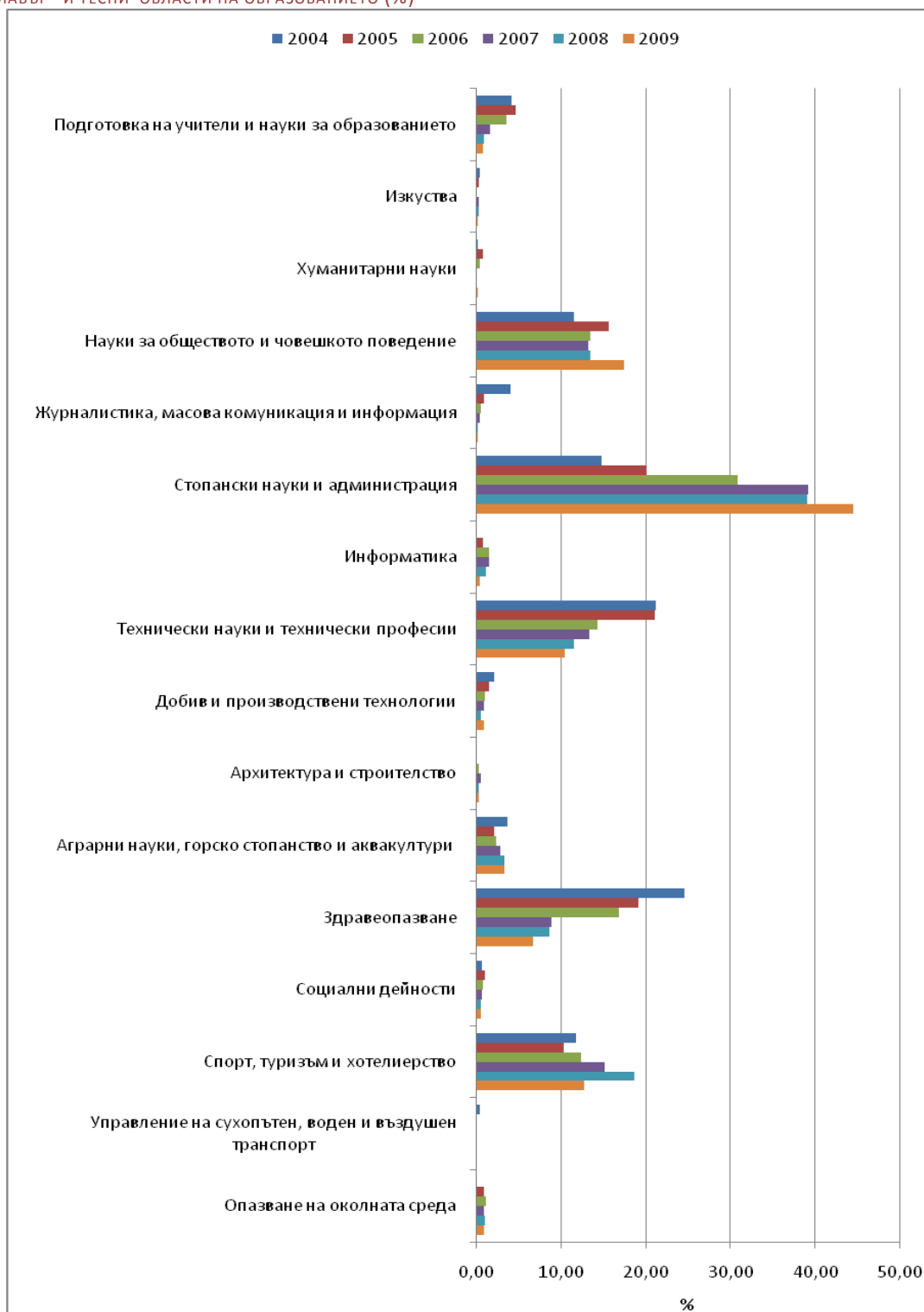
Изменението на броя на завършващите студенти в образователно-квалификационната степен професионален бакалавър по тесни области на образованието показва, че за периода:

- Подобно на тенденцията, която се наблюдава и при новоприетите студенти и при обучаващите се, броят и относителният дял на професионалните бакалаври в стопански науки и администрация превишава съществено показателите за останалите. Като резултат на ежегодното значително нарастване на броя на професионалните бакалаври в тази област, относителният им дял за периода се увеличава в пъти - от 14,80% до 44,44%, и е причина разликата в относителните дялове за периода да нарасне още повече. Вследствие на тези процеси се засилва степента на деформация и еднопосочно развитие на структурата на професионалните бакалаври по тесни области на образование, която се развива и при новоприетите, и при обучаващите се;
- Сравнително високо е равнището на завършилите професионални бакалаври от професионално направление „Науки за обществото и човешкото поведение”. При това за тази област се наблюдава тенденция на едновременно нарастване и на броя и на относителния дял на завършилите студенти, в резултат на което техния процент се увеличава от 11,50% на 17,46%;
- За периода, с изключение на последната година се наблюдава намаление на броя на завършващите професионални бакалаври от техническите науки и техническите професии. Същото изменение е в сила и по отношение на относителният дял на

завършващите професионални бакалаври от това професионално направление, който спада значително от 21,18% до 10,47% , и засилва деформирания характер на структурата на завършващите студенти от тази степен;

- Както и при новоприетите и при обучаващите се професионални бакалаври, така и при завършващите много силно изразено е ежегодното намаление в абсолютния брой и в процента на студентите в здравеопазването. След по-големия спад в началото на периода, техният брой се запазва на едно равнище, при което процентът на завършващите професионални бакалаври от това професионално направление намалява в пъти – от 24,64% до 6,75% и засилва реалната опасност от сериозни затруднения в дейността на системата на здравеопазването понастоящем и в най-близко бъдеще;
- Като положително от позициите на развитието на отрасъл „Туризъм“ като един от приоритетните за българската икономика може да се определи изменението на броя и относителния дял на завършващите професионални бакалаври в туризъм и хотелиерство през периода с изключение на намалението през последната година. Ежегодното нарастване на техния брой се отразява в увеличаване на относителния дял на завършилите това професионално направление професионални бакалаври от 11,76% на 12,78%.
- Положително е изменението в броя и относителния дял на завършилите професионални бакалаври в професионално направление „Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури“. Освен като ежегодно нарастване като брой и по-слабо – като процент, позитивния характер на тази тенденция се определя и от значението на селското стопанство като отрасъл, със стратегическа ориентация за българската икономика и необходимостта от кадри за неговото развитие. За разлика от тенденциите при новоприетите и при обучаващите се, при завършващите относителният дял през периода се запазва на почти същото равнище - от 3,72% на 3,34%.
- Като брой и като процент завършващите професионални бакалаври в професионално направление „Информатика“ се характеризират с еднаква тенденция на изменение – след известно нарастване в първите години от периода, следва намаление, по-силно изразено в последната година и, като резултат - равнище от 0,50% ;
- В професионално направление „Добив и производствени технологии“ негативното изменение в посока на намаляване на броя и относителния дял на завършилите професионални бакалаври не може да бъде компенсирано от положителната промяна в последната година, която не може да бъде определена еднозначно като положителна тенденция. Това се отразява и в спада на процента от 2,19% до 0,89% през анализирания период.

Фигура 66 Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен "Професионален бакалавър" и тесни области на образованието (%)

Източник: НСИ

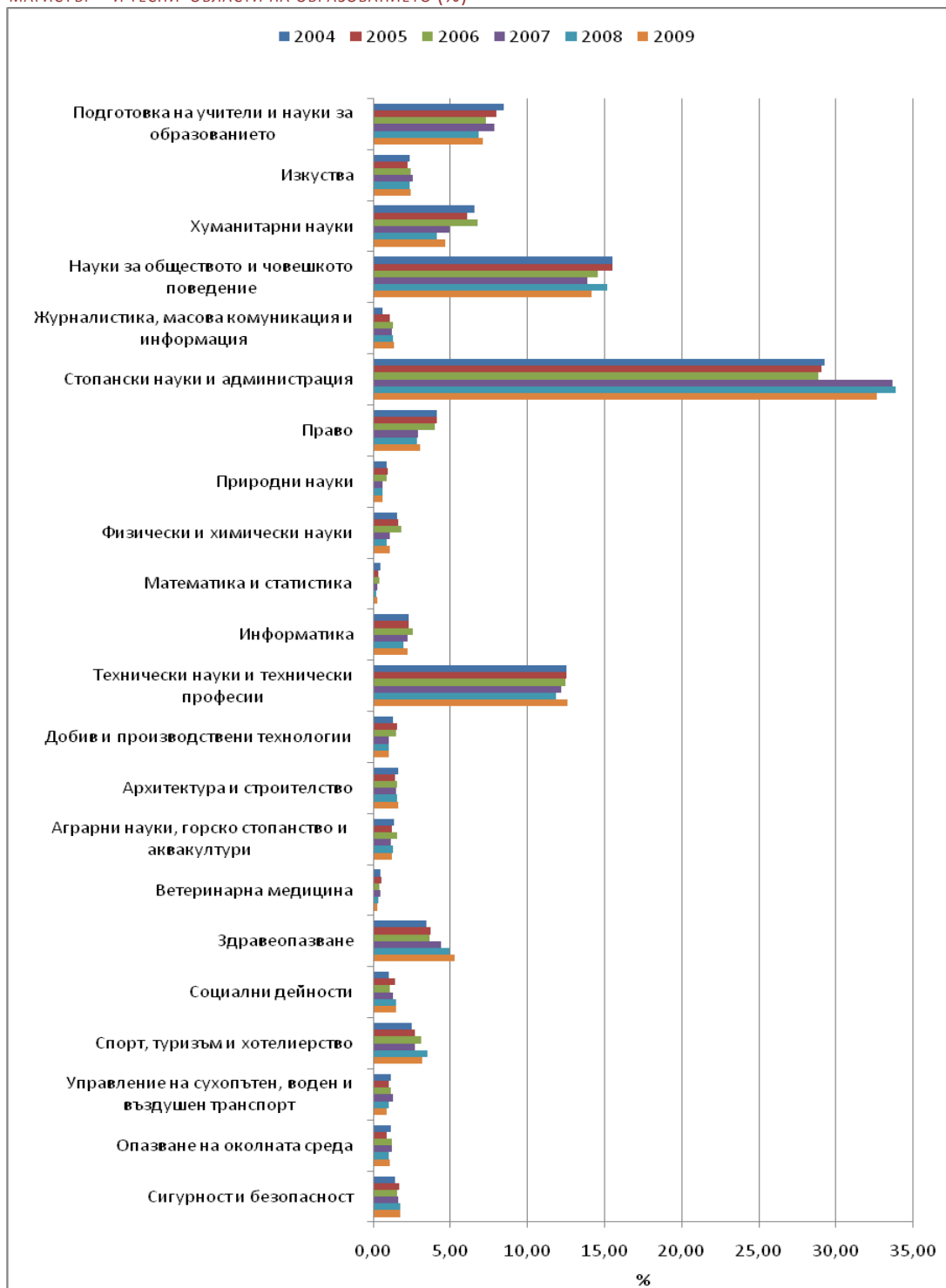
Анализът на завършилите студенти по образователно-квалификационна степен „бакалавър и магистър” и тесни области на образованието дава основание за обобщаване на следните тенденции:

- Повторение на тенденцията, валидна и за професионалните бакалаври, на най-голям брой и относителен дял на студентите в областта на стопанските науки и

администрацията. Изменението през годините на периода не е еднопосочно и при броя и при процента на завършилите от това професионално направление. След слабо намаление на броя и на относителния дял на завършилите студенти през първите три години от периода, следва нарастване, в резултат на което техния процент от 29,24% се увеличава до 32,63% .

- Аналогична е и тенденцията, характерна за професионалните бакалаври - второто професионално направление с най-голям брой и относителен дял на студентите да са завършилите бакалаври и магистри в областта на науките за обществото и човешкото поведение. През отделните години изменението се характеризира с разнопосочни тенденции - и на намаление – в началото и през последната година, и на увеличение през останалата част от периода. Като резултат процентът на завършилите спада от 15,49 % до 14,13% .
- Положителна от гледна точка перспективите за развитието и технологичното обновяване на българската икономика е тенденцията на нарастване (по-силно изразено през последната година на периода) на броя и на относителния дял на завършилите бакалаври и магистри в техническите науки и техническите професии, при което техния процент се увеличава от 12,53% до 12,63%.
- Нарастване на броя и относителния дял има и при завършилите бакалаври и магистри в областта на спорта, туризма и хотелиерството. Положителната от гледна точка позицията и развитието на туризма като структуроопределящ отрасъл тенденция намира израз в увеличаване на процента на студентите от 2,50% до 3,17%.
- В областта на здравеопазването, за разлика от професионалните бакалаври, е налице тенденция на нарастване на броя и относителния дял на завършилите бакалаври и магистри, което може да се определи като положително развитие във връзка с необходимостта от все повече специалисти в тази сфера. Процентът на завършилите студенти от това професионално направление се увеличава от 3,48% до 5,25%.
- За разлика от ситуацията при професионалните бакалаври, броят и относителният дял на бакалаврите и магистрите в областта на информатиката запазва почти същото равнище през периода (2,32% през 2005, 2,21% през 2009г.), при което налице е и известно нарастване през последната година , което може да се определи като положителна промяна.
- Въпреки известното нарастване на броя и относителния дял на завършилите бакалаври и магистри в сферата на аграрните науки, горското стопанство и аквакултурите през някои години от периода, това увеличение е твърде незначително, поради което и процента на завършилите студентите остава на почти същото равнище – 1,33% през 2004г. и 1,22% през 2009г.

Фигура 67 Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен "Бакалавър и магистър" и тесни области на образованието (%)

Източник: НСИ

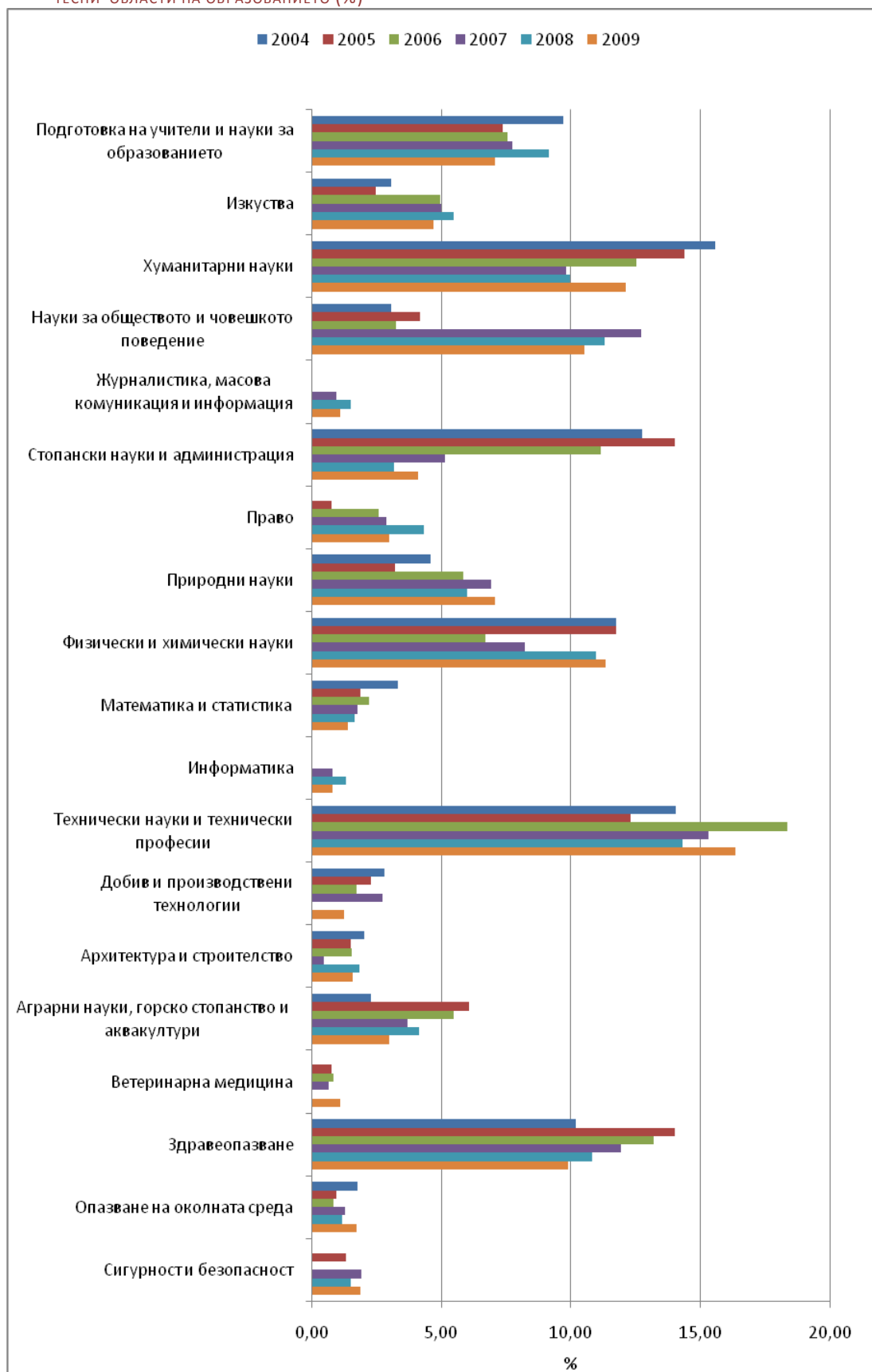
Анализът на завършилите студенти по образователно-квалификационна степен „доктор” и тесни области на образованието дава основание за обобщаване на следните тенденции:

- За разлика от предишните две степени, най-голям е броят и относителен дял на студентите в областта на техническите науки и техническите професии, което от позициите на значението им за развитие на иновациите може да се определи като

позитивна тенденция. Посоченият извод се потвърждава и от положителната посока на изменение - нарастване на броя и относителния дял на студентите от тази степен (от 14,03% до 16,35%) особено в последната година от периода;

- Второто професионално направление с най-голям брой и относителен дял на студентите от тази степен са хуманитарните науки, за които е в сила обратната тенденция - на намаляване на техния брой и особено на относителния им дял, който от 15,56% спада до 12,11%;
- Като закономерни от позициите на по-академичния характер на обучението са поголемия брой и относителен дял на студентите от ОКС „Доктор“ във физическите и химически науки. За периода процентът на обучаващите се в тази степен се запазва на почти еднакво равнище – от 11,73% (2004г.) на 11,32% (2009г.);
- При професионалното направление „Науки за обществото и човешкото поведение“, което в останалите две ОКС заема втора позиция на база брой и относителен дял на обучаващите се студенти, стойностите на тези показатели са сравнително по-ниски в сравнение с предишните направления, но при него се наблюдава тенденция за изключително бързо нарастване на показателите за периода и от 3,06% през 2004г., процентът през 2009г. достига 10,53%;
- Въпреки сравнително високото равнище на броя и относителния дял на завършилите ОКС „Доктор“ в направление „Здравеопазване“, за периода 2004-2009г. се наблюдава тенденция за известно, макар и минимално намаление – от 10,20% до 9,91%;
- Силно негативна е тенденцията в изменението на брой и относителния дял на студентите от степен „Доктор“ в направление стопански науки и администрация“ – от 12,76% (2004г.) на 4,09% (2009г.), която на фона на изпреварващия ръст на броя и процента на студентите в другите две ОКС спрямо останалите направления може да бъде оценена като засилва характера на изменението си;
- По отношение на останалите професионални направления общата тенденция за намаляване на броя и относителния дял на обучаващите се в ОКС „Доктор“, се проявява в различна степен и при студентите от „Подготовка на учители и науки за образованието“ (от 9,09 до 7,08%), при „Добив и производствени технологии“ (от 2,81% до 1,26%), при „Архитектура и строителство“ (от 2,04% до 1,57%). Единственото изключение с положително изменение в посока на нарастване като брой и относителен дял, макар и не толкова съществено, са „Аграрни науки, горско стопанство и аквакултури“, в които процентът на завършилите ОКС „Доктор“ от 2,30% става 2,99%.

ФИГУРА 68 ЗАВЪРШИЛИ ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТЕПЕН "ДОКТОР" И ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО (%)

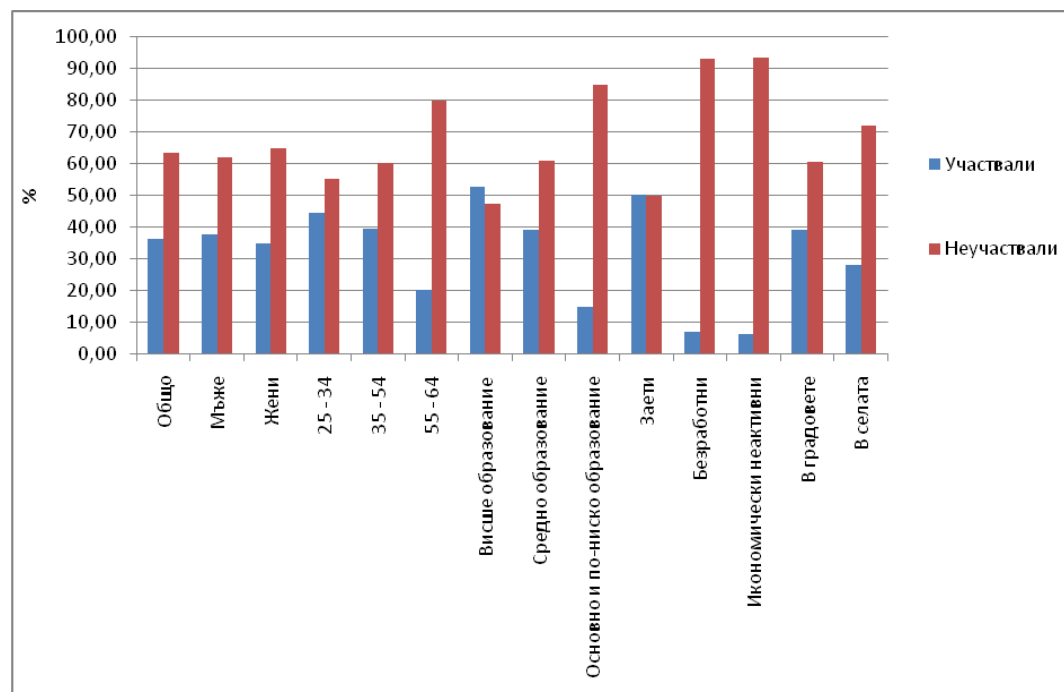
Източник: НСИ

4.3. АНАЛИЗ НА СИСТЕМАТА ЗА ПРОДЪЛЖАВАЩО ОБУЧЕНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ

Подобряването на образователната и професионално-квалификационна структура е свързано с развитието на системата за „Учене през целия живот”. Определянето на тази програма като един от основните приоритети първоначално на Лисабонската стратегия , а впоследствие на и стратегията „Европа 2020” за постигането на по-високо качество на човешкия фактор и на тази основа – за подобряване на конкурентоспособността на европейските икономики, изисква специално внимание да бъде отделено на анализа на нейната реализация в условията на България.

Важен показател, който дава обобщена представа за развитието на системата за продължаващо обучение и придобиване на професионална квалификация е процентът на лицата, участвали в различни програми на формалното образование и неформалното обучение. Общото равнище на този показател за 2007г. - 36,41%, показва твърде ограниченият процент на лицата, включени в тези програми , което е твърде далеч от най-добрите европейски практики и нарежда страната ни на по-задни позиции в сравнение с другите страни-членки на ЕС.

ФИГУРА 69 УЧАСТИЕ ВЪВ ФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ИЛИ НЕФОРМАЛНО ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ 2007 Г.

Източник: НСИ

По-детайлният анализ на участващите и тези, които не са включени в програмите на формалното и неформалното образование и обучение дава основание за формулиране на следните особености по различните критерии за реализацията на програмата „Учене през целия живот” в нашата страна:

- В общия процент на участващите по-висок е относителният дял на мъжете, участвали в програмата – 51,36% от този на жените – 48,64%;

- По критерия възраст по-висок е относителния дял на участниците от по-ниските възрастови групи и той намалява с нарастване на възрастта. Най-висок е процентът на участниците от възрастовата група 35-54 години, която е определяща за състоянието на работната сила и заетите лица – с 54,04%, следван от процента при възрастовата група 25-34 години – 32,65% и най-ниско е участието на лицата от възрастовата група 55-64 години – 13,31%. Данните степента на участие на различните възрастови групи не само дават представа за състоянието програмата за „Учене през целия живот”, но и определят най-важните насоки, в които трябва да се ориентира нейното развитие в краткосрочен и средносрочен план;
- Структурата на участниците по степен на образование показва голяма диференциация и значителен превес на лицата с по-висока степен на образование. От общия брой на участващите 89,98% са със средно и висше образование. По степен на образование най-много, над половината, са участниците със средно образование - 57,21%, като разликата на процента на участниците при останалите две групи - на тези с висше и с основно и по-ниско е съществена. За първата група процентът е 32,77%, докато само 10,02% от лицата с основно и пониско образование участват в различни форми на формално и неформално образование и обучение;
- По статус в заетостта преобладаващия процент – 94,12 от участниците в програмите са работещи и само 2,74% - безработни;
- По-висок е относителният дял на участниците от градовете – 79,86% в сравнение с процента за селата – 20,14%.

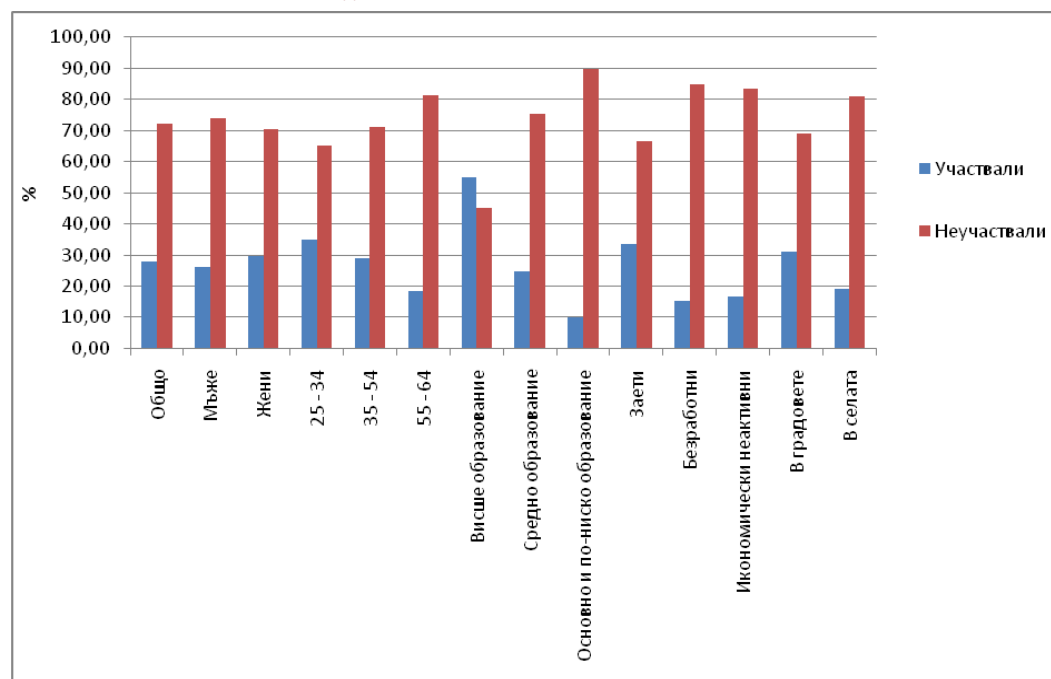
Степента на участие на различните групи, формиращи състава на работната сила в програмите за „Учене през целия живот” може да бъде анализирана и на базата на информация за структурата на участващите в някаква форма на самостоятелно обучение. По-детайлният анализ на информацията за участващите в тези форми за 2007 година по различни критерии позволява да бъдат формулирани следните изводи:

- В общия процент на участвалите, за разлика от разпределението по пол при участниците във формалното и неформално образование и обучение, по-висок е относителният дял на жените - 53,78% от този на мъжете – 46,64%;
- По критерия възраст тенденцията е алогична - по-висок е относителният дял на участниците от по-ниските възрастови групи. Най-висок е процентът на участниците от възрастовата група с най-висок относителен дял в структурата на заетите лица - 35-54 години – 51,10%, следван от процента при възрастовата група 25-34 години – 33,05% и най-ниско е участието на лицата от възрастовата група 55-64 години – 15,85%. Данните за степента на участие на различните възрастови групи показват, от една страна, активното участие на по-голяма част от заетите лица в различни форми на самостоятелно обучение. От друга страна все още нисък е процента на участниците от другите възрастови групи, което и за двете може да се определи като недостатъчно и не отговаря на изискванията на пазара на труда към тях. Това се отнася особено за лицата на възраст 55-64 години, във връзка с тенденцията за нарастване на пенсионната възраст и необходимостта от продължаване на техния активен трудов живот ;
- Структурата на участниците по степен на образование показва значителен превес на лицата с по-висока степен на образование. От общия брой на участващите 91,28% са със средно и висше образование. По степен на образование са участниците със

средно образование – 46,85% превишават незначително тези с висше образование – 44,43% което е свързано и с по-високия им относителен дял в структурата на заетите лица. Само 8,72% от лицата с основно и по-ниско образование участват в някакъв вид самостоятелно обучение, което рефлектира в задълбочаване на трудностите в тяхната реализация на пазара на труда ;

- По статус в заетостта преобладаващия процент – 81,84% от участниците в програмите са работещи и само 7,69% са безработни, което показва ниска заинтересованост на последните от подобряване на тяхната образователна и професионална подготовка. За икономически неактивните лица процентът е 10,46 ;
- Съществено по-висок и преобладаващ е относителният дял на участниците в някаква форма на самостоятелно обучение от градовете – 82,16% в сравнение с тези от селата, където процента е само 17,84%.

Фигура 70 УЧАСТИЕ В НЯКАКЪВ ВИД САМОСТОЯТЕЛНО ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ 2007 Г.

Източник: НСИ

4.4. РЕАЛИЗАЦИЯ НА РАБОТНАТА СИЛА СПОРЕД ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ

Образователната структура на работната сила, по-специално на възрастовите групи, попадащи в обхвата на средното и на висшето образование освен на базата на количествените показатели, анализирани в предишните раздели, може да бъде оценявана и от позициите на реализацията на завършилите по образователно квалификационни степени и по професионални направления.

На следващ етап като продължение на настоящия анализ и след предоставяне на необходимата информация от страна на МОМН ще бъде изследвана образователната

структура на работната сила на базата на проучване на трудовата реализацията на завършващите системата на висшето и на средното професионално образование по професионални направления. Изследването ще бъде ориентирано към анализиране на заетостта на завършващите посочените образователни степени по основни икономически дейности съгласно КИД 2008 и по класове съгласно НКПД. Целта на изследването ще бъде:

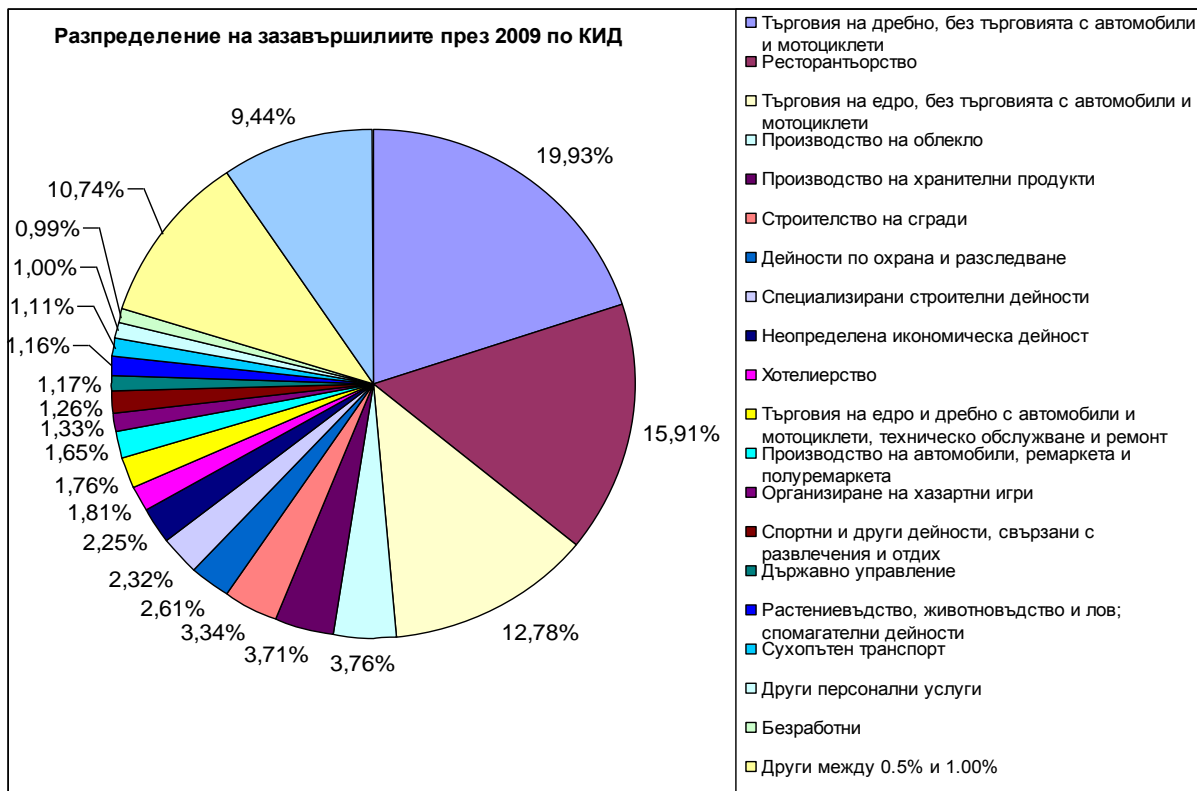
- Да се анализира трудовата реализация на завършващите висше и средно професионално образование по професионални направления по основни икономически дейности и квалификационни групи;
- На тази база да се оценени съответствието на броя на завършващите съответните образователни степени по отделни професионални направления и реалните потребности от кадри със съответно образование и професионална подготовка;
- Да се анализира съответствието между равнището на притежаваната образователна и професионална подготовка от завършващите висше и средно специално образование по професионални направления и изискваната за съответната икономическа дейност и категория;
- Да се направи оценка на системата на висшето и на средното специално образование по професионални направление доколко тя е съобразена с реалните нужди от кадри чрез анализ на реализацията на завършващите съответните образователни степени;
- На базата на оценката за степента на трудова реализация на завършващите висше и средно професионално образование по професионални направления да се разработи реалистична и обвързана с реалните нужди на бизнеса прогноза за потребностите от кадри със съответна образователна и професионална подготовка.

На настоящия етап поради липса на информация за завършващите висше и средно професионално образование е направен е опит да бъде преценена в най-общи линии трудовата реализация на завършилите през 2008 и 2009г. лица по основни икономически дейности. Направена е съпоставка между разпределението на всички осигурени лица по основни икономически дейности и разпределението на завършващите през 2008 и 2009г. по икономически дейности.

Съпоставката между структурата заетите лица икономически дейности и разпределението на завършилите през 2008г. и 2009г. по икономически дейности показва следните тенденции:

- Налице е ясно изразена и засилваща се тенденция преобладаваща част от осигурените лица – 16,88% през 2008г. и 18,79% през 2009г. , както и на започващите работа, завършили през 2008 и 2009г. - съответно 27,66% и 32,71%, да са в сектор Търговия. Високият процент - 20,82% през 2008г. и 19,93% през 2009г. от завършилите, започнали работа в тези дейности е свързано и е резултат от развитието на сферата на търговията и високата степен на заетост в нея;
- На втора позиция сред икономическите дейности, в които са започнали работа най-висок процент от завършилите през 2008г. и 2009г. е ресторантьорството – съответно 16,15% и 15,91%. Същевременно, като брой заети лица този дейност е на 8 място през 2008г. и на 10 място през 2009г., което е показателно за сериозно разминаване между подготовка и реални потребности;

ФИГУРА 72 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАВЪРШИЛИТЕ ПРЕЗ 2009Г. ПО КИД

Източник:НОИ

Раздел 5. АНАЛИЗ НА ОБЩОТО СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА РАЗВИТИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

Анализът на професионално-квалификационната структура на заетите лица включва:

- проучване на структурата на заетите по основни икономически дейности за периода 2004-2009г.;
- изследване на изменението на броя и относителния дял на заетите по основни категории персонал за периода 2008-2009г.;
- проследяване на динамиката на разпределението на заетите по отделни категории персонал по основни икономически дейности като абсолютен брой и относителен дял.

5.1. АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ОСНОВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

Анализът на заетите лица по основни икономическите дейности показва, че приблизително 50% от всички работещи са ангажирани в 37 дейности. Структурата на сигурените през 2008 и 2009г. се характеризира със следните изменения:

- Докато през 2008г. най-голям е броят на заетите в дейност „Строителство”, през 2009г. вследствие сериозния срив в развитието на отрасъла и съответно в заетостта, числеността на работещите намалява за една година с 58 229 души;
- Високото ниво на заетите в дейност „Държавно управление” се запазва и през двете години, като в резултат на рязкото намаление на работещите в строителството, през 2009г. това става икономическата дейност с най-голям брой заети лица
- Съществен е и броят на заетите в дейности „Търговия на дребно в неспециализирани магазини предимно с хранителни стоки, напитки и тютюневи изделия” и ”Прогимназиално и средно общо образование”, въпреки известното намаление през 2009г. спрямо 2008г. ;
- Въпреки значителното намаление (с 12 557 души) вследствие сериозния спад в производството, дейност „Производство на облекло” остава сред тези със значителен брой заети лица;
- Една от малкото дейности, в която се наблюдава нарастване на броя на заетите е „Дейност на болници” (със 745 лица), която тенденция трудно може да бъде обяснена в ситуация на ограничаване на финансирането на здравната система;
- Сравнително по-високият брой на заетите в дейности „Ресторантьорство”, „Частна охранителна дейност” и „Товарен автомобилен транспорт” се запазва и през двете години въпреки тенденцията за намаление на заетите в тях през 2009г. в сравнение с 2008г.

Таблица 8 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ КЪМ 31.12.2008г. и 31.12.2009г

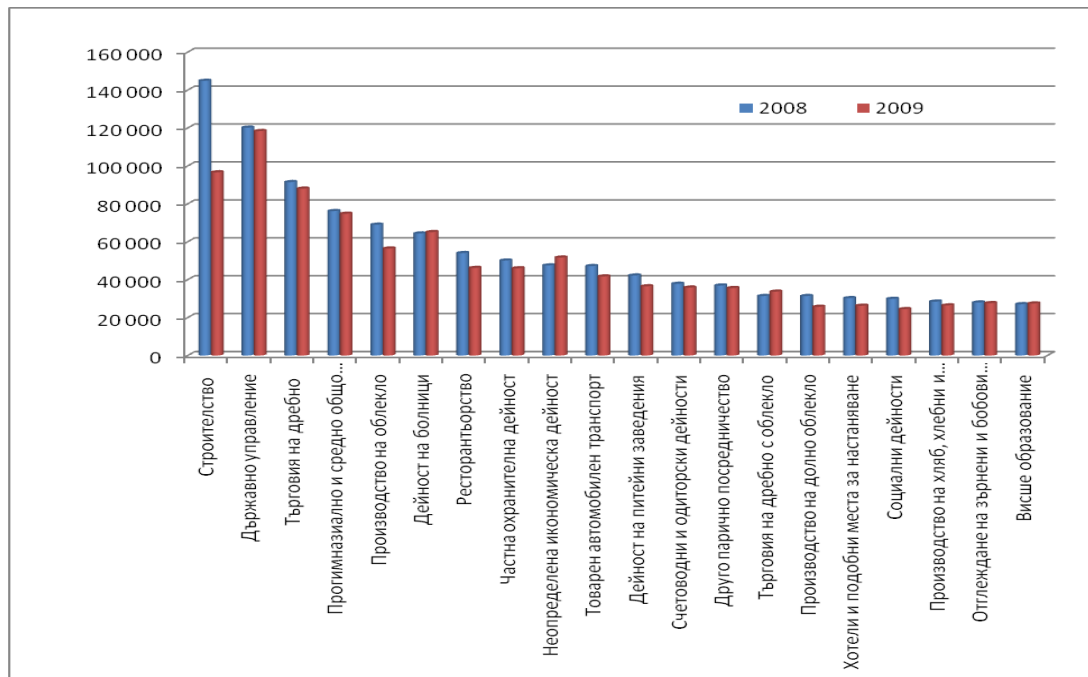
Кид 2008 на осигурителя		Брой лица за 2008г.	Брой лица за 2009г.
4120	Строителство	144 878	96 649
8411	Държавно управление	120 191	118 387
4711	Търговия на дребно	91 487	88 054
8531	Прогимназиално и средно общо образование	76 169	74 783
1413	Производство на облекло	69 011	56 454
8610	Дейност на болници	64 376	65 121
5610	Ресторантьорство	54 057	46 221
8010	Частна охранителна дейност	50 087	46 026
9999	Неопределена икономическа дейност	47 519	51 679
4941	Товарен автомобилен транспорт	47 167	41718
5630	Дейност на питейни заведения	42 216	36 519
6920	Счетоводни и одиторски дейности	37 830	35 852
6419	Друго парично посредничество	36 927	35 609
4771	Търговия на дребно с облекло	31 388	33 711
1414	Производство на долно облекло	31 368	25 712
5510	Хотели и подобни места за настаняване	30 261	26 267
8412	Социални дейности	29 891	24 480
1071	Производство на хляб,хлебни и пресни сладкарски изделия	28 449	26 427
0111	Отглеждане на зърнени и бобови растения и маслодайни семена	27 963	27 646
8542	Висше образование	27 063	27 464

Източник:НОИ

Сред икономическите дейности, в които са заети по-голям брой лица, от определени като приоритетни попадат „Дейност на ресторанти и заведения за бързо обслужване” (46221 лица) – на 9 позиция в подреждането по брой работещи, „Дейност на питейни

заведения” (36519 лица) – 12 позиция, „Производство на хляб, хлебни и пресни сладкарски изделия (26 427 лица) – 19 позиция, и „Хотели и подобни места за настаняване” (26267 лица) – 20 позиция.

Фигура 73 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ КЪМ 31.12.2008г. и 31.12.2009г.

Източник:НОИ

Разпределението на заетите лица по икономически дейности свидетелства за структура, в която най-много са работещите в сферата на управлението на централно и местно равнище, в услугите и в търговията. При такава структура на заетостта по икономически дейности, в която преобладават тези с непроизводствен и обслужващ характер, трудно може да се очаква в близко бъдеще сериозен ръст на индустриалното производство. Единствените дейности от индустрията, които фигурират сред първите 10 с най-голям брой заети са строителството на жилищни и нежилищни сгради и производството на горно облекло, без работно – т.е. дейности, които са резултат от силно деформираната икономическа структура от последните години и същевременно са без сериозен потенциал за бъдещо развитие на българската икономика.

Показателен за направения извод е и фактът, че сред икономическите дейности, в които са заети 50% от осигурените лица попадат само 4 от дефинираните като приоритетни, при това 3 са в сферата на услугите и само една в производството – на хляб и хлебни изделия.

5.2. АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ОСНОВНИ КЛАСОВЕ КВАЛИФИКАЦИОННИ ГРУПИ

Анализът на структурата на заетите лица по основни класове обхваща периода 2008-2009г. и е извършен на базата на данни на НОИ съгласно НКПД в сила от 01.01.2008г. Поради липсата на съответствие между икономическите дейности по Класификатора на професиите и длъжностите от 2005 и 2008г. и съпоставимост на информацията по групи

икономически дейности, анализът се базира върху проучване на данни от 2008 и 2009г. от регистъра на трудовите договори.

Налице са следните особености на нормативната уредба, които оказват влияние върху данните, на базата на които е извършен анализа на професионално-квалификационната структура на заетите лица:

- В Регистъра на трудовите договори не е извършвана изрична пререгистрация по НКПД. Новите кодове са подавани при регистрация на нов или при промяна в заварен при прехода договор. По НКП са подавани от 1 до 4 позиции. По НКПД задължително се попълва пълният 8-значен код.
- В Регистъра на трудовите договори не е правена изрична пререгистрация по КИД 2008. Новите кодове са подавани при регистрация на нов или при промяна в заварен при прехода договор.
- В Регистъра на осигурените лица се подава информация само за група професии по НКП/НКПД - първа позиция на кода.
- В Регистъра на осигурените лица е задължително попълването на група професии и код по КИД само за видовете осигурен, определящи месечен минимален праг на доходите по Приложение 1 към ЗБДОО. За лицата по служебни правоотношения /държавните служители/ се попълва служебна стойност на реда по Приложение 1 и осигурителният им доход се контролира с минимална работна заплата. За самоосигуряващите се лица, лицата с договори за управление и контрол на търговски дружества, лицата наети по нетрудови правоотношения /гражданските договори/ не се определя минимален осигурителен доход на база група професии и икономическа дейност и подаването на тази информация не се контролира.

Съществен пропуск в осигуряването на статистическа информация, който да позволи обвързване на образователната с професионално-квалификационната структура на заетите лица и анализ на състоянието и развитието на работната сила в този аспект е липсата на данни в регистрите на НОИ за:

- Образователно-квалификационна степен;
- Професионално направление.

Анализирано е разпределението на осигурените лица по основни класове квалификационни групи съгласно НКПД на база информация от регистъра на осигурените лица към 12.2008г и 12.2009г. Информацията за броя и относителния дял на осигурените в отделните класове дава основание професионално-квалификационната структура на заетите лица да бъде оценена като неефективна и силно деформирана с висок процент на групите с по-ниска квалификация.

Таблица 9 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ОСНОВНИ КЛАСОВЕ СЪГЛАСНО НКПД ЗА 2008 И 2009Г.

Група професии		Брой лица за класа 2008г.	Брой лица за класа 2009г.
5	Персонал зает с услуги за насел., охрана и търговия	471 975	449 961
9	Професии, неизискващи специална квалификация	454 858	404 242
8	Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия	368 756	357 817
7	Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	342 937	327 808
0	Без професионална група	342 894	276 550

2	Аналитични специалисти	288 039	275 703
4	Административен персонал	283 227	269 822
3	Техници и други приложни специалисти	280 806	261 489
1	Президент, законодатели, висши служители и ръководители	142 675	135 827
6	Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	16 058	13 627
	Общо	2 992 225	2 772 846

Източник: НОИ

Информацията за структурата на заетите лица по основни класове съгласно НКПД дава основание за следните изводи:

- От една страна, най – много са заетите, попадащи в класовете „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия” (15,77% през 2008г. и 16,23% през 2009г), „Професии, неизискващи специална квалификация” (15,20% през 2008г. и 14,58% през 2009г.) и категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия” (12,32% през 2008г. и 11,82% през 2009г.). Значителният като брой на заетите лица обхват на категориите персонал, които не изискват висока квалификация и са ориентирани към непроизводствени сектори определят ниското равнище на професионалната структура и характеристиката ѝ като противоречаща на съвременните изисквания за по-високо качество на работната сила, за по-висока степен на образователна и професионална подготовка.

- От друга страна висок е относителният дял на заетите от класовете „Административен персонал” (9,47% през 2008г. и 9,73% през 2009г.) и „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” (4,77% през 2008г. и 4,90% през 2009г. При това и за двата класа е налице тенденция на нарастване на техния процент през 2009г. спрямо 2008г. ;

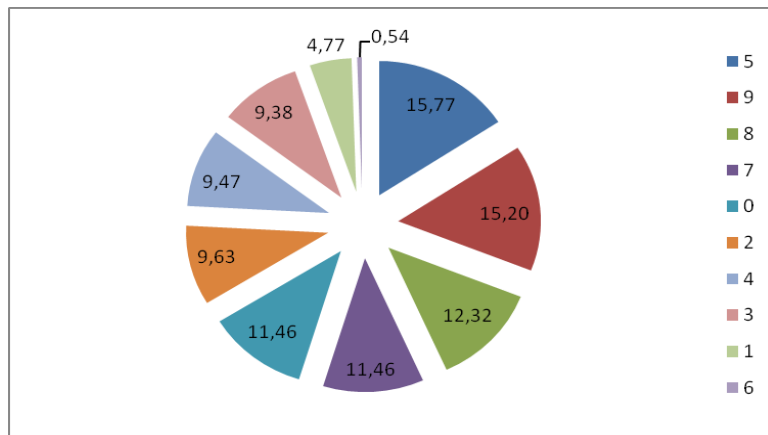
- Сравнително по-нисък е относителния дял като процент от общия брой на заетите на осигурените лица от класовете, свързани с по-високо образователно и квалификационно равнище като „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” (11,46% през 2008г. и 9,97% през 2009г.), „Аналитични специалисти” (9,63% през 2008г. и 9,94% през 2009г.) и „Техници и други приложни специалисти” (9,38% през 2008г. и 9,43% през 2009г.). Като изключително негативна може да се определи тенденцията на сериозен спад на заетите през 2009г. спрямо 2008г. от клас „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии”, което е показателно за нарастване на процента на безработните и сред по-квалифицираните кадри;

- Изключително нисък и при това намаляващ през 2009г. спрямо 2008г. е процентът на заетите в клас „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” (0,54% през 2008г. и 0,49% през 2009г.), което не съответства на значението на сектора като приоритетен за българската икономика и сериозно ще възпрепятства бъдещото му развитие

- Оценката на тенденциите в изменението на професионално-квалификационната структура като брой и относителен дял на заетите по класове се затруднява и от високия и нарастващ през 2009г. спрямо 2008г. относителен дял на осигурените от клас „Без професионална група”. Липсата на информация за съществена част от заетите лица, която да позволи отнасянето има към съответния клас от НКПД е сериозен пропуск на системата

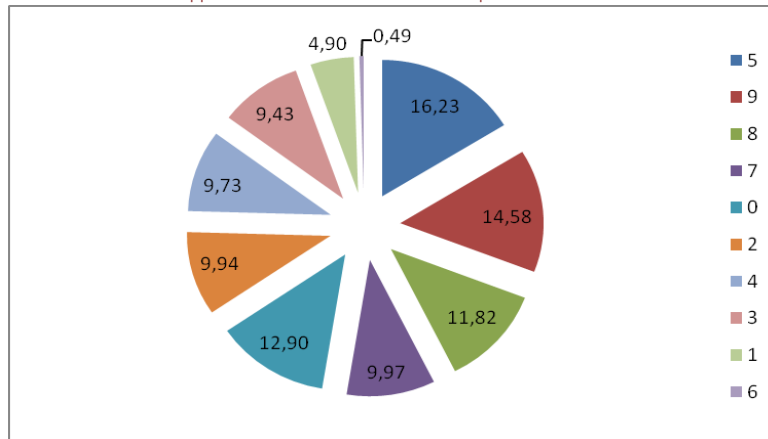
за набиране на статистическа информация и изисква бързи мерки за преодоляване на посочената слабост, в т.ч.съответни изменения в образците на формуляри за НСИ и НАП.

Фигура 74 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО КЛАСОВЕ ПЕРСОНАЛ КЪМ 31.12.2008г.

Източник:НОИ

Фигура 75 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО КЛАСОВЕ ПЕРСОНАЛ КЪМ 31.12.2009г.

Източник:НОИ

Легенда: 1. Президент, законодатели, висши служители и ръководители; 2. Аналитични специалисти; 3. Техници и други приложни специалисти; 4. Административен персонал; 5. Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия; 6. Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство; 7. Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии; 8. Оператори на машини и съоръжения и работници по монтаж на изделия; 9. Професии, неизискващи специална квалификация; 0. Без професионална група.

Както е видно от Графики 74 и 75, нарастване на относителния дял на осигурените лица има в класовете „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия”, при „Аналитични специалисти” , „Техници и други приложни специалисти” и при „Административен персонал”. Докато по отношение на втората и третата група тенденцията може да се определи като позитивна и тя е резултат основно от изпреварващия и по-висок процент на безработицата сред по-нискоквалифицираните работници, по отношение на първата и четвъртата оценката е по-различна. За клас „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия” посоченото изменение

отразява тенденциите в структурата на икономиката и преимущественото развитие на сферата на услугите. За клас „Административен персонал” изменението е показателно за ефекта от осъществяваната административна реформа, като декларираното ограничаване на обхвата на тази категория се опровергава от нарасналия процент на заетите в нея.

Намалява относителният дял на заетите в класовете „Професии, неизискващи специална подготовка”, „Оператори на машини и съоръжения”, „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство”. По отношение на първите два класа изменението, което може да се оцени като позитивно е резултат основно от освобождаването на по-голям брой работници с по-ниска квалификация от тези групи. По отношение на другите два класа намалението на относителния дял на заетите в тях доказва негативните тенденции в образователно-квалификационното равнище на отраслите и очакванията за сериозни затруднения в кадровото им обезпечаване с работна сила с по-високо качество и недостиг на работна сила и като количество, и като качество на образование и подготовка.

Тенденцията за нарастване на равнището на безработица и съответно спад в заетостта през 2009г. спрямо 2008г. в резултат на негативното въздействие на световната финансова и икономическа криза върху пазара на труда се проявява в намаление на броя на заетите лица като цяло и във всички професионални групи. Общата тенденция се проявява в различна степен в отделните групи, поради което показателна за реалното изменение е промяната на относителния дял на отделните групи.

5.3. АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ГРУПИ ПРОФЕСИИ

Разпределението на заетите по икономически дейности се отразява и до голяма степен определя структурата на заетите лица по основни професии. Анализът на заетите лица по професии е направен на база информация от регистъра на трудовите договори за 2008 и 2009г.

Фигура 76 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ГРУПИ ПРОФЕСИИ КЪМ 31.12.2008г.

Източник:НОИ

Към групите професии, които и през 2008 и 2009г. са с най-висок процент на заети лица, се отнасят „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия” и „Професии неизискващи специална квалификация”, което е показателно за качеството на професионално-квалификационната структура на работната сила. Много висок и запазващ равнището и през 2009г. е процента на административния персонал, а в категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” дори се наблюдава нарастване на относителния дял през 2009г. в сравнение с 2008г.

Към 31.12.2009г. най-висок е процентът на персонала, зает с услуги за населението, охрана и търговия (17% или 395 359 лица) и на професиите, неизискващи специална квалификация (16% или 350 938 лица), което е резултат от големия брой осигурени лица, работещи в икономически дейности в сферата на услугите и търговията. Икономическите дейности, свързани с производство, в които са ангажирани по-голям брой осигурени лица и са с по-висок процент заети са операторите на машини и съоръжения и работници по монтажа (14% - 320 203 лица) и квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии (13% - 289 575 лица)

Фигура 77 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ГРУПИ ПРОФЕСИИ КЪМ 31.12.2009г.

Източник: НОИ

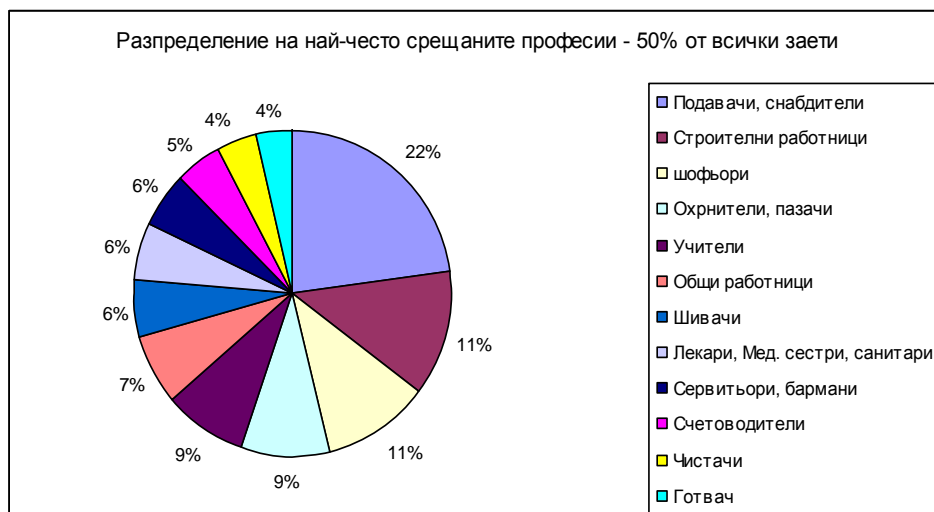
Ориентацията на икономическите дейности с по-голям брой заети лица, в които работят 50% от всички осигурени лица към сферата на услугите и търговията е причина сред най-често срещаните професии да се отнасят продавачи и снабдители (23%), шофьори (11%), сервитьори и бармани (11%), охранители и пазачи (10%), счетоводители (9%), учители (8%). Данните за броя на заетите лица по професии са показателни за равнището на професионално-квалификационната структура на заетите лица, в която преобладават професии, изискващи по-ниска квалификация, образователно равнище и професионална подготовка. Те илюстрират качеството на преобладаващата част от работната сила, съществуващата неефективна структура на икономиката и посоката, в която се развива професионално-квалификационната структура на заетите лица.

Структурата на най-често срещаните професии определя някои от възможните насоки, в които следва да се ориентира системата за оценка на компетенциите, за да може тя, отчитайки най-застъпените професии и потребностите от кадри с подобна квалификация, да обхване по-голям брой заети лица.

Видно от фигури 88 и 89, основните тенденции в изменението на относителния дял на най-често срещаните професии са в следните посоки:

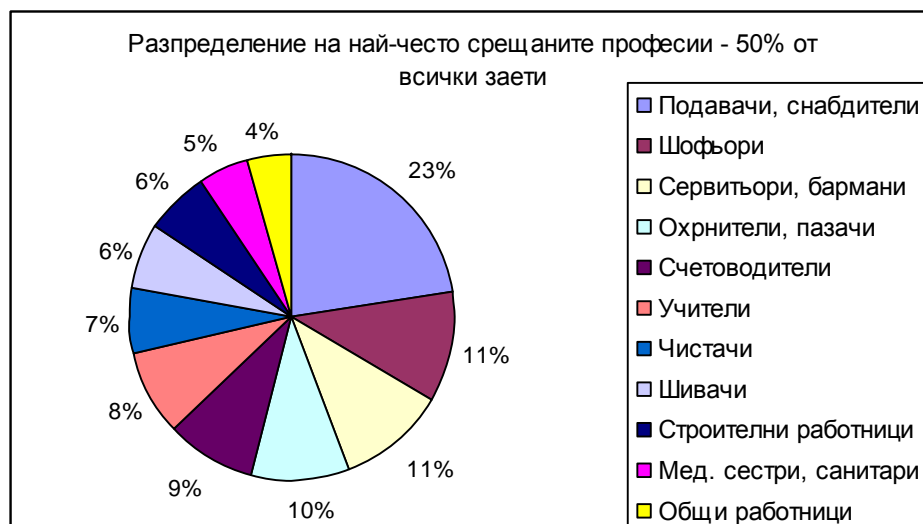
- Нарастване на процента на заетите лица в професии „Продавачи и снабдители”, „Охранители, пазачи” , „Учители” и „Чистачи”. Това изменение в относителния дял е показателно за посоката, в която се развива заетостта – към нарастване на заетите лица в сферата на услугите и към професии, изискващи по ниска квалификация и професионална подготовка;
- Всички останали професии, попадащи в групата на най-често срещаните, запазват равнището си като относителен дял през 2009г. спрямо 2008г.

Фигура 78 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО НАЙ-ЧЕСТО СРЕЩАНИ ПРОФЕСИИ КЪМ 31.12.2008г.

Източник:НОИ

Фигура 79 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО НАЙ-ЧЕСТО СРЕЩАНИ ПРОФЕСИИ КЪМ 31.12.2009г.

Източник:НОИ

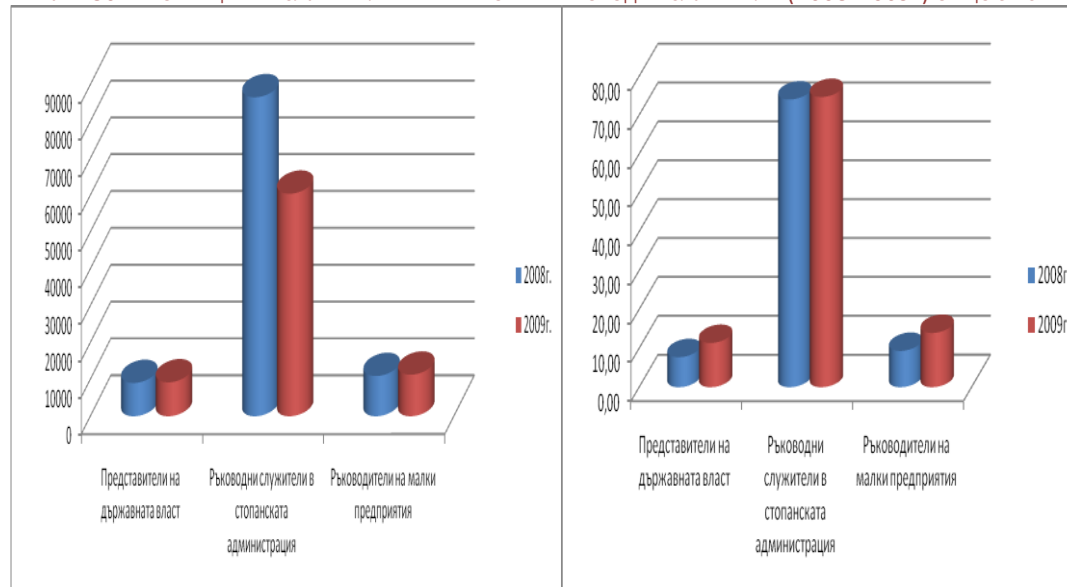
5.4. АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ СЪГЛАСНО НКПД

Едно от основните направления на анализа на професионално-квалификационната структура на заетите лица е проучване на състоянието и изменението на отделните квалификационни степени съобразно Националния класификатор на професиите и длъжностите като брой и относителен дял на работещите. Изследването се базира на данни за периода 2008-2009г. от регистъра на трудовите договори.

По отношение на категорията „**Ръководни служители**“ и включените в нейния обхват групи се наблюдават следните характеристики:

- налице е намаление броя на заетите в тази категория през 2009г. в сравнение с 2008г.
- и като абсолютен брой, и като относителен дял най-голяма е групата на ръководните служители в стопанската администрация;
- като брой на заетите равнището се запазва при представителите на държавната власт и ръководителите на малки предприятия и сериозно намалява при ръководните служители в стопанската администрация;
- по отношение на изменението в относителния дял, при отделните групи тенденциите са различни – запазва се процента на ръководните служители, като същевременно нараства процента на другите две групи.

Фигура 80 Работниците и служителите в категория Ръководни служители (2008-2009г) общо за страната

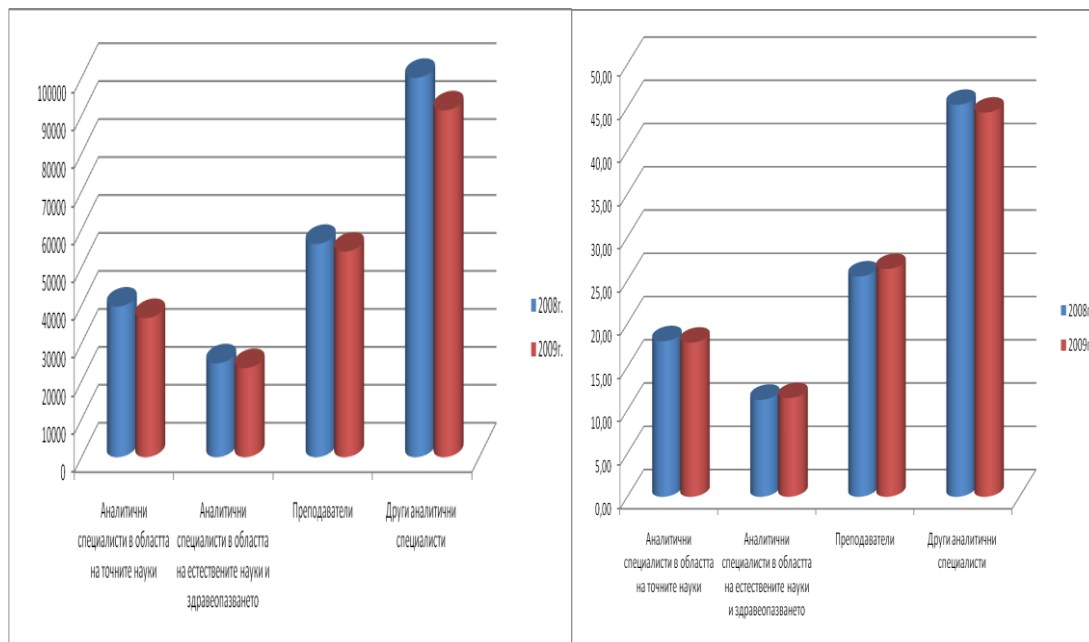

Източник: НОИ

Намаление на броя на заетите е налице и при категорията „**Аналитични специалисти**“ като цяло и при всяка една от групите в нейния обхват. Същевременно:

- във вътрешната структура на категорията преобладава и като брой, и като относителен дял групата на други аналитични специалисти, следвани от преподавателите, аналитичните специалисти в областта на точните науки и от специалисти в областта на естествените науки и здравеопазването;
- незначителна е промяната в относителния дял на всички групи през 2009г. спрямо 2008г. в посока намаление.

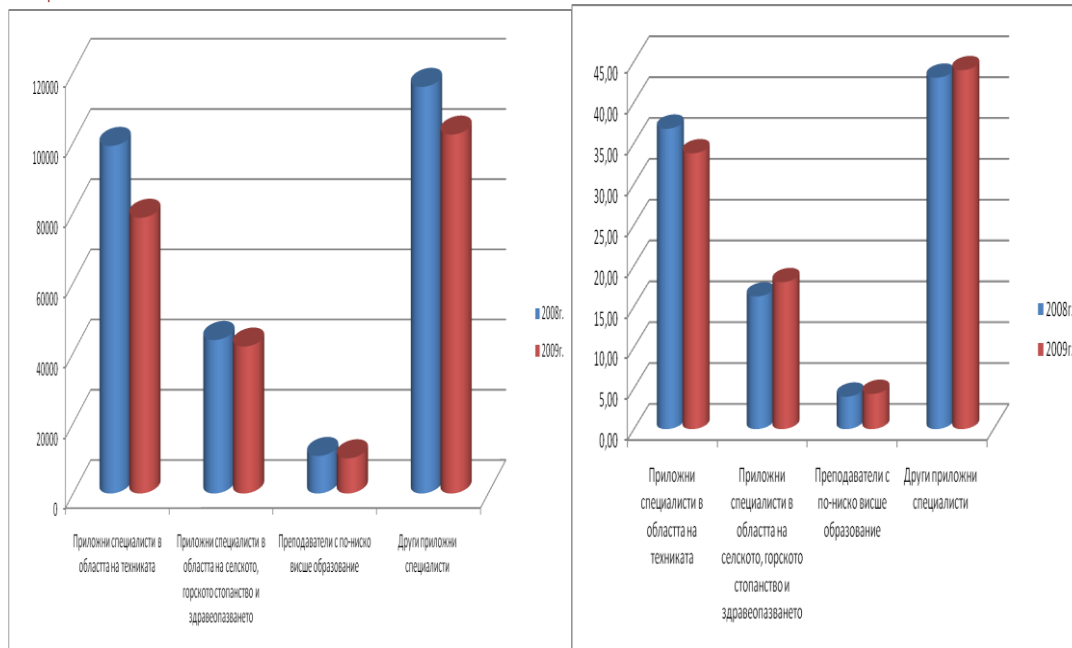
Фигура 81 Работниците и служителите в категория Аналитични специалисти (2008-2009г) общо за страната

Източник: НОИ

И по отношение на категорията „Приложни специалисти” се наблюдава аналогична тенденция на намаляване на техния брой през 2009г. спрямо 2008г. С изменение в същата посока се отличават и всички групи, включени в тази категория, като за приложните специалисти в областта на техниката това се отнася и до относителния им дял. Като брой и относителен дял в обхвата на категорията най-големи са групите на приложни специалисти в областта на техниката и на други приложни специалисти, следвани от специалисти в областта на селското, горското стопанство и здравеопазването и преподаватели с по-ниско висше образование.

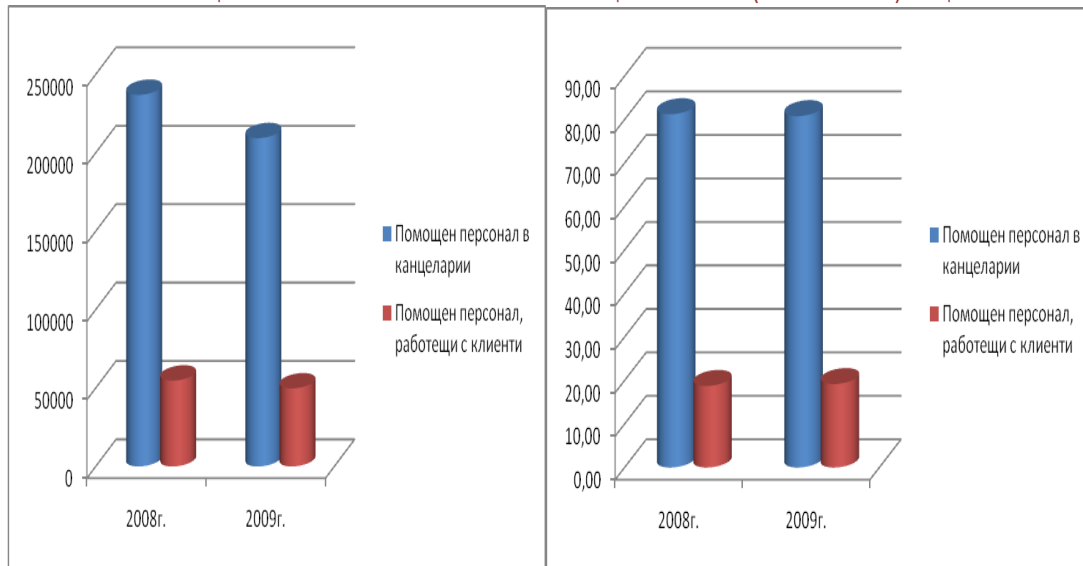
Фигура 82 Разпределение на работниците и служителите в категория Приложни специалисти (2008-2009г.) общо за страната

Източник: НОИ

Силно поляризирана е структурата на категорията „Помощен персонал“, в която броят и относителният дял на помощния персонал в канцелариите превишава съществено персонала, работещ с клиенти. По отношение на тенденциите в промяната на тази категория – наблюдава се намаление в броя на зетите - през 2009г. спрямо 2008г., основно в групата на помощния персонал в канцелариите и запазване на стойностите като относителен дял.

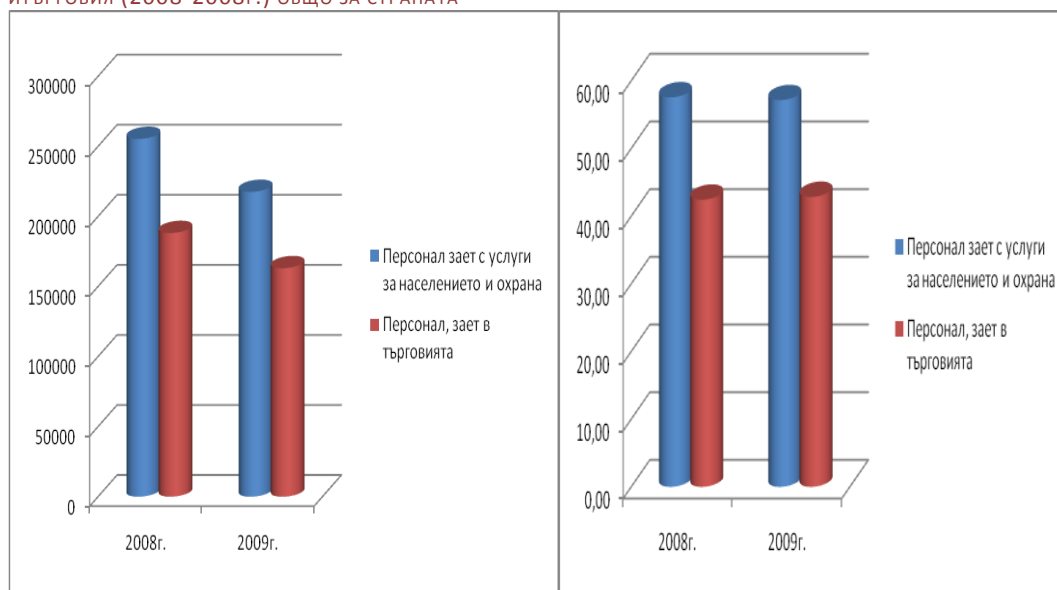
Фигура 83 Работниците и служителите в категорията помощен персонал (2008-2009г.) общо за страната

Източник: НОИ

В категорията „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия“, тенденциите през 2009г.спрямо 2008г. са еднакви и за двете основни групи (персонал, зает с услуги за населението и охрана и персонал, зает в търговията) – едновременно намаление на техния брой и относителен дял.

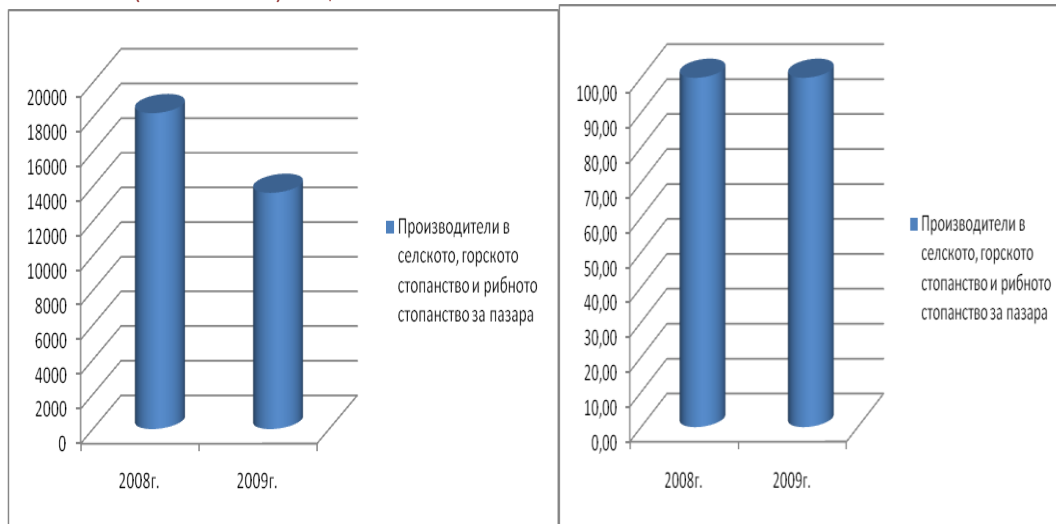
Фигура 84 Работниците и служителите в категорията Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия (2008-2009г.) общо за страната

Източник: НОИ

Сериозно е намалението на броя на зетите в категорията **„Производители в селското, горското и рибното стопанство”**, но на фона на по-сериозния спад в останалите категории, относителния им дял запазва равнището си през 2009 спрямо 2008г.

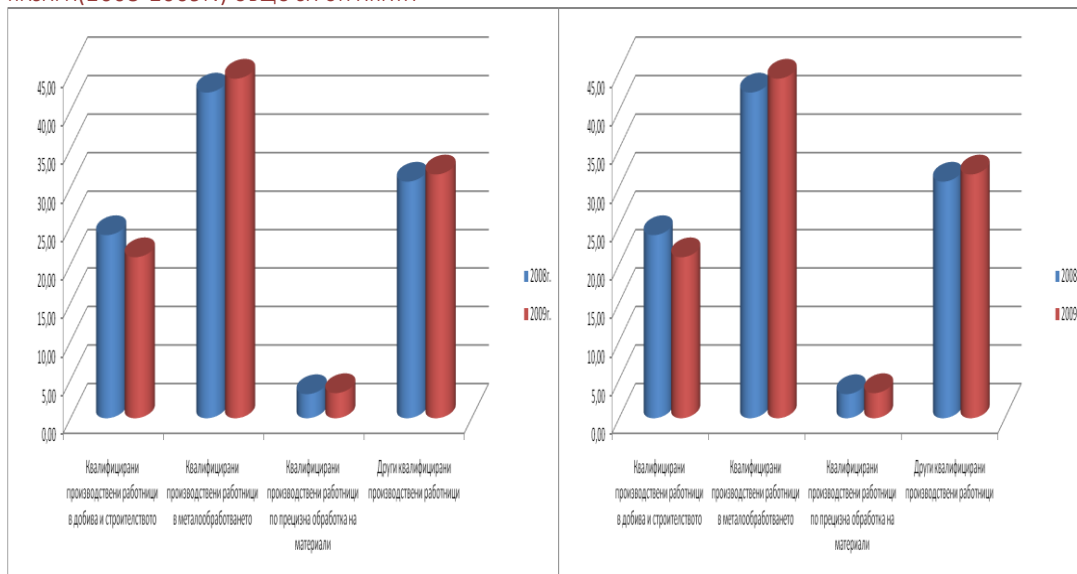
Фигура 85 Работниците и служителите в категория Производители в селското, горското и рибното стопанство (2008-2009г.) общо за страната

Източник: НОИ

Като положително може да бъде определено изменението на зетите лица и като брой, и като процент в категорията **„Квалифицирани производствени работници”** и по-специално – нарастване на стойностите от подгрупите в металообработването и други квалифицирани работници, запазване на равнището в подгрупата прецизна обработка на материали и сравнително слабо намаление в подгрупата квалифицирани работници в добива и строителството.

Фигура 86 Работниците и служителите в категория Квалифицирани производствени работници за пазара(2008-2009г.) общо за страната

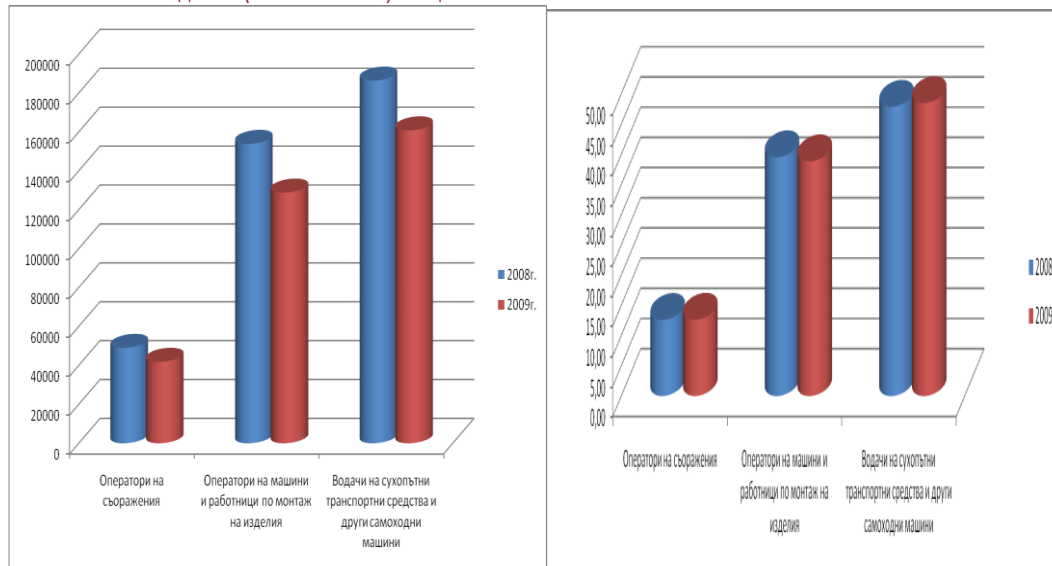

Източник: НОИ

И в трите подгрупи на категорията **„Оператори на машини, съоръжения и транспортни средства”** тенденцията е броят на зетите лица през 2009г. да намалява в сравнение с

2008г., като по-силно изразен е процеса в първата подгрупа – на операторите на съоръжения. Подобна е тенденцията и при изменението на относителния дял на заетите от тази категория, но намалението в отделните подгрупата е по-ограничено.

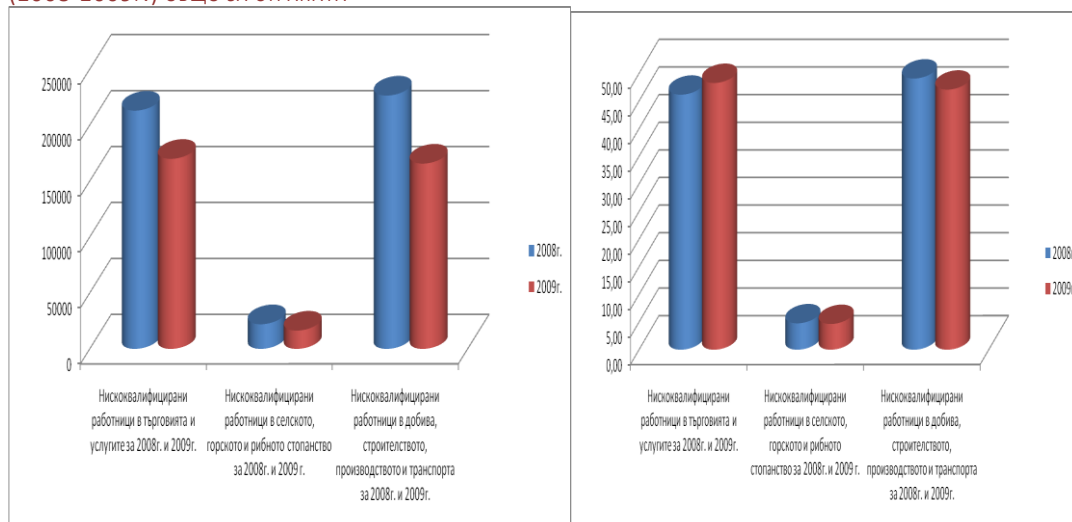
Фигура 87 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ В КАТЕГОРИЯ ОПЕРАТОРИ НА МАШИНИ, СЪОРЪЖЕНИЯ И ТРАНСПОРТНИ СРЕДСТВА (2008-2009г.) ОБЩО ЗА СТРАНАТА

Източник: НОИ

Нарастването на процента на безработните лица през 2009г. спрямо равнището от 2008г., което е най-силно изразено по отношение на категорията „**Нискоквалифицирани работници**” намира отражение и в изменението на броя на заетите лица в трите подгрупи. Най-явно е проявлението на тази тенденция в подгрупата на нискоквалифицираните работници от добива, строителството, производството и транспорта и това е закономерно отражение на най-сериозния спад в тези отрасли и съответно най-високото равнище на безработица. По-ограниченият брой и относителен дял на заетите в подгрупата работници в селското, горското и рибното стопанство е причина и за по-слабото проявление на тази тенденция.

Фигура 88 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ В КАТЕГОРИЯТА НИСКОКВАЛИФИЦИРАНИ РАБОТНИЦИ (2008-2009г.) ОБЩО ЗА СТРАНАТА

Източник: НОИ

5.5. КВАЛИФИКАЦИОНЕН ИНДЕКС ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ И ОБЛАСТИ

С оглед на определяне на текущото състояние на развитие и проследяване на динамиката на образователната и квалификационната структура на заетите лица и работната сила, се изграждат два композитни индекса – квалификационен индекс по области и региони на страната и квалификационен индекс по икономически дейности. По този начин се допълва, засягайки сферата на образованието и квалификацията, основната цел, заложена в проекта, за определяне на приоритетни области и икономически дейности, в които съществува най-много потенциал за развитие. Ранжирането по квалификационно равнище на заетите по области и икономически дейности позволява добра съпоставимост между производствената и квалификационната структура в отделните региони на страната и позволява разширяване на анализа на трудовия пазар в допълнителна насока. Така могат да се открият ясно налични проблеми и съществуващи разминавания между необходими квалификации и производствен капацитет по областите и регионите на страната, което пряко кореспондира със същността на проекта.

Основният подход и при двата индекса е съчетаването на наличната статистическа информация за квалификационните длъжности и икономическите дейности по области и региони на страната и ранжирането им, чрез което се проследява състоянието и несъответствията спрямо приоритетните за проекта икономически дейности и региони и процесите в сферата на образованието и квалификацията. Особеност и на двата индекса е, че измерват квалификационния потенциал посредством структурата на квалификационните длъжности. Дори да не се притежава дадена степен на образование, заемането на определена длъжност се асоциира с определена степен на натрупани професионални компетенции, достатъчни за осъществяване на трудовите задължения и в този аспект се приемат като признак на квалификация.

Квалификационният индекс по области и региони на страната позволява проследяване и сравняване на общото квалификационно равнище по отделни икономически дейности, които първоначално са избрани да бъдат 20-те приоритетни за проекта икономически дейности. Допълнително разширяване на индекса може да обхване всички икономически дейности, характерни за дадена област или регион. Същността на индекса е посредством съотнасяне на броя на заетите по квалификационни длъжности и икономически дейности кумулативно да се определи равнището на квалификационния потенциал по области и региони, от където да се изведе картина за цялата страна и се получи своеобразно ранжиране. Индексът може да се изчислява както по отделни квалификационни длъжности спрямо икономическите дейности, така и за всички квалификационни длъжности за отделна икономическа дейност. Това позволява чрез индекса да се прави съпоставка в различни разрези по длъжности и дейности за целите на проекта, а също и за провеждането на адекватна на икономическото развитие образователна и обучителна политика по региони.

Квалификационният индекс по икономически дейности разкрива квалификационният потенциал по отделните икономически дейности за областите и регионите на страната. Посредством него могат да се съпоставят икономическите дейности спрямо нивото на квалификации, което притежават заетите в тях в областите и регионите на страната. Подобно на другия квалификационен индекс, и този може да се изчислява в различни

разрези. Квалификационният индекс по икономически дейности дава възможност да се проследи доколко са налични кадри с необходимите компетенции за приоритетните сектори на развитие на икономиката и дали наложената производствена структура в определени области и региони на страната отговаря на квалификационно-образователното равнище на заетите. По този начин на база индекса може да се ориентира не само образователната политика, но и индустриалната спрямо наличния капацитет за развитие на трудовите ресурси в регионален аспект. И този индекс първоначално се изчислява за определените 20 приоритетни икономически дейности за проекта.

Според начина на изчисляване и обхвата и на двата индекса, те могат да се представят в следните разновидности:

- Индекс на квалификационните длъжности по икономически дейности общо за областта, региона и страната;
- Индекс по отделни квалификационни длъжности по икономически дейности общо за областта, региона и страната;
- Индекс на квалификационните длъжности по отделни икономически дейности общо за областта, региона и страната;
- Индекс на отделните квалификационни длъжности по отделни икономически дейности за областта, региона и страната;
- Индекс на квалификационните длъжности и/или икономическите дейности за отделните области в рамките на региона и на областите и регионите общо за страната;
- Индекс на квалификационните длъжности и икономическите дейности общо по области и региони в страната.

Широката приложимост на двата индекса се дължи на опростената методология, която се използва при изчисляването им. Индексите се формират на база претегляне на относителния дял на заетите по квалификационни длъжности и икономически дейности. Същността им на динамични индекси позволява да отчитат изменението на величините за определен интервал от време, чието начало се възприема за базов момент и се съпоставя спрямо определен индексен момент или период. Първоначално за базов момент се приема 2008 г. като индексът се изчислява за 2009 г. Посочените индекси са кумулативни (агрегативни) и при тях се комбинират 10 (квалификационни длъжности) и 20 (икономически дейности), при което се получава сложен индекс. Това налага включването на индексни тегла за квалификационните длъжности, определящо същността и на двата индекса на претеглени агрегирани индексни числа. Общата сума на теглата на всички индексни числа в общия индекс е равна на единица и към настоящия момент е избрана следната структура на теглата и в двата индекса:

1* Президент, законодатели, висши служители и ръководители	0,28
2* Аналитични специалисти	0,20
3* Техници и други приложни специалисти	0,15
4* Административен персонал	0,10
5* Охрана и търговия	0,05
6* Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия	0,05
7* Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство	0,05
8* Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии	0,05
9* Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажи на изделия	0,05
10* Професии, неизискващи специализирана квалификация	0,02

Избраното базово претегляне е в съответствие с най-разпространения метод за базово претегляне, основа на индекса на немския статистик Ласпер (Laspeyres index) – индекс на Ласперс. По същество при индекса на Ласпер се използва средно претеглена величина на включените показатели при едни и същи тегла. Индексът на Ласпер е до такава степен всеобхватен, че често е нарицателно за всички базово претеглени индекси. Значителното опростяване на заложените връзки и лесно приложимта методология са белег за еднозначната прогностика на индексите и изключва манипулируемост, която ясно би проличала.

Формалният вид на индексите може да се представи по следния начин:

$$\begin{aligned} & \text{регионален квалификационен индекс} \\ & = \frac{\sum_{i=1}^{10} \frac{\text{брой заети по НКПД по 20 НКИД}}{\text{обща заетост по НКПД}} \cdot \text{тегло}_i}{\sum_{i=1}^{10} \frac{\text{брой заети по НКПД по 20 НКИД}}{\text{обща заетост по НКПД}} \cdot \text{тегло}_i} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & \text{квалификационен индекс по НКИД} \\ & = \frac{\sum_{i=1}^{10} \frac{\text{брой заети по НКПД по 20 НКИД}}{\text{обща заетост по НКИД}} \cdot \text{тегло}_i}{\sum_{i=1}^{10} \frac{\text{брой заети по НКПД по 20 НКИД}}{\text{обща заетост по НКИД}} \cdot \text{тегло}_i} \end{aligned}$$

Конкретни резултати от двата индекса и ранжиране в различни разрези по квалификационни длъжности и икономически дейности за областите, регионите и комплексно за страната предстоят да бъдат представени в следващия етап от развитието на проекта, където при необходимост могат да се направят усъвършенствания на методологията с оглед подобряване на индексите за целите на анализа.

Раздел 6. АНАЛИЗ НА ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ОСНОВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

6.1. АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

Анализът на структурата на зетите лица по икономически дейности за периода 2004-2007г. показва следните характеристики:

- Концентриране на зетите основно в икономическите дейности, отнасящи се към секторите селско, ловно, рибно и горско стопанство; преработваща промишленост, търговия и ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството.
- Голям е процента на зетите предимно в икономически дейности от сферата на управлението и услугите – държавно управление, задължително обществено

осигуряване; транспорт, складиране и съобщения; образование; операции с недвижими имоти и бизнес услуги;

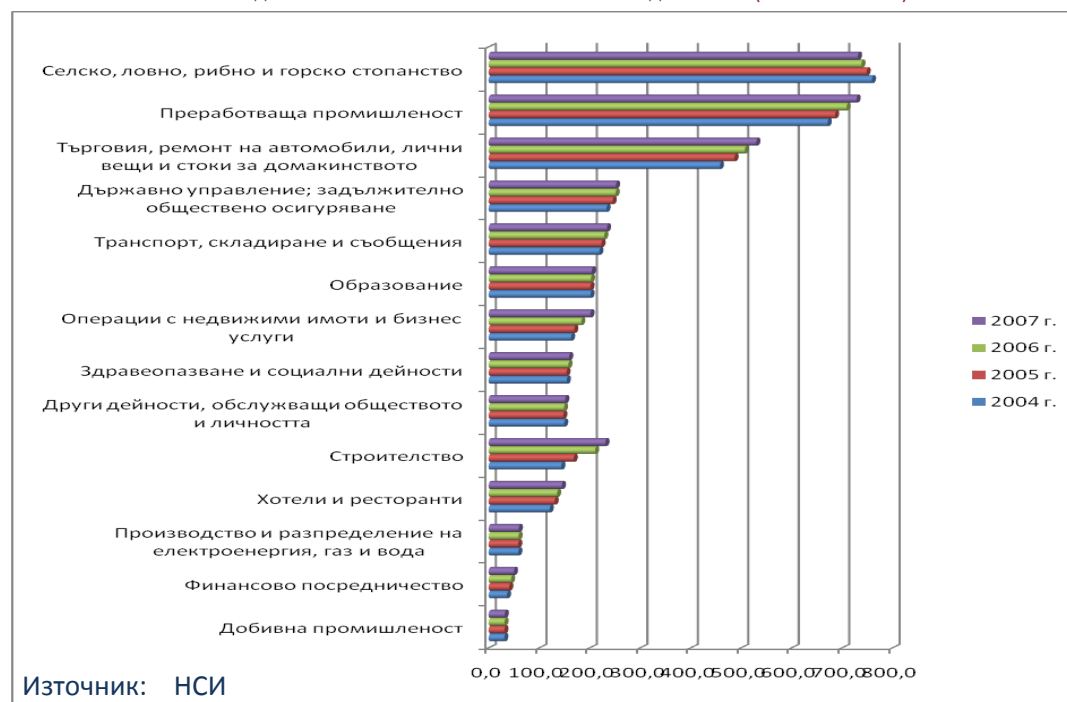
- Високият процент на заетите в икономически дейности към посочените сектори дава основание структурата да се определи като неефективна поради концентрацията на заети лица в производствата с ниска добавена стойност и в сферата на услугите;

По отношение на тенденциите в изменение на заетите по икономически дейности за периода 2004-2007г. могат да се формулират следните изводи:

- Най-сериозно е нарастването на заетите в строителството, което поради силен ръст особено през 2007г. е причина секторът да се нареди на четвърто място по брой на заетите. По-голямо е увеличението на заетите и в преработващата промишленост и търговията, ремонта на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството;
- Към групата на икономическите дейности, в които нараства броя на заетите лица през периода са транспорт, складиране и съобщение; операции с недвижими имоти и бизнес услуги; хотели и ресторанти; финансово посредничество;
- Незначителна е промяната, поради което се задържа равнището на заетите в икономическите дейности на секторите образование; здравеопазване и социални дейности; производство и разпределение на електроенергия, газ и вода; добивна промишленост;
- Намалява по-съществено за периода броя на заетите в икономическите дейности селско, ловно, рибно и горско стопанство, както и по-незначително в други дейности, обслужващи обществото и личността.

Дефинираните насоки в изменението на броя на заетите по икономически дейности дават основание да се потвърди извода за неефективната структура поради задълбочаване на процеса на концентриране на по-голям брой заети в сферата на услугите. Същевременно по отношение на заетите в икономическите дейности, свързани с предоставяне на услуги негативна е тенденцията на задържане на техния брой в сектори, които следва да се развият по-интензивно поради значението им като приоритетни сфери на европейско и национално равнище – образование, здравеопазване и социални грижи.

ФИГУРА 89 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ (2004-2007 г.)

Източник: НСИ

6.2. АНАЛИЗ НА ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ПРИОРИТЕТНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

Анализът на професионално-квалификационната структура на заетите лица е ориентиран към изследване на тенденциите в разпределението на осигурените лица по отделни квалификационни групи в дефинираните като приоритетни за целите на проета икономически дейности за периода 2008-2009 година.

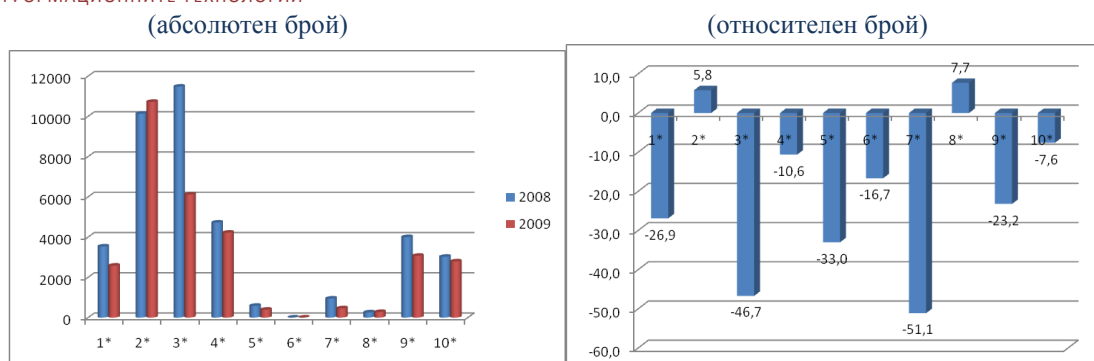
6.2.1. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В „ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ”

Професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическите дейности в областта на информационните технологии по отношение на разпределението на работещите като брой по отделните категории се характеризира със следните особености:

- Най-голям е броят на заетите лица в категориите аналитични специалисти и техници и други приложни специалисти като за периода тенденцията е да се увеличава първата група и същевременно се наблюдава значително намаление на втората група;
- Съществен е броят на административния персонал, но като процент от всички заети в тези икономически дейности равнището не е високо, като при това тенденцията е техния брой да намалява;
- Другите категории, в които има сравнително по-голям брой заети в тези дейности са оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа, висши служители и ръководители професии, неизискващи специална квалификация. И за трите групи тенденцията е техния брой да намалява, като по-съществено е това при първите две групи;

Разпределението на заетите лица като брой по отделни категории дава основание професионално-квалификационната структура на работещите в икономическите дейности в областта на информационните технологии да се определи като добра поради преобладаващия брой на заетите в категории, изискващи по-висока квалификация. При това положителна е и тенденцията да нараства броят на заетите в категорията с най-високо образователно и квалификационно равнище и същевременно да намалява броят на работещите от категории, изискващи по-ниска професионална подготовка.

ФИГУРА 90 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ „ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ”

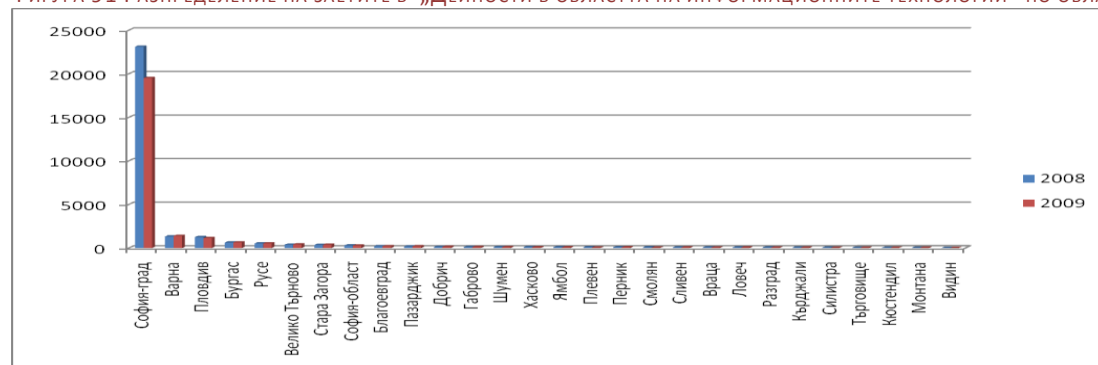
Източник: НОИ

Изменението на професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическите дейности в областта на информационните технологии като относителен дял на работещите по отделните категории за периода е в няколко посоки:

- Само в две категории се увеличава относителния дял на заетите. Налице е нарастване на процента на заетите в категорията аналитични специалисти (с 5,8%) и на квалифицираните производствени работници (с 7,7%);
- За всички останали категории относителния дял на заетите намалява като най-съществено е то за квалифицираните работници в селското, горското рибното и ловното стопанство в сферата на информационните технологии (с 51,1%) и при техниците и другите прилони специалисти (с 46,7%). И за двете категории посочена тенденция може да се определи като негативна от позициите на значението им за съответните отрасли.
- От останалите категории, характеризиращи се по-високо образователно и квалификационно равнище, намаление на процента на заетите има при висшите служители и ръководители (с 26,9%) и при административния персонал (с 10,6%). От позициите на оптимизиране на структурата на заетите лица в тези икономически дейности тези тенденции могат да бъдат оценени като позитивни.

Регионалният анализ на състоянието и развитието на „Дейности в областта на информационните технологии“ показва деформации и в структурата на разпределение на заетите лица по области на страната. Изключително високата степен на концентрация в София-град се проявява на фона и на нисък брой заети лица в тази икономическа дейност в останалите области. Известно изключение е Варна, която по този показател се нарежда на второ място, изпреварвайки Пловдив в подреждането по брой осигурени лица. Съпоставката на подреждането на областите по брой работещи в „Дейности в областта на информационните технологии“ с ранжирането на областите по общ брой заети лица показва изпреварващо място на областите София област, Габрово, Ямбол, Перник, Русе, Добрич, Велико Търново, Разград, Силистра и едновременно с това изоставане в областите Стара Загора, Благоевград, Пазарджик, Хасково, Плевен, Сливен, Враца, Кърджали, Кюстендил, Монтана. Другите области до голяма степен запазват съответствието в двете подреждания.

Фигура 91 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В „ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ“ ПО ОБЛАСТИ

Източник: НОИ

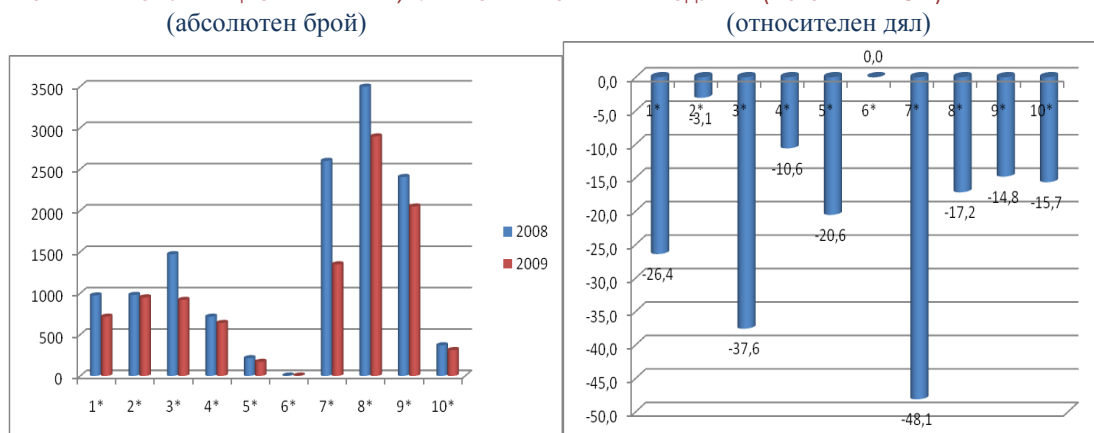
В повечето области, с изключение основно на Варна, броят на заетите лица в тази икономическа дейност намалява през 2009 в сравнение с 2008г., като най-силно изразен е спадът в областта с най-много заети – София град.

6.2.2. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА КОМПЮТЪРНА И КОМУНИКАЦИОННА ТЕХНИКА, ЕЛЕКТРОННИ И ОПТИЧНИ ПРОДУКТИ”

В разпределението на заетите лица по категории персонал в икономическа дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” като брой работещи се наблюдават следните тенденции:

- Най-много са заетите лица от категориите „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии”, „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа”, както и от „Квалифицирани работници в селското, горското рибното и ловното стопанство”. Същевременно и в трите категории броят на заетите намалява пре 2009 спрямо 2008г., като най-голямо е то при последната категория;
- Сравнително по-ниско е равнището на категориите с по-висока степен на образователна и професионална подготовка - „Аналитични специалисти” и „Техници и други приложни специалисти” като брой на заетите в тях. При това за втората категория е налице сериозно намаление през 2009г. в сравнение с 2008г.;
- Подобна е ситуацията и при категориите „Висши служители и ръководители” и „Административен персонал”, като същевременно броят на заетите в тях за периода намалява с различни темпове.

Фигура 92 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА КОМПЮТЪРНА И КОМУНИКАЦИОННА ТЕХНИКА, ЕЛЕКТРОННИ И ОПТИЧНИ ПРОДУКТИ” (Източник: НОИ)

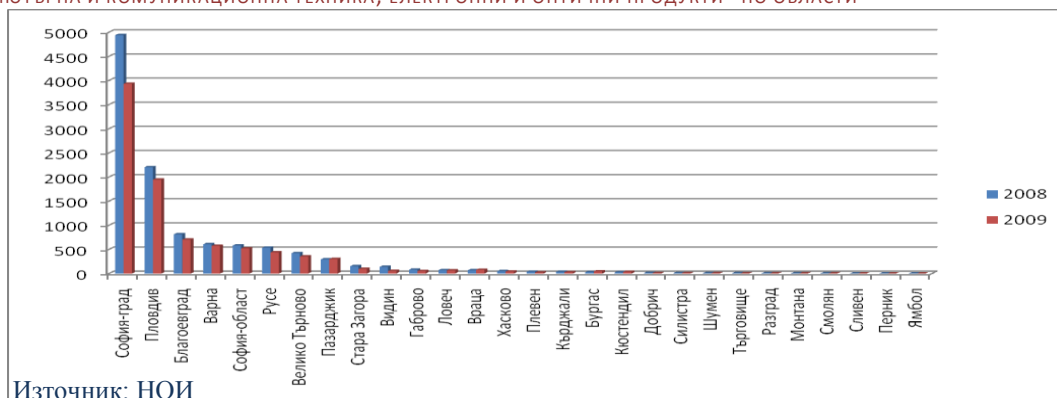
Професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическата дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” като относителен дял на работещите по отделните категории за периода се характеризира с изменения в следните посоки:

- Намалява относителния дял на заетите във всички категории от икономическата дейност през 2009г. в сравнение с 2008г., като темповете за отделните категории са различни;
- Значително (с 48,1%) е намалението на относителния дял на заетите в категория „Квалифицирани работници в селското, горското рибното и ловното стопанство” и в категория „Техници и други приложни специалисти” – с 37,6% като и двете тенденции могат да се определят като негативни;

- Сред категориите с най-голямо намаление на процента на заетите е категорията „Висши служители и ръководители”, където броят през 2009 г. е с 26,4% по-нисък в сравнение с 2008г;
- Най-малко е намалението в сравнение с другите категории на относителния дял на заетите в категория „Аналитични специалисти” (с 3,1%), което от позициите на по-високото им образователното и квалификационно равнище може да се оцени като положително изменение;
- Относителният дял на заетите през 2009г. намалява и в категориите „Административен персонал” (с 10,6%), „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях” (с 17,2%), „Оператори на машини и съоръжения” (с 14,8%) и „Професии, неизискващи специална квалификация”(с 15,7%). Като тенденция посоката може да се определи като положителна, още повече, че темповете на намаление на броя на заетите в тези категории са по-съществени в сравнение с изменението в категориите, изискващи по-високо образователно и квалификационно равнище.

Състоянието и развитието на структурата на заетите лица в икономическата дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” по области на страната се характеризира с аналогично на предходната дейност деформирано разпределение, но концентрацията, макар и значителна, не е така силно изразена. Изключително високата степен на централизация в София – град при тази дейност се съпътства от по-висок брой заети лица в област Пловдив и повече работещи в областите Благоевград, Варна, София област, Русе, Велико Търново и Пазарджик. Интересен факт е подреждането на област Видин на 10-то място според брой заети в тази дейност, което при последното място на областта по брой заети лица може да се определи като изключително позитивна тенденция. На другият полюс е ситуацията в област Бургас, която при четвърта позиция по брой осигурени лица в класацията според заети в тази икономическа дейност изостава изключително много, заемайки 17 място, както и област Сливен, която пада с 10 позиции в съответните ранжирания. Съпоставката на подреждането на областите по брой работещи в „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” с ранжирането на областите по общ брой заети лица показва по-силно развитие и съответно изпреварващо място на областите Благоевград, Ловеч, Силистра, София област, Габрово, Кюстендил, Разград, Русе, Враца, Търговище и едновременно с това изоставане в областите Стара Загора, Шумен, Плевен, Перник, Смолян, Добрич и Ямбол. Другите области до голяма степен запазват съответствието в двете подреждания.

ФИГУРА 93 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА КОМПЮТЪРНА И КОМУНИКАЦИОННА ТЕХНИКА, ЕЛЕКТРОННИ И ОПТИЧНИ ПРОДУКТИ” ПО ОБЛАСТИ

Източник: НОИ

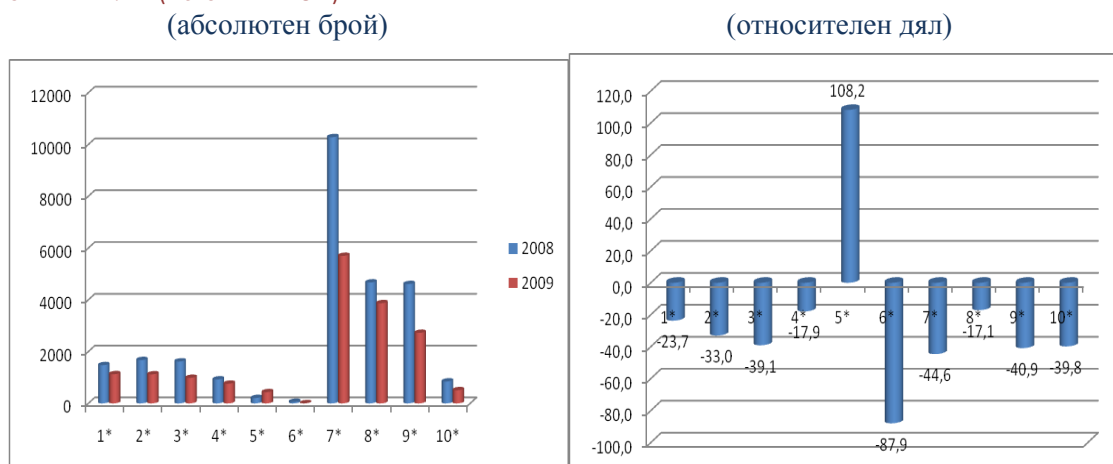
Нарастването на безработицата вследствие влиянието на кризата върху пазара на труда рефлектира и в намаляване на броя на заетите и в тази икономическа дейност, което се проявява в различна степен в отделните области. С изключение основно на Варна и Пазарджик, както и в Ловеч и Враца, осигурените лица в „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти“ намалява през 2009 в сравнение с 2008г., като най-силно изразен е спадът в областта с най-много заети – София град.

6.2.3. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА ОСНОВНИ МЕТАЛИ“

Професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на основни метали“ като разпределение на работещите по отделните категории като брой за периода 2008-2009г. се характеризира със следното изменение:

- преобладава броят на заетите в категориите „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях“ и „Оператори на машини и съоръжения“, което е следствие от характера на икономическата дейности и спецификата на производството. Същевременно и при двете категории се наблюдава намаление на заетите през 2009г. спрямо 2008г., като по-съществено то е при втората категория;
- почти еднакво е равнището на категориите „Висши служители и ръководители“, „Техници и други приложни специалисти“, „Аналитични специалисти“ и „Административен персонал“. За всички категории е налице тенденция на намаление на броя на заетите в тях, като темповете са почти аналогични, с изключение на последната категория, за която намалението е най-ниско;

Фигура 94 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА ОСНОВНИ МЕТАЛИ“ (Източник: НОИ)

Изменението на професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на основни метали“ като относителен дял на работещите по отделните категории за периода е в следните посоки:

- Значително е нарастването (със 108,2%) на относителния дял на заетите в категорията „Охрана и търговия“ в която процента на работещите се удвоява през

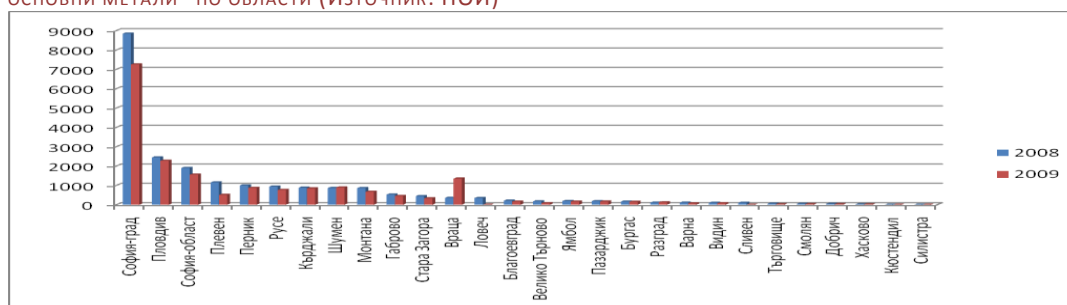
2009г. в сравнение с 2008г. Посочената тенденция отразява промяната в характера и икономическата дейност и ориентацията ѝ от развитие на производството към засилване на търговската дейност;

- Сред категориите, отличаващи се с по-високо образователно и квалификационно равнище най-голямо е намалението при „Техници и други приложни специалисти” (с 39,1%), следвани от „Аналитични специалисти” (с 33,0%) и „Висши служители и ръководители” (с 23,7%);
- Най-слабо е намалението в категорията „Административен персонал” през 2009г. спрямо 2008г. (с 7,9%), което на фона на по-сериозното редуциране на заетите в другите категории свидетелства за недостатъчно ефективно реструктуриране;
- Сравнително по-нисък е темпа на намаление при категорията „Квалифицирани производствени работници” (17,1%), което сравнено с изменението при другите производствени категории - „Оператори на машини и съоръжения” (намаление с 40,9%) и „Професии, неизискващи специална квалификация” (намаление с 39,8%) има положително влияние върху качеството на заетостта в тази икономическа дейност.

И за регионалната структурата на заетите лица в икономическата дейност „Производство на основни метали” по области на страната е характерно деформирано и силно централизирано в една област – София град разпределение. Териториалното разположение на предприятията от тази икономическа дейност определя подреждането на областите с най-много заети лица. Високата концентрация в София – град при тази дейност се съпътства от по-висок брой заети лица в областите Пловдив и София област, както и сравнително повече работещи в областите Плевен, Перник, Русе, Кърджали и Шумен. Интерес предизвиква подреждането на област Монтана сред първите 10 с най-голям брой заети в „Производство на основни метали” както и значително изпреварващите позиции на областите Ловеч, Ямбол, Разград и Видин в класацията на областите по брой заети лица в тази дейност.

Съпоставката на подреждането на областите по брой работещи в „Производство на основни метали” с ранжирането на областите по общ брой заети лица показва голяма разлика и изпреварващо място на областите Перник, Монтана, Кърджали, София област, Габрово, Ловеч, Ямбол, Разград и Видин. На другият полюс е значителното изоставане при областите Варна, Бургас, Хасково, Пазарджик, Велико Търново, Добрич. До голяма степен посочените тенденции в териториалното разпределение на броя на заетите лица в „Производство на основни метали” са закономерни във връзка с регионалната структурата на производството, но внимание заслужава факта на изоставане в области като Бургас и Пазарджик, в които са разположени важни предприятия от тази дейност.

Фигура 95 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА ОСНОВНИ МЕТАЛИ” ПО ОБЛАСТИ (Източник: НОИ)

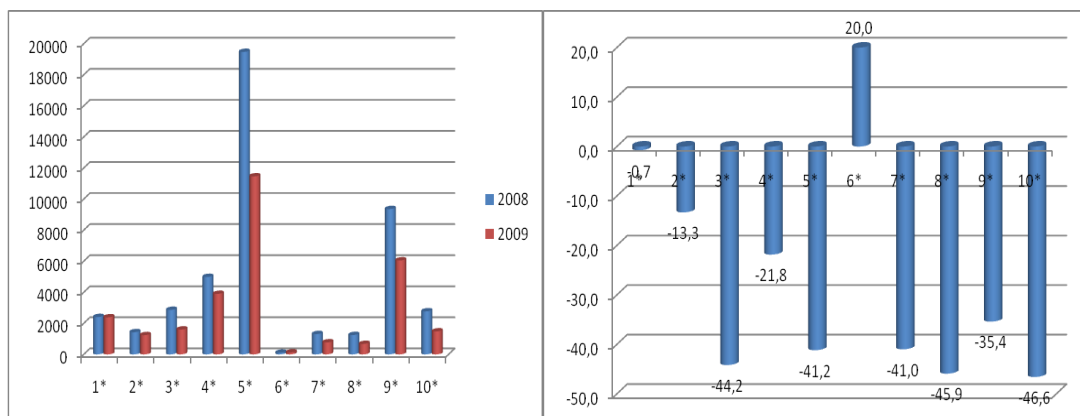
По отношение на тенденциите в изменение на броя на заетите лица в „Производство на основни метали” то е в посока на намаление в повечето области, като спадът е по-слабо изразен в Пловдив, Перник и Кърджали, а в Шумен дори има слабо нарастване. Специфична е промяната на броя на заетите в област Враца през 2009г. в сравнение с 2008г , където се наблюдава силно нарастване (в пъти) на броя . за разлика от тенденцията в останалите райони.

6.2.4. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ХОТЕЛИЕРСТВО”

Професионално-квалификационната структура на заетите лица по категории персонал в икономическа дейност „Хотелиерство” като брой работещи се характеризира със следните изменения за периода 2008-2009 година:

- заетите лица, работещи в тази икономическа дейност поради спецификата на извършваната работа и ориентацията към сферата на услугите са концентрирани основно в категорията „Охрана и търговия”. Налице е обаче тенденция на сериозен спад на заетите в тази категория през 2009 спрямо 2008 година, което отразява практиката на увеличаване на броя на лицата, работещи на временен договор паралелно с нарастване на работещите без договор;
- значителен е и броят на заетите от категорията „Оператори на машини и съоръжение и работници по монтажа на изделия”. И за тази категория се наблюдава сериозно намаление на броя на заетите през 2009 спрямо 2008 година;
- сравнително висока е заетостта в категорията „Административен персонал” поради ангажирането на голям брой лица в обслужването на постоянно нарастващ брой хотели през периода. По тази причина и тенденцията на намаление при тази категория е по-слабо изразена;
- броят на заетите в категорията „Висши служители и ръководители” изпреварва работещите към категория „Аналитични специалисти” и „Техници и други приложни специалисти” и той се запазва като равнище през двете години на периода

Фигура 96 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ХОТЕЛИЕРСТВО”
(абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

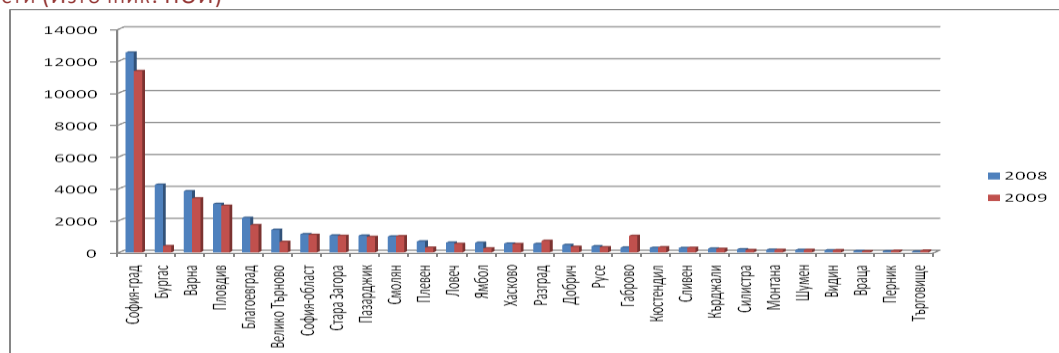
Относителният дял на работещите в отделните категории, заети в икономическа дейност „Хотелиерство“ се променя в периода 2008-2009 година в следните насоки:

- Единствената категория, която се отличава с нарастване на относителния дял на заетите е „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия“ поради сериозното разширяване на хотелската мрежа в цялата страна;
- Значително е намалението на процента на заетите във всички останали категории, като темпа на изменение е най-нисък при „Аналитични специалисти“ и „Административен персонал“. Тази тенденция може да се определи като положителна поради по-високото образователно и квалификационно равнище на заетите в тези категории;
- Много сериозна е редукцията на относителния дял на заетите в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“, „Квалифицирани производствени работници“, „Охрана и търговия“ и „Оператори на машини и съоръжения“. Тези изменения в процента на заетите на посочените категории са следствие от нарастването на равнището на безработицата вследствие на въздействието на световната финансова и икономическа кризата и то основно в категориите с по-ниско образование и квалификация .

Регионалната структурата на заетите лица в икономическа дейност „Хотелиерство“ по области на страната се характеризира с аналогично на предходните дейности деформирано разпределение със значителна концентрация на работещите в София – град и значително по-ниско равнище на заетите в областите Бургас, Варна, Пловдив, Благоевград и Велико Търново, свързано с развитието на отрасъл „Туризм“ в посочени райони. В сравнение с другите области, броят на заетите в дейност „Хотелиерство“ е по-висок и в София област, Стара Загора, Пазарджик и Смолян.

Сравнителният анализ на подреждането на областите по брой работещи в „Хотелиерство“ с ранжирането им по общ брой заети лица показва изпреварващо място на областите Смолян, Ямбол, Разград, Ловеч, София област, Силистра, Видин, Кюстендил . т.е. в по-голямата си част райони, където туризмът е един от малкото и дори единствен отрасъл, създаващ заетост и работни места за населението от региона и които се отличават с най-сериозни демографски проблеми и демографски спад и същевременно високо равнище на безработица. Значително е изоставането при областите Русе, Шумен и Враца и в по-малка степен – в Перник, Сливен, Търговище което показва недостатъчно използване на потенциала на тези райони за стимулиране развитието на туризма като приоритетен отрасъл за България.

ФИГУРА 97 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ХОТЕЛИЕРСТВО“ ПО ОБЛАСТИ (ИЗТОЧНИК: НОИ)

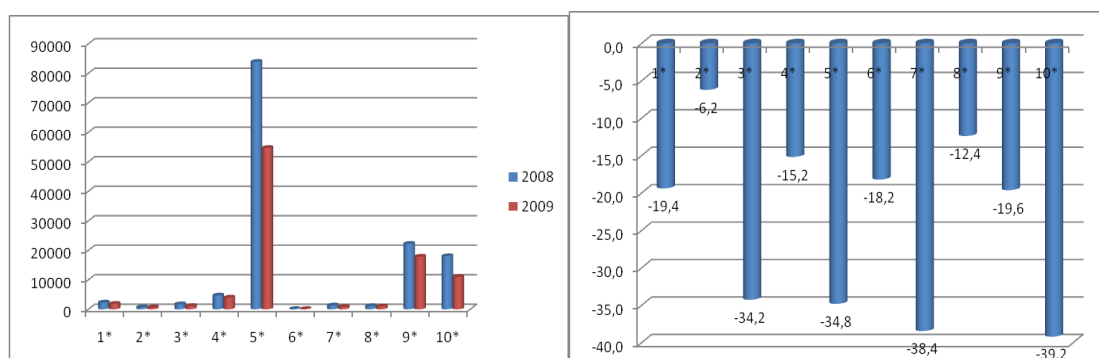
Тенденциите в изменение на броя на зетите лица в икономическа дейност „Хотелиерство ” през 2009г. в сравнение с 2008г. е в посока на намаление в повечето области - София град, Варна, Пловдив, Благоевград, Велико Търново. Като особено негативна промяна може да се отбележи сериозният спад - в пъти на броя на зетите в един от районите, в които туризмът е основен отрасъл и който има определящо значение за общото развитие на отрасъла – област Бургас, както и значителното намаление в друга област с приоритетно развитие на дейността - Велико Търново. Това може да окаже съществено негативно влияние върху перспективите за подобряване на позициите на страната в сферата на туризма и за реализацията на очакванията за по-интензивно развитие на отрасъла като приоритетен за българската икономика. В другата посока – на увеличение на броя на зетите се отличава изменението на зетите в дейност „Хотелиерство” в областите Габрово, Разград, Кюстендил и Смолян, като задържане на равнището на заетост има в София област, Стара Загора, Пазарджик, Сливен.

6.2.5. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „РЕСТОРАНТЬОРСТВО”

В професионално-квалификационната структура на зетите лица по категории персонал в икономическа дейност „Ресторантьорство” като брой работещи се наблюдават следните тенденции:

- Налице е силно изразена концентрация и изключително висок процент на зетите лица в една категория – „Охрана и търговия”, в която попадат над 60% от общия брой на работещите и което е свързано с характера на осъществяваните дейности в тази икономическа дейност. Подобна структура не се наблюдава при друга икономическа дейност и е показателна за равнището на образование и професионална квалификация на зетите в дейност „Ресторантьорство”. Следствие от по-ниското образователно и професионално равнище на работещите от тази категория е и сериозното намаление на техния брой през 2009г. спрямо 2008г. в резултат на влиянието на кризата върху пазара на труда;
- Другите две категории, в които има относително по-голям брой зети – „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа на изделия” и „Професии, неизискващи специализирана квалификация”, също спадат към групата, отличаваща се с по-ниско образователно и квалификационно равнище на зетите в тях лица;
- Във всички останали категории персонал са ангажирани незначителен брой лица.

Фигура 98 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „РЕСТОРАНТЬОРСТВО”
(абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

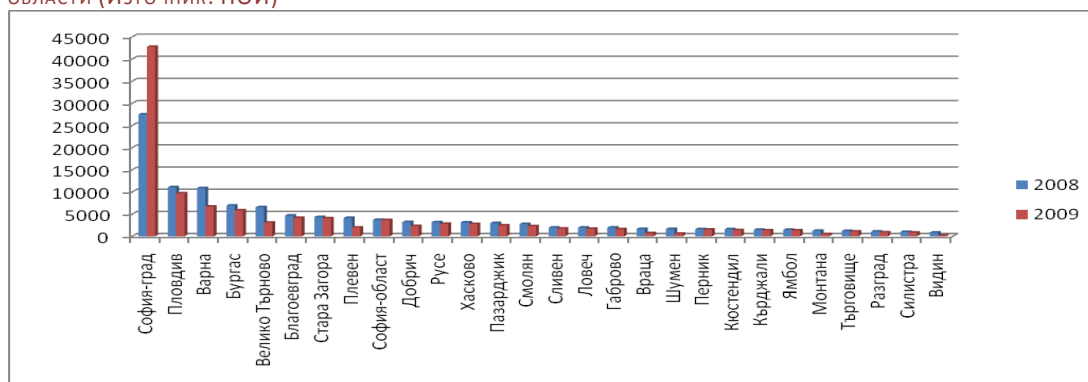
Изменението на професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Ресторантьорство“ като относителен дял на работещите се характеризира с намаление за всички категории. В тази насока:

- най-малко е намалението на процента на заетите в категориите „Аналитични специалисти“ (с 6,2%), „Квалифицирани производствени работници“ (с 12,4%) и „Административен персонал“ (с 15,2%);
- темпа на изменение в посока на намаление е най-съществен при категориите „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ (с 39,2%), „Аналитични специалисти“ (с 34,2%) и „Охрана и търговия“ (с 34,8%).

Регионалната структурата на заетите лица в икономическа дейност „Ресторантьорство“ по области на страната повтара тенденцията, характерна за предходните дейности и значителната концентрация на работещите в София-град. Същевременно, за тази икономическа дейност е характерна тенденцията за съответствие между общия брой на заетите в областта и заетите в „Хотелиерство“ за първите 4 и за последните 3 области. В сравнение с другите области, броят на заетите в дейност „Ресторантьорство“ е по-висок в Пловдив, Варна, Бургас, Велико Търново, Благоевград, Стара Загора, Плевен, София област.

Съпоставката на подреждането на областите по брой работещи в „Ресторантьорство“ с ранжирането на областите по общ брой заети лица показва разлика и изпреварващо място на областите Смолян, Ловеч, Добрич, Велико Търново, Плевен, София област – т.е. в райони, отличаващи се със по-сериозно развитие на туризма през последните години. Най-съществено е изоставането при областите Шумен и Кърджали, като същевременно Пловдив и Варна по брой работещи в тази дейност отстъпват позициите спрямо общ брой заети лица. За другите области промяната в позициите в двете ранжирания е незначителна.

ФИГУРА 99 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „РЕСТОРАНТЬОРОСТВО“ ПО ОБЛАСТИ (Източник: НОИ)

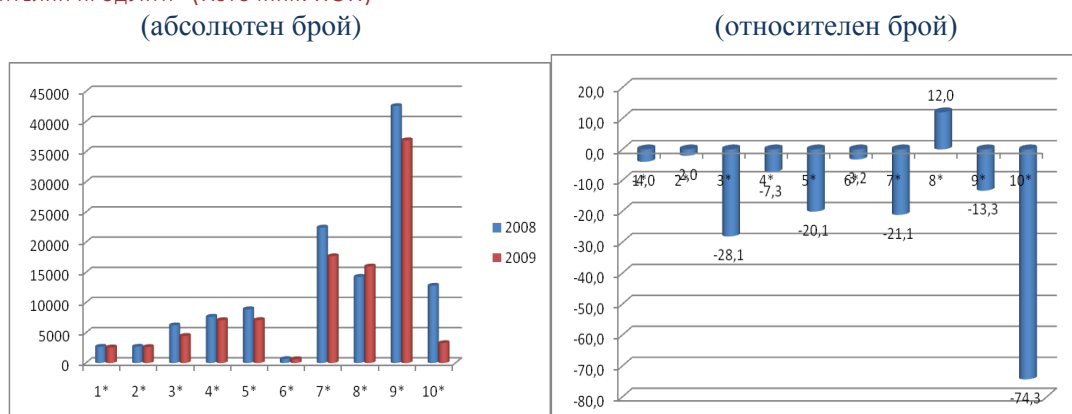
Изменението на броя на заетите лица в „Ресторантьорство“ през 2009г. спрямо 2008г. показва разнопосочни тенденции. От една страна, съществено е нарастването на броя на работещите в София-град, в която област са и най-много заетите в тази дейност, което е показателно за тенденциите в развитието на пазара на труда и ориентацията на по-голяма част от работната сила към дейностите от сферата на услугите. От друга страна е промяната в повечето от областите – на намаление на заетите лица, което е най-силно изразено във Варна и Велико Търново. Посочената тенденция в два от районите с приоритетно значение за равнището на туризма може да бъде определена като негативна и за развитието на отрасъла и за развитието на съответните региони.

6.2.6. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ”

Професионално-квалификационната структура на заетите лица по категории персонал в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” като брой работещи се характеризира със следните изменения за периода 2008-2009 година:

- Най-голям е броят на заетите лица в категориите „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” и „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство”, като и за двете категории се наблюдава намаление на работещите през 2009г. спрямо 2008г.;
- По-съществен е броят на заетите и в категориите „Квалифицирани производствени работници” и „Професии, неизискващи специализирана квалификация”. И докато при първата категория броят на заетите лица за периода се увеличава, при втората се наблюдава много съществено намаление на работещите. Посочените тенденции дават основание изменението да се характеризира като положителна промяна в посока подобряване на качествената структура и в двете посоки – като ограничаване броя на по-нискоквалифицираните и същевременно нарастване на заетите лица с по-добро образование и професионална подготовка;
- От категориите с по-високи образователни и квалификационни характеристики повече са заетите лица в „Охрана и търговия”, „Административен персонал” и „Техници и други приложни специалисти” като и в трите броят на работещите през 2009г. е по-малък в сравнение с 2008година;
- Най-ниска е заетостта в категориите „Висши служители и ръководители” и „Аналитични специалисти”, но при тях броят на работещите се запазва през двете години на периода.

Фигура 100 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ” (Източник: НОИ)

Изменението на професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” като относителен дял на работещите се характеризира със следните тенденции:

- Нарастване на процента на заетите в категория „Квалифицирани производствени работници” (с 12%) и запазване на процента на заетите в категориите „Висши служители и ръководители” и „Аналитични специалисти”. Посочената тенденция по

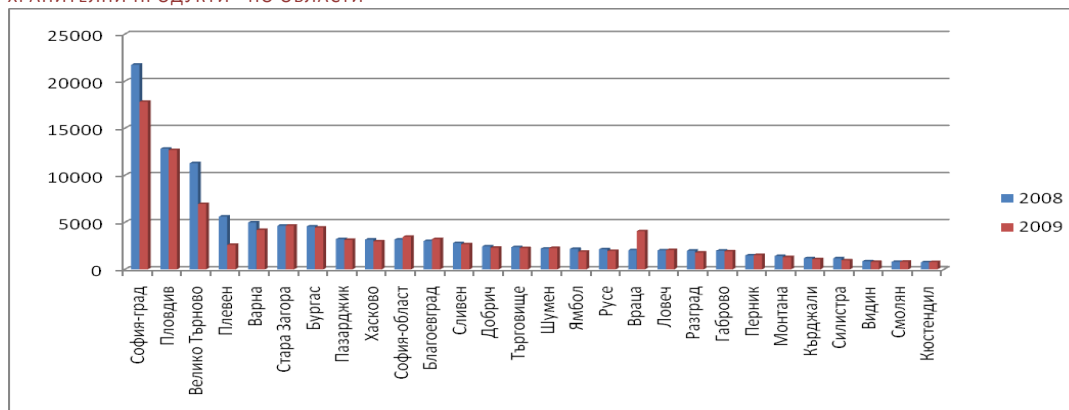
отношение и на трите категории доказва подобрена структура на зетите лица поради нарастване процента на работещите с по-висока квалификация;

- Много съществено (със 74,3%) намаление на групата с най-ниско образователно и квалификационно равнище – „Професии, неизискващи специализирана квалификация”, което отразява процеса на технологично обновяване и въвеждане на нови, автоматизирани технологии в производството на хранителни продукти. Вследствие на този процес намаляват потребностите от нискоквалифицирани кадри и нараства нуждата от такива с по-добра професионална подготовка, което се потвърждава от тенденциите в предходните три категории;
- По-слабо изменение в посока намаление на зетите в категориите „Техници и други приложни специалисти” (с 28,1%), „Квалифицирани работници в селското, горското, рибното и ловното стопанство” (с 21,1%) и „Охрана и търговия” (с 20,1%).

Състоянието и развитието на структурата на зетите лица в икономическата дейност „Производство на хранителни продукти” по области на страната се характеризира с аналогично на предходните дейности деформирано разпределение, но концентрацията, макар и значителна, не е така силно изразена. Изключително високата степен на централизация в София – град при тази дейност се съпътства от по-висок брой зети лица в областите Пловдив и Велико Търново и повече работещи в областите Плевен, Варна, Стара Загора, Бургас, Пазарджик, Хасково, София област, Благоевград, Сливен.

Съпоставката на подреждането на областите по брой работещи в „Производство на хранителни продукти” с ранжирането на областите по общ брой зети лица показва голяма разлика и изпреварващо място на областите Търговище, Ямбол, Плевен, Разград, Сливен, Велико Търново, Хасково – т.е. райони с традиции в това производство, с повече и по-голям обем на производствените мощности. До голяма степен посочените тенденции в териториалното разпределение на броя на зетите лица в „Производство на хранителни продукти” са закономерни във връзка с регионалната структурата на производството. В другата посока са областите Смолян, Кърджали, Кюстендил, като за последния тази позиция не отговаря на съществуващия потенциал за производство особено на плодове. Подобна е тенденцията и в 3 от областите с най-голям брой зети лица – Варна, Бургас и Благоевград, като за първите две във връзка с приоритетното развитие на туризма и значението на тази дейност за него, посоченото състояние може да бъде определено като негативно.

Фигура 101 Разпределение на зетите по категории персонал в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” по области

Източник: НОИ

Изменението на броя на заетите лица в дейност „Производство на хранителни продукти“ се характеризира с няколко тенденции – нарастване в областите София област, Благоевград и най-съществено във Враца, запазване на равнището - в области Пловдив, Стара Загора, Бургас, Пазарджик, Шумен, Ловеч и намаление – най-силно изразено във Велико Търново, Плевен, София град и по-слабо – във Варна, Хасково, Сливен, Добрич, Ямбол, Русе. За по-голяма част от областите от последната група подобна посока на изменение може да се определи като негативна поради съществения брой на заетите от дейност „Производство на хранителни продукти“ в тези райони.

6.3. АНАЛИЗ НА ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ПРИОРИТЕТНИТЕ СЕКТОРИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ ПО РЕГИОНИ

Анализът на професионално-квалификационната структура на заетите лица в дефинираните като приоритетни за целите на проета сектори и икономически дейности за периода 2008-2009 г. се допълва от проучване на регионалните аспекти в разпределението на осигурените лица по отделни квалификационни групи в рамките на тези сектори и дейности.

Изследвано е състоянието и изменението като абсолютен брой и относителен дял на отделните квалификационни групи по НКПД в районите на страната на базата на информация от НОИ, съдържаща се в регистъра на осигурените лица за 2008 и 2009г.

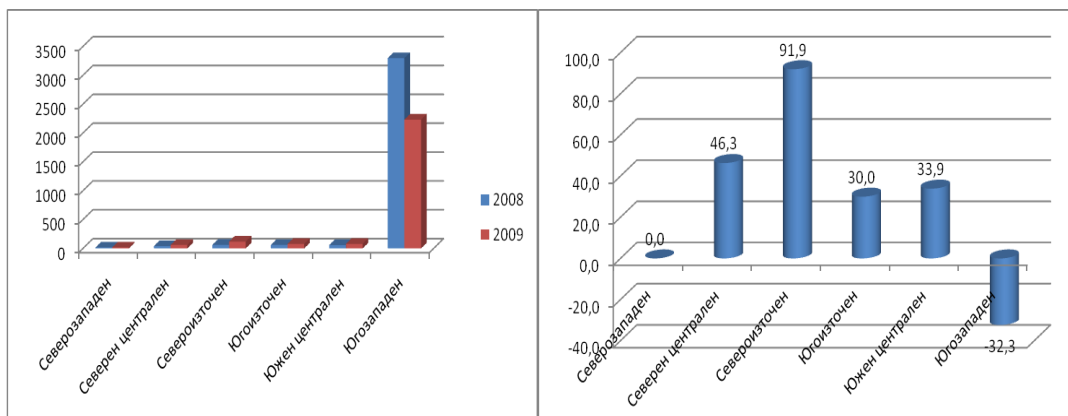
6.3.1. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В СЕКТОР „ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ“ ПО РЕГИОНИ

Данните за броя на заетите в категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ в икономическите дейности 62 и 63 „Дейности в областта на информационните технологии“ показва закономерно концентрирането им в Югозападния регион поради регистрацията на преобладаващата част от стопанските субекти, работещи в тази област в София и слабо присъствие в останалите райони (почти несъществено в Северозападния). Фактът, че тяхното управление и ръководство се намира в столицата е причина най-голям брой заети от тази категория да са съсредоточени в този район на страната. Същевременно явна е тенденцията на намаление на техния брой през 2009 спрямо 2008г. като следствие от свиването на дейността в преобладаващата част секторите, отраслите и икономическите дейности, включително и в сферата на информационните технологии.

ФИГУРА 102 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРЕЗИДЕНТ, ЗАКОНОДАТЕЛИ, ВИШНИ СЛУЖИТЕЛИ И РЪКОВОДИТЕЛИ“ ПО РЕГИОНИ

(абсолютен брой)

(относителен дял)

Източник: НОИ

По отношение на регионалните аспекти в изменението на относителния дял на зетите в тази категория за периода 2008-2009 година налице са две противоположни тенденции:

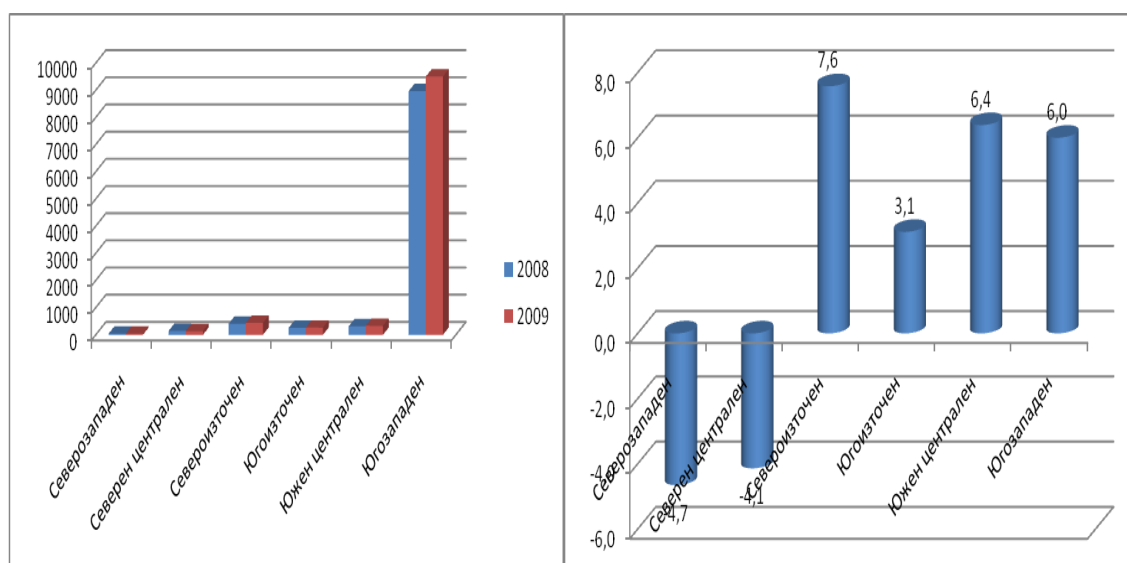
- съществено намаление на процента на зетите в тази категория в Югозападния регион (с 32,3%) като резултат от протичащото редуциране на техния брой и
- нарастване на процента на тази категория в останалите райони, като най-същественото е то (с 91,9%) в Североизточния район. Независимо от малкия брой на зетите от тази категория в посочения регион, налице е тенденция на ориентиране на управлението на икономическата дейност основно във Варна.

Разпределението на броя на зетите в категория „Аналитични специалисти“ в „Дейности в областта на информационните технологии“ по райони се отличава с аналогични на предходната категория характеристики – силна концентрация в Югозападния район и малък брой в останалите райони поради същите причини.

ФИГУРА 103 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ“ ПО РЕГИОНИ

(абсолютен брой)

(относителен дял)

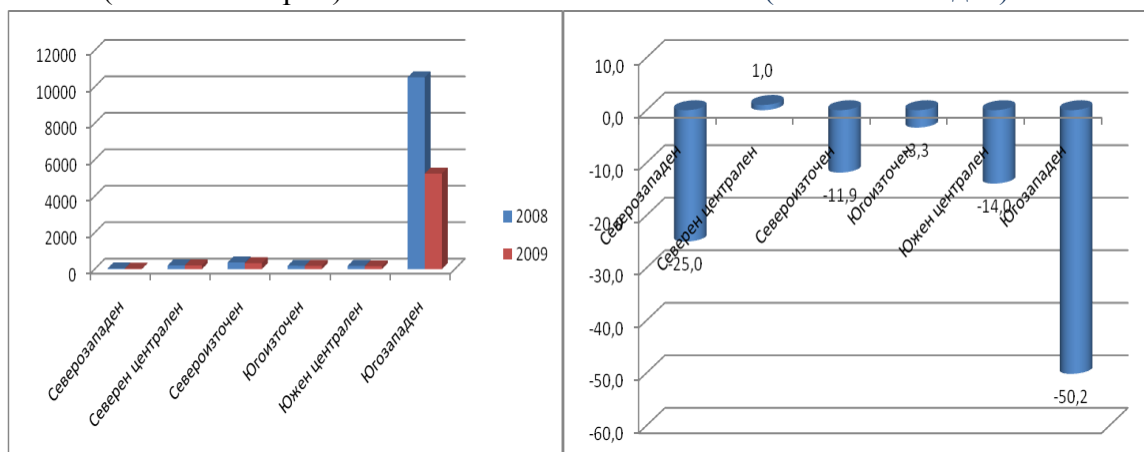

Източник: НОИ

За разлика от предишната категория, изменението в относителния дял на зетите аналитични специалисти в „Дейности в областта на информационните технологии” по райони на страната се характеризира с други тенденции. Промяната в процента по отделни региони е незначителна, като нарастване на относителния дял се наблюдава основно в Североизточния район (със 7,6%) и по-слабо в Южния централен и Югоизточния район. В резултат на тези тенденции, професионално-квалификационната структура на зетите в категорията не се променя в регионален план.

Не се наблюдава по-различна ситуация и по отношение на регионалната структура на зетите в категорията „Техници и други приложни специалисти” – концентрация в Югозападния регион и слабо развитие в останалите. За разлика от другите две категории обаче, по отношение на тенденциите в изменението на относителния дял за периода 2008-2009г. почти във всички райони процента на зетите в тази категория намалява, като най-съществено е в Югозападния район (с 50,2%).

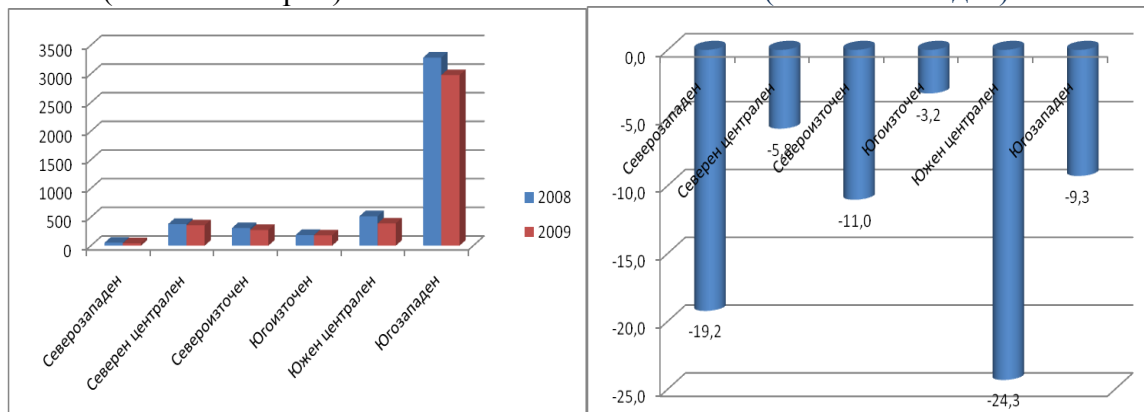
Фигура 104 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ТЕХНИЦИ И ДРУГИ ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

Аналогична е ситуацията по отношение на регионалната структура на зетите в категорията „Административен персонал” с тази разлика, че най-висок е процента на намаление на относителния дял на работещите в тази категория в Южен централен и Северозападен район.

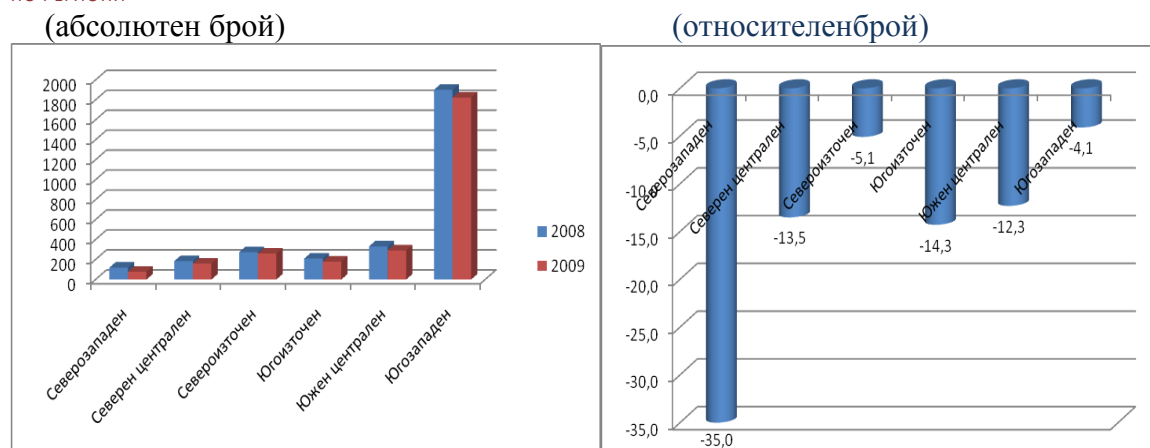
Фигура 105 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

С концентрация на броя на зетите в Югозападния район и с тенденция на намаление на относителния дял във всички райони се характеризира регионалната структура на работещите в „Професии, неизискващи специализирана квалификация”, като най-голям е спада на процента за категорията в Северозападния район.

Фигура 106 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛИЗИРАНА КВАЛИФИКАЦИЯ” ПО РЕГИОНИ

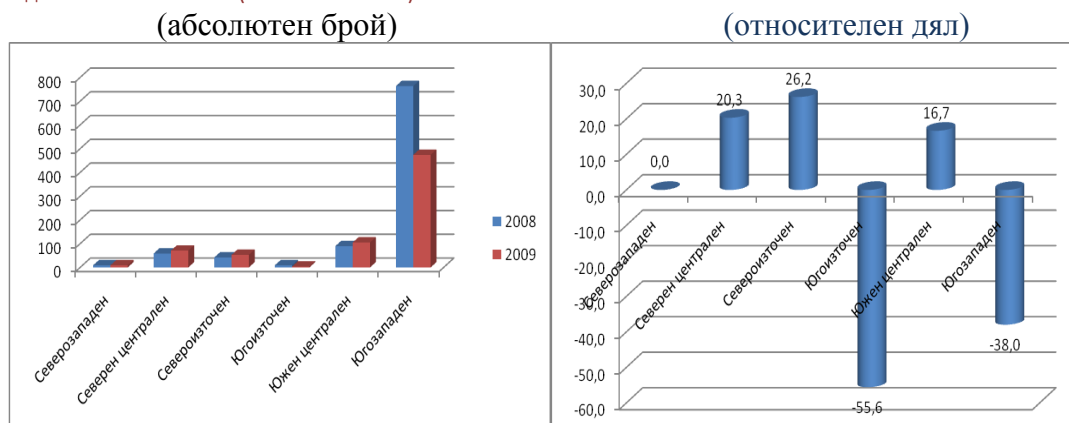

Източник: НОИ

6.3.2. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА КОМПЮТЪРНА И КОМУНИКАЦИОННА ТЕХНИКА, ЕЛЕКТРОННИ И ОПТИЧНИ ПРОДУКТИ” ПО РЕГИОНИ

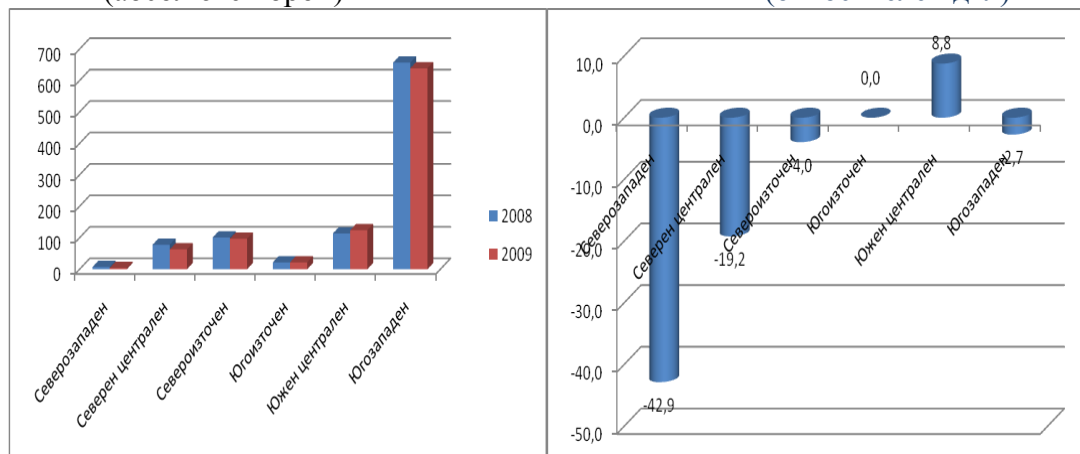
Силна концентрация на зетите лица в категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” в регионален план се наблюдава и в икономическа дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти”. По причини, изложени в анализа на предходните икономически дейности най-висок е броят на зетите в тази категория в Югозападния регион. И за тази категория е налице тенденцията на сериозно намаление на брой на зетите през 2009 спрямо 2008г. в Югозападния регион, но същевременно се наблюдава положително изменение в три от районите – Североизточен, Северен централен и Южен централен, в които броят на работещите за периода се увеличава.

Фигура 107 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРЕЗИДЕНТ, ЗАКОНОДАТЕЛИ, ВИСШИ СЛУЖИТЕЛИ И РЪКОВОДИТЕЛИ” ПО РЕГИОНИ (източник: НОИ)

Разпределението на броя на зетите в категория „Аналитични специалисти” по райони се отличава освен със силна концентрация в Югозападния район, така и със сравнително по високо равнище на зетите в други райони – основно Южен централен, Североизточен и Северен централен. Положителна е и тенденцията за нарастване на работещите от тази категория в Южен централен район (основно в области Стара Загора и Пловдив), както и незначителния спад на броя на зетите в Югозападния район.

Фигура 108 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

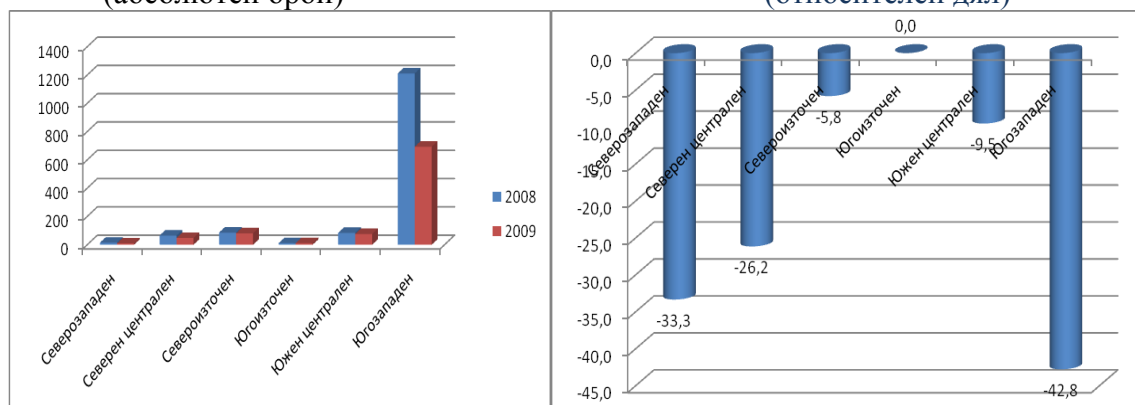

Източник: НОИ

Тенденциите в изменението на относителния дял на зетите в категорията в регионален план също могат да се дефинират като положителни поради факта, че в районите с по-голям брой зети процента нараства (както е в Южен централен) или отбелязва незначително намаление (в Югозападен и Североизточен). Същевременно най-голямо е намалението (с 42,9%) в района с най-нисък брой зети – Северозападния.

Аналогична на предходната категория е и ситуацията по отношение на регионалната структура на зетите в категорията „Техници и други приложни специалисти” като брой работещи. За разлика от състоянието обаче, по отношение на тенденциите в изменението на броя на зетите за периода 2008-2009г. във всички райони се наблюдава намаление, като най-съществено е то в Югозападния район. По отношение на относителния дял на зетите в тази категория, като следствие от промяната в броя на зетите, най-сериозно е намалението на процента в Югозападния район (с 42,8%) и Северния централен (с 33,3%).

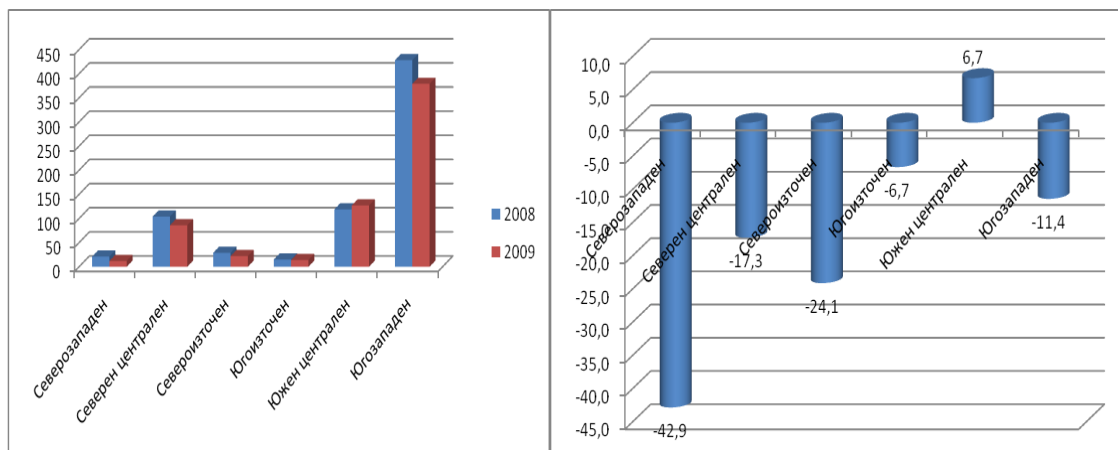
Фигура 109 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ТЕХНИЦИ И ДРУГИ ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

Най-голям е броят на зетите в категорията „Административен персонал” в Югозападния регион, като същевременно в сравнение с другите категории по-високо равнище на заетост се наблюдава в Южния централен и Северния централен район (при което за първия е налице и тенденция на нарастване през 2009г. спрямо 2008г.). Изменението на относителния дял на работещите в тази категория се характеризира с нарастване - Южен централен и намаление – във всички останали, катонай-съществено то е в Северозападен район, аналогично на тенденцията и в останалите категории.

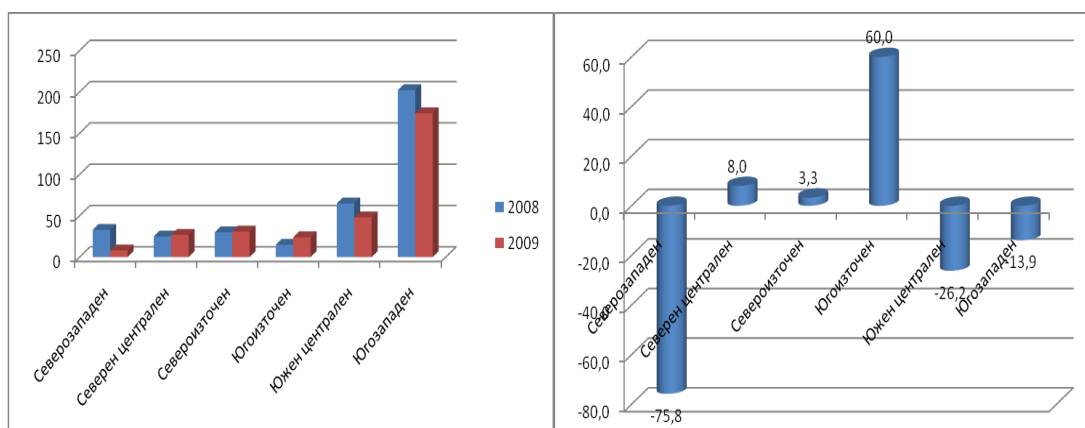
Фигура 110 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

Подобна е и регионалната структура на зетите в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация”, но при нея е налице тенденция на съществено нарастване на броя и относителния дял на работещите в Югоизточния район, както и на по-слабо увеличение в Северния централен и Североизточния район.

Фигура 111 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛИЗИРАНА КВАЛИФИКАЦИЯ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

6.3.3. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА ОСНОВНИ МЕТАЛИ ” ПО РЕГИОНИ

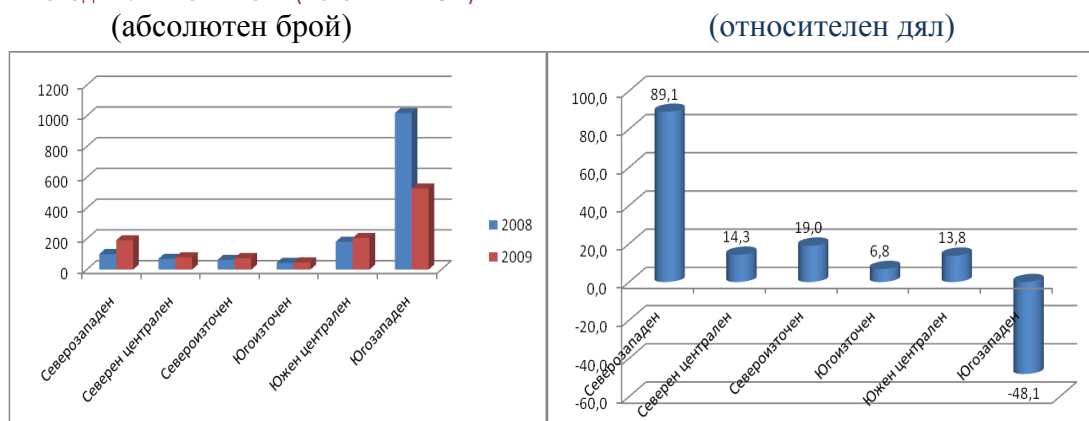
Професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на основни метали“ на база разпределението им по категории в отделните райони на страната се характеризира със следните особености:

- значителна концентрация на заетите лица в категориите „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“, „Аналитични специалисти“, „Техници и други приложни специалисти и „Административен персонал в Югозападен район, дължащо се основно на функционирането на двете най-големи металургични предприятия – Кремиковци и Стомана индъстри в региона. Същевременно и за четирите категории е налице тенденция за намаляване на броя на работещите в този район през 2009г. спрямо 2008г.;
- сравнително по-високо равнище на заетост в посочените категории и в районите Южен централен и Северозападен;
- голям брой заети в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ в Северозападен район и рязък спад на заетостта през 2009г. в сравнение с 2008 г.;
- значително нарастване на заетите в Югозападен район през 2009г., в резултат на което броят на заетите в категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ става най-голям в сравнение с останалите региони;

По отношение на изменението на относителния дял на заетите в отделните категории по райони на страната тенденциите са различни:

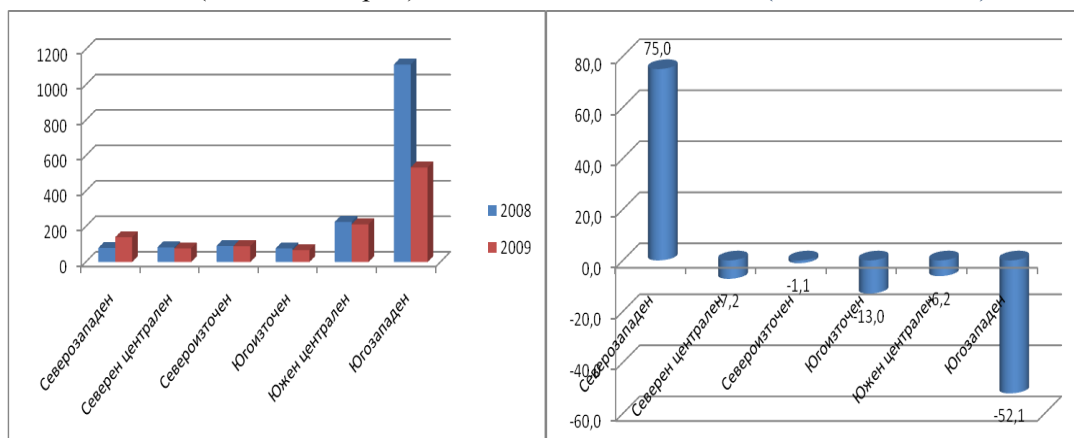
- в категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ нараства процента на заетите във всички райони с изключение на Югозападния, като най-съществено то е в Северозападния район (с 89,1%), без за това да има обективни предпоставки и да е свързано със сериозно развитие на икономическата дейност в региона;
- значителен спад на процента на заетите в Югозападния район като следствие и от сериозното намаление на броя на работещите от тази категория в региона.

Фигура 112 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРЕЗИДЕНТ, ЗАКОНОДАТЕЛИ, ВИСШИ СЛУЖИТЕЛИ И РЪКОВОДИТЕЛИ“ ПО РЕГИОНИ (Източник: НОИ)

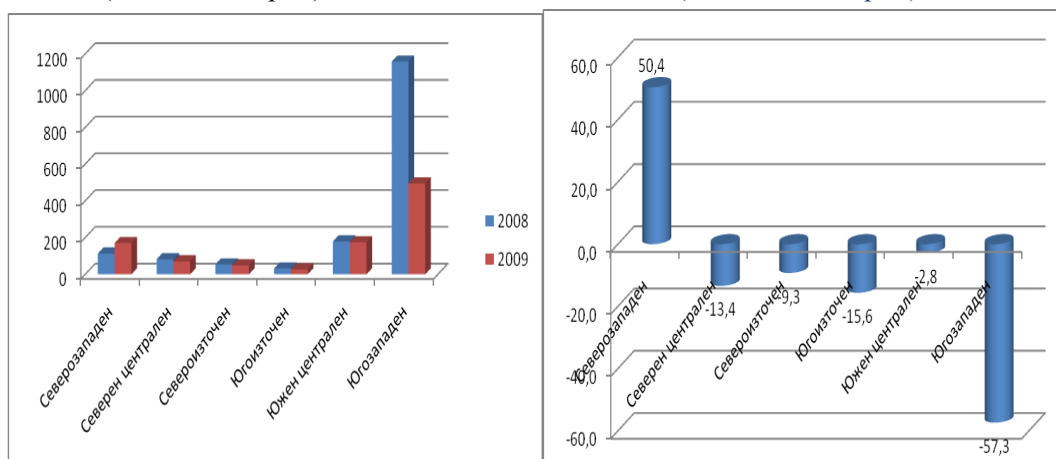
- и в категорията „Аналитични специалисти” нараства съществено процента на зетите в Северозападния район (със 75,0%), докато в останалите райони относителния дял на зетите намалява с различен темп;
- налице е и аналогичната тенденция на значителен спад на процента на зетите в Югозападния район (с 52,1%) като следствие и от сериозното намаление на броя на работещите от тази категория в региона.

Фигура 113 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ (Източник: НОИ)
 (абсолютен брой) (относителен дял)

- изменението на относителният дял на зетите в категорията „Техници и други приложни специалисти” по райони се характеризира със сходни тенденции – сериозно нарастване на процента на зетите в Северозападния район (с 50,4%), и намаление с различен темп в останалите райони;
- значителен спад на процента на зетите в Югозападния район (с 57,3%), свързано с голямото намаление на броя на работещите от тази категория в региона.

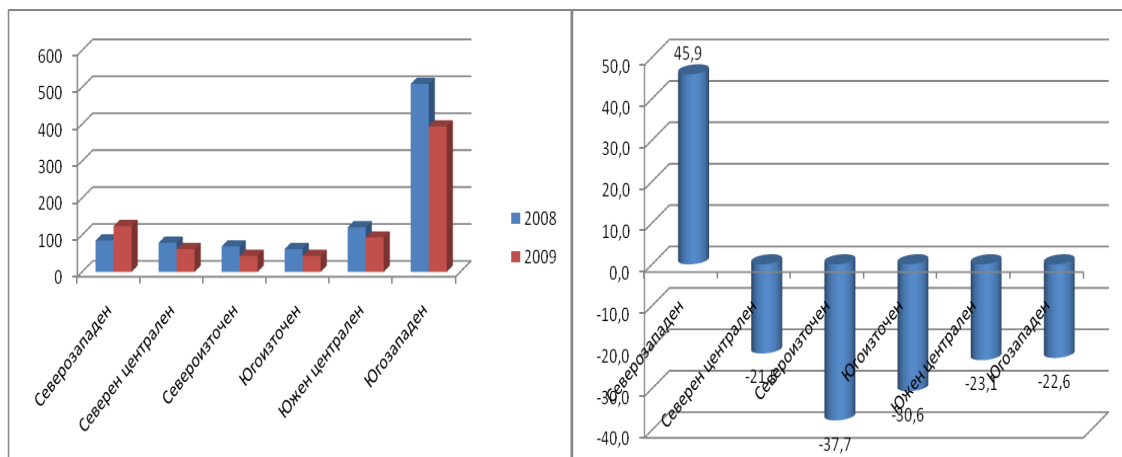
Фигура 114 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ТЕХНИЦИ И ДРУГИ ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

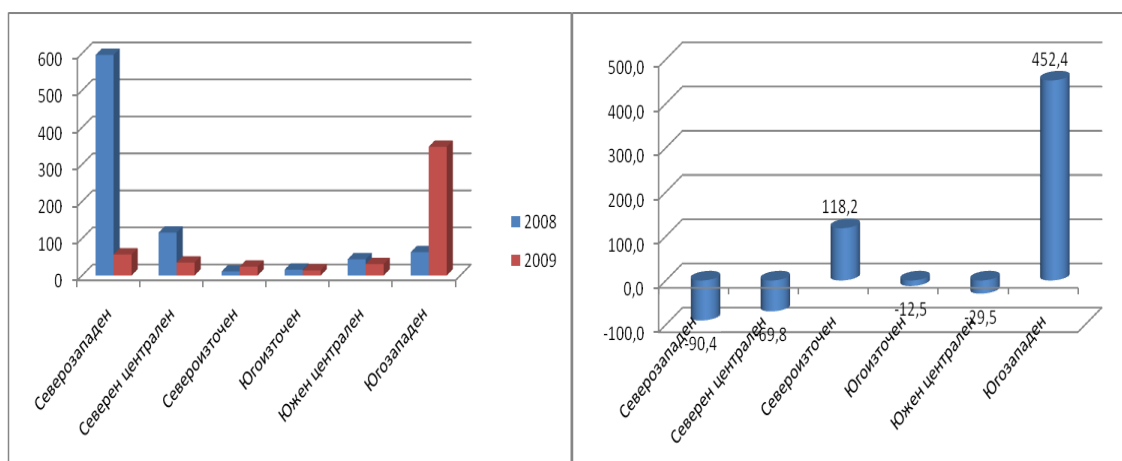
- аналогични са и тенденциите в изменението на относителният дял на зетите в категорията „Административен персонал” по райони, като има и известни различия. Заедно със значителното нарастване на процента на зетите в Северозападния район (с 45,9%), намалението е най-съществено не в Югозападния (където спада е с 22,6%), а в Югоизточния райо (с 37,7%);

Фигура 115 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „Административен персонал” ПО РЕГИОНИ (Източник: НОИ)
 (абсолютен брой) (относителен дял)

- много по различни са тенденциите в изменението на относителният дял на заетите в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по райони на страната. Налице е нарастване в пъти на процента на заетите в Югозападния район (с 37,7%), което може да бъде предизвикано от процесите, протичащи в резултат на реструктуриране и ликвидация на Металургичен комбинат „Кремиковци” и поголемия брой на оставащите да работят от тази категория;
- сериозно нарастване се наблюдава в процента на заетите в Североизточния район (със 118,2%), което не може да бъде свързано със съществено нарастване на производството в тази икономическа дейност в района.

Фигура 116 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „Професии, неизискващи специализирана квалификация” ПО РЕГИОНИ (Източник: НОИ)
 (абсолютен брой) (относителен дял)

6.3.4. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „РЕСТОРАНТЬОРСТВО” ПО РЕГИОНИ

Професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Ресторантьорство” по райони на страната на база разпределението им по категории може да се характеризира както следва:

- най-голям е броят на заетите лица в категориите „Президент, законодатели, висши служители и ръководители”, „Аналитични специалисти”, „Техници и други приложни специалисти” и „Административен персонал в Югозападен район във връзка с големия брой обекти, в които се осъществява тази икономическа дейност в този регион. С изключение на категорията „Аналитични специалисти”, в която броят на работещите в този район през 2009г. спрямо 2008г. нараства, в останалите три категории е налице тенденция на намаление. По-незначително е то за категорията „Административен персонал” и по-ясно изразено - при категориите „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” и „Техници и други приложни специалисти”;
- сравнително по-високо равнище на заетост на работещите в посочените 4 категории има и в районите Североизточен, Южен централен и Югоизточен;
- увеличава се броят на заетите от категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” в Югоизточния и в Южен централен район, запазва се равнището на заетост в категориите „Аналитични специалисти” и „Техници и други приложни специалисти” в Югоизточния и слабо се променя броя на работещите от тези две категории в Южния централен район;
- сериозен спад на броя на заетите лица в категориите от „Президент, законодатели, висши служители и ръководители”, „Аналитични специалисти”, „Техници и други приложни специалисти” и „Административен персонал” в Североизточен район;
- най-голям брой заети в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” в Северния централен район и рязък спад на заетостта през 2009г. в сравнение с 2008 г., в резултат на което най-много остават заетите от тази категория за 2009г. в Югозападния район;

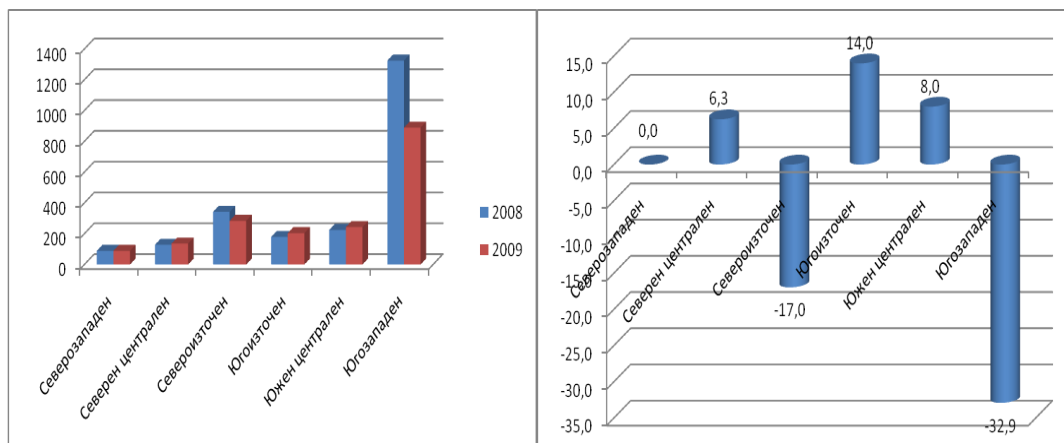
Тенденциите в изменението на относителния дял на заетите в икономическа дейност „Ресторантьорство” по категории за отделните райони на страната се отличават със следните специфика :

- в категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” се наблюдават разнопосочни процеси - положителна тенденция на нарастване процента на заетите в Югоизточен район, в Южен централен и Северния централен район и едновременно с това спад в относителния дял на работещите в останалите три района, като най-съществен е той в Югозападния – с 32,9%;

Фигура 117 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРЕЗИДЕНТ, ЗАКОНОДАТЕЛИ, ВИШНИ СЛУЖИТЕЛИ И РЪКОВОДИТЕЛИ” ПО РЕГИОНИ

(абсолютен брой)

(относителен дял)

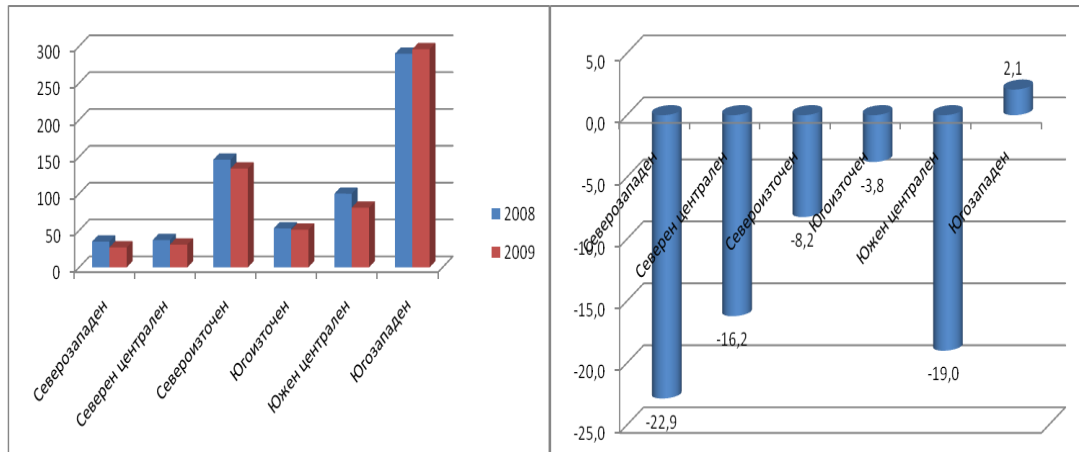
Източник: НОИ

- в категорията „Аналитични специалисти” освен незначително нарастване на процента в Югозападния регион, в останалите райони относителният дял на зетите намалява с различен темп, като най- съществено то е в Северозападния район (с 22,9%) и в Южния централен район (с 19,0%);

Фигура 118 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ

(абсолютен брой)

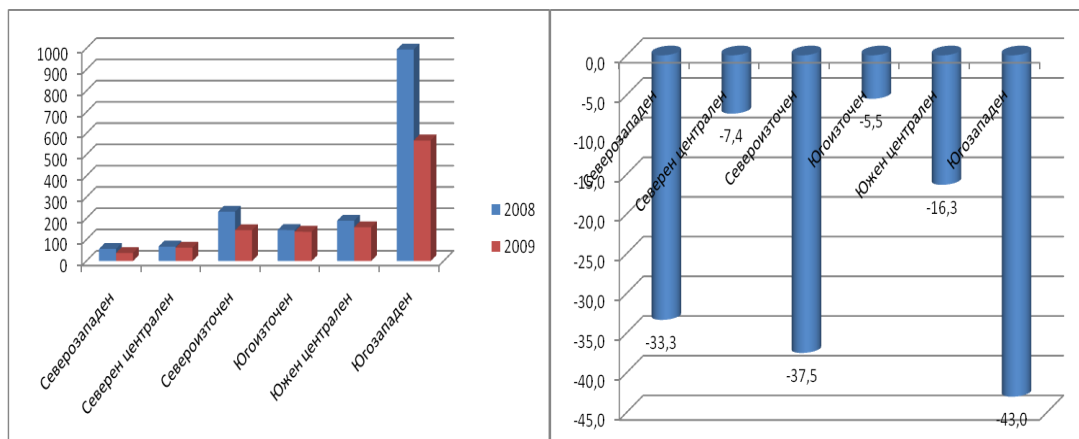
(относителен дял)

Източник: НОИ

- изменението на относителният дял на зетите в категорията „Техници и други приложни специалисти” по райони се характеризира с еднопосочна тенденция на спад през 2009 спрямо 2008г. като най-сериозно е намалението на процента на зетите в Югозападния район (с 43,0%), в Североизточния (с 37,5%) и в Северозападния (с 33,3%)

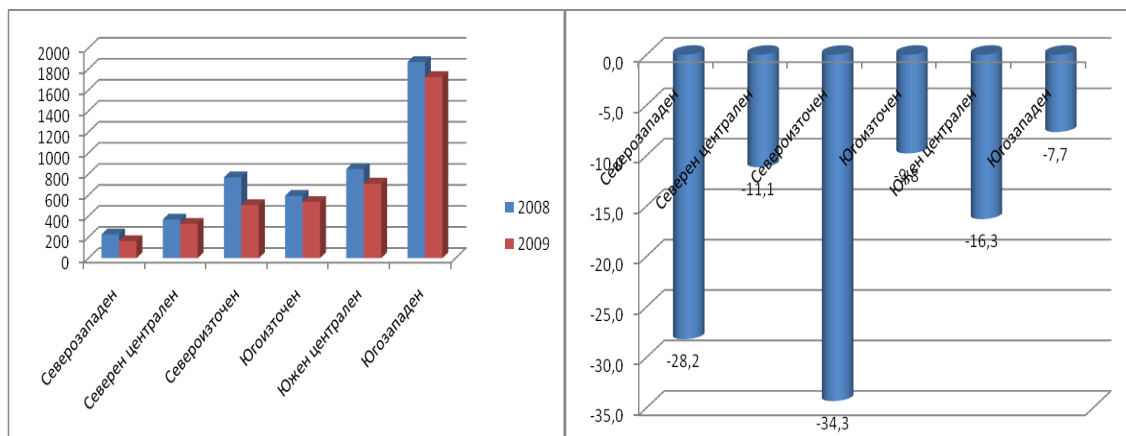
Фигура 119 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ТЕХНИЦИ И ДРУГИ ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

- аналогични са и тенденциите в изменението на относителният дял на заетите в категорията „Административен персонал” по райони. Намалението на процента на заетите се наблюдава във всички райони, но най-съществен е спада в Североизточния район (с 34,3%) и в Северозападния район(с 28,2%), докато най-слабо се променя относителния дял на заетите м Югозападния район (със 7,7%) ;

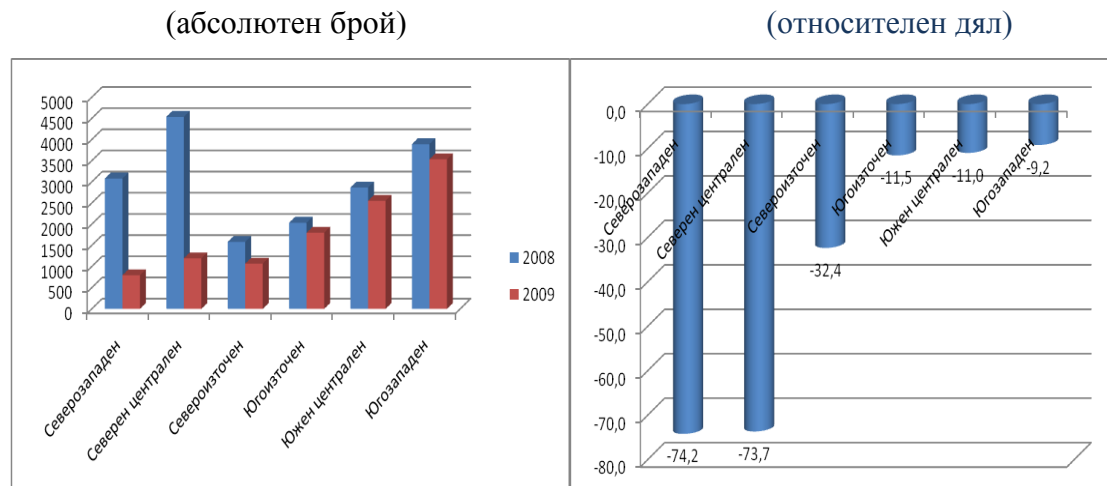
Фигура 120 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

- тенденциите в изменението на относителният дял на заетите в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” повтарят посоката на намаление на процента на работещите по райони на страната, характерна за предишните две категории. Налице е намаление на заетите във всички райони и най-съществен спад в районите от Северна България - в Северозападния район (със 28,2%), в Северния централен (със 11,1%) и по-малко в Североизточния (с 34,3%).

ФИГУРА 121 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛИЗИРАНА КВАЛИФИКАЦИЯ” ПО РЕГИОНИ

Източник: НОИ

Анализът на тенденциите в изменението на зетите лица по категории в икономическа дейност Ресторантьорство в двата района, в които туризмът е приоритетен отрасъл за региона показва относително по-доброто им развитие в Югоизточния в сравнение със Североизточния.

По отношение на региона, в който броят на зетите по категории в тази икономическа дейност е най-висок – Югозападния, изменението на процента работещите за почти всички категории (с изключение на Аналитични специалисти) може да се оцени като негативно, поради по-сериозния спад в тези от тях, които се характеризират с по-високо образователно и квалификационно равнище.

6.3.5. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ХОТЕЛИЕРСТВО” ПО РЕГИОНИ

Професионално-квалификационната структура на зетите лица в икономическа дейност „Хотелиерство” по райони на страната на база разпределението им по категории се характеризира със следните особености :

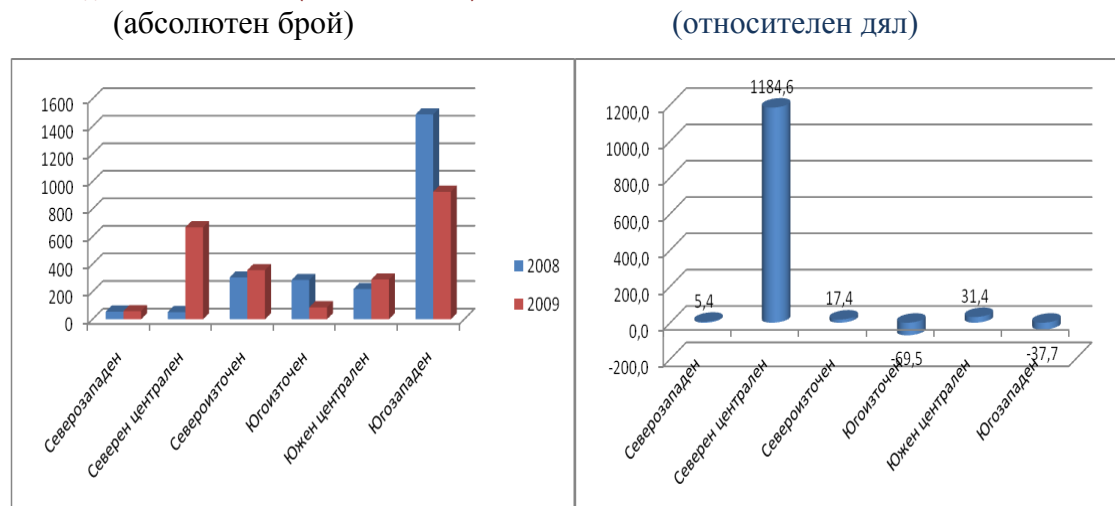
- Най-голям брой на зетите лица в категориите „Президент, законодатели, висши служители и ръководители”, „Аналитични специалисти”, „Техници и други приложни специалисти” и „Административен персонал са концентрирани в Югозападен район във връзка със съсредоточаването на значителен брой хотели в този регион. Същевременно и за четирите категории е налице тенденция за намаляване на броя на работещите в този район през 2009г. спрямо 2008г., като почти незначително е то за категорията „Аналитични специалисти”, по-ясно изразено – при „Административен персонал и най-значителен е спада в категориите „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” и „Техници и други приложни специалисти”;
- Сравнително по-високо равнище на зетост на работещите в посочените 4 категории и в районите Североизточен, Южен централен и Югоизточен;

- Увеличение на броя на заетите от категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” в Североизточен и Южен централен район, запазване на равнището на заетост за категорията „Аналитични специалисти” и незначително изменение в броя на работещите от категорията „Техници и други приложни специалисти” в същите райони;
- Сериозен спад на броя на заетите лица в категориите от „Президент, законодатели, висши служители и ръководители”, „Аналитични специалисти”, „Техници и други приложни специалисти” и „Административен персонал” в Югоизточен район;
- Най-голям брой заети в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” в Северния централен район и рязък спад на заетостта през 2009г. в сравнение с 2008 г., в резултат на което най-много остават заетите от тази категория за 2009г. в Югозападния район;

Тенденциите в изменението на относителния дял на заетите в икономическа дейност „Хотелиерство” по категории за отделните райони на страната се отличават със следните специфика :

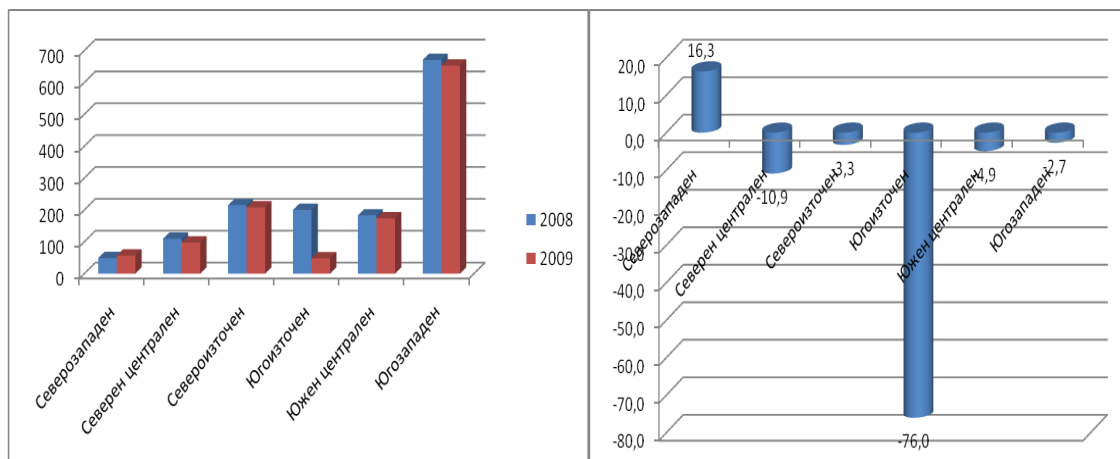
- В категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” се наблюдава положителна тенденция на нарастване процента на заетите във всички райони, като в Северния централен район то е над 10 пъти (с 1184,6%), без за това да има обективни предпоставки и да е свързано със сериозно развитие на икономическата дейност в региона;

Фигура 122 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРЕЗИДЕНТ, ЗАКОНОДАТЕЛИ, ВИШИ СЛУЖИТЕЛИ И РЪКОВОДИТЕЛИ” ПО РЕГИОНИ (Източник: НОИ)

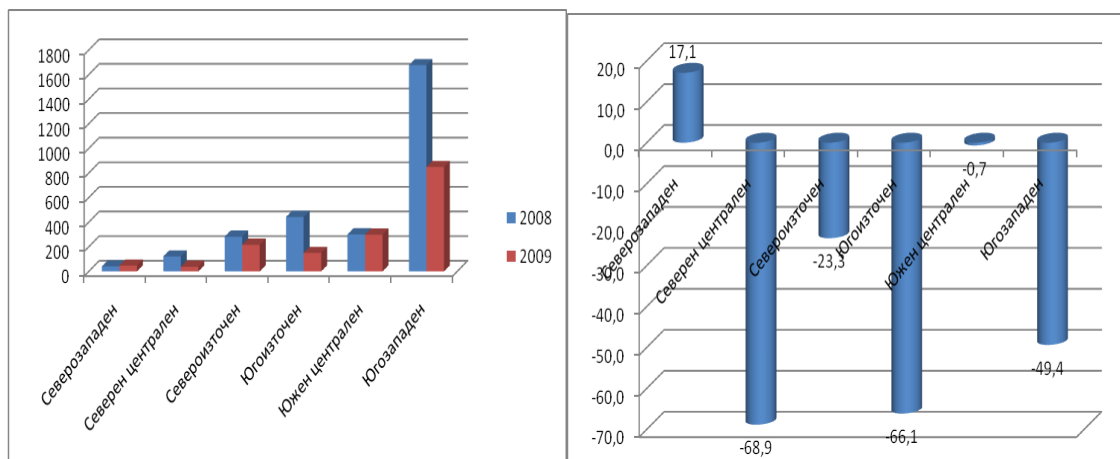
- И в категорията „Аналитични специалисти”, подобно на предишната категория е налице положително изменение на процента на заетите, който се увеличава в повечето райони. Най-много нараства процента, аналогично на предишната категория, в Северозападния регион - с 16,3%, докато в останалите райони увеличението е по-незначително. Същевременно много сериозен е спада на относителния дял на заетите в тази категория – със 76,0 % в район, в който тази дейност е сред приоритетните – Югоизточния във връзка с развитието на туристическия отрасъл;

Фигура 123 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ (ИЗТОЧНИК: НОИ)
 (абсолютен брой) (относителен дял)

- изменението на относителният дял на зетите в категорията „Техници и други приложни специалисти” в повечето райони се характеризира със сериозен спад през 2009 спрямо 2008г. като най-сериозно е намалението на процента на зетите в Северния централен район (с 69,9%), в Югоизточния (с 66,1%) и в Югозападния (с 49,4%). Единственото изключение, подобно на предишните категории е Северозападния район, в който относителния дял на зетите в тази категория се увеличава със 17,1%.

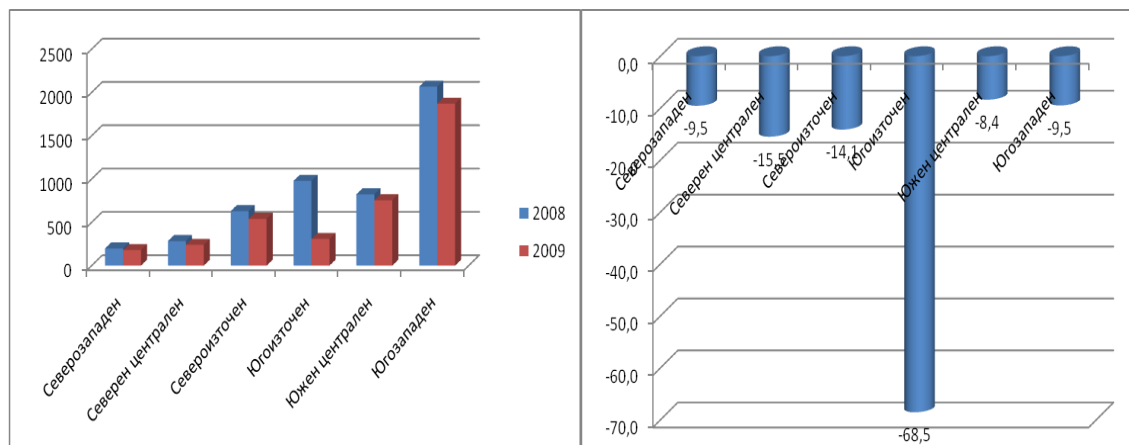
Фигура 124 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ТЕХНИЦИ И ДРУГИ ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Източник: НОИ

- изменението на относителният дял на зетите в категорията „Административен персонал” по райони се характеризира с еднопосочна тенденция на намалението на процента на зетите, като най-съществен е спада в район с туристическа ориентация като Югоизточния район - с 34,3%. В останалите райони темповете на намаление са различни – от 15,5% в Северния централен до 8,4% в Южния централен;

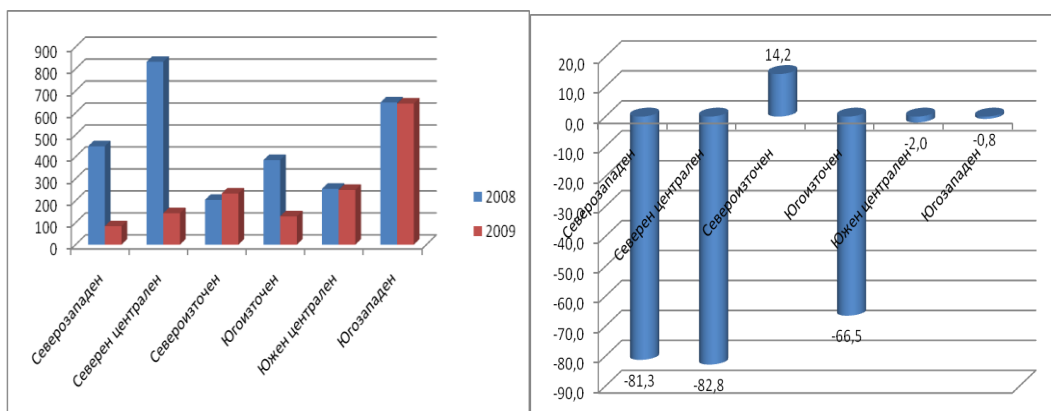
Фигура 125 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „Административен персонал” по региони (Източник: НОИ)
 (абсолютен брой) (относителен дял)

- тенденциите в изменението на относителният дял на зетите в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” са разнопосочни – съществено намаление на процента на работещите в Северния централен (със 82,8%), в Северозападния район (със 81,3%) и в Югоизточния (с 66,5%). Едновременно с това нараства процента на зетите в другите райони, като по-висок е той в Североизточния район.

Фигура 126 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по региони (Източник: НОИ)

(абсолютен брой) (относителен дял)

Съпоставката на тенденциите в изменението на зетите лица по категории в икономическа дейност Хотелиерство в двата района, в които приоритетно се развива туристическа дейност показва относително по-доброто им развитие в Североизточния в сравнение с Югоизточния. Същевременно за региона, в който броят на зетите по категории в тази икономическа дейност е най-висок се наблюдават разнопосочни тенденции за отделните категории, като е причина да не може да се направи еднозначна оценка за развитието на професионално-квалификационната структура на зетите в нея.

6.3.6. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ „ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ” ПО РЕГИОНИ

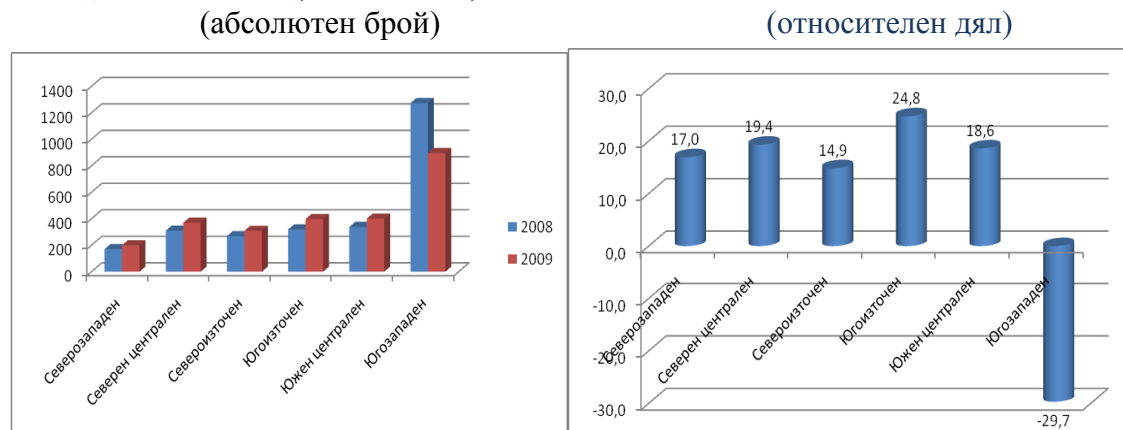
Професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” по райони на страната на база разпределението им по категории се характеризира със следните особености :

- Съсредоточаване в Югозападен район на най-голям брой заети лица във всички категории, с изключение на „Професии, неизискващи специализирана квалификация”. Най-силно изразена е тази регионална концентрация на броя на заетите в категорията „Техници и други приложни специалисти”;
- По отношение на останалите категории разпределението по райони на заетите като брой е относително равномерно и на съпоставими равнища, като изключение прави Северозападния район, в който броят на заетите е по-нисък . Сравнително по-голям брой заети лица във всички категории с изключение на „Професии, неизискващи специализирана квалификация” има в Северния централен и Южния централен район, което е свързано с доброто развитие на селскостопанското производство и установените традиции в развитието на тази дейност в тези райони;
- Налице е положителна тенденция в изменението на броя на заетите лица в повечето от категориите на тази икономическа дейност – на увеличение - при „Висши служители и ръководители”, или незначителен спад – при „Аналитични специалисти” и „Техници и други приложни специалисти”. За разлика от тенденцията за намаляване на броя на работещите по отделни категории, характерна за повечето икономически дейности, в „Производство на хранителни продукти” през 2009г. спрямо 2008г., се налюдава запазване и дори нарастване на равнището на заетост. На фона на постоянно нарастваща безработица вследствие влиянието на финансовата и икономическа криза в повечето отрасли, тенденциите в професионално-квалификационната структура на тази икономическа дейност могат да се оценят като изключително позитивни.
- Спад на броя на заетите лица в категорията „Административен персонал” във всички райони;
- Най-голям брой заети в категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” в Северния централен район и Северозападния и рясък спад на заетостта през 2009г. в сравнение с 2008 г., и в двата района.

Тенденциите в изменението на относителния дял на заетите в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” по категории за отделните райони на страната се отличават със следната специфика :

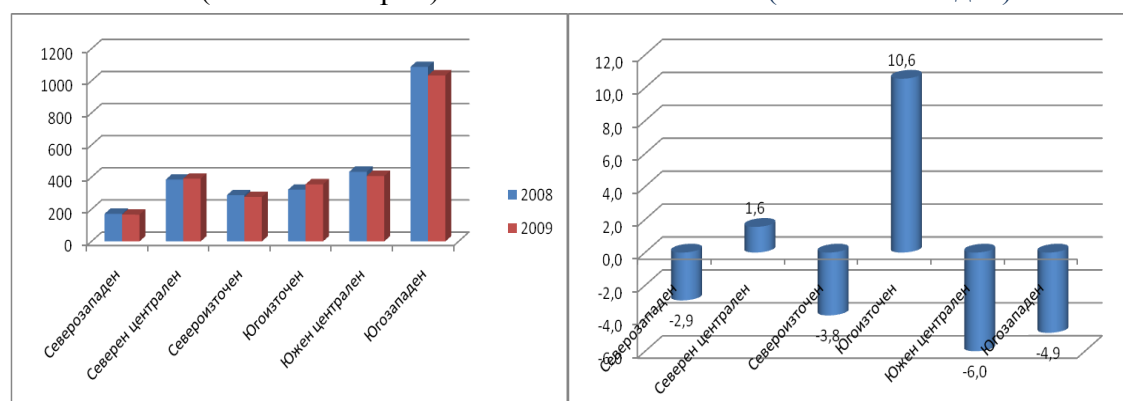
- В категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” се наблюдава положителна тенденция на нарастване процента на заетите във всички райони с изключение на Югозападния (в който процента на заетите намалява с 29,7%), като най-голямо е то в Югоизточния район (с 24,8%) и Северния централен (с 19,4%);

Фигура 127 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРЕЗИДЕНТ, ЗАКОНОДАТЕЛИ, ВИШИ СЛУЖИТЕЛИ И РЪКОВОДИТЕЛИ” ПО РЕГИОНИ (Източник: НОИ)

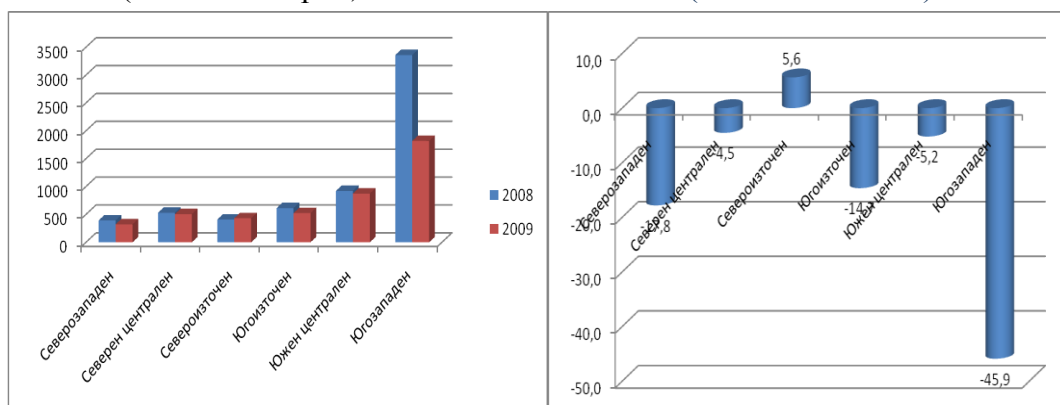
- В категорията „Аналитични специалисти” нараства процента на зетите в два района – Югоизточен и Северен централен, като по-съществено е изменението в първия. В останалите райони относителният дял на зетите лице през 2009г. спрямо 2008 отбелязва намаление, но то е много по-ниско в сравнение с повечето категории от другите икономически дейности – най-голям е спада (с 6%) в Южния централен район;

Фигура 128 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ (Източник: НОИ)

- Изменението на относителният дял на зетите в категорията „Техници и други приложни специалисти” с изключение на Североизточния район е в посока на намаление. Спадът в повечето райони е незначителен, като сериозно е изменението през 2009 спрямо 2008г. в Югозападния район (с 45,%).

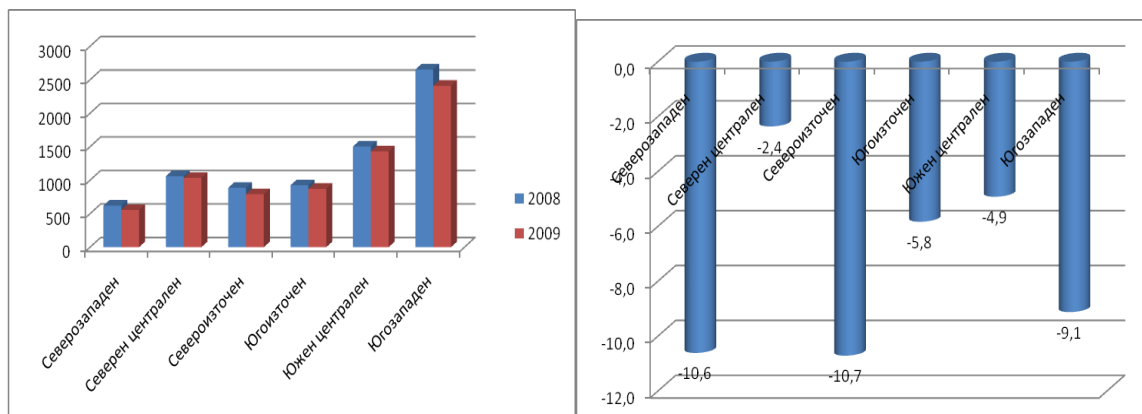
Фигура 129 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ТЕХНИЦИ И ДРУГИ ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО РЕГИОНИ

Източник: НОИ

- Изменението на относителният дял на зетите в категорията „Административен персонал” по райони се характеризира с еднопосочна тенденция на намалението на процента на зетите, като най-голям е спадът в Североизточния район - с 10,7% и в Северозападния – с 10,6%.

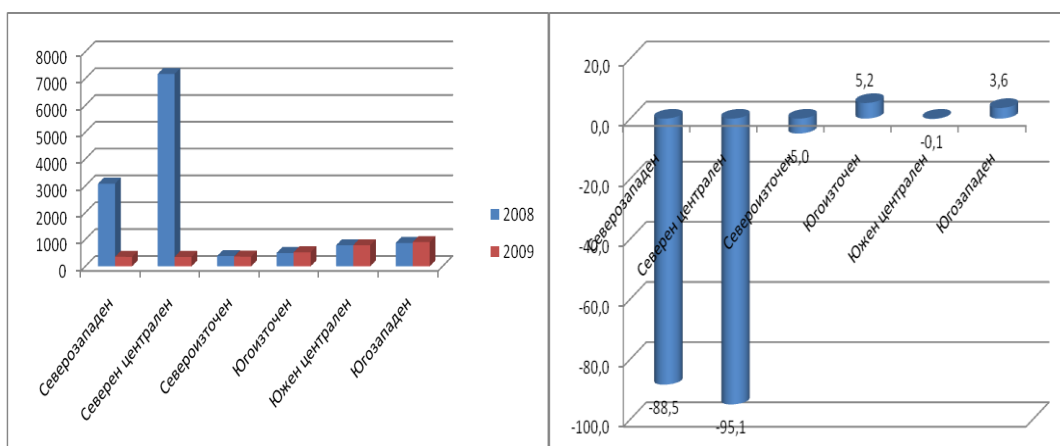
Фигура 130 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ” ПО РЕГИОНИ (ИЗТОЧНИК: НОИ)
 (абсолютен брой) (относителен дял)

- За категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” тенденциите могат да се определят като положителни поради сериозното намаление в два от районите - в Северен централен (с 95,1%) и в Северозападния район (с 88,5%) и едновременно с това незначително нарастване – до 5,2% (Югоизточния район) , в останалите.

Фигура 131 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗЕТИТЕ В КАТЕГОРИЯ „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛИЗИРАНА КВАЛИФИКАЦИЯ” ПО РЕГИОНИ (ИЗТОЧНИК: НОИ)

(абсолютен брой) (относителен дял)

Раздел 7. АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА И РАБОТНАТА СИЛА ПО РЕГИОНИ.

7.1. АНАЛИЗ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА И ЗАЕТИТЕ ПО РЕГИОНИ

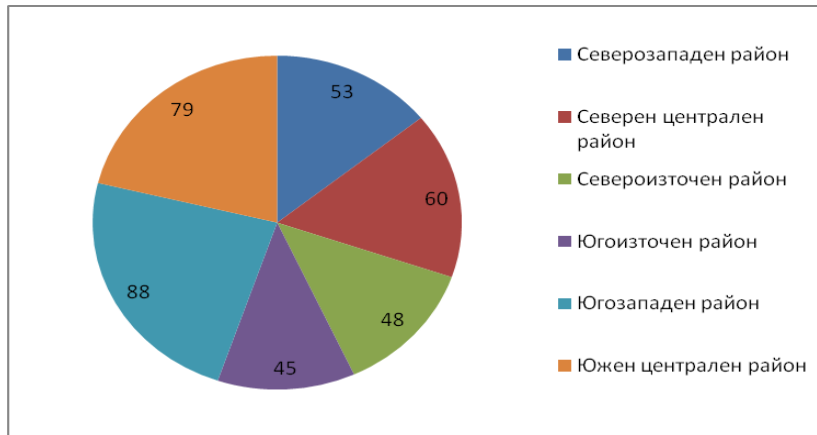
Анализът на образователната структура на работната сила и заетите включва изследване на състоянието на отделните образователни степени по статистически райони и области на страната. Проучването се основава на налична статистическа информация от НСИ за развитието на отделните образователни степени

7.1.1. РЕГИОНАЛЕН АНАЛИЗ НА СИСТЕМАТА НА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

7.1.1.1. Брой и структура на професионалните училища по статистически райони и области

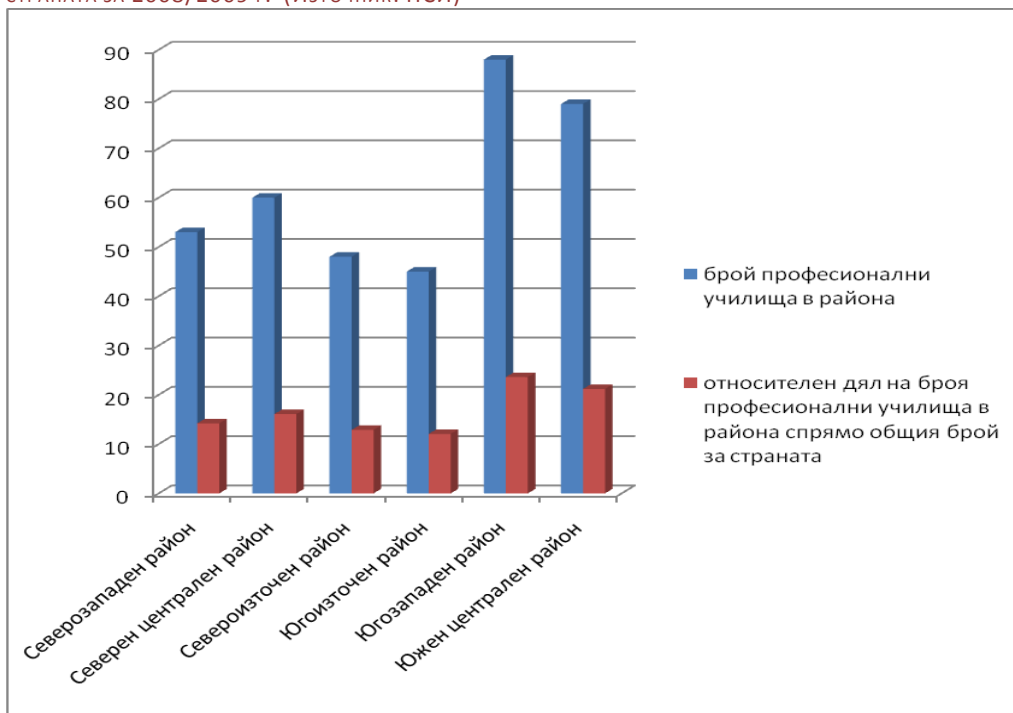
Анализът на териториалното разпределение на професионалните училища по статистически райони на база техния брой показва приоритетното им развитие в Югозападния и Южния централен район, където са съсредоточени повече като брой учебни заведения – съответно 88 и 79. Посочената тенденция може да бъде определена като закономерна от гледна точка приоритетния брой на учащите се (съответно 30862 и 25433 лица) от общия брой за страната. Противоположна е тенденцията в Североизточния и Югоизточния райони, в които броят на професионалните училища е най нисък – съответно 48 и 45. Докато за Североизточния район тази тенденция може да бъде обяснена с броя на учащите се като относителен дял от общия брой за страната, за Югоизточния район подобно състояние няма обективна обосновка, тъй като броят на учащите се в този район превишава показателя за всички райони от Северна България – Северозападен, Северен централен и Североизточен. Несъответствието е по-ясно изразено на базата на съпоставката със Северозападния район, където при значително по-нисък брой на учащите се (13306 в сравнение с 19953 за Югоизточния), броят на професионалните училища -53 превишава показателя за Югоизточния регион – 45. Посоченото разминаване се проявява още по-силно на ниво област, където съотношението брой професионални училища – брой учащи се движи в голям диапазон по отделни райони.

Фигура 132 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ УЧИЛИЩА ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2008/2009 г. (Източник: НСИ)

Оценка на регионалната структура на системата на професионалното образование може да бъде направена на база относителен дял на професионалните училища по отделни статистически райони спрямо общия им брой. Данните за този показател показват приоритетно развитие на системата в Югозападния и Южен централен район, по-висока степен за Северен централен район и Северозападния район и най-ниско равнище за Югоизточен и Североизточен район.

Фигура 133 Относителен дял на професионалните училища спрямо общия брой професионални училища в страната за 2008/2009 г. (Източник: НСИ)

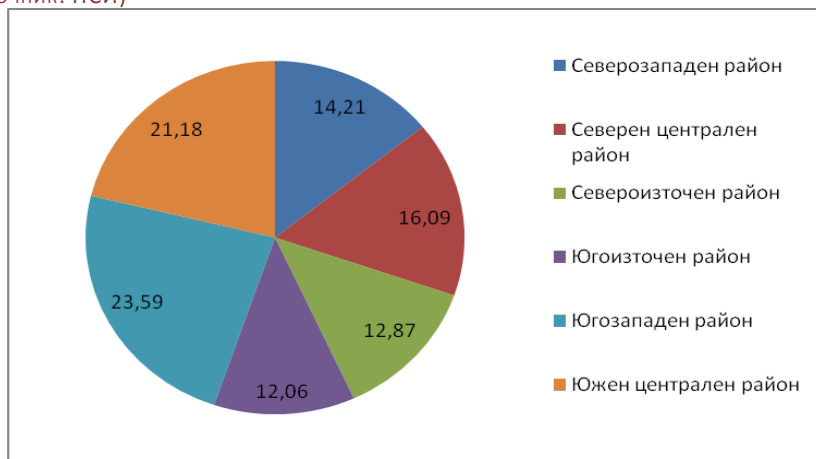

Показател за степента на развитие на системата на професионалното образование е относителният дял на професионалните училища по статистически райони на страната. Като следствие от териториалното разпределение на броя на професионалните училища по статистически райони, техният относителен дял се характеризира със следните особености:

- Най-съществено е развитието на системата като относителен дял на професионалните училища в Югозападния и Южен централен район, където процента на този показател е съответно 23,59% и 21,18%;

- С по-високо равнище на показателя и съответно по- висока степен на развитие на професионалното образование се отличават Северния централен район и Северозападния район, където относителния дял на професионалните училища е съответно 16,09% и 14,21%
- Най-слабо е развитието на системата като относителен дял на професионалните училища в Североизточния район – 12,87% и Югоизточния – 12,06%.

Фигура 134 Относителен дял на професионалните училища по райони на страната за 2008/2009 г. (Източник: НСИ)

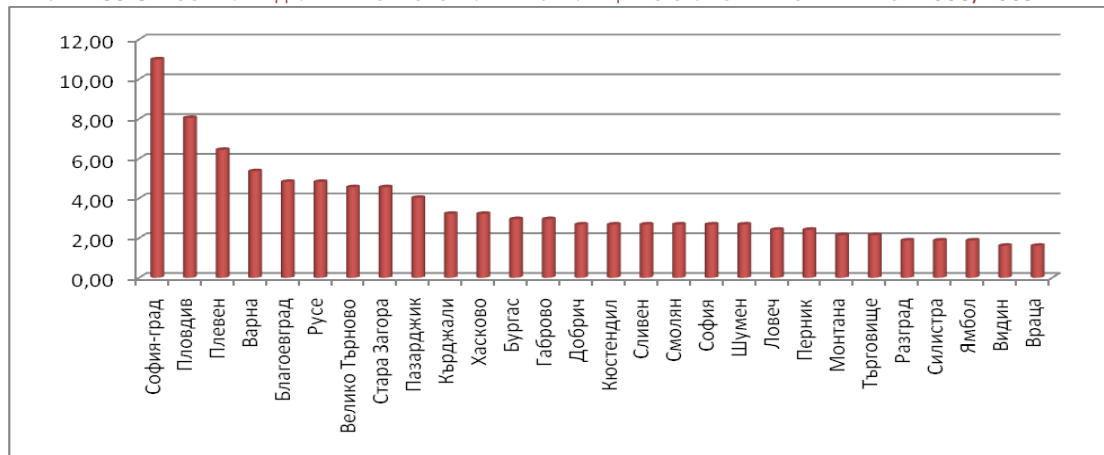
В рамките на отделните райони съществува ясно изразена диференциация, показател за което е броят на професионалните училища по отделни области. Посочената тенденция е ясно изразена в Северозападния район, в който от общо 53 учебни заведения в област Плевен са съсредоточени 24, т.е. над половината. Подобно е положението и в Югозападния район, където в София – град са концентрирани около 50% от всички професионални училища. В по-ниска степен териториална концентрация съществува в Южния централен район, в който от общо 79 професионални училища 30 са разположени в Пловдив.

За останалите статистически райони е характерно относително по-равномерно териториално разпределение между отделните области, като в Северния централен, Североизточния и Югоизточния се наблюдават области, в които броят на професионалните училища е по-нисък в сравнение с показателя за останалите области. За Северния централен район това са областите Разград и Силистра, в Североизточния – област Търговище и в Югоизточния – област Ямбол.

Тази тенденция може да бъде определена като закономерна в рамките на съответния район от гледна точка съответния брой на учащите се. Сравнението между районите показва обаче доста сериозни различия от гледна точка съответствието брой професионални училища- брой учащи, т.е. един и същи брой професионални училища в отделните райони показва голям диапазон по отношение на общия брой учащи се.

Разпределението на професионалните училища по области на страната показва известна връзка с броя на учащите се и на работната сила в съответните области, но зависимостта не е пряка. Като изключение, в посока на по-предни позиции спрямо общия брой учащи и заети са областите Плевен, Кърджали, Кюстендил. В другата посока – на изоставане, са позициите на Бургас, София област, Шумен, Ямбол и особено сериозно изменение- последното място на Враца.

Фигура 135 Относителен дял на професионалните училища по области на страната за 2008/2009 г.

Източник: НСИ

7.1.1.2. Брой и структура на учащите се в професионални училища по статистически райони и области

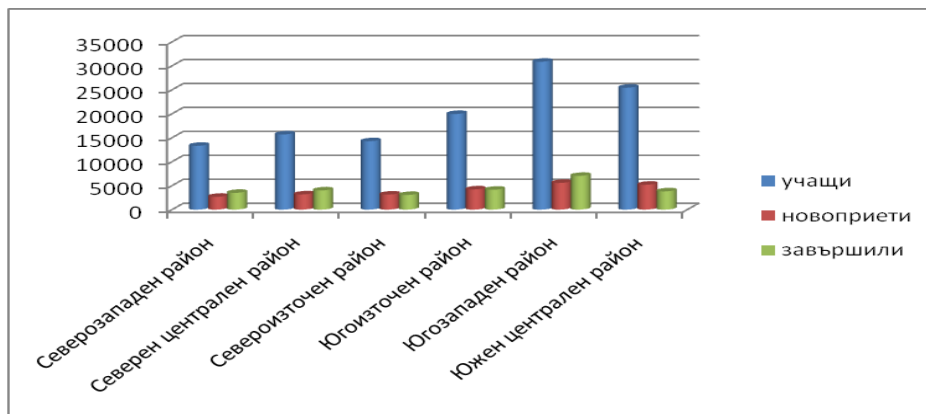
Териториалното разпределение на броя на учащите се по статистически райони показва следните тенденции:

1. ясно изразена диференциация и съществен превес на районите от Южна България по този показател в сравнение със Северна България, като района с най-ниска стойност по този показател от южната част на страната превишава района с най-висока стойност в северната част. Най-висок е броят на учащите се в Югозападния район (30 862 души) и той превишава над 2 пъти този показател за Северозападния район – 13 306 души;
2. в рамките на районите от Южна България най-висок е показателя в Югозападния регион, следван от Южен централен (25 433 души) и Югоизточния район (19953 души);
3. разпределението на статистическите райони от Северна България по показателя брой на учащите се води от Северния централен район (15 681 души, следван от Североизточния (14 266 души) и Северозападния

В рамките на отделните статистически райони се наблюдават териториална диференциация по показателя брой учащи се между отделните области в техния обхват. Налице са следните тенденции:

1. сериозен превес на броя на учащите се в една от областите на района – налице е в Югозападния район по отношение на област София град (приблизително 50%), в Южния централен район – по отношение на област Пловдив (около 45%), в Североизточния – за област Варна (около 40%) и в Северозападния район – за област Плевен (около 35%). В Югоизточния и в Северния централен район има по две области с по-съществен превес на броя на учащите се – съответно областите Бургас и Стара Загора в първия район и областите Русе и Велико Търново – за втория.
2. В Северозападния, Северния централен, Югоизточния и Южния централен райони има по една област, чийто показател брой учащи се изостава значително от стойностите на показателя в останалите области. Такива са съответно областите Видин, Силистра, Ямбол и Смолян.

Фигура 136 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧАЩИТЕ, НОВОПРИЕТИТЕ И ЗАВЪРШИЛИТЕ ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ УЧИЛИЩА В ПРОГРАМИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА III СТЕПЕН ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2008/2009 г.

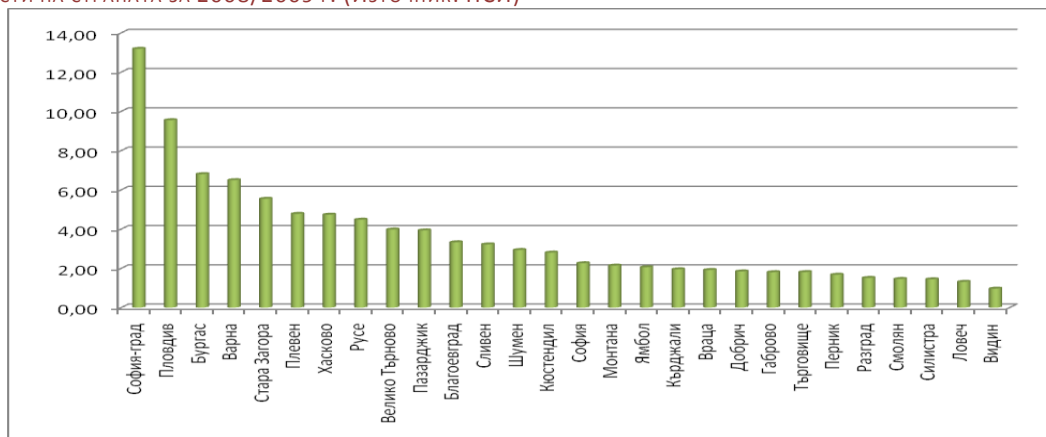

Източник: НСИ

По отношение на новоприетите анализът на териториалното разпределение по статистически райони, както и стойностите на показателя за отделните области в рамките на района в общи линии повтаря тенденциите, дефинирани при регионалния анализ на учащите се в България. Подобна е ситуацията и по отношение на относителния дял на новоприетите в отделните статистически райони и области.

Известни различия в сравнение с анализираните показатели брой и относителен дял на учащите си и на новоприетите има при показателя брой завършващи.

Фигура 137 Относителен дял на новоприетите спрямо всички новоприети в професионални училища по области на страната за 2008/2009 г. (Източник: НСИ)

7.1.2. РЕГИОНАЛЕН АНАЛИЗ НА СИСТЕМАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

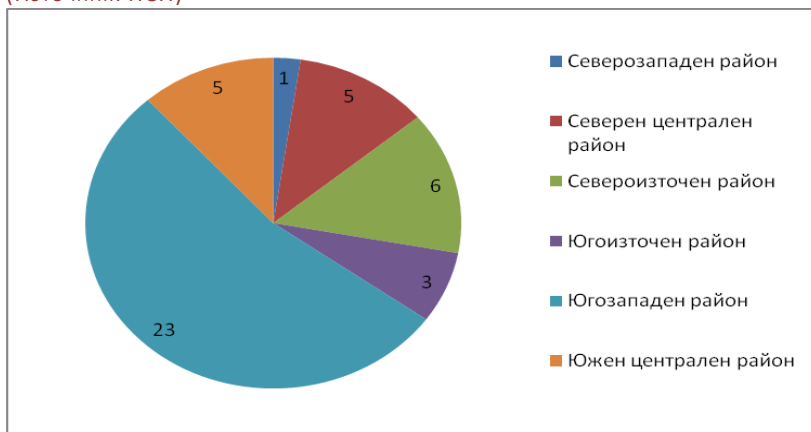
Регионалният анализ на системата на висшето образование е ориентиран към проучване на състоянието и развитието ѝ в отделните статистически райони на страната и в отделните области. На базата на наличната статистическа информация са анализирани основните тенденции в изменението на количествените параметри, характеризиращи развитието на системата на висшето образование на ниво статистически район и област.

7.1.2.1. Брой и структура на висшите училища по статистически райони и области

Количествен показател, който дава най-обща представа за степента на развитие на системата на висшето образование в регионален план и до голяма степен определя обхвата на обучаващите се в тази образователна степен е броят на висшите училища.

Налице е ясно изразена тенденция за териториална концентрация на висшите училища в един район – Югозападния, в който се намират повече от половината висши училища - от общо 43, 20 са в този район. Съсредоточаване на преобладаващ броя висши училища има и в самия район и това се отнася до област София, в която се намират 21 от общо 23 висши училища.

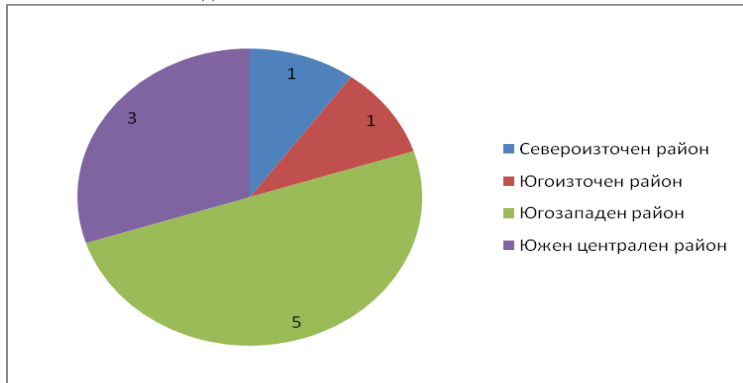
Фигура 138 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2008/2009 г. (Източник: НСИ)

По области след София, най-много са висшите училища в Пловдив и Варна – по 5, във Велико Търново – 3, в Бургас и Благоевград – по 2 и в Стара Загора, Плевен, Русе, Габрово и Шумен – по 1.,

Аналогична е ситуацията и по отношение на самостоятелните колежи – от общо 10, половината – 5 се намират в Югозападния район, като по отношение на останалите райони, 3 са в Южния централен и по 1 в Североизточен и Югоизточен. В два от районите – Северозападен и Северен централен няма висши училища от този вид. По области, аналогично на висшите училища, най-висок е броят на самостоятелните колежи в област София – 4, 3 се намират в област Пловдив и по 1 в областите Стара Загора, Благоевград и Добрич.

Фигура 139 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА САМОСТОЯТЕЛНИ КОЛЕЖИ ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2008/2009 г.

Източник: НСИ

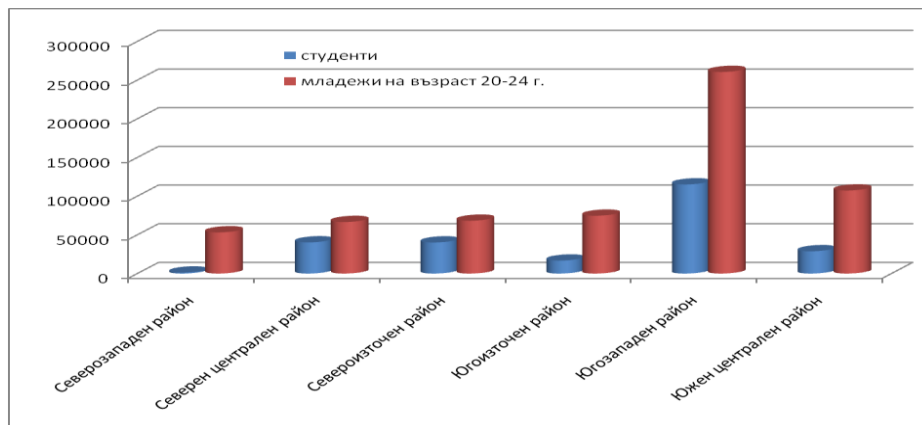
7.1.2.2. Брой и структура на студентите във висшите училища по статистически райони и области

Равнището на образователната структура на работната сила като степен на развитие на системата на висшето образование по отделните райони може да бъде оценено на базата на съпоставката на броя и относителния дял на студентите по статистически райони. За целта са анализирани показателите, характеризиращи степента на участие на лицата от възрастовата група 20-24 години в системата на висшето образование – във висши училища и самостоятелни колежи като брой и относителен дял.

Съотношението между дела на студентите във висши училища и общия брой на лицата от възрастовата група 20-24 години по райони на страната може да бъде характеризирано със следните тенденции:

- Прямо общия брой на младежите от посочената възрастова група (260613), най-много са студентите в Югозападния район – 115210 души, а преобладаващата част от тях са в област София – 98771 лица и по-малко в Благоевград – 11833 лица и София област – 4606 лица;
- По-голям е броят на студентите спрямо лицата от възрастовата група 20-24 години в Северен централен район, където от общо 66645 души на тази възраст 40299 са студенти, както и в Североизточен район – при показатели съответно 68274 лица и 40178 студенти;
- Значително по-нисък е броят на студентите спрямо населението от възрастовата група 20-24 години в Южния централен район, където от 107376 лица само 28818 са студенти. Сравнително по-слабо е изоставането в Югоизточния район, където студентите са 16772 души при общ брой население от посочената възрастова група 74738 души;
- Най-малко са студентите – 1297 души спрямо броя на лицата от възрастовата група 20-24 години- 53252 в Северозападния район;
- По-съществен е броят на студентите и в областите Варна – 32027, Пловдив – 27201 лица, Велико Търново – 24443 лица, Бургас – 11919 лица, Благоевград – 11833 лица, Шумен – 8151 и Русе – 8119 лица. Съпоставката между броя на студентите по области и общия брой на населението показва сериозно изоставане на област Стара Загора – с 4260 студенти и по-предните позиции на областите Варна, Шумен и Русе;
- По-добро е съотношението между броя на студентите и броя на лицата на възраст 20-24 години в Северния централен и Североизточния район, което се дължи на поголемия брой студенти съответно във Велико Търново и Русе – за първия район, и Варна и Шумен – във втория;
- По-малък в сравнение с общия брой на лицата на възраст 20-24 години е броят на студентите в Южен централен и Югоизточен район, което се дължи на изоставането и относително по-ниския спрямо другите райони обхват на системата на висшето образование - съответно в област Пловдив за първия район и област Бургас – за втория;
- Най-неблагоприятно е съотношението в Северозападния район, където от четирите области в нейния обхват, студенти има само в Плевен и техния брой е доста ограничен – 1297 души.

Фигура 140 СЪОТНОШЕНИЕ МЕЖДУ ДЕЛА НА СТУДЕНТИТЕ И ОБЩИЯ БРОЙ МЛАДЕЖИ ВЪВ ВЪЗРАСТ 20-24 Г. ПО РАЙОНИ НА СТРАНАТА ЗА 2008/2009 Г. (Източник: НСИ)

Анализът на съотношението между двете групи като относителен дял на студентите от общия брой на лицата от възрастовата група 20-24 години по райони показва:

- Най-високо образователно равнище като относителен дял на студентите спрямо лицата от възрастовата група 20-24 години в Северен централен район – 60,47% и Североизточен район – 58,85%, което е резултат от по-големия брой на студентите в тези райони;
- Относително добро е равнището на образователна структура по този показател в Югозападен район, където процентът на студентите – 44,21% е висок спрямо общия брой на населението от посочената възрастова група;
- Сравнително ниския относителен дял на студентите спрямо лицата от възрастовата група 20-24 години в Южен централен район – 26,84% е основание образователната структура по този показател да бъде определена като негативна за района;
- В резултат от изключително ниския брой студенти, образователната структура на Северозападния район като процент на студентите - 2,44% спрямо общия брой на лицата от възрастовата група 20-24 години се оценява като изключително неблагоприятна и това дава отражение върху общото икономическо и социално развитие на всички области в рамките на този район и ограничените перспективи за тяхното развитие.

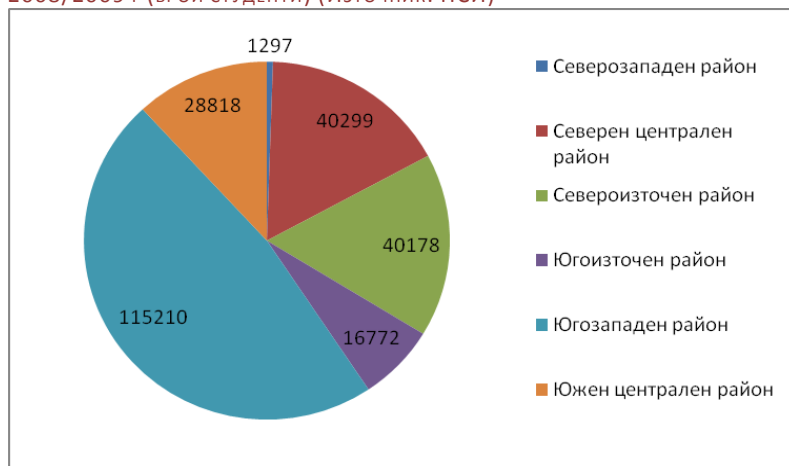
Таблица 10 Относителен дял на студентите в общия брой младежи във възраст 20-24 г. по райони на страната за 2008/2009 г.

2008/2009 г.	Младежи на възраст 20-24 г.	Студенти	Относителен дял
Северозападен район	53252	1297	2,44
Северен централен район	66645	40299	60,47
Североизточен район	68274	40178	58,85
Югоизточен район	74738	16772	22,44
Югозападен район	260613	115210	44,21
Южен централен район	107376	28818	26,84

Източник: НСИ

Данните за разпределението на студентите, обучаващи се във висшите училища по статистически райони на страната и съотношението спрямо общия брой на лицата от възрастовата група, формираща основния поток на обучаващите се в системата на висшето образование илюстрира посочените тенденции в състоянието и степента на развитие на образователната структура на работната сила.

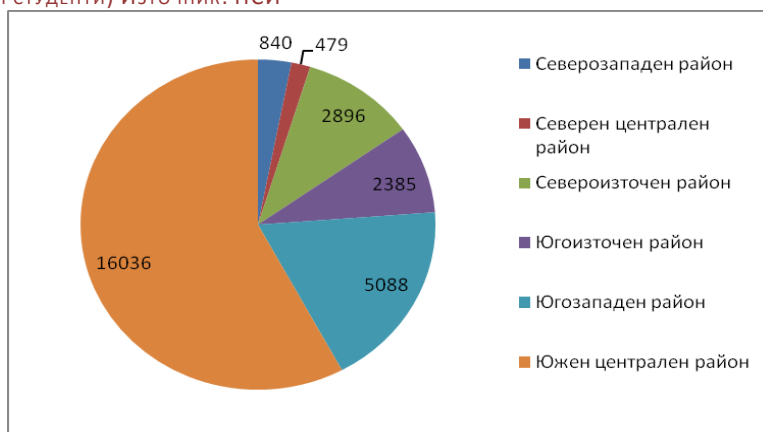
Фигура 141 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ НА ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2008/2009 г (БРОЙ СТУДЕНТИ) (Източник: НСИ)

Анализът на разпределението на студентите, обучаващи се в самостоятелни колежи по статистически райони допълва изводите за равнището на образователната структура на работната сила в регионален аспект, направени на база изследване броя на студентите във висшите училища. Информацията за броя на студентите в самостоятелни колежи по статистически райони и области на страната дава основание за следните изводи:

- И тук е налице тенденция за силна териториална концентрация на по-голяма част, почти 50% от студентите в един статистически район. За разлика от показателя при висшите училища, най-голям е броят на студентите в Южния централен район -16036 лица и това се дължи изключително на област Пловдив – с 15744 студенти;
- Висок е броят на студентите в самостоятелни колежи и в Югозападния район – 5088 души, като преобладаващата част от тях са в област София –4231 лица и по-малко в Благоевград – 857 лица;
- Значително по-нисък е броят на студентите в Североизточния район – 2896, като те са поделени между области Добрич – с 1827 души и Варна – с 1069 лица. Подобно е равнището на броя на студентите и в Югоизточния район – 2385, където студентите са основно в Бургас – 1248, в Стара Загора – 567, Ямбол – 375 и Сливен -195 души;
- Изпреварващо спрямо подреждането при броя на студентите от висшите училища е мястото на Северозападния район, в който в самостоятелни колежи се обучават 840 души, като те се разделят почти равно между три области – Ловеч (383 души), Плевен (253 души) и Враца (204 души)
- Най-нисък е броят на студентите в самостоятелни колежи в Северен централен район – 479 и те са съсредоточени само в 1 област Велико Търново.

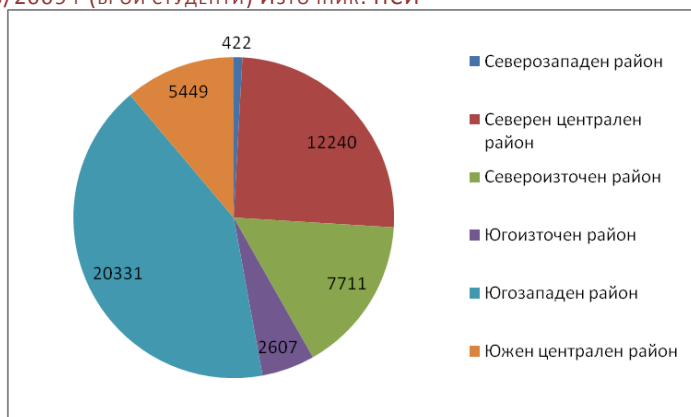
Фигура 142 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ НА КОЛЕЖИТЕ ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2008/2009 Г (БРОЙ СТУДЕНТИ) Източник: НСИ

Анализът на данните за завършилите висши училища през учебната 2008/2009 година показва, че:

- Съответно на най-големия брой студенти, най-висок е броят и на завършилите в Югозападния район – 20331 души, като преобладаващата част от тях са в област София – град – 16825 лица и по-малко в Благоевград – 2711 лица и София област – 796 лица;
- По-голям е и броят на завършилите студенти в Северен централен район, където от общо 12240 души, 9170 са от област Велико Търново, 1897 са от област Русе и 1070 са от област Габрово.
- И в Североизточен район, съответно на броя на студентите, завършилите са 7711 души, които са основно от област Варна – 5777 лица и значително по-малко от област Шумен – 1934 лица;
- Сравнително по-ниския брой на студентите в Южния централен район определя и равнището на показателя за завършилите студенти – 5449 души, концентрирани основно в област Пловдив – 4872 лица и много по-малко в Хасково – 289, Кърджали – 157 и Смолян – 131 лица;
- Изоставането в броя на студентите в Югоизточния район, определя и равнището на завършилите студенти във висши училища - 2607 души, от които над 60% са от област
- Най-малко са и завършилите студенти в Северозападния район – 422, като при тях разпределението е между две области Плевен – 236 души и Враца – 186.

Фигура 143 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАВЪРШИЛИТЕ ВИСШИ УЧИЛИЩА ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2008/2009 Г (БРОЙ СТУДЕНТИ) Източник: НСИ

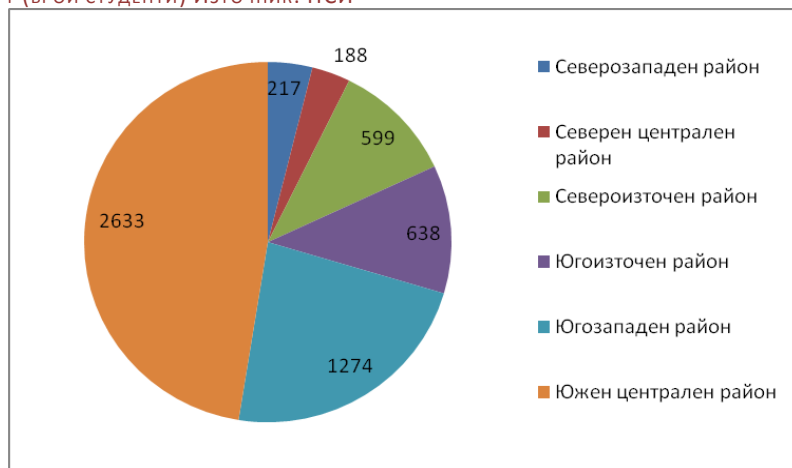

Източник: НСИ

Пряката зависимост между броя на студентите, обучаващи се в самостоятелни колежи в отделните статистически райони и броя на завършилите, както и тяхното вътрешно разпределение по области дава основание за следните изводи:

- Силната териториална концентрация на по-голяма част от студентите в Южния централен район определя и най-големия брой на завършилите в този район – 2633 лица , както и определящото значение на област Пловдив – с 2595 завършили студенти;
- Високият броят на студентите в самостоятелни колежи и в Югозападния район рефлектира и в големия брой на завършилите – 51274 , като преобладаващата част от тях са в област София – град - 934 лица и останалите - в Благоевград – 340 лица;
- По-ниският брой на студентите в Североизточния район намира отражение в броя на завършилите – 599 души, като те са поделени между области Варна – 349 и област Добрич – с 250 души
- Подобна е ситуацията и в Югоизточния район, където от 638 завършили самостоятелни колежи 290 са от област Стара Загора, 237 са от област Бургас, 63 са от област Ямбол и 48 от област Сливен;
- Изпреварващото подреждане на Северозападния район определя и равнището на завършилите – 217 и тяхното разпределение между трите области – Ловеч (121 души), Плевен (75 души) и Враца (21 души)
- Най-ниският брой на студентите в самостоятелни колежи в Северен централен район е причина и за най-малкия брой завършили обучението си в самостоятелни колежи– 188 души от 1 област - Велико Търново.

Фигура 144 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАВЪРШИЛИТЕ КОЛЕЖИ ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2008/2009 г (БРОЙ СТУДЕНТИ) Източник: НСИ

7.2. РЕГИОНАЛЕН АНАЛИЗ НА ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

7.2.1. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛ ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ И ОБЛАСТИ НА СТРАНАТА

Регионалният анализ на професионално-квалификационната структура на заетите лица се базира на проучване на разпределението на работещите в отделните категории като абсолютен брой и относителен дял за периода 2008-2009г. Изследването включва само 2 години поради факта, че е необходимо да се анализа съпоставима информация. Липсата на съответствие между приетия от 2008г. КИД, който е в сила към момента, с действалия преди това НКИД от 2005г., е причина да не могат да бъдат ползвани данни за предходни години и проучването да се основава на информация за заетите лица за 2008 и 2009г.

Изследвано е състоянието на отделните професионални групи съгласно НКПД по статистически райони и области на страната като са изведени основни тенденции в тяхното изменение за периода 2008-2009г.

7.2.1.1. Регионална структура на категория „Ръководни служители“

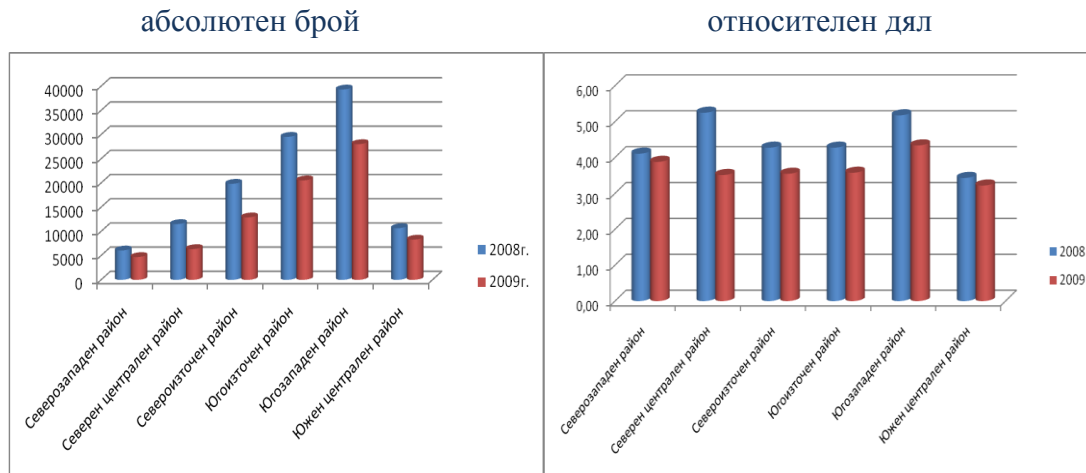
Анализът на регионалната структура на категорията „Ръководни служители“ по статистически райони показва няколко важни характеристики:

Анализът на регионалната структура на категорията „Ръководни служители“ по статистически райони показва няколко важни характеристики:

- Разпределението на заетите в тази категория следва броя на осигурените лица в отделните райони на страната;
- Преобладаваща част от заетите в тази категория са съсредоточени в Югозападния регион, основно в София, което е свързано и с най-големия брой на осигурените лица в този регион;
- Повече са работещите от тази категория в районите от Южна България в сравнение с тези от северната част на страната;
- За всички райони се наблюдава намаление на броя на заетите лица през 2009г. спрямо 2008г. като съществено е то в районите с най-много работещи – Югозападния и Югоизточния;
- Разпределението на районите на база относителен дял на работещите от тази категория се различава от подреждането им на база брой заети. Тук се наблюдава промяна в две посоки – вместо териториална концентрация в 1 район, равнището е най-високо в Северния централен и в Югозападния район. От друга страна, диференциацията между районите не е така ясно изразена, равнищата са близки и разликите в тях не са толкова големи;

- Налице е тенденция за намаляване на процента на зетите от тази категория във всички райони, като по-ясно е изразен процеса в Северния централен и Югозападния район, докато по-ограничено е изменението в Северозападния и в Южния централен район;

Фигура 145 КАТЕГОРИЯ РЪКОВОДНИ СЛУЖИТЕЛИ ПО РАЙОНИ НА СТРАНАТА ЗА 2008/2009 Г. ИЗТОЧНИК: НОИ

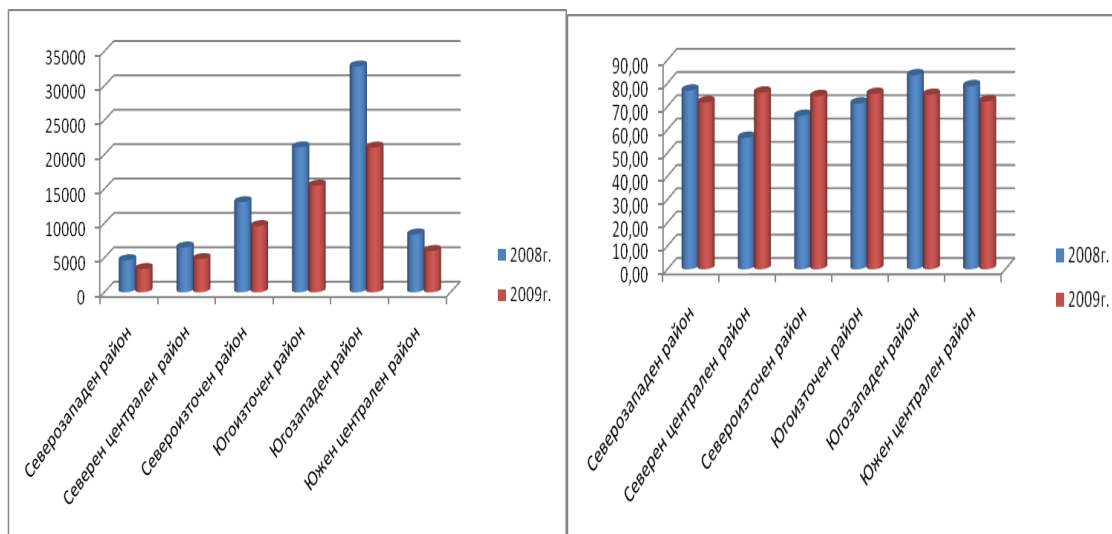
Разпределението на зетите лица в категория „Ръководни служители” по области на страната показва ясно изразена тенденция за тяхното съсредоточаване в няколко области, като налице е закономерното им концентриране основно в област София град. Това се дължи, от една страна на факта, че поради местонахождението на органите на законодателната и изпълнителната власт в столицата, преобладаващата част от зетите представители на държавната власт се намират в тази област. От друга страна, поради най-големия брой зети лица в тази област, най-висок е и броят и процента на ръководните служители в стопанската администрация по региони, както и на ръководителите на малки предприятия по региони, които влизат в състава на тази категория. По отношение на динамиката в изменението на тази категория в областта, налице е явна тенденция за намаляване на техния брой, дължащо се основно на процеса на оптимизиране на състава на държавната администрация.

Анализът по райони показва няколко важни характеристики:

- Най-голям е броят на зетите лица в тази категория, съсредоточени в Югозападния регион, основно в София, което е резултат от концентрацията на преобладаваща част от осигурените лица в този регион;
- Повече са зетите от тази категория в районите от Южна България в сравнение с тези от северната част на страната;
- За всички райони се наблюдава намаление на броя на зетите лица през 2009г. спрямо 2008г. като съществено е то в районите с най-много работещи – Югозападния и Югоизточния;
- Налице е тенденция за намаляване на процента на зетите от тази категория във всички райони, като по-ясно е изразен процеса в Северния централен и Югозападния район;

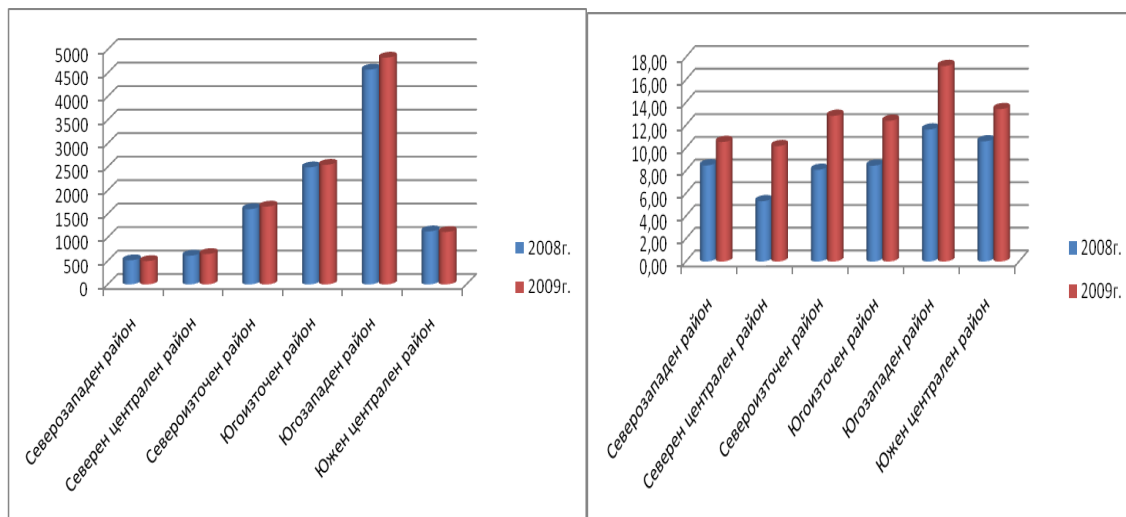
Подреждането на областите на база брой зети в категорията „Ръководни служители” съответства на тяхното ранжиране според броя зети лица. Изключение, без за това да има обективна причина, е област Русе, която през 2008г. се подрежда на 3 място, но вследствие сериозния спад през 2009г., намира своето място в подреждането на областите съответно на зетите в нея лица. Изпреварваща спрямо подреждането им по брой

Фигура 148 Категория 1.2. Ръководни служители в стопанската администрация по регионите на страната
 абсолютен брой

Източник: НОИ

Фигура 149 Категория 1.3. Ръководители на малки предприятия по регионите на страната
 абсолютен брой

Източник: НОИ

Подреждането на отделните подгрупи по статистически райони на база относителен дял на заетите в тях, както и изменението на показателите през 2009г. спрямо 2008г., се отличава с определена специфика. Интересна е тенденцията за съществено нарастване на относителният дял на Представители на държавната власт и на Ръководители на малки предприятия във всички райони, както и на Ръководни служители в стопанската администрация в три района през 2009г. на фона на общия спад на заетостта в повечето категории работещи.

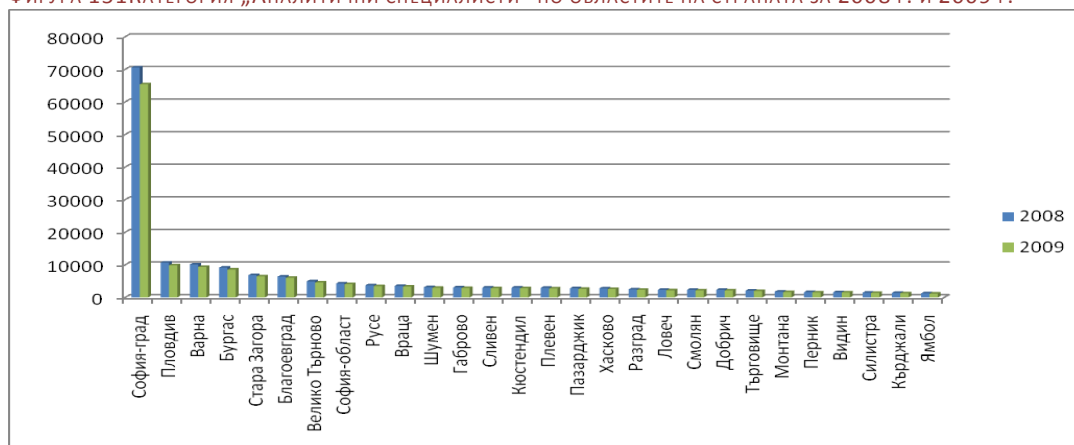
По отношение на разпределението на районите на база относителен дял на заетите в различните подгрупи са налице различни тенденции. Докато в подгрупите „Аналитични специалисти в областта на точните науки“ и „Други аналитични специалисти“, приоритетна е позицията на Югозападния район, а останалите са с близки равнища, в подгрупите „Аналитични специалисти в областта на естествените науки и здравеопазването“ и „Преподаватели“, този район и с най-ниски показатели, а челната позиция се пада съответно на Северозападен и Северен централен район. За всички подгрупи в рамките на категорията „Аналитични специалисти“ е налице тенденция за запазване на относителния дял на заетите в тях лица през 2009г. спрямо 2008г. и дори за известно нарастване в някои от областите.

Разпределението на работещите от категория „Аналитични специалисти“ по области повтаря тенденцията за тяхното концентриране основно в област София-град и съсредоточаването им в няколко области с по-голям общ брой заети лица. Подреждането на първите 7 области по брой на заетите в тази категория съответства на позицията им в ранжирането по брой осигурени лица.

По отношение на динамиката в изменението на тази категория, намалението на броя на заетите в областите, където се наблюдава тази тенденция е ограничено и в много по-ниска степен, отколкото спадът при другите категории. Това се отнася особено за София град, където работещите в категория „Аналитични специалисти“ през 2009г. намаляват незначително спрямо 2008г.

Сравнението между подреждането на областите на база брой заети в категорията „Аналитични специалисти“ и ранжирането им според общ брой заети лица показва две групи области. В първата група - на областите, при които позицията по брой заети в категорията изпреварва мястото им в подреждането по общ брой на заетите лица попадат София област, Враца, Габрово, Шумен, Сливен, Кюстендил, Разград, Търговище, Видин. Към втората група – на областите с разминаване в посока на изоставане, са областите Плевен, Пазарджик, Хасково, Добрич, Перник, Кърджали и Ямбол.

ФИГУРА 151 КATEGория „Аналитични специалисти“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г.

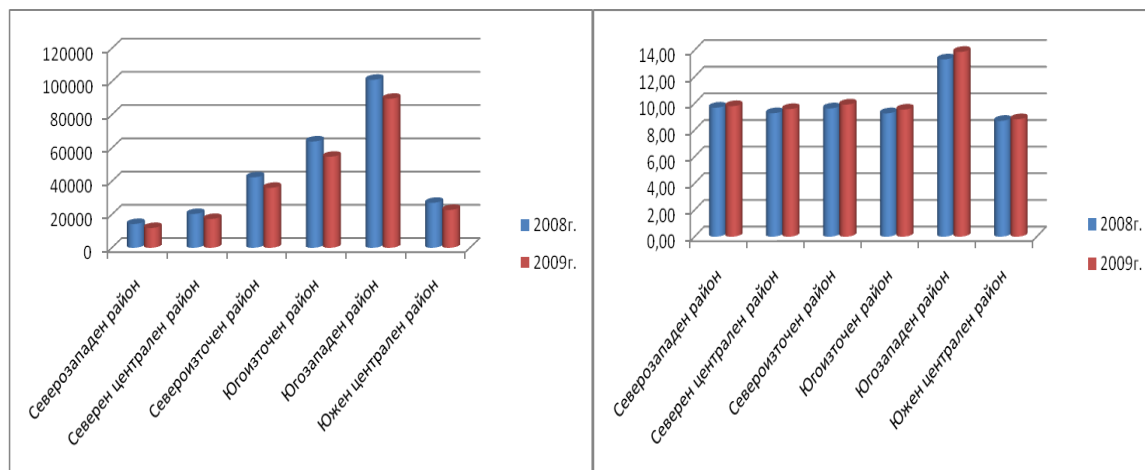
Източник: НОИ

7.2.1.3. Регионална структура на категория „Приложни специалисти”

Разпределението на заетите лица в категорията „Приложни специалисти” по статистически райони се отличава със следните характеристики:

- И разпределението на броя на заетите в тази категория по райони е аналогично на разпределението при предишните две категории, като то е свързано с общия брой на заетите лица в съответните региони. Най-голям е броят на заетите лица в категорията „Приложни специалисти” в Югозападния регион, повече са работещите в Югоизточния и Североизточния райони и следващи са позициите на Южен централен, Северен централен и Северозападен район;
- Изменението в броя на заетите лица от тази категория през 2009г. в сравнение с 2008г. във всички райони е на слабо намаление;
- Разпределението на районите на база относителен дял на работещите от тази категория се различава от подреждането им на база брой заети. Най-висок е процентът на заетите, подобно и на стойността на показателя брой заети в Югозападния район, но подреждането на останалите райони е различно - в четири от районите – Югоизточен, Североизточен, Северен централен и Северозападен, равнищата са почти еднакви, като последен с малка разлика е Южен централен район;
- Налице е тенденция за запазване или слабо нарастване на процента на заетите от тази категория във всички райони през 2009г. спрямо 2008г.

ФИГУРА 152 КАТЕГОРИЯ 3. ПРИЛОЖНИ СПЕЦИАЛИСТИ ПО РЕГИОНИТЕ НА СТРАНАТА. ИЗТОЧНИК: НОИ
абсолютен брой

Отделните подгрупи в състава на категорията „Приложни специалисти” се отличават с различна териториална структура според броя и относителния дял на заетите в тях лица. При две от подгрупите – „Приложни специалисти в областта на техниката” и „Други приложни специалисти” териториалната структура на база брой заети лица е еднаква и тя е аналогична на разпределението на категорията като цяло. Подобно слабо намаление се наблюдава и в изменението на броя на заетите лица през 2009г. спрямо 2008г. От своя страна другите две подгрупи – „Приложни специалисти в областта на селското, горското стопанство и здравеопазването” и „Преподаватели с по-ниско от висше образование”

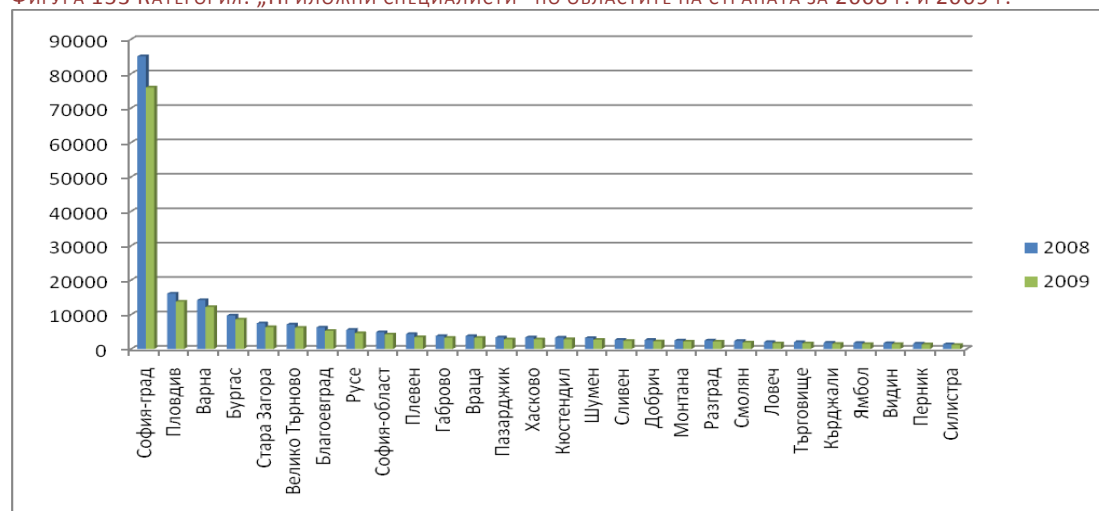
също имат почти еднаква териториална структура, отличаваща се с водеща позиция на Югоизточен район, по-високо равнище в Югозападен и Североизточен район и близки стойности за Южен централен, Северен централен и Северозападен район. За всички подгрупи тенденцията в изменението на броя на заетите в тях лица е на намаление, като най-силно е изразена промяната в подгрупата „Приложни специалисти в областта на техниката”.

Разпределението на районите според относителен дял на заетите лица в отделните подгрупи на категорията „Приложни специалисти” с отличава със специфика по отношение на всяка една от тях, като почти аналогична е структурата при две от тях – „Приложни специалисти в областта на селското, горското стопанство и здравеопазването” и „Преподаватели с по-ниско от висше образование”. Тенденциите в изменението на относителния дял на заетите по отделни подгрупи не са еднопосочни – докато при „Приложни специалисти в областта на техниката” е на намаление, при „Други приложни специалисти” – на запазване на равнището, то при „Приложни специалисти в областта на селското, горското стопанство и здравеопазването” и „Преподаватели с по-ниско от висше образование” промяната е в положителна посока.

Разпределението на заетите лица от категория „Приложни специалисти” по области на страната се характеризира с ясно изразено съсредоточаване на преобладаващият им брой в област София град и сравнително по-високо равнище в областите с по-голям брой заети лица – Пловдив, Варна, Бургас, Стара Загора, Велико Търново, Благоевград. Подреждането на първите 5 области по брой на заетите в тази категория съответства на позицията им в ранжирането по брой осигурени лица.

Сравняването на позициите на областите по брой работещи в категорията „Приложни специалисти” и в ранжирането по общ брой заети лица показва, че за областите София град, Враца, Габрово, Монтана, Видин мястото в подреждането им по първия критерий изпреварва позицията им във второто. По-съществено разминаване в другата посока – на изоставане е налице в Пазарджик, Хасково, Шумен, Кърджали, Перник Добрич, Ловеч и Ямбол.

Фигура 153 Категория. „Приложни специалисти” по областите на страната за 2008 г. и 2009 г.

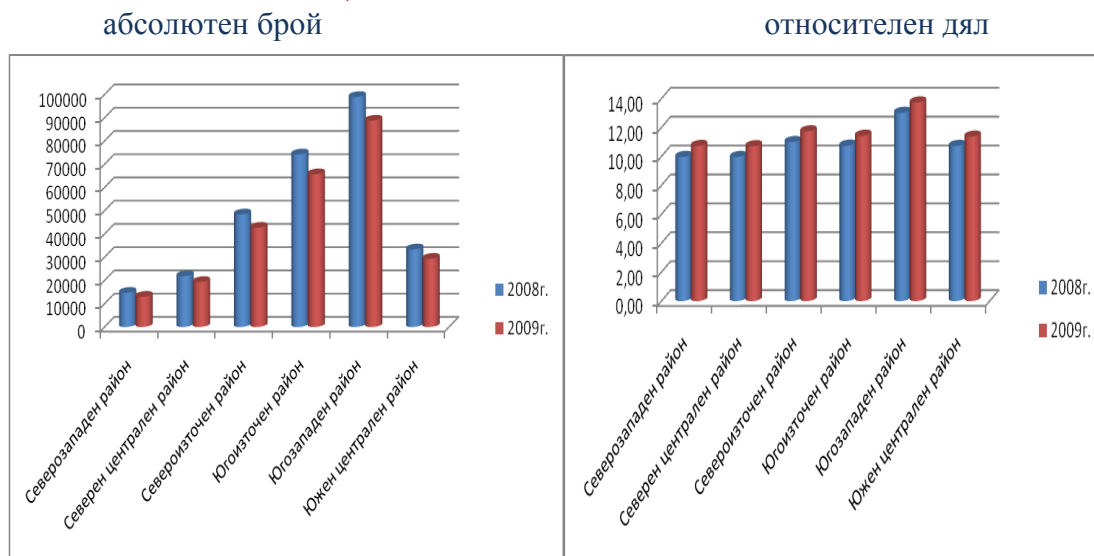
Източник: НОИ

7.2.1.4. Регионална структура на категория „Помощен персонал”

Разпределението на заетите лица в категорията „Помощен персонал” по статистически райони се отличава със следните характеристики:

- Териториалната структура на броя на заетите в тази категория по райони е аналогична на разпределението на заетите лица при предишните категории и тя е свързана с общия брой на заетите лица в съответните региони. Най-голям е броят на заетите лица в категорията в Югозападния регион, повече са работещите в Югоизточния и Североизточния райони и следващи са позициите на Южен централен, Северен централен и Северозападен район;
- Изменението в броя на заетите лица от тази категория през 2009г. в сравнение с 2008г. във всички райони е на слабо намаление, като по-голямо е то в Югозападния и Югоизточни райони и по-малко – в Северозападния;
- Разпределението на районите на база относителен дял на работещите от тази категория се отличава с водеща позиция на Югозападния район и малка разлика с равнището на показателя за останалите райони, които са близки като стойности;
- Налице е тенденция за слабо нарастване на процента на заетите от тази категория във всички райони през 2009г. спрямо 2008г.

ФИГУРА 154 КАТЕГОРИЯ 4. ПОМОЩЕН ПЕРСОНАЛ ПО РЕГИОНИТЕ НА СТРАНАТА. ИЗТОЧНИК: НОИ

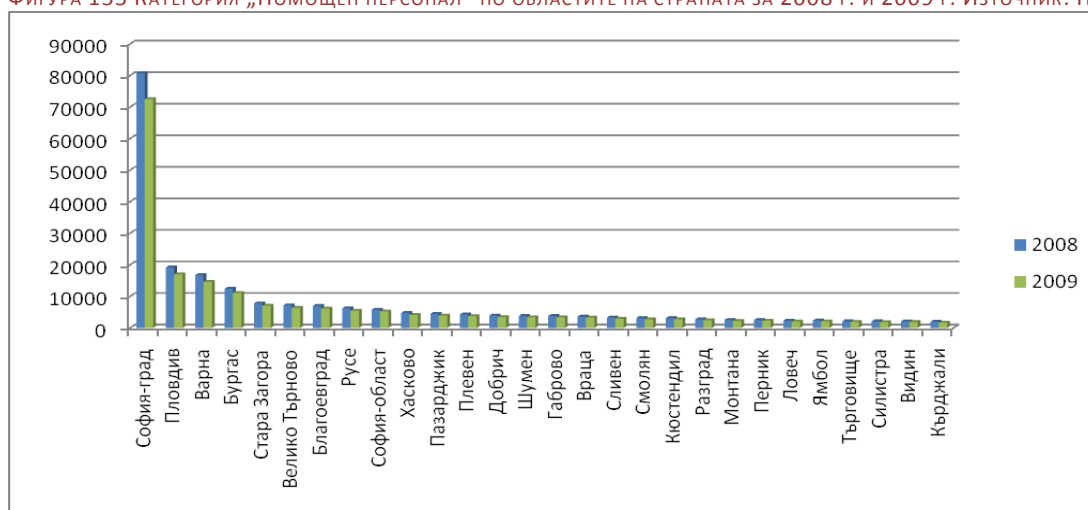

Отделните подгрупи в състава на категорията „Помощен персонал” се отличават с териториална структура, аналогична на разпределението на районите според броя на заетите лица в категорията - приоритетна позиция на Югозападния район, по-високи равнища в Югоизточния и Североизточния район и следващи позиции на Южен централен, Северен централен и Северозападен. И за двете подгрупи – „Помощен персонал в канцеларии” и „Помощен персонал, работещ с клиенти”, изменението на броя на заетите лица през 2009г. спрямо 2008г. се характеризира с намаление. И докато при първата подгрупа най-висок е относителния дял на заетите в нея в Северен централен район и най-нисък – в Югозападния, във втората подгрупа ситуацията е противоположна.

Разпределението на заетите лица от категория „Помощен персонал” по области на страната се характеризира с ясно изразено съсредоточаване на преобладаващия им брой в област София град и сравнително по-високо равнище в областите с по-голям брой заети лица – Пловдив, Варна, Бургас, Стара Загора, Велико Търново, Благоевград. Подреждането на първите 5 области по брой на заетите в тази категория съответства на позицията им в ранжирането по брой осигурени лица.

Сравняването на позициите на областите по брой работещи в категорията „Приложни специалисти” и в ранжирането по общ брой заети лица показва, че за областите София област, Хасково, Габрово, Кюстендил, Разград и Монтана, мястото в подреждането им по първия критерий изпреварва позицията им във второто. По-съществено разминаване в другата посока – на изоставане е налице в Пазарджик, Плевен, Ловеч и особено в Кърджали.

ФИГУРА 155 КАТЕГОРИЯ „ПОМОЩЕН ПЕРСОНАЛ” ПО ОБЛАСТИТЕ НА СТРАНАТА ЗА 2008 Г. И 2009 Г. ИЗТОЧНИК: НОИ

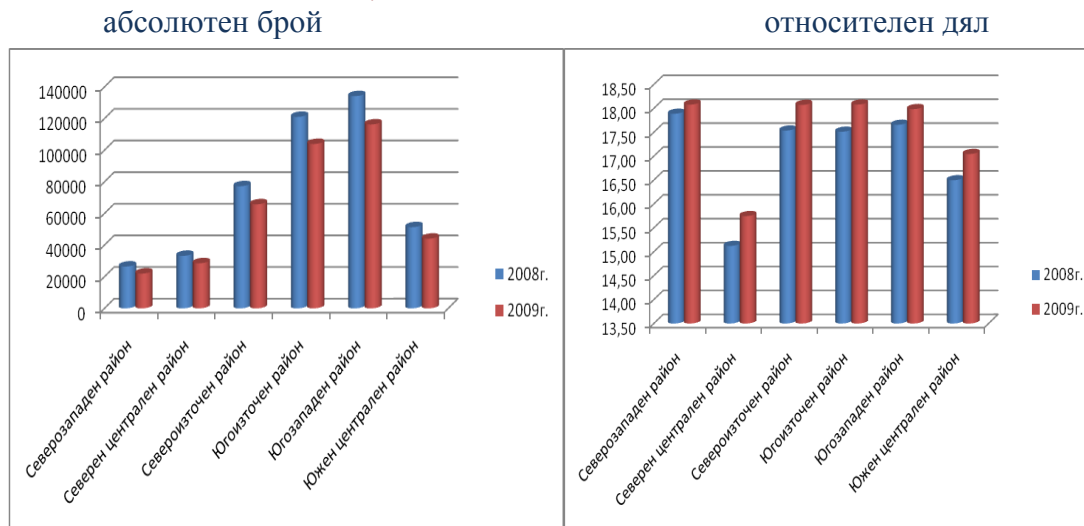

7.2.1.5. Регионална структура на категория „Персонал, зает с услуги за населението и охрана”

Разпределението на заетите лица в категорията „Персонал, зает с услуги за населението и охрана” по статистически райони се отличава със следните характеристики:

- Териториалната структура на броя на заетите в тази категория по райони до голяма степен е аналогична на разпределението на заетите лица при предишните категории. Най-голям е броят на заетите лица в категорията в Югозападния и Югоизточния район, повече са работещите и в Североизточния район, като следват позициите на Южен централен, Северен централен и Северозападен район;
- Изменението в броя на заетите лица от тази категория през 2009г. в сравнение с 2008г. във всички райони е на намаление;
- Разпределението на районите на база относителен дял на работещите от тази категория се отличава с водещи позиции на районите Северозападен, Югозападен, Североизточен и Югоизточен, по-ниско равнище в Южен централен район и съществено по-ниска стойност на показателя за Северния централен район;
- Налице е тенденция за слабо нарастване на процента на заетите от тази категория във всички райони през 2009г. спрямо 2008г., като по-силно е изразена тя в Северния централен и Южния централен район.

Фигура 156 КАТЕГОРИЯ 5. ПЕРСОНАЛ, ЗАЕТ С УСЛУГИ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО И ОХРАНА ПО РЕГИОНИТЕ НА СТРАНАТА

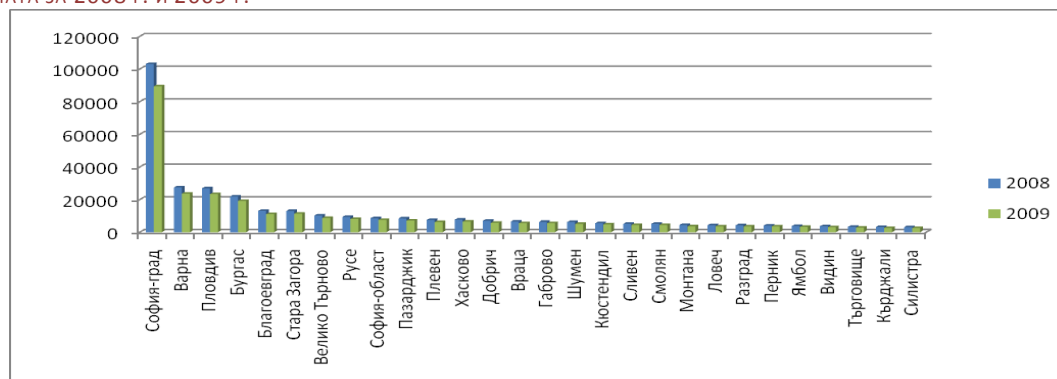
Източник: НОИ

Разпределението на заетите лица в подгрупите на категорията „Персонал, зает с услуги за населението” по райони на страната показва аналогична структура, която повтаря териториалната структура на категорията. Еднакви са и тенденциите в изменението на броя на заетите в тях лица през 2009г. спрямо 2008г. – на намаление. По отношение на относителния дял на заетите лица в отделните подгрупи, в подреждането на районите има определени различия и като позиции и като поредност.

Разпределението на заетите лица от категория „Персонал, зает с услуги за населението и охрана” по области на страната се характеризира с ясно изразена териториална концентрация на преобладаващия им брой в област София град, както и изпреварваща позиция на областите Варна и Благоевград спрямо областите съответно Пловдив и Стара Загора сред областите с по-голям брой заети. Подреждането на останалите съответства на позицията им в ранжирането по брой осигурени лица.

Сравняването на позициите на областите по брой работещи в категорията „Персонал, зает с услуги за населението и охрана” и в ранжирането по общ брой заети лица показва, че за областите София област, Габрово, Кюстендил, Разград, Монтана и Видин мястото в подреждането им по първия критерий изпреварва позицията им във второто. Изоставане в позициите по брой работещи в тази категория спрямо мястото им по общ брой заети лица има за областите Пазарджик, Плевен, Шумен, Сливен, Перник, Търговище и особено в Кърджали.

Фигура 157 Категория „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия” по областите на страната за 2008 г. и 2009 г.

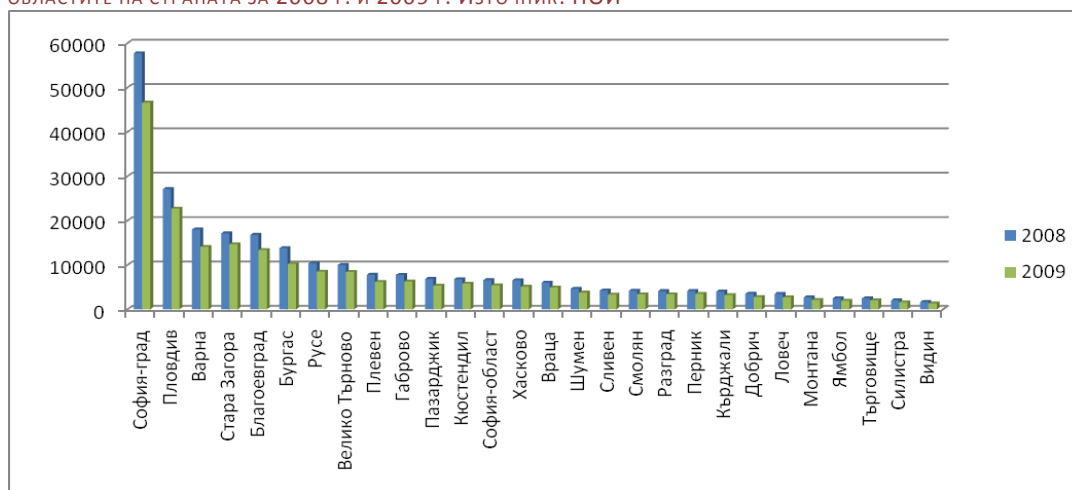

Източник: НОИ

Разпределението на заетите лица в три от подгрупите на категорията „Квалифицирани производствени работници” по райони на страната има аналогична структура - това са „Квалифицирани производствени работници в добива и строителството”, „Квалифицирани производствени работници по прецизна обработка на материали” и „Други квалифицирани работници. Тя е различна от териториалната структура на категорията и се отличава с най-висок брой заети лица в Югозападния район, повече заети в Югоизточния и Североизточния и следващи позиции на останалите в съответствие с подреждането им по общ брой заети лица. Еднакви са тенденциите в изменението на броя на заетите в тях лица през 2009г. спрямо 2008г. – на намаление. По отношение на относителния дял на заетите лица в отделните подгрупи, в подреждането на районите има определени различия и като позиции и като поредност.

Разпределението на заетите лица от категория „Квалифицирани производствени работници” по области на страната се характеризира с концентрация на преобладаващия им брой в област София-град, както и изпреварваща позиция на Стара Загора и Благоевград спрямо Бургас и на Русе пред Велико Търново сред областите с по-голям брой заети. Подреждането на останалите съответства на позицията им в ранжирането по брой осигурени лица. Сравняването на позициите на областите по брой работещи в категорията „Квалифицирани производствени работници” и в ранжирането по общ брой заети лица показва, че за областите Плевен, Габрово, Кюстендил, Разград и Перник, мястото в подреждането им по първия критерий изпреварва позицията им във второто. Изоставане в позициите по брой работещи в тази категория спрямо мястото им по общ брой заети лица има за областите Пазарджик, София област, Хасково, Шумен, Кърджали, Добрич, Ловеч, Ямбол и Търговище.

Фигура 161 ГРАФИКА 7: РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО НКПД 7. „КВАЛИФИЦИРАНИ ПРОИЗВОДСТВЕНИ РАБОТНИЦИ” ПО ОБЛАСТИТЕ НА СТРАНАТА ЗА 2008 Г. И 2009 Г. ИЗТОЧНИК: НОИ

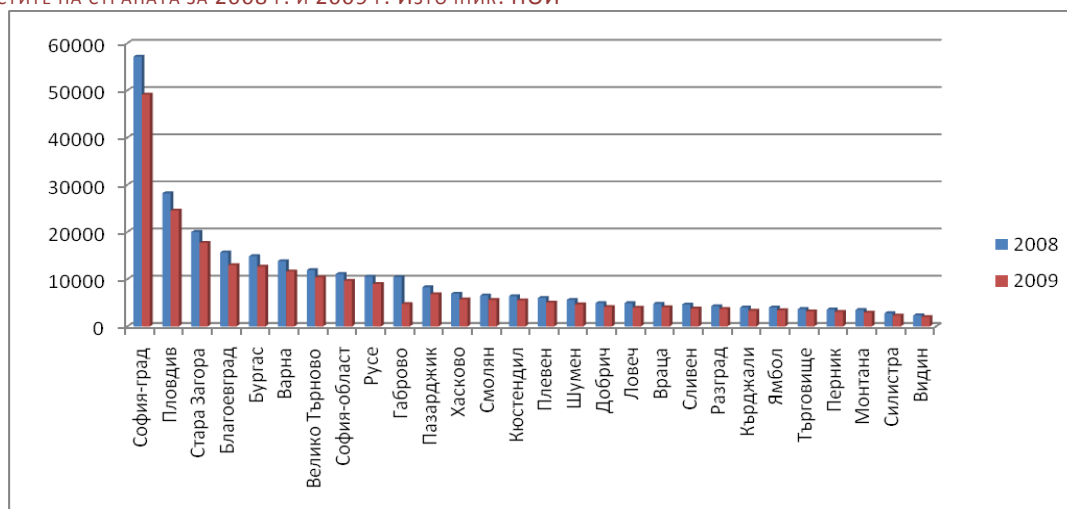
7.2.1.8. Регионална структура на категория „Оператори на машини, съоръжения, транспортни средства”

Разпределението на заетите лица в категорията „Оператори на машини, съоръжения, транспортни средства” по статистически райони се отличава със следните характеристики:

съществени промени - изпреварваща позиция на Стара Загора и Благоевград спрямо Бургас, както и на трите района спрямо сериозното изоставане на област Варна.

Сравняването на позициите на областите по брой работещи в категорията „Персонал, зает с услуги за населението и охрана” и в ранжирането по общ брой заети лица показва, че за областите София област, Габрово, Смолян, Кюстендил, Ловеч, и Разград мястото в подреждането им по първия критерии изпреварва позицията им във второто. Изоставане в позициите по брой работещи в тази категория спрямо мястото им по общ брой заети лица има за областите Пазарджик, Плевен, Шумен, Добрич, Враца, Сливен, Кърджали и Перник.

ФИГУРА 163 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО НКПД 8. „ОПЕРАТОРИ НА МАШИНИ, СЪОРЪЖЕНИЯ И ТРАНСПОРТНИ СРЕДСТВА” ПО ОБЛАСТЕ НА СТРАНАТА ЗА 2008 Г. И 2009 Г. ИЗТОЧНИК: НОИ

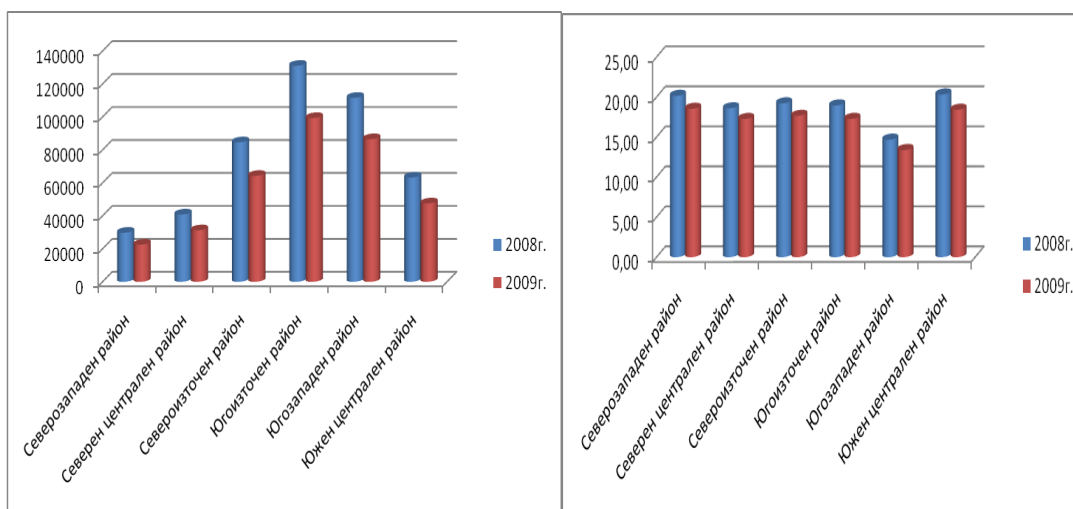

7.2.1.9. Регионална структура на категория „Нискоквалифицирани работници”

Разпределението на заетите лица в категорията „Нискоквалифицирани работници” по статистически райони се отличава със следните характеристики:

- Териториалната структура на броя на заетите в тази категория, подобно на тази при „Оператори на машини, съоръжения и транспортни средства”, се различава от разпределението на заетите лица при предишните категории. Най-голям е броят на заетите лица в категорията в Югоизточния район, докато Югозападния район за разлика от подреждането при останалите категории е на втора позиция. Останалите райони запазват мястото, което заемат при ранжирането на статистическите райони по брой заети лица в останалите категории;
- Изменението в броя на заетите лица от тази категория през 2009г. в сравнение с 2008г. във всички райони е на намаление;
- Разпределението на районите на база относителен дял на работещите от тази категория се отличава с относително сходни равнища с изключение на Югозападен район, където процента е сравнително по-нисък;
- Налице е тенденция за намаление на процента на заетите от тази категория във всички райони през 2009г. спрямо 2008г.

Фигура 164 категория 9. Нискоквалифицирани работници по регионите на страната. Източник: НОИ
 абсолютен брой

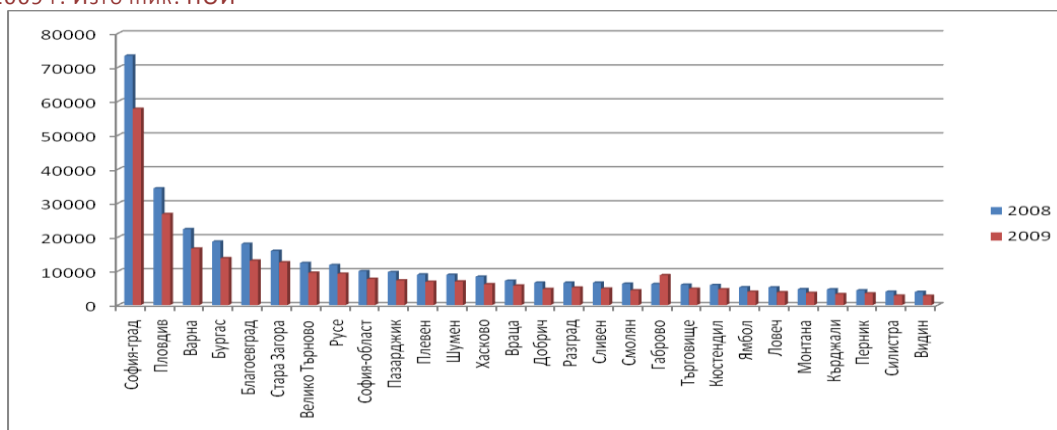

Разпределението на заетите лица в подгрупите на категорията „Нискоквалифицирани работници” по райони на страната показва аналогична структура, която повтаря териториалната структура на категорията като цяло – най-високо равнище за Югоизточния район, по-голям брой заети в Югозападния и Североизточния район и сравнително пониски показатели за останалите. Еднакви са и тенденциите в изменението на броя на заетите в тях лица през 2009г. спрямо 2008г. – на намаление. По отношение на относителния дял на заетите лица в отделните подгрупи, в подреждането на районите има определени различия и като позиции и като поредност.

Разпределението на заетите лица от категория „Нискоквалифицирани работници” по области на страната се характеризира с концентрация на преобладаващия им брой в област София град, както и изпреварваща позиция на Благоевград спрямо Стара Загора сред областите с по-голям брой заети. Подреждането на останалите съответства на позицията им в ранжирането по брой осигурени лица.

Сравняването на позициите на областите по брой работещи в категорията „Персонал, зает с услуги за населението и охрана” и в ранжирането по общ брой заети лица показва, че за областите София област, Габрово, Разград, Търговище, Кюстендил, Ямбол и Монтана мястото в подреждането им по първия критерий изпреварва позицията им във второто. Изоставане в позициите по брой работещи в тази категория спрямо мястото им по общ брой заети лица има за областите Пазарджик, Хасково, Сливен, Габрово, Перник.

Фигура 165 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО НКПД 9. „Нискоквалифицирани работници” по областите на страната за 2008 г. и 2009 г. Източник: НОИ

7.2.2. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ПРИОРИТЕТНИ РЕГИОНИ НА СТРАНАТА

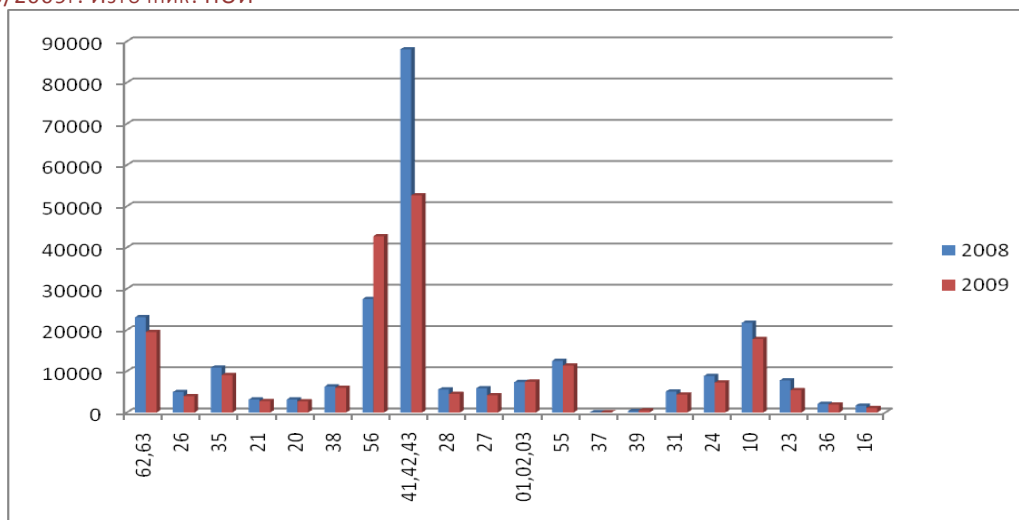
7.2.2.1. Професионално-квалификационна структура на заетите лица в област София град

Анализът на професионално-квалификационната структура на заетите лица в областите, определени като приоритетни е ориентиран към изследване на състоянието и тенденциите в изменението на отделните категории професии по дефинираните като ключови за проекта сектори и икономически дейности за периода 2008-2009г.

Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област София град показва силна концентрация в дейностите, свързани с отрасъл строителство, значителен брой на работещите в дейност „Ресторантьорство”, по-висока заетост в „Дейности в областта на информационните технологии”, в „Производство на хранителни продукти”, „Хотелиерство” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”.

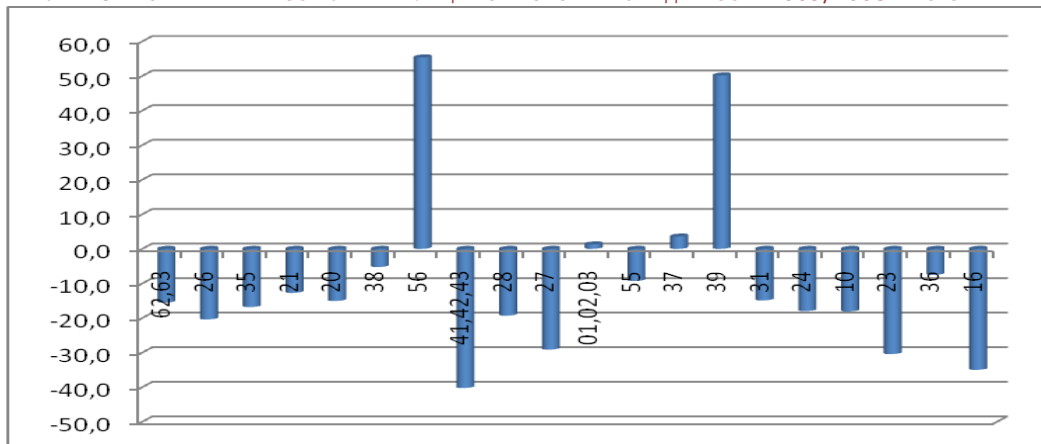
Това разпределение на заетите по икономически дейности в областта с най-голям брой работещи дава отражение и оказва влияние върху силно деформираната национална структура на заетостта поради приоритетното развитие на един отрасъл – строителството. В регионалната структура на заетите лица в област София – град според броя на работещите по икономически дейности попадат 2 от дейности, които са определени като приоритетни за проекта.

Фигура 166 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ (АБСОЛЮТЕН БРОЙ) ЗА 2008/2009г. Източник: НОИ

По отношение на тенденциите в изменението на заетите лица по икономически дейности за периода 2008-2009г. нарастване се наблюдава единствено в дейности „Ресторантьорство”, „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци”, „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води” и „Селско, горско и рибно стопанство”, в които образователното и квалификационно равнище на по-голяма част от работещите е ниско.

Фигура 167 ИЗМЕНЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ 2009/2008г. Източник: НОИ

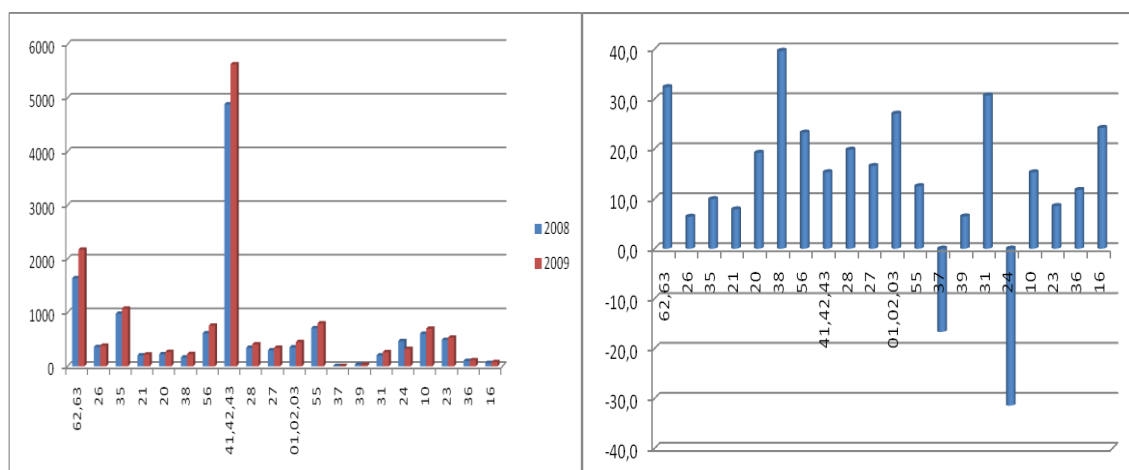

Анализът на състоянието на категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности показва най-голям брой заети в тези, в които са ангажирани и най-голям брой работещи – „Строителство”, „Ресторантьорство”, „Дейности в областта на информационните технологии”, „Производство на хранителни продукти”, „Хотелиерство” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”. По отношение на изменението на броя на заетите от тази категория по икономически дейности явна е тенденцията на нарастване в почти всички от тях с изключение на „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води” и „Производство на основни метали” (дължащо се основно на закриване на МК „Кремиковци”). Най-сериозно е нарастване на заетите от тази категория в дейности „Събиране и обезвреждане на отпадъци, рециклиране на материали”, „Дейности в областта на информационните технологии” и „Производство на мебели” и „Селско, горско и рибно стопанство.

Фигура 168 КАТЕГОРИЯ „ПРЕЗИДЕНТ, ЗАКОНОДАТЕЛИ, ВИСШИ СЛУЖИТЕЛИ И РЪКОВОДИТЕЛИ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ СОФИЯ-ГРАД. Източник: НОИ

(абсолютен брой)

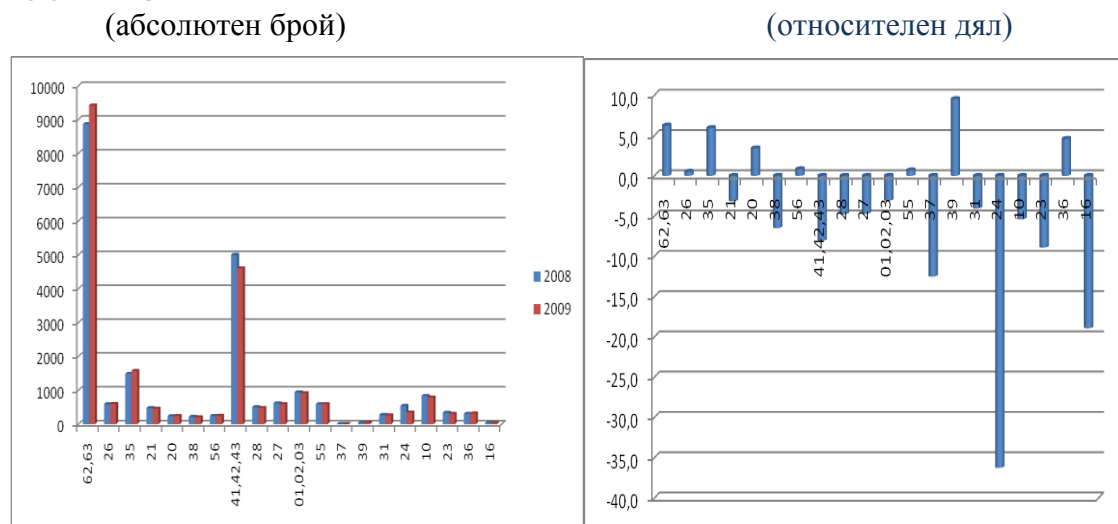
(относителен дял)

По отношение на категорията „Аналитични специалисти” се наблюдава силна концентрация на заети в „Дейности в областта на информационните технологии” и дейности в отрасъл „Строителство”. От останалите икономически дейности повече са заетите от тази категория в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, „Хотелиерство” и „Производство на хранителни

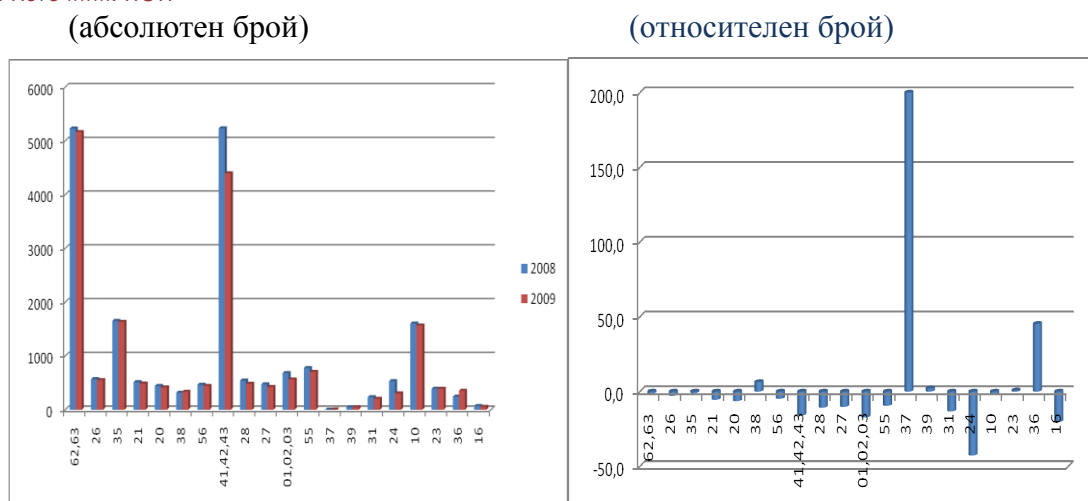
продукти”. Най-съществено е нарастването на броя на заетите от тази категория през 2009 спрямо 2008г в дейност „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци”, в „Дейности в областта на информационните технологии” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”. В обратната посока, най-сериозен е спада на заетите в тази категория в дейности „Производство на основни метали”, „Производство на изделия от дървен материал” и „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води”.

Фигура 169 Категория „Аналитични специалисти” по икономически дейности в област София-град. Източник: НОИ

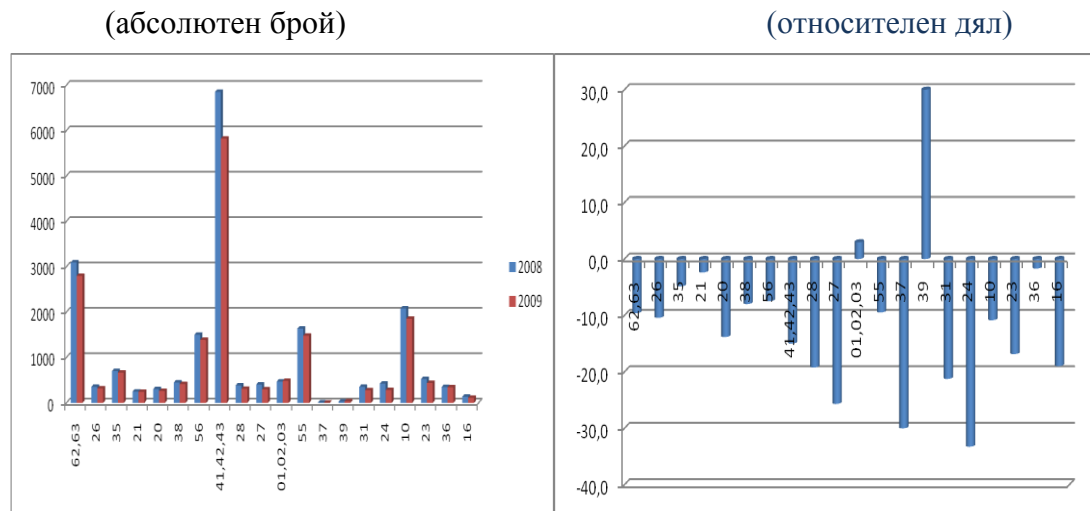
Аналогично на категорията „Аналитични специалисти” е разпределението по икономически дейности на броя на заетите в категория „Техници и други приложни специалисти”. Като тенденция на изменение, много съществено е увеличението на заетите в дейност „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води” и по-ограничено – в дейност „Събиране, пречистване и доставяне на води”.

Фигура 170 Категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област София град. Източник: НОИ

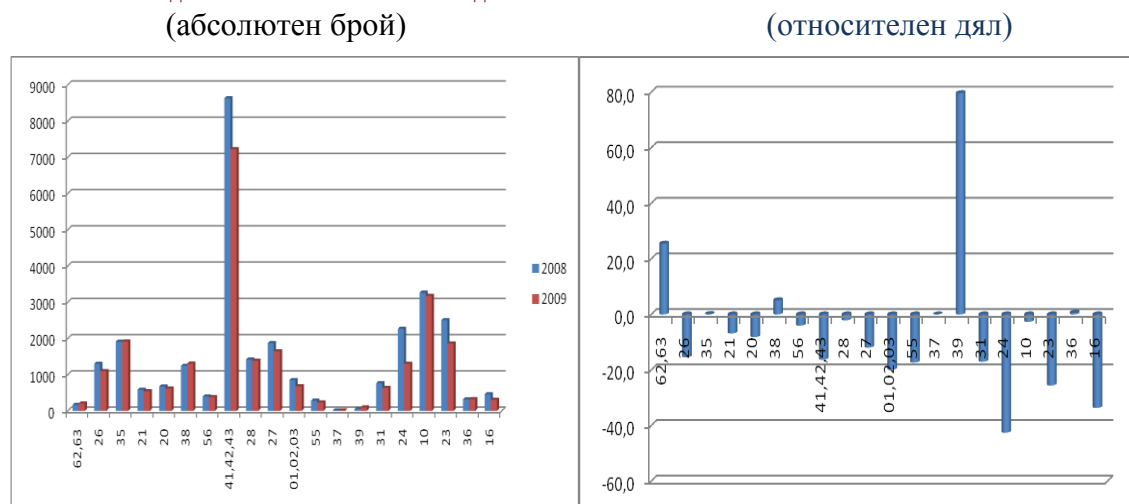
Аналогично на подреждането на икономическите дейности с най-голям брой заети е и разпределението на лицата от категорията „Административен персонал”. Единствените дейности, в които се наблюдава увеличаване на броя на заетите лица от тази категория през 2009 спрямо 2008г. са „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци” и „Селско, горско и рибно стопанство”.

Фигура 171 КATEGОРИЯ „Административен персонал” по икономически дейности в област София-град.
 Източник: НОИ

Най-много са заетите лица от категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” в икономическите дейности „Строителство”, „Производство на хранителни продукти”, „Производство на изделия от други неметални минерални суровини” и „Производство на основни метали”. През 2009г нараства броят на заетите от тази категория в дейности „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци” и „Дейности в областта на информационните технологии”, докато в другите икономически дейности тенденцията е на различна степен на намаление.

Фигура 172 КATEGОРИЯ „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” по икономически дейности в област София град. Източник: НОИ

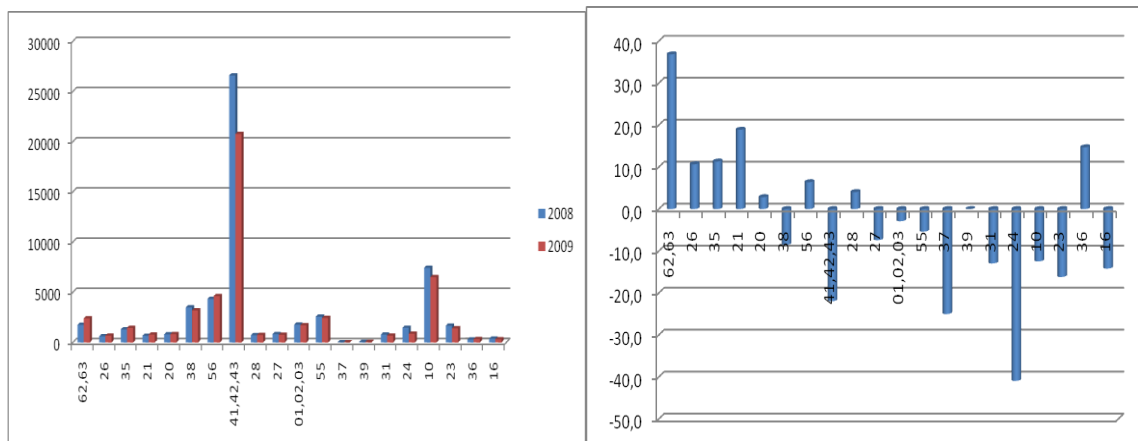

Категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” е най-застъпена като брой заети в дейностите от отрасъл „Строителство”, в „Производство на хранителни продукти”, „Ресторантьорство” и „Събиране и обезвреждане на отпадъци, рециклиране на материали”, а тенденциите в изменението на обхвата на категорията по дейности са разнопосочни при най-голямо нарастване в „Дейности в областта на информационните технологии” и най-сериозен спад в дейност „Производство на основни метали”.

Фигура 173 Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” по икономически дейности в област София град. Източник: НОИ

(абсолютен брой)

(относителен дял)

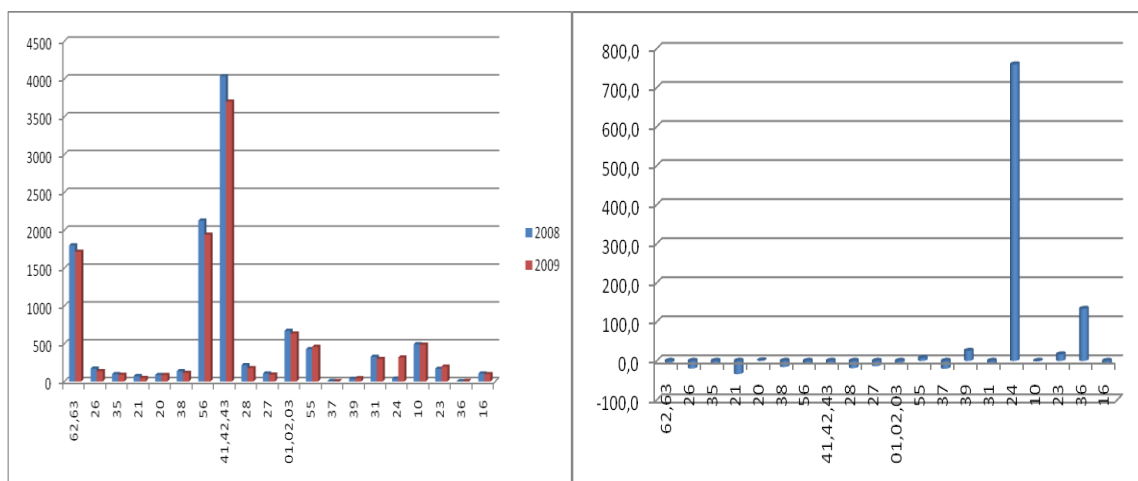

Най-много са заетите лица от категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” в дейности от отрасъл „Строителство”, в „Ресторантьорство”, в „Дейности в областта на информационните технологии”, а най-голямо е нарастването на броя на заетите през 2009г. спрямо 2008г. в икономическа дейност „Производство на основни метали” и по-ограничено - в дейност „Събиране, пречистване и доставяне на води”.

Фигура 174 Категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по икономически дейности в област София град. Източник: НОИ

(абсолютен брой)

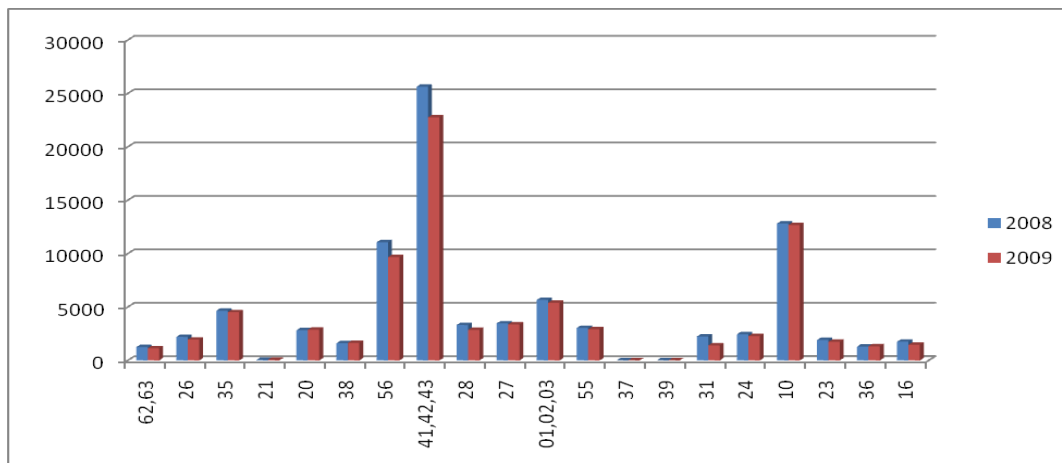
(относителен дял)

7.2.2.2. Професионално квалификационна структура на заетите лица в област Пловдив

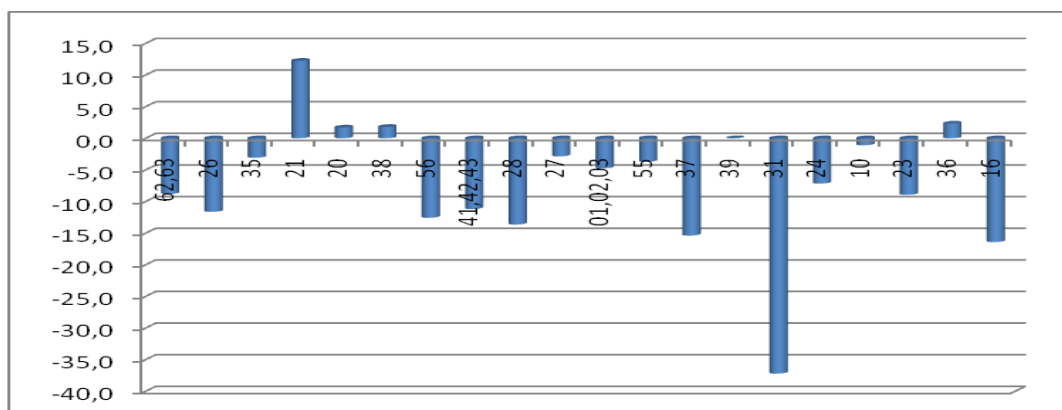
Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област Пловдив аналогично на предишната област показва значително концентриране на работещи в дейностите, свързани с отрасъл строителство, но по-съществен е броят на заетите в дейност „Производство на хранителни продукти” „Ресторантьорство”, в сектор „Селско, горско и рибно стопанство” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”. И за тази област е налице деформиране на структурата на заетостта поради приоритетното развитие на строителство. От дейностите, дефинирани като приоритетни за проекта, по-висока е степента на заетост в 2 от тях - в „Производство на хранителни продукти” и в „Ресторантьорство”.

Фигура 175 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ (АБСОЛЮТЕН БРОЙ) Източник: НОИ

По отношение на тенденциите в изменението на заетите лица по икономически дейности за периода 2008-2009г. нарастване се наблюдава единствено в дейности „Производство на лекарствени вещества и продукти“ и почти незначително – в „Събиране, пречистване и доставяне на води“, „Събиране и обезвреждане на отпадъци“ и „Производство на химични продукти“. Положителен е фактът, че броят на заетите лица се увеличава в дейности от производствения сектор, за разлика от област София-град, в които нарастват работещите основно в сферата на услугите и управлението. В същото време много голям е спадът на заетите лица в „Производство на мебели“, „Производство на дървен материал и изделия от дърво“, „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води“, „Производство на машини и оборудване с общо и специално предназначение“ и „Ресторантьорство“- т.е. в по-голямата си част дейности с производствен характер, което може да се определи като негативна тенденция по отношение качеството на регионалната структура на заетите лица.

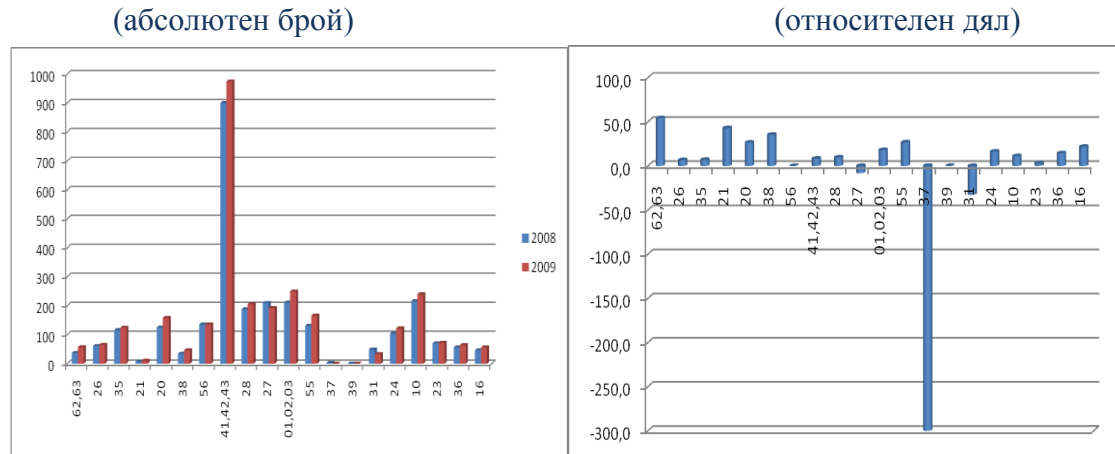
Фигура 176 ИЗМЕНЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ПЛОВДИВ 2009/2008г. Източник: НОИ

Анализът на състоянието на категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ по икономически дейности показва пряка връзка с тези от тях в които са заети най-голям брой лица – „Строителство“, „Производство на хранителни продукти“, дейности от „Селско, горско и рибно стопанство“, „Ресторантьорство“, като изключение са дейностите „Производство на машини и оборудване с общо и специално предназначение“ и „Производство на електрически съоръжения“, в които се наблюдава по-висока степен на заетост на тази категория. Изменението на заетите лица от тази категория по икономически дейности в област Пловдив се характеризира с нарастване в по-голяма част от тях, като по-съществено е в „Дейности в областта на информационните технологии“, „Производство на лекарствени вещества и продукти“, „Събиране и обезвреждане на отпадъци“ и в „Производство на химични продукти“ – налице е положителна посока

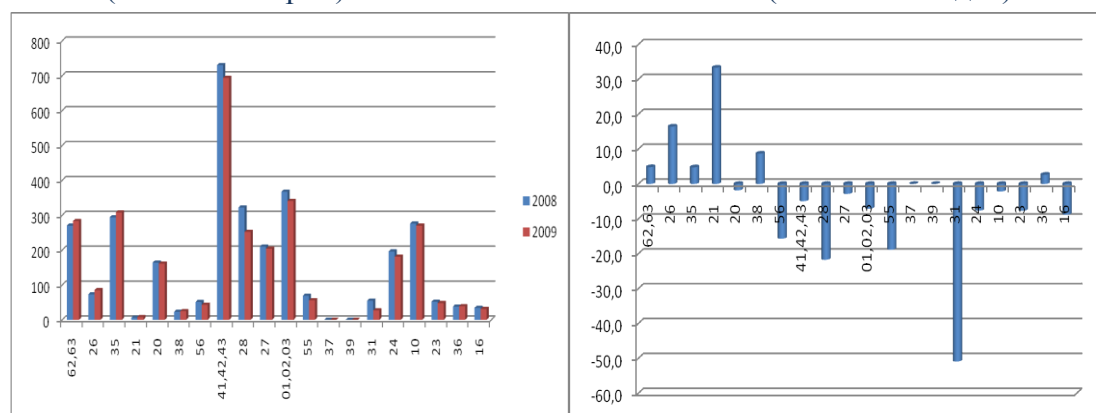
поради преобладаването на дейности с производствен характер и експортна ориентация. Много сериозен е спада на заетите от тази категория в „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води”, което може да бъде предизвикано от реструктуриране на тази дейност в района.

Фигура 177 Категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности в област Пловдив. Източник: НОИ

По отношение на категорията „Аналитични специалисти” по-голям е броят на заетите освен в дейностите от сектор „Строителство” и сектор „Селско, горско и рибно стопанство”, и в „Дейности в областта на информационните технологии”, в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, „Производство на хранителни продукти”, „Производство на машини и оборудване с общо и специално предназначение” и „Производство на основни метали” – т.е. в повече производствени дейности. Най-съществено е нарастването на броя на заетите от тази категория през 2009 спрямо 2008г в дейност „Производство на лекарствени вещества и продукти” и „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” и „Събиране и обезвреждане на отпадъци, рециклиране на материали”, което до известна степен е свързано с регионалната структура на икономиката на района и може да се оцени като позитивно, тъй като е в дейности от производствената сфера, които същевременно могат да се определят като приоритетни. Най-съществено намаляват заетите от тази категория в дейност „Производство на мебели”.

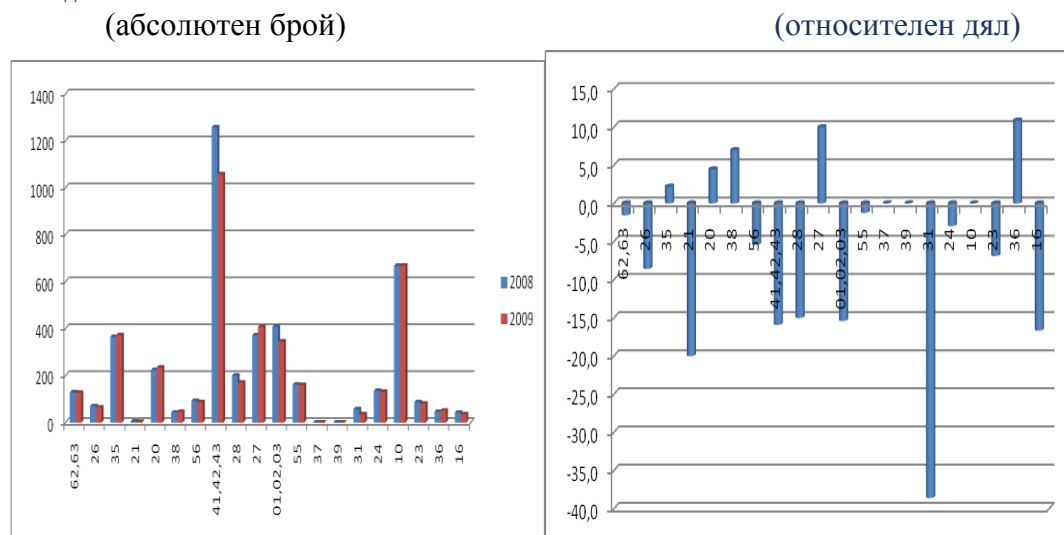
Фигура 178 Категория „Аналитични специалисти” по икономически дейности в област Пловдив. Източник: НОИ

Почти аналогично на категорията „Аналитични специалисти” е разпределението по икономически дейности на броя на заетите в категория „Техници и други приложни специалисти”. Най-голям е броят на заетите от тази категория в същите дейности, като разликата е при „Производство на хранителни продукти”, където броят на заетите е по-

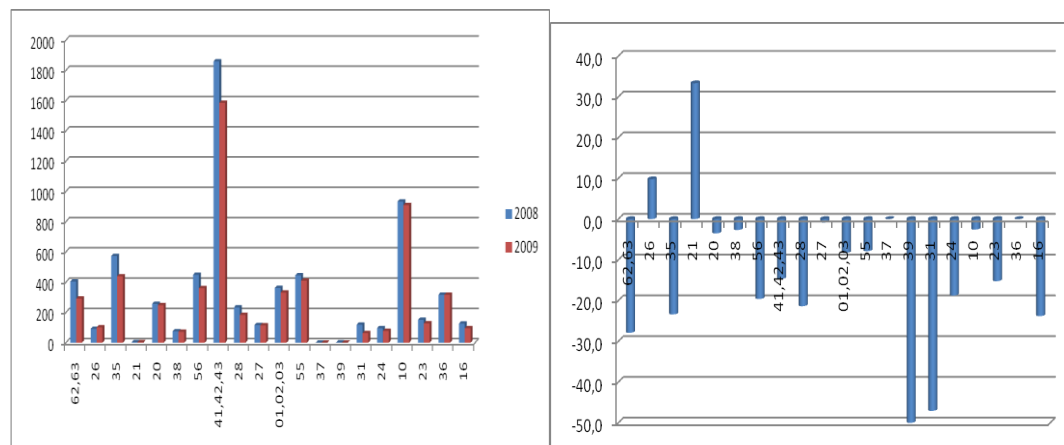
висок в сравнение с предишната категория и в „Дейности в областта на информационните технологии”, където работещите са относително по-малко. Като тенденция, изменението на броя на заетите през 2009 спрямо 2008г. е в две посоки – увеличение за дейности „Събиране, пречистване и доставяне на води” и „Производство на електрически съоръжения” и намаление – най-голямо в „Производство на мебели”, в дейностите от сектор „Строителство” и сектор „Селско стопанство”.

Фигура 179 Категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област Пловдив. Източник: NOI

Аналогично на разпределението на заетите лица от категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности е и тяхната структура за категорията „Административен персонал”. Единствените дейности, в които се наблюдава увеличаване на броя на заетите лица от тази категория през 2009 спрямо 2008г. са „Производство на лекарствени вещества и продукти” и „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти”, докато във всички останали намаляват, най-съществено във „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци” и „Производство на мебели”.

Фигура 180 Категория „Административен персонал” по икономически дейности в област Пловдив. (абсолютен брой) (относителен дял)

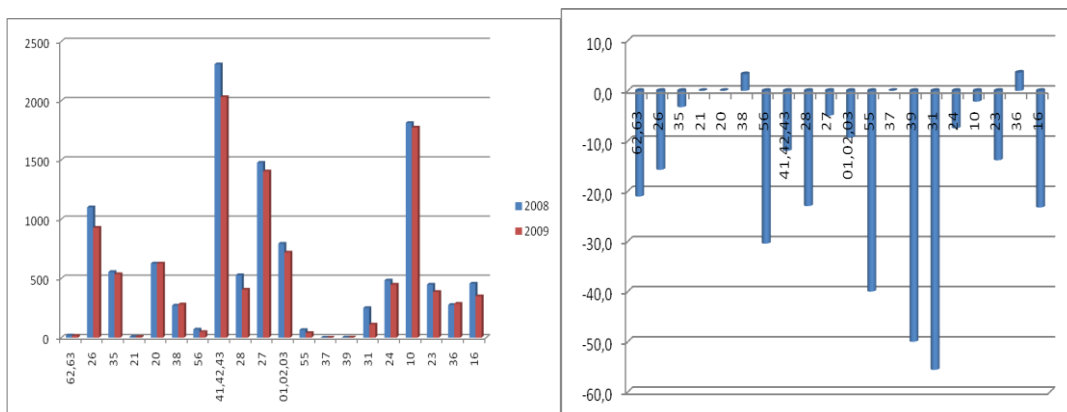

Най-много са заетите лица от категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” в икономическите дейности „Строителство”, „Производство на хранителни продукти”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” и „Производство на основни метали”. През 2009г нараства броят на заетите от тази категория в дейности „Събиране и обезвреждане на отпадъци” и „Събиране, пречистване и доставяне на води”, докато в другите икономически дейности тенденцията е на различна степен на намаление – най-високо в „Производство на мебели” и „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци”.

Фигура 181 КАТЕГОРИЯ „КВАЛИФИЦИРАНИ ПРОИЗВОДСТВЕНИ РАБОТНИЦИ И СРОДНИ НА ТЯХ ЗАНЯАТЧИИ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ПЛОВДИВ. ИЗТОЧНИК: НОИ

(абсолютен брой)

(относителен дял)

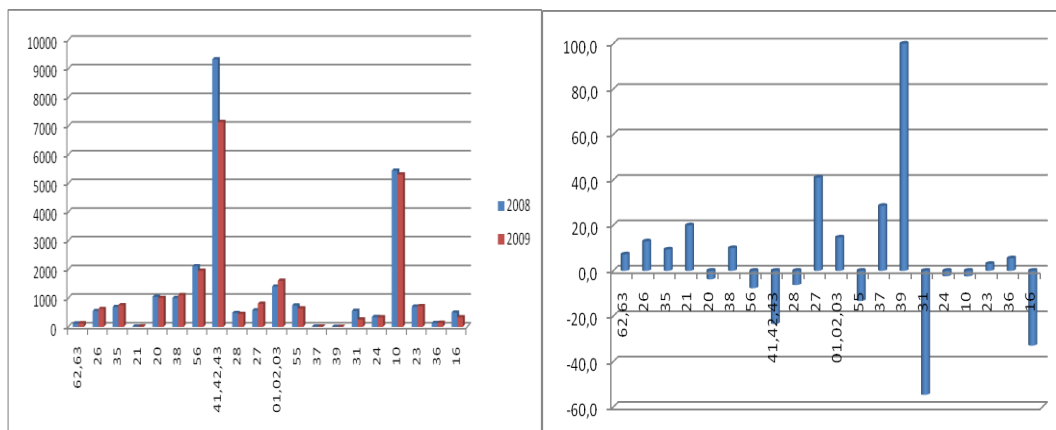

Категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” е най-застъпена като брой заети в дейностите от отрасъл „Строителство”, в „Производство на хранителни продукти”, „Ресторантьорство”, в сектор „Селско, горско и рибно стопанство”, а тенденциите в изменението на обхвата на категорията по дейности са разнопосочни при най-голямо нарастване във „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци” и „Производство на електрически съоръжения” и най-сериозен спад в дейност „Производство на мебели”.

Фигура 182 КАТЕГОРИЯ „ОПЕРАТОРИ НА МАШИНИ И СЪОРЪЖЕНИЯ И РАБОТНИЦИ ПО МОНТАЖА” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ПЛОВДИВ. ИЗТОЧНИК: НОИ

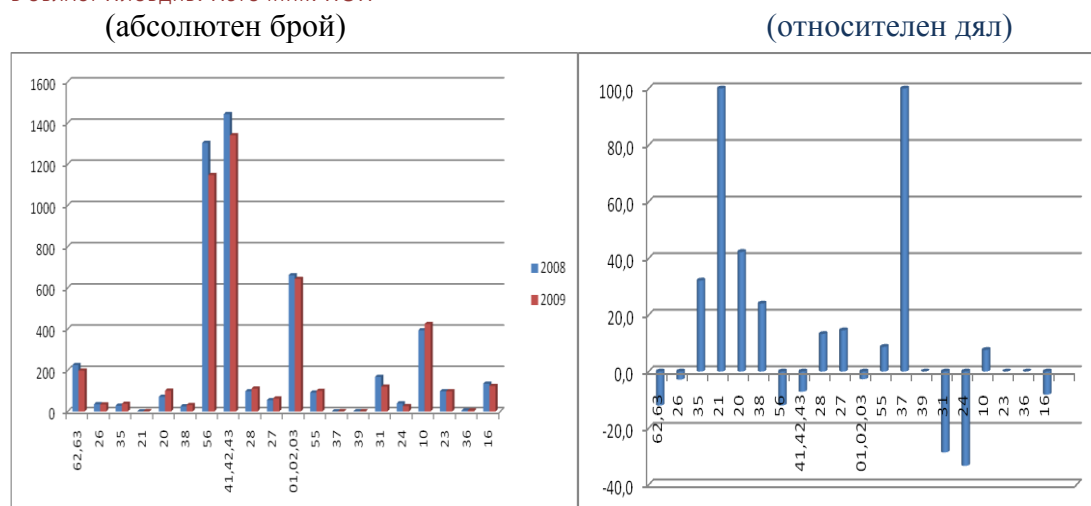
(абсолютен брой)

(относителен дял)

Най-много са заетите лица от категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” в дейности от отрасъл „Строителство”, в „Ресторантьорство”, в дейности от сектор „Селско, горско и рибно стопанство” и „Производство на хранителни продукти” „Дейности в областта на информационните технологии”, а най-голямо е нарастването на броя на заетите през 2009г. спрямо 2008г. в икономическите дейности „Производство на лекарствени вещества и продукти” и „Събиране, пречистване и доставяне на води”.

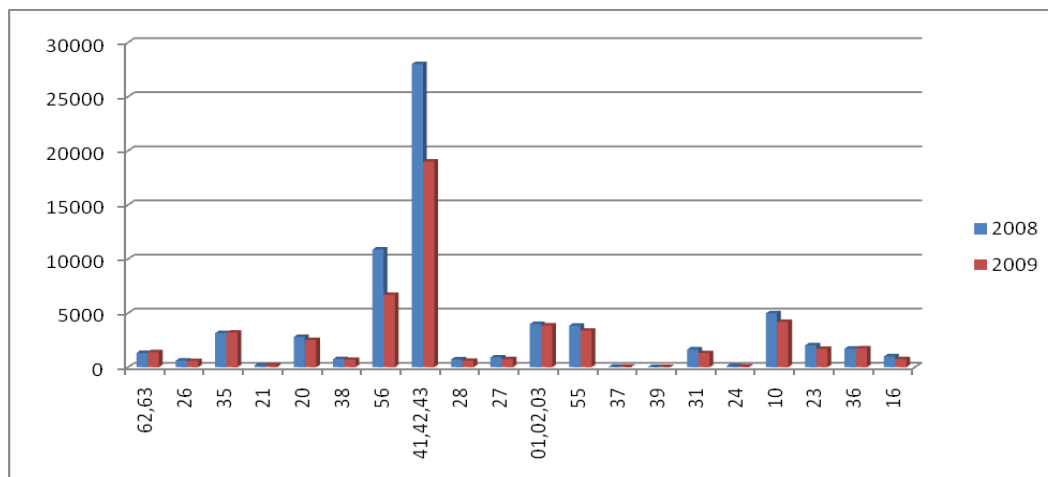
Фигура 183 КATEGОРИЯ „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛИЗИРАНА КВАЛИФИКАЦИЯ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ПЛОВДИВ. Източник: НОИ

7.2.2.3. Професионално квалификационна структура на заетите лица в област Варна

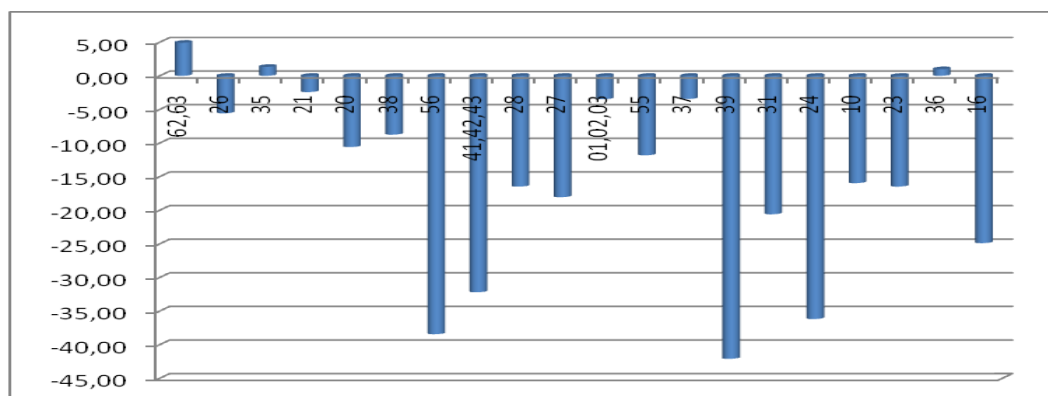
Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област Варна повтаря състоянието, характерно в предишните райони - значително концентриране на работещи в дейностите, свързани с отрасъл „Строителство” и по-съществен е броят на заетите в дейност „Ресторантьорство”, в „Производство на хранителни продукти”, в дейностите от сектор „Селско, горско и рибно стопанство”, „Производство на химични продукти”, „Хотелиерство” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”. Налице е същата деформирана регионална структура с приоритетното развитие на сектор строителство. Поради силното развитие на отрасъл „Туризм” в района, две от дейностите, дефинирани като приоритетни за проекта – „Ресторантьорство” и „Хотелиерство” са сред тези с по-голям брой на заетите лица. От останалите ключови дейности, в района с по-висока степента на заетост са „Производство на хранителни продукти” и „Дейности в областта на информационните технологии”.

Фигура 184 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ (АБСОЛЮТЕН БРОЙ) ЗА 2008/2009 Г. Източник: НОИ

Тенденциите в изменението на заетите лица по икономически дейности за периода 2008-2009г. за област Варна като цяло са негативни поради намаление на заетите лица в почти всички икономически дейности, като много сериозен е спадът в дейности „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци”, „Ресторантьорство”, „Производство на основни метали”, „Строителство”, „Производство на дървен материал и изделия от дърво” и „Производство на мебели”. Промяната в заетостта по икономически дейности може да се характеризира като още по-неблагоприятна поради това, че сред дейностите с най-сериозен спад попадат 2 от приоритетните. Изключение от тази посока на изменение са „Дейности в областта на информационните технологии”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” и „Събиране, пречистване и доставяне на води”, в които броят на заетите нараства през 2009 спрямо 2008 година.

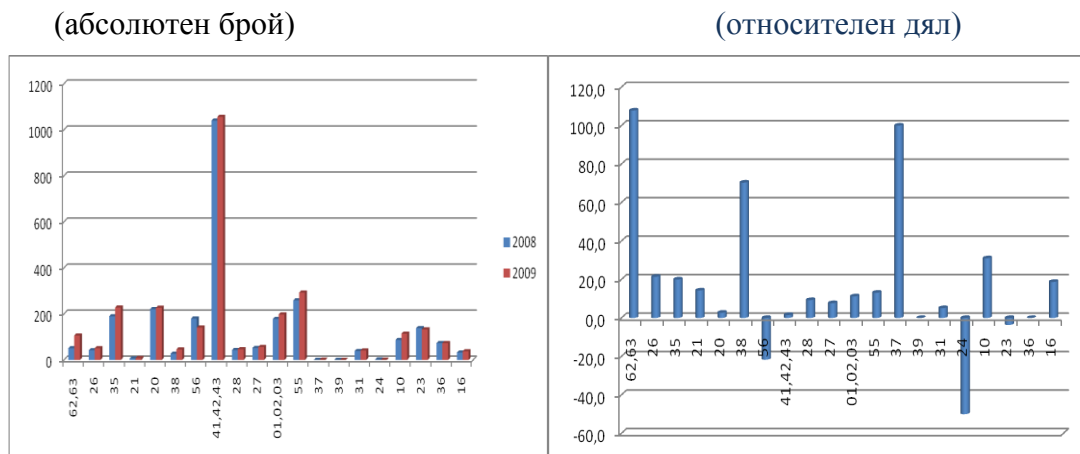
Фигура 185 Изменение на осигурените лица по икономически дейности в област Варна 2009/2008г.
 Източник: НОИ

Анализът на състоянието на категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности показва най-голям брой лица от тази категория в дейности, които са по-сериозно застъпени в района – „Строителство”, „Хотелиерство”, „Производство на химични продукти”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, дейности от „Селско, горско и рибно стопанство”, „Ресторантьорство”. Изменението на заетите лица от тази категория по икономически дейности в област се характеризира с нарастване в по-голяма част от тях, като по-съществено е в „Дейности в областта на информационните технологии”, „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадни води” и „Събиране и обезвреждане на

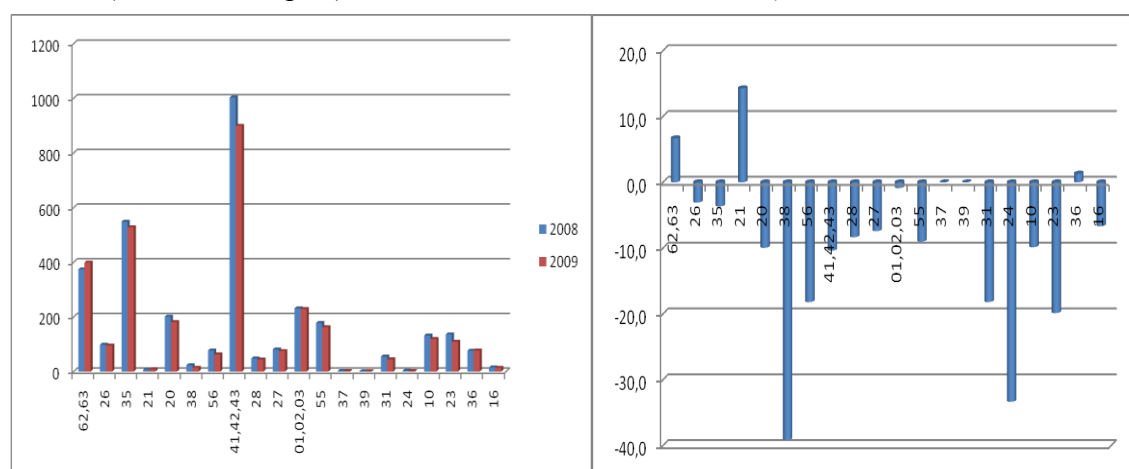
отпадъци” . Спад на заетите от тази категория в областта се наблюдава единствено в дейности „Ресторантьорство” и „Производство на основни метали” – и двете дейности, които попадат в групата на приоритетните за проекта.

ФИГУРА 186 КАТЕГОРИЯ „ПРЕЗИДЕНТ, ЗАКОНОДАТЕЛИ, ВИШНИ СЛУЖИТЕЛИ И РЪКОВОДИТЕЛИ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ВАРНА. ИЗТОЧНИК: НОИ

При категорията „Аналитични специалисти” по-голям е броят на заетите освен в дейностите от сектор „Строителство” и в дейностите „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” , „Дейности в областта на информационните технологии” , в дейностите от сектор „Селско, горско и рибно стопанство”, в „Производство на химични продукти” и „Хотелиерство” . Изменението на броя на заетите от тази категория през 2009г. се характеризира с намаление във всички икономически дейности с изключение на „Производство на лекарствени продукти” и „Дейности в областта на информационните технологии”. Най-съществен е спадът на броя на заетите от тази категория в дейност „Производство на химични продукти” и „Производство на основни метали” и сравнително по-слабо в „Производство на други неметални минерални суровини” и „Ресторантьорство”.

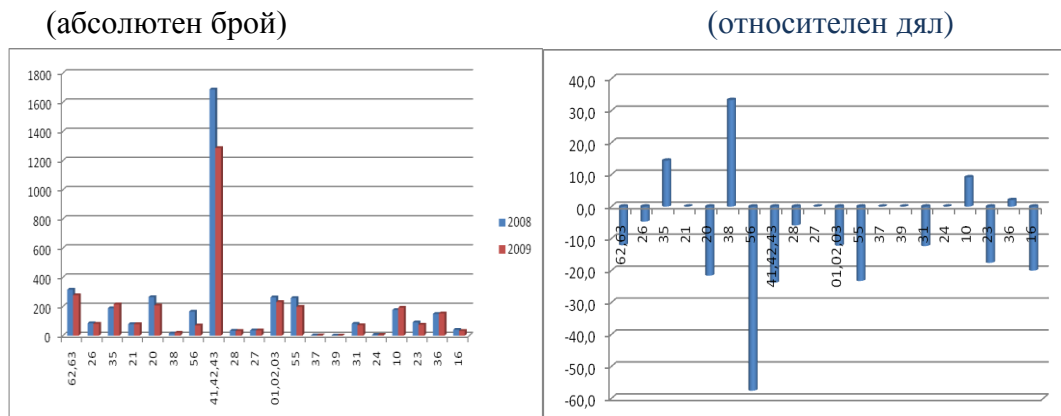
ФИГУРА 187 КАТЕГОРИЯ „АНАЛИТИЧНИ СПЕЦИАЛИСТИ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ВАРНА. ИЗТОЧНИК: НОИ

Разпределението на заетите лица от категорията „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в района до голяма степен повтаря ситуацията , характерна за категорията „Аналитични специалисти”. Най-голям е броят на заетите от тази категория в същите дейности, като разликата е при „Производство на хранителни

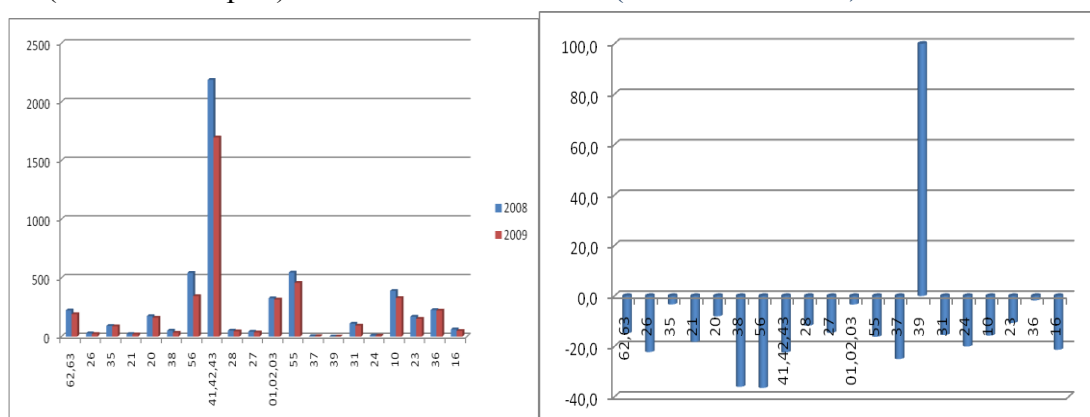
продукти”, където броят на зетите е сравнително по-висок. Като тенденция, изменението на броя на зетите през 2009 спрямо 2008г. е в две посоки – увеличение за дейности „Събиране и обезвреждане на отпадъци, рециклиране на материали”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” и „Производство на хранителни продукти” и най-голямо намаление в една от най-важните за региона поради приоритетното развитие на туристическия отрасъл – дейност „Ресторантьорство”.

Фигура 188 Категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ

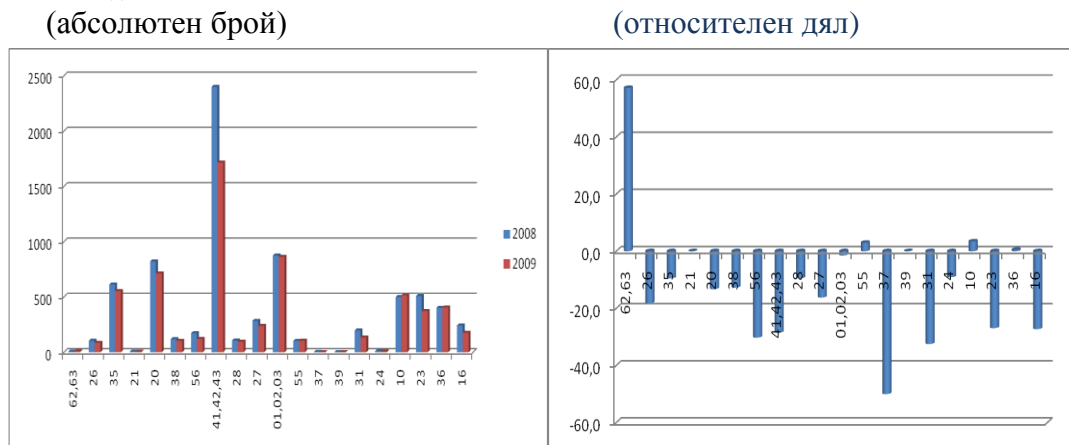
Няма съществени различия и по отношение на категорията „Административен персонал” от гледна точка на разпределението на зетите лица по икономически дейности в областта. Единствената дейност, в които се наблюдава увеличаване на броя на зетите лица от тази категория през 2009 спрямо 2008г. е „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци”, докато във всички останали дейности те намаляват, най-съществено във „Събиране и обезвреждане на отпадъци” и „Ресторантьорство”.

Фигура 189 Категория „Административен персонал” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ

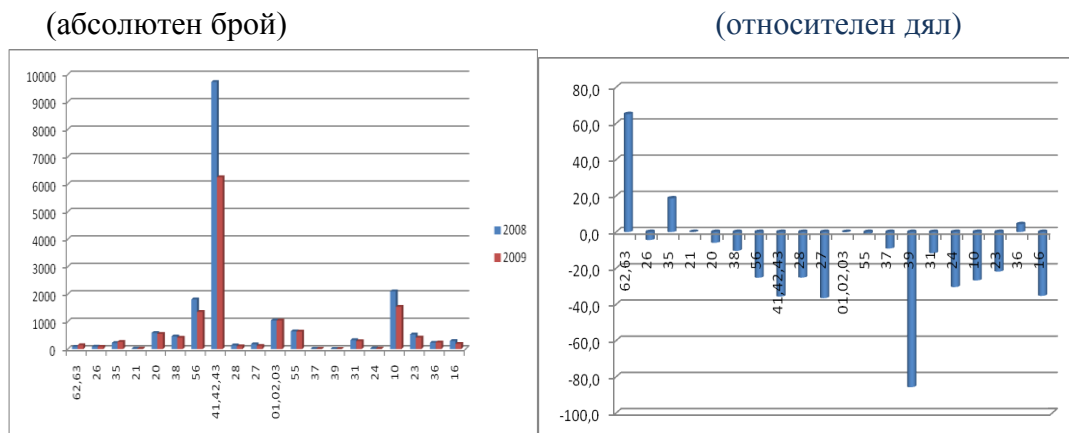
Най-много са зетите лица от категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” в икономическите дейности от секторите „Строителство” и „Селско, горско и рибно стопанство”, „Производство на химични продукти”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” и „Производство на хранителни продукти”. През 2009г нараства броят на зетите от тази категория единствено в „Дейности в областта на информационните технологии”, докато във всички останали дейности се наблюдава спад, като най-съществен е той в дейност „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадни води”.

Фигура 190 КATEGОРИЯ „КВАЛИФИЦИРАНИ ПРОИЗВОДСТВЕНИ РАБОТНИЦИ И СРОДНИ НА ТЯХ ЗАНЯЯТЧИИ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ВАРНА. ИСТОЧНИК: НОИ

Категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” е най-застъпена като брой заети в дейностите от отрасъл „Строителство”, „Ресторантьорство”, в „Производство на хранителни продукти”, „Ресторантьорство”, а тенденциите в изменението на обхвата на категорията по дейности са разнопосочни - нарастване в „Дейности в областта на информационните технологии” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” и намаление във всички останали, най-съществено – в дейност „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци”.

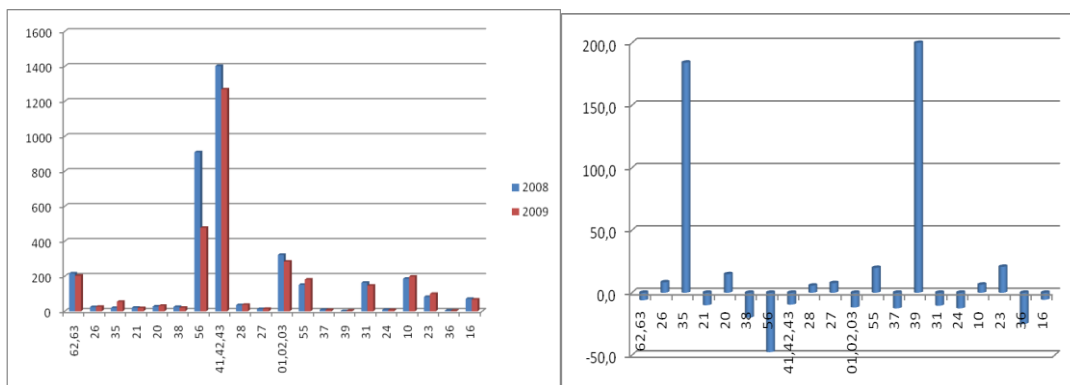
Фигура 191 КATEGОРИЯ „ОПЕРАТОРИ НА МАШИНИ И СЪОРЪЖЕНИЯ И РАБОТНИЦИ ПО МОНТАЖА” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ВАРНА. ИСТОЧНИК: НОИ

Най-много са заетите лица от категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” в дейности от отрасъл „Строителство”, в „Ресторантьорство”, в дейности от сектор „Селско, горско и рибно стопанство” и „Производство на хранителни продукти”. Изменението на заетостта в тази категория по икономически дейности през 2009г. спрямо 2008г. се характеризира с нарастване в една част от дейностите, като най-голямо то е във „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци” и в „Дейности в областта на информационните технологии” и намаление в останалите, което е най-силно изразено в „Ресторантьорство” и „Събиране, пречистване и доставяне на води”.

Фигура 192 КATEGОРИЯ „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛИЗИРАНА КВАЛИФИКАЦИЯ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ ВАРНА. ИСТОЧНИК: НОИ

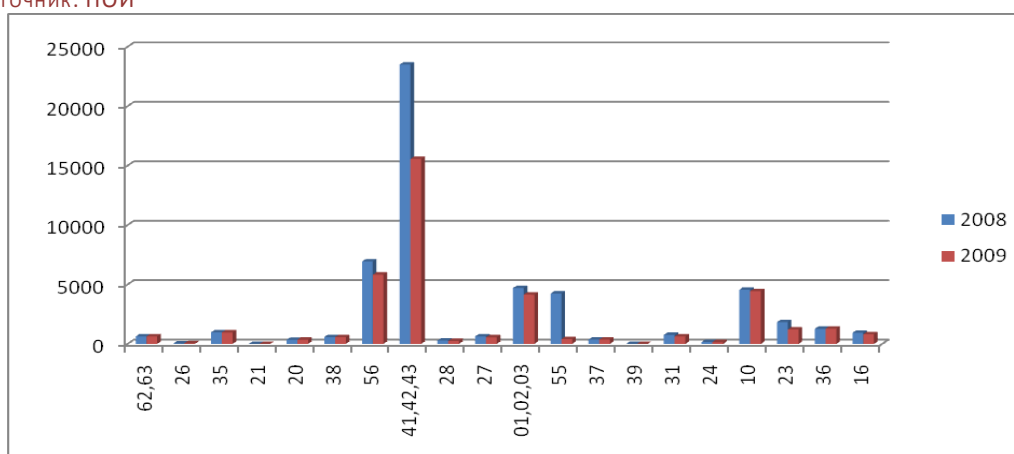
(абсолютен брой) (относителен дял)

7.2.2.4. Професионално квалификационна структура на заетите лица в област Бургас

Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област Бургас се характеризира с тяхната концентрация основно в 5 сектора и икономически дейности – значителен брой на работещи в дейностите, свързани с отрасъл „Строителство” и сравнително по-ниско равнище в дейност „Ресторантьорство”, в дейностите от сектор „Селско, горско и рибно стопанство”, в „Производство на хранителни продукти” и „Хотелиерство”. Във всички останали икономически дейности броят на заетите в сравнение с посочените е много по-малък, което дава основание и в тази област регионална структура да се определи като изкривена и ориентирана към отрасли в сферата на услугите, както и към производства с ниска добавена стойност. Поради силното развитие на отрасъл „Туризм” в района, две от дейностите, дефинирани като приоритетни за проекта – „Ресторантьорство” и „Хотелиерство” са сред тези с по-голям брой на заетите лица. Във всички икономически дейности, в които са съсредоточени по-голям брой работещи се наблюдава намаление на заетите през 2009г. спрямо 2008г. като единственото изключение е дейност „Производство на хранителни продукти”.

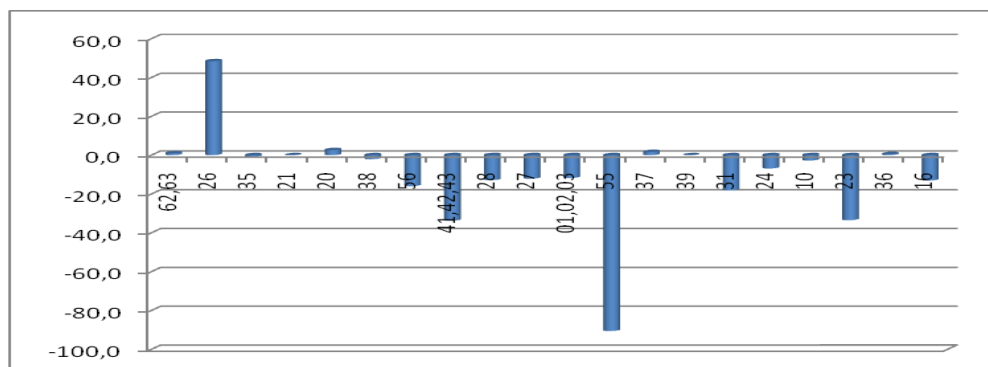
Фигура 193 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ (АБСОЛЮТЕН БРОЙ) ЗА 2008/2009 г. Източник: НОИ

Тенденциите в изменението на заетите лица по икономически дейности за периода 2008-2009г. за област Бургас са негативни поради намаление на заетите лица във всички икономически дейности с изключение на една от дейностите, определени като

приоритетни за проекта – „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти”. Много сериозен е спадът в „Хотелиерство”, в дейностите от сектор „Строителство” и от сектор „Селско, горско и рибно стопанство”. Промяната в заетостта по икономически дейности може да се характеризира като негативна, тъй като сред дейностите с най-сериозен спад попадат 2 от дейностите, които могат да се определят като приоритетни за областта поради връзката им с развитието на ключов за областта отрасъл като туризма.

Фигура 194 ИЗМЕНЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ БУРГАС 2009/2008г.
 Източник: НОИ

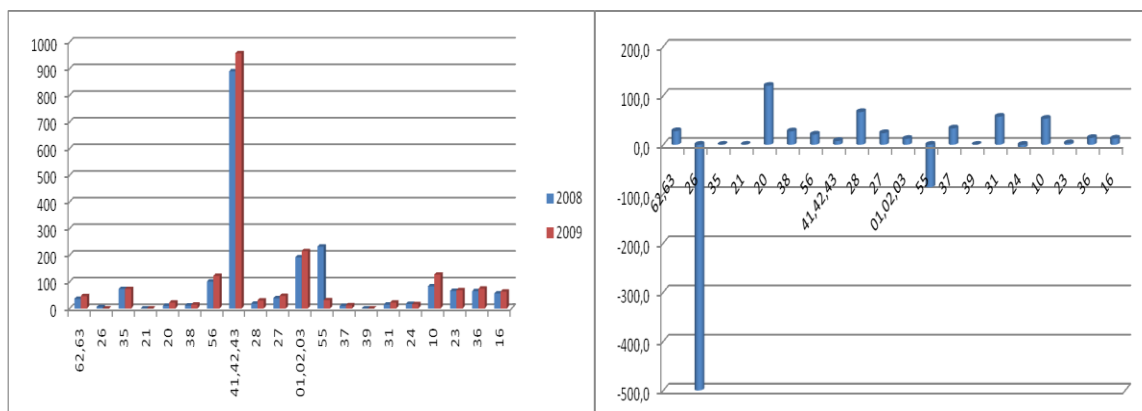

Анализът на състоянието на категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности в област Бургас показва най-голям брой лица от тази категория в дейностите с най-висок процент на заетите лица, които са застъпени в района – главно в „Строителство” и в по-ниска степен в дейности от „Селско, горско и рибно стопанство”, „Хотелиерство”, „Ресторантьорство” и „Производство на хранителни продукти”. Изменението на заетите лица от тази категория по икономически дейности в област се характеризира с нарастване в почти всички от тях, като по-съществено е в „Производство на химически продукти”, „Производство на машини и оборудване”, „Производство на мебели” и „Производство на хранителни продукти”. Единствените изключения със спад на заетите от тази категория в областта са по-сериозно в „Събиране, пречистване и доставяне на води” и по-малко в дейност „Хотелиерство”.

Фигура 195 Категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ

(абсолютен брой)

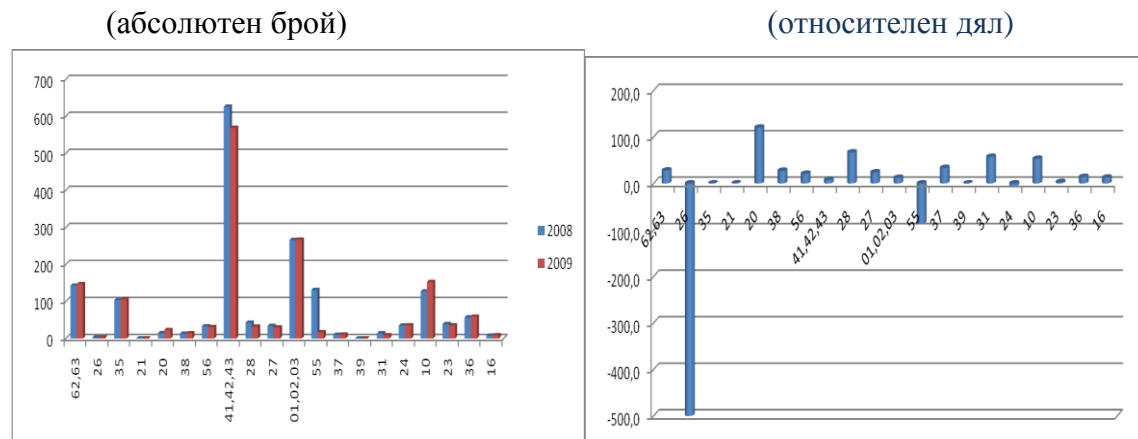
(относителен дял)

При категорията „Аналитични специалисти” по-голям е броят на заетите освен в дейностите от секторите „Строителство” и „Селско, горско и рибно стопанство”, така и в „Производство на хранителни продукти”, „Дейности в областта на информационните

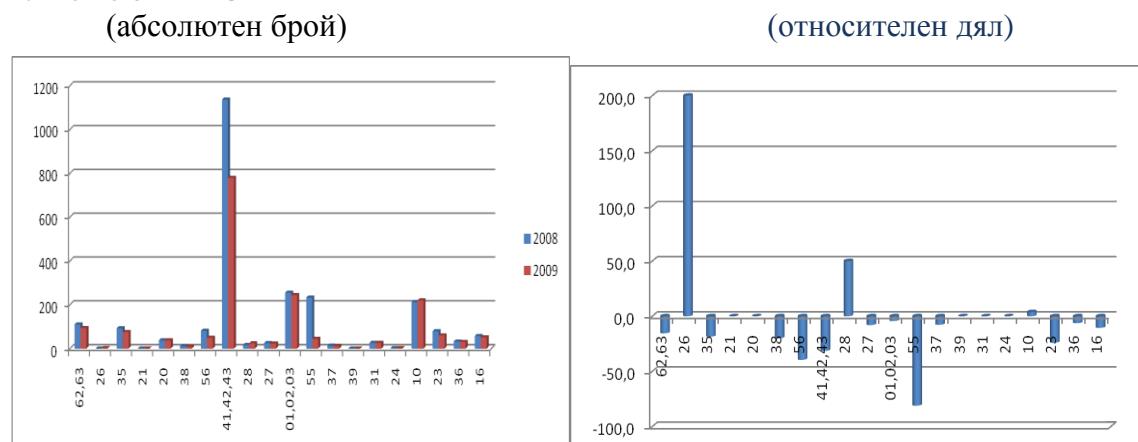
технологии” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия”. в дейностите от сектор „Селско, горско и рибно стопанство”, в „Производство на химични продукти” и „Хотелиерство” . Изменението на броя на заетите от тази категория през 2009г. се характеризира със същите тенденции като предишната категория - нарастване в почти всички от тях, по-съществено в „Производство на химически продукти”, „Производство на машини и оборудване”, „Производство на мебели” и „Производство на хранителни продукти” и спад по-сериозен в „Събиране, пречистване и доставяне на води” и по-малко в дейност „Хотелиерство”.

Фигура 196 Категория „Аналитични специалисти” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ

Разпределението на заетите лица от категорията „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в района до голяма степен повтаря ситуацията, характерна за категорията „Аналитични специалисти” като най-голям е броят на заетите от тази категория в същите дейности. Като тенденция, изменението на броя на заетите през 2009 спрямо 2008г. е в две посоки – увеличение за дейности „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” и „Производство на машини и оборудване с общо и специално предназначение” намаление във всички останали като най-голямо е в дейностите с особено значение за региона „Хотелиерство” и „Ресторантьорство”.

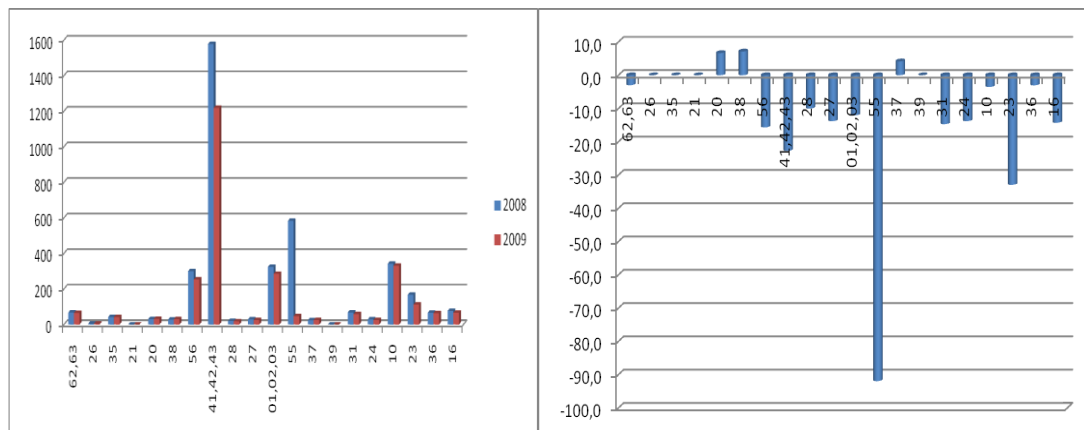
Фигура 197 Категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ

Няма различия и по отношение на разпределението на заетите лица от категорията „Административен персонал” в областта, които са съсредоточени в икономическите дейности с най-голям брой работещи. Увеличаване на броя на заетите лица от тази

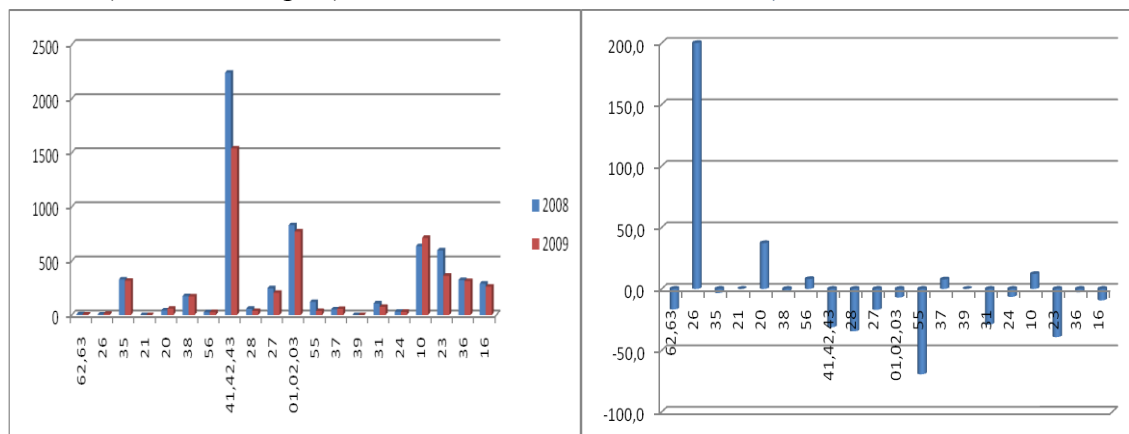
категория през 2009 спрямо 2008г. има в дейности „Производство на химични продукти” и „Събиране и обезвреждане на отпадъци”, докато във всички останали посоката е негативна с много силен спад в значима за областта дейност като „Хотелиерство”.

Фигура 198 КATEGОРИЯ „АДМИНИСТРАТИВЕН ПЕРСОНАЛ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ БУРГАС. ИСТОЧНИК: НОИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

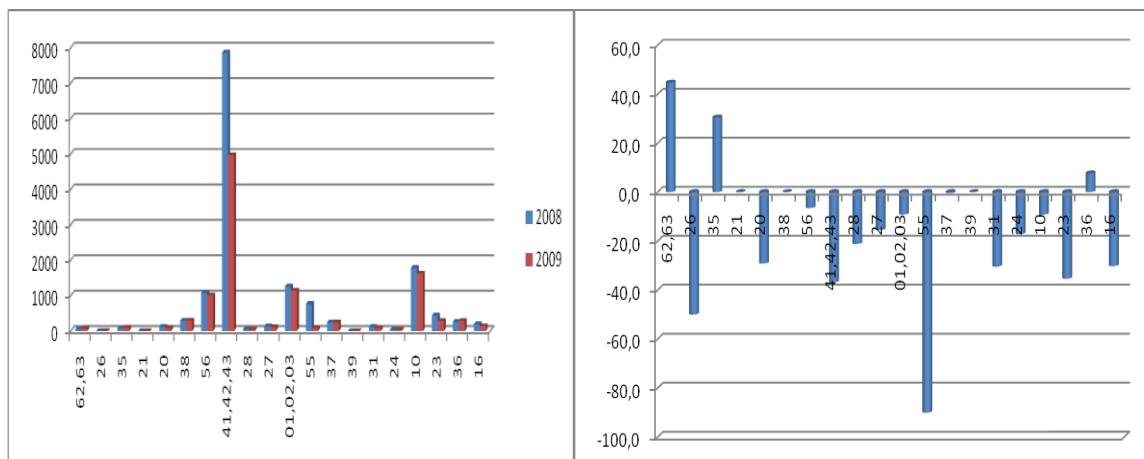
Най-много са заетите лица от категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” в икономическите дейности от секторите „Строителство” и „Производство на хранителни продукти”. През 2009г нараства броят на заетите от тази категория в „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” „Производство на хранителни продукти” и „Събиране и обезвреждане на отпадъци, докато във всички останали дейности се наблюдава спад, най-съществен е той отново в дейност „Хотелиерство”.

Фигура 199 КATEGОРИЯ „КВАЛИФИЦИРАНИ ПРОИЗВОДСТВЕНИ РАБОТНИЦИ И СРОДНИ НА ТЯХ ЗАНЯЯТЧИИ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ БУРГАС. ИСТОЧНИК: НОИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

Категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” е най-застъпена като брой заети в дейностите от секторите „Строителство” и „Селско, горско и рибно стопанство” и в „Производство на хранителни продукти”. Тенденциите в изменението на обхвата на категорията по дейности са разнопосочни - нарастване в „Дейности в областта на информационните технологии” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” и намаление във всички останали, най-съществено – отново в дейност „Хотелиерство”.

Фигура 200 КATEGОРИЯ „ОПЕРАТОРИ НА МАШИНИ И СЪОРЪЖЕНИЯ И РАБОТНИЦИ ПО МОНТАЖА” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ БУРГАС. ИСТОЧНИК: НОИ
 (абсолютен брой) (относителен дял)

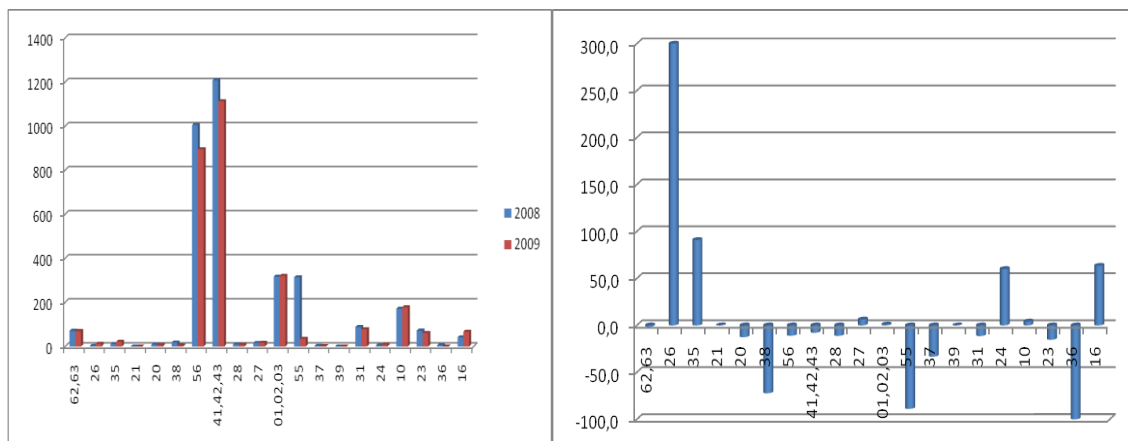

Най-много са заетите лица от категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” същите дейности като предходната категория. Изменението на заетостта в тази категория по икономически дейности през 2009г. спрямо 2008г. се характеризира с нарастване в една част от дейностите, като най-голямо то е в „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” и намаление в останалите, което е най-силно изразено в „Събиране, пречистване и доставяне на води”, „Хотелиерство” и „Ресторантьорство”.

Фигура 201 Категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ

(абсолютен брой)

(относителен дял)

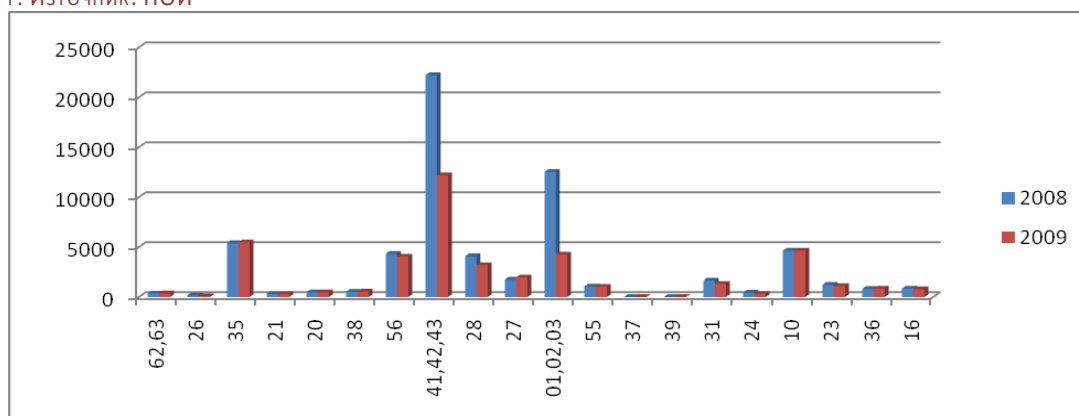
Изключително негативна е тенденцията, която се наблюдава в областта за намаление на заетите в почти всички категории в дейностите „Хотелиерство” и „Ресторантьорство”. Предвид ключовото им значение за състоянието и развитието на туризма като отрасъл със стратегическо значение за българската икономика в областта, намаляването на броя на заетите в повечето категории ще създаде сериозни затруднения в успешното му функциониране и ще ограничи перспективите за подобряване на позициите на страната в тази сфера.

7.2.2.5. Професионално квалификационна структура на заетите лица в област Стара Загора

Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област Стара Загора показва концентрация в дейностите, свързани със сектор „Строителство”, значителен брой на работещите в дейностите от сектор „Селско, горско и рибно стопанство” и по-висока заетост в дейностите „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, „Производство на хранителни продукти” и „Ресторантьорство”.

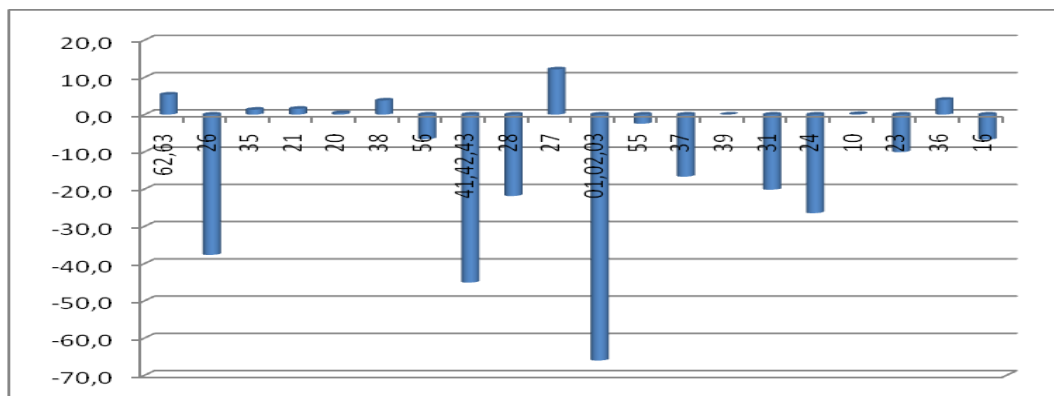
Това разпределение на заетите по икономически дейности в областта повтаря характеристиката на силно деформираната национална структура на заетостта поради приоритетното развитие на един отрасъл – строителството. Сред икономическите дейности, в които са ангажирани повече работещи попадат 2 от дейностите пределини като приоритетни за проекта - „Ресторантьорство” и „Производство на хранителни продукти”, както и 2 дейности с производствен характер „Производство на машини и съоръжения с общо и специално предназначение” и „Производство на електрически съоръжения”.

Фигура 202 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ (АБСОЛЮТЕН БРОЙ) ЗА 2008/2009 Г. Източник: НОИ

По отношение на тенденциите в изменението на заетите лица по икономически дейности за периода 2008-2009г. нарастване се наблюдава единствено в дейности „Производство на електрически съоръжения, „Дейности в областта на информационните технологии” и незначително – в „Събиране и обезвреждане на отпадъци, рециклиране на материали” Във всички останали икономически дейности тенденцията за нарастване на безработицата вследствие негативното влияние на кризата върху трудовия пазар се отразява в спад на заетостта през 2009 спрямо 2008г., който е най-силно изразен в дейностите от секторите „Селско, горско и рибно стопанство” и „Строителство”, в които квалификационно равнище на по-голяма част от работещите е ниско и в дейностите „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” и „Производство на основни метали”, които попадат в обхвата на приоритетните за проекта.

Фигура 203 ИЗМЕНЕНИЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ СТАРА ЗАГОРА 2009/2008Г. Източник: НОИ

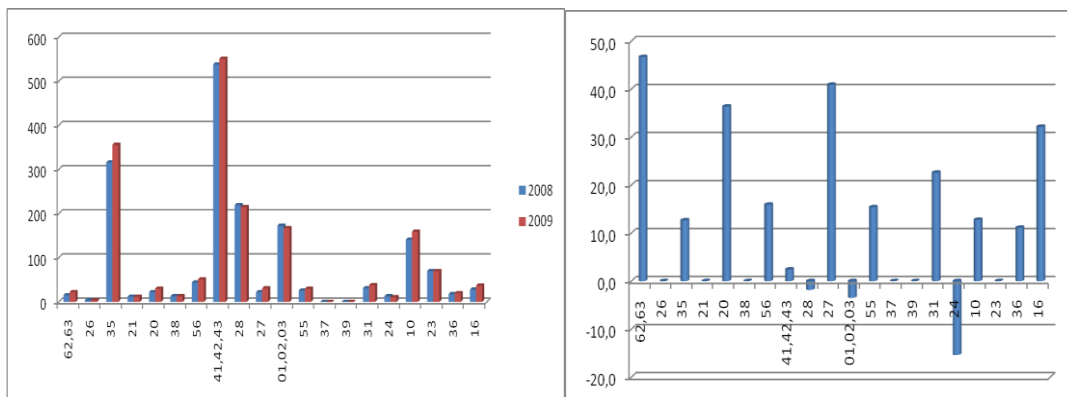

Анализът на състоянието на категорията „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности в област Стара Загора показва най-голям брой лица от тази категория в дейностите с най-висок процент на заетите лица, които са застъпени в района – главно в „Строителство” и в по-ниска степен в останалите. Изменението на заетите лица от тази категория по икономически дейности в областта се характеризира с нарастване в по-голяма част от тях, като по-съществено е в „Дейности в областта на информационните технологии” „Производство на електрически продукти”, „Производство на химични продукти” и „Производство на дървен материал и изделия от дърво” . Спад на заетите от тази категория в областта се наблюдава основно в „Производство на основни метали”.

Фигура 204 Категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ

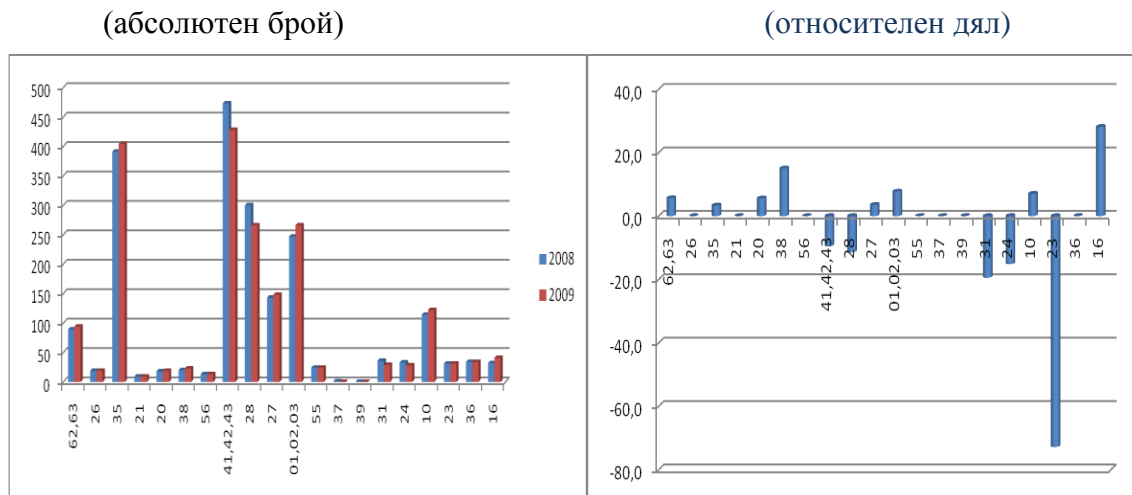
(абсолютен брой)

(относителен дял)

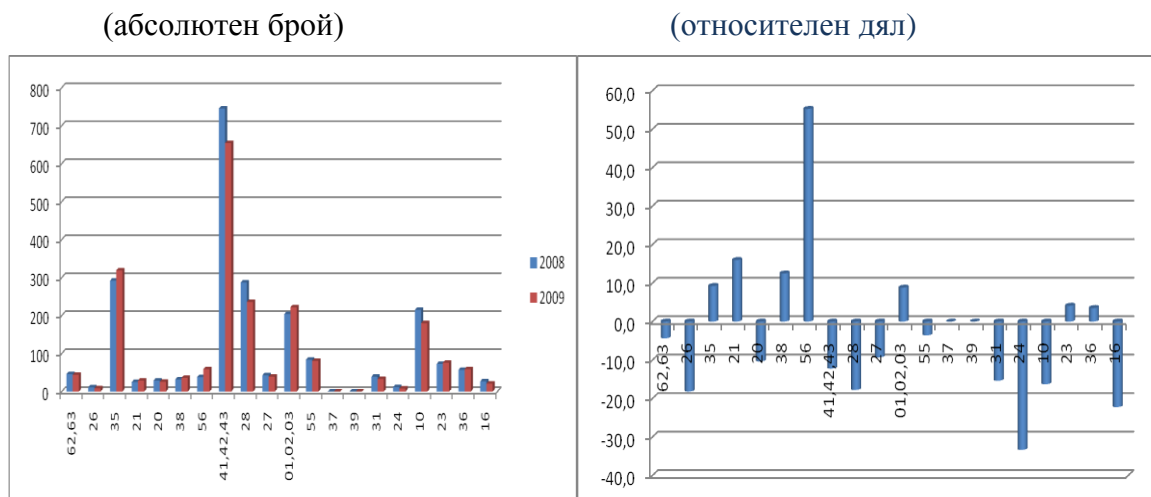
При категорията „Аналитични специалисти” по-голям е броят на заетите освен в дейностите от секторите „Строителство” и в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия”, „Производство на машини и съоръжения с общо и специално предназначение”, дейностите от сектор „Селско, горско и рибно стопанство” и „Производство на електрически съоръжения”. Изменението на броя на заетите от тази категория през 2009г. се характеризира с нарастване в „Производство на дървен материал и изделия от дърво”, „Събиране и обезвреждане на отпадъци” и „Производство на хранителни продукти и намаление в останалите, като ясно изразено е в дейност „Производство на изделия от други нематериални суровини”.

Фигура 205 Категория „Аналитични специалисти” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ

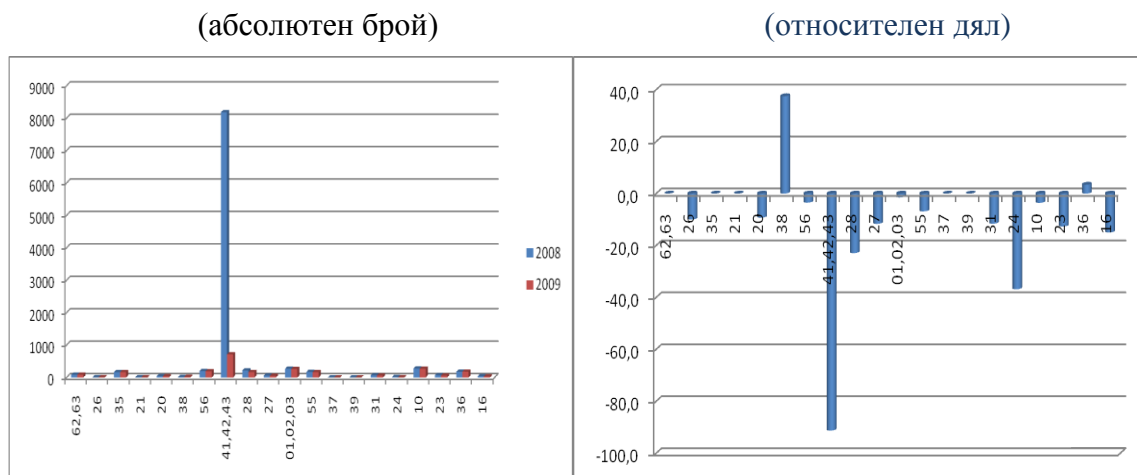
Разпределението на зетите лица от категорията „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област „Стара Загора” до голяма степен повтаря състоянието на регионалната структура на предходната категория”. Увеличаване на броя на зетите лица от тази категория през 2009 спрямо 2008г. има най-съществено в дейност „Ресторантьорство” и в по-ниска степен в „Производство на лекарствени вещества и продукти”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия” и „Събиране и обезвреждане на отпадъци”, докато във всички останали посоката е негативна с по-силен спад в „Производство на основни метали” и Производство на дървен материал и изделия от дърво”.

Фигура 206 Категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ

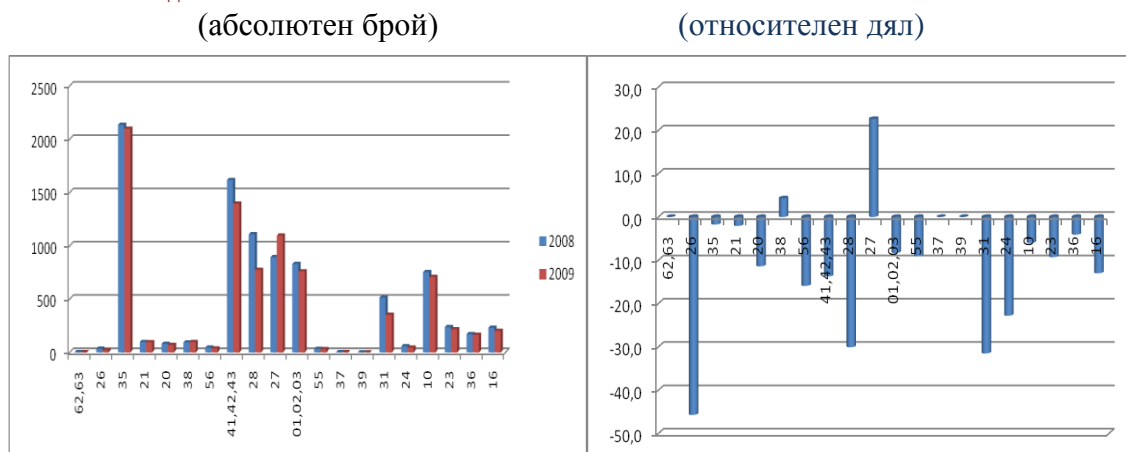
Разпределението на зетите лица от категорията „Административен персонал” по икономически дейности в област „Стара Загора” е силно деформирано поради изключителната концентрация на работещи само в дейностите от сектор „Строителство” и незначително равнище на заетост в останалите. Като тенденция, изменението на броя на зетите през 2009 спрямо 2008г. е следствие от броя на зетите по дейности, което определя и силния спад дейностите от сектор „Строителство”. Единствено в „Събиране и обезвреждане на отпадъци” се наблюдава нарастване на броя на зетите лица от тази категория.

Фигура 207 Категория „Административен персонал” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ

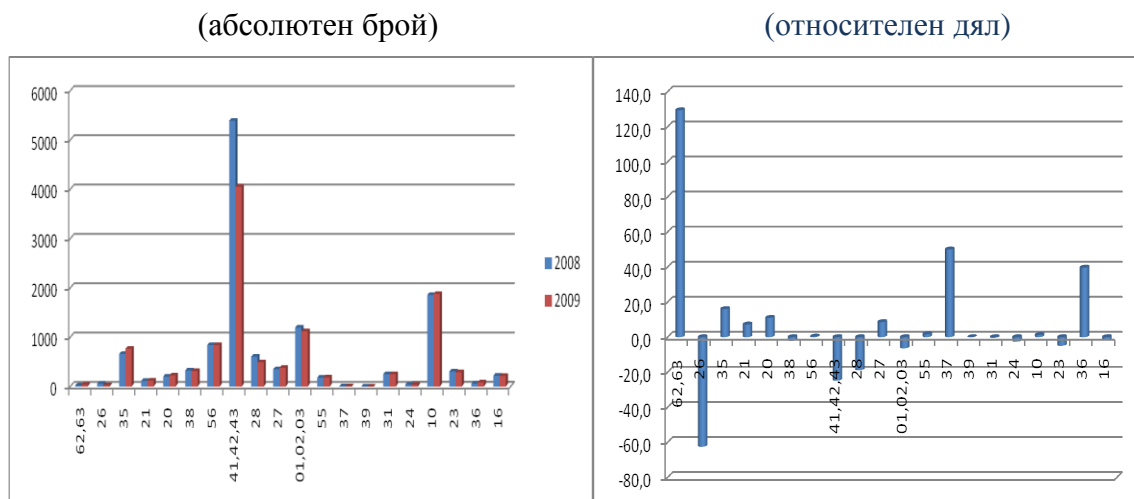
Най-много са заетите лица от категорията „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия“, в дейностите от секторите „Строителство“, в „Производство на машини и съоръжения с общо и специално предназначение“ „Производство на електрически съоръжения“ и „Производство на хранителни продукти“ – т.е. в по-голямата си част дейности с производствен характер. През 2009г спрямо 2008г. нараства броят на заетите от тази категория единствено в „Производство на електрически съоръжения“ и в „Събиране и обезвреждане на отпадъци“, докато във всички останали дейности се наблюдава спад, като най-съществен е той в „Производство на компютърна и комуникационна техника“, „Производство на мебели“ и „Производство на основни метали“.

Фигура 208 Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ

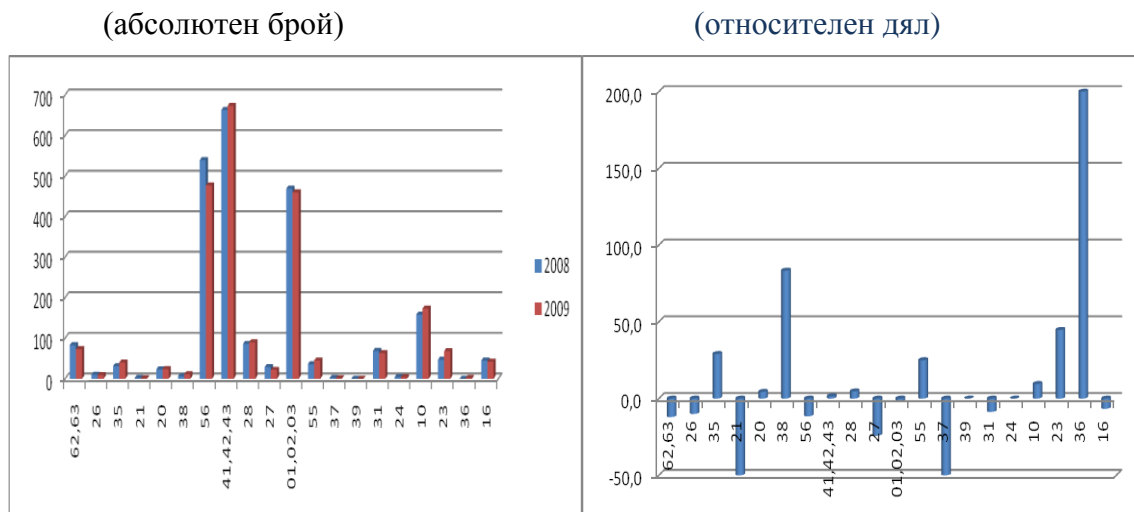
Категорията „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа“ е най-застъпена като брой заети в дейностите от секторите „Строителство“ и „Селско, горско и рибно стопанство“, в „Производство на хранителни продукти“ и „Ресторантьорство“. Тенденциите в изменението на обхвата на категорията по дейности са разнопосочни - нарастване в „Дейности в областта на информационните технологии“, „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води“ и „Събиране, пречистване и доставяне на води“ и намаление във всички останали, най-съществено в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия“.

Фигура 209 Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа“ по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ

Най-много са заетите лица от категорията „Професии, неизискващи специализирана квалификация” в същите дейности като предходната категория. Изменението на заетостта в тази категория по икономически дейности през 2009г. спрямо 2008г. се характеризира с нарастване в една част от дейностите, като най-голямо то е в „Събиране, пречистване и доставяне на води” и „Събиране и обезвреждане на отпадъци, рециклиране на материали” и намаление в останалите, което е най-силно изразено в „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадни води” и „Производство на лекарствени вещества и продукти”.

Фигура 210 КATEGОРИЯ „ПРОФЕСИИ, НЕИЗИСКВАЩИ СПЕЦИАЛИЗИРАНА КВАЛИФИКАЦИЯ” ПО ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТ СТАРА ЗАГОРА. ИЗТОЧНИК: НОИ

Раздел 8. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

Анализът на образователната и професионално-квалификационна структура на работната сила в страните-членки на ЕС има за цел:

- да определи мястото на България по анализирания показател;
- да даде оценка за състоянието на образователната и професионално-квалификационна структура от гледна точка сравнението с аналогичните показатели в другите страни-членки на ЕС и на тази база;
- да дефинира основните насоки на политиката в сферата на образованието и професионалната квалификация за достигане на европейските стандарти по анализирания показател.

Анализите са направени на база наличната информация от Евростат.

С цел съпоставимост на данните е използвана класификацията според Международна стандартизирана класификация на образованието (ISCED).

8.1. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

8.1.1. ОБЩИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА И ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

Сравнителният анализ на изменението на стойностите на разглежданите показатели - като средно равнище за ЕС и за отделните страни има за цел да даде оценка за състоянието и развитието на образователната структура на заетите и работната сила в България на базата на дефинираните основни тенденции в промяната на тези показатели в рамките на ЕС.

Първият показател въз основа, на който ще сравняваме страните-членки на ЕС е структурата на работната сила (15-64 години) по степени на завършено образование.

Фигури 211, 212 и 213 (Виж Приложение 14) съдържат данни за относителните дялове на икономически активното население с основно, начално и по-ниско образование, със средно образование и с висше образование.

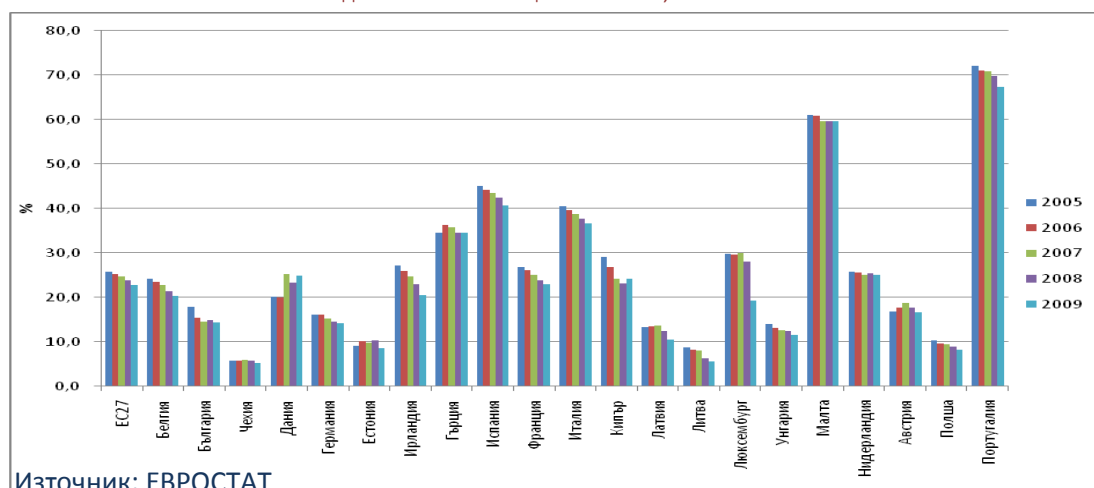
През периода 2005-2009 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на намаление на дела на икономически активните лица със завършено основно, начално или по-ниско образование от 26.2 % до 23.9 %. Въпреки отчетения спад, особено тревожна продължава да бъде ситуацията по отношение на разглеждания показател в средиземноморските страни. С най-висок дял на икономическо активно население със завършено основно, начално или по-ниско образование се отличават – Португалия (2009 г. – 66.2 %), Малта (2009 г. – 61.0 %), Испания (2009 г. – 44.2 %), Италия (2009 г. – 37.1 %) и Гърция (2009 г. – 33.8 %). Единствените страни-членки, които се открояват от общоевропейската тенденция на намаление на дела на работната сила с основно, начално и по-ниско образование са Дания и Швеция. При тях се наблюдава повишение на стойностите на този показател в рамките на разглеждания период 2005 -2009 г., съответно от 20.6 % на 25.6 % при Дания и от 15.9 % до 18.3 % при Швеция. Трябва да се отбележи също така, че през 2006 г. в Швеция се отчита връх от 20.1 %, след което се регистрира постепенен спад, докато Дания достига най-висока стойност на този показател през 2009 г.

Въпреки регистрираното повишение, с най-ниски стойности на разглеждания показател се открояват Португалия (2009 г. – 17.7 %), Малта (2009 г. – 21.6 %) и Испания (2009 г. – 23.8 %). Португалия и Испания са част от деветте страни-членки на ЕС, при които се наблюдава ръст в дела на икономически активните лица със средно образование в рамките на периода 2005 – 2009 г. Към тази група се причислява и България.

Страните-членки на ЕС с най-ниски стойности на разглеждания показател са Румъния (2009 г. – 15.7 %), Португалия (2009 г. – 16.0 %), Чехия (2009 г. – 16.1 %), Словакия (2009 г. – 16.5 %) и Италия (2009 г. – 16.7 %). Въпреки, че единствено в Дания се регистрира спад в дела на икономически активните лица със завършено висше образование през наблюдавания период 2005 – 2009 г., тя е сред страните с най-високи стойности на същия показател.

На фигура 214 е представена динамиката в развитието на относителния дял на заетите лица с основно, начално и по-ниско образование. През периода 2005-2009 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на намаление на дела на заетите лица с най-ниско образователно равнище от 25.8 % до 22.8 %. Тази позитивна тенденция е характерна и за България (2005 г. – 17.9 %; 2009 г. – 14.4 %), като трябва да се отбележи, че през целия наблюдаван период относителният дял на заетите лица с по-ниско от средно образование е под осреднената стойност за ЕС27. През 2009 г. страните от Централна и Източна Европа се отличават с най-ниските стойности по разглеждания показател – Чехия (5.3 %), Литва (5.6 %), Полша (8.2 %), Естония (8.6 %), Латвия (10.6 %), Унгария (11.7 %), Германия (14.1 %) и България (14.4 %). Въпреки, че през периода 2005 – 2009 г. делът на заетите с основно и по-ниско образование намалява в средиземноморските страни, те продължават да се открояват с най-високите стойности по разглеждания показател – Португалия (2009 г. – 67.4 %), Малта (2009 г. – 59.7 %), Испания (2009 г. – 40.7 %), Италия (2009 г. – 36.7 %) и Гърция (2009 г. – 34.6 %). В Дания се наблюдава дори повишение на дела на заетите с основно, начално и по-ниско образование (2005 г. – 20.2 %; 2009 г. – 25.0 %).

ФИГУРА 214 ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА С ОСНОВНО, НАЧАЛНО И ПО-НИСКО ОБРАЗОВАНИЕ.

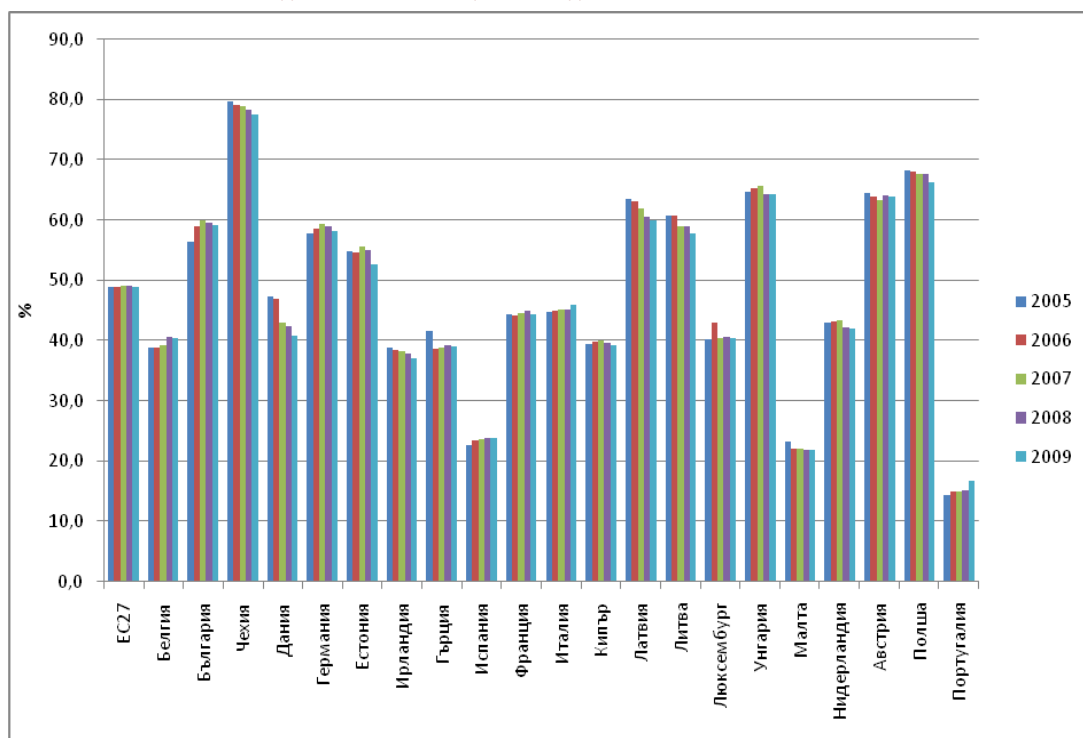

Източник: ЕВРОСТАТ

На фигура 215 са представени данните за относителните дялове на заетите лица със средно образование в страните-членки на ЕС. По отношение на дела на заетите лица със завършено средно образование през периода 2005 – 2009 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на постепенно повишение до 2008 г. (49.2 %), след което през 2009 г. последва лек спад до равнището от 2005 г. (48.9 %). В България се проявява същата динамика на развитие като своеобразен връх се достига през 2007 г. (60.0 %), след което

последва спад. Разликата е, че за целия разглеждан период 2005 – 2009 г. в нашата страна се отчита повишение от 56.4 % до 59.2 %. Това означава, че част от заетите лица са повишили през наблюдавания период своето образователно равнище от основно и по-ниско на средно. През 2009 г. България (59.2 %) е част от групата на централно- и източноевропейските страни, които се отличават с най-високи стойности на разглеждания показател – Чехия (77.6 %), Полша (66.3 %), Унгария (64.3 %), Австрия (64.0 %) и Латвия (59.9 %). Трябва да се отбележи също така, че от 2007 г. излиза пред Германия по дял на заетите лица със средно образование. Въпреки регистрираното повишение, с най-ниски стойности на разглеждания показател се открояват Португалия (2009 г. – 16.8 %), Малта (2009 г. – 21.9 %) и Испания (2009 г. – 24.0 %). В Малта дори се отчита спад през периода 2005 – 2009 г.

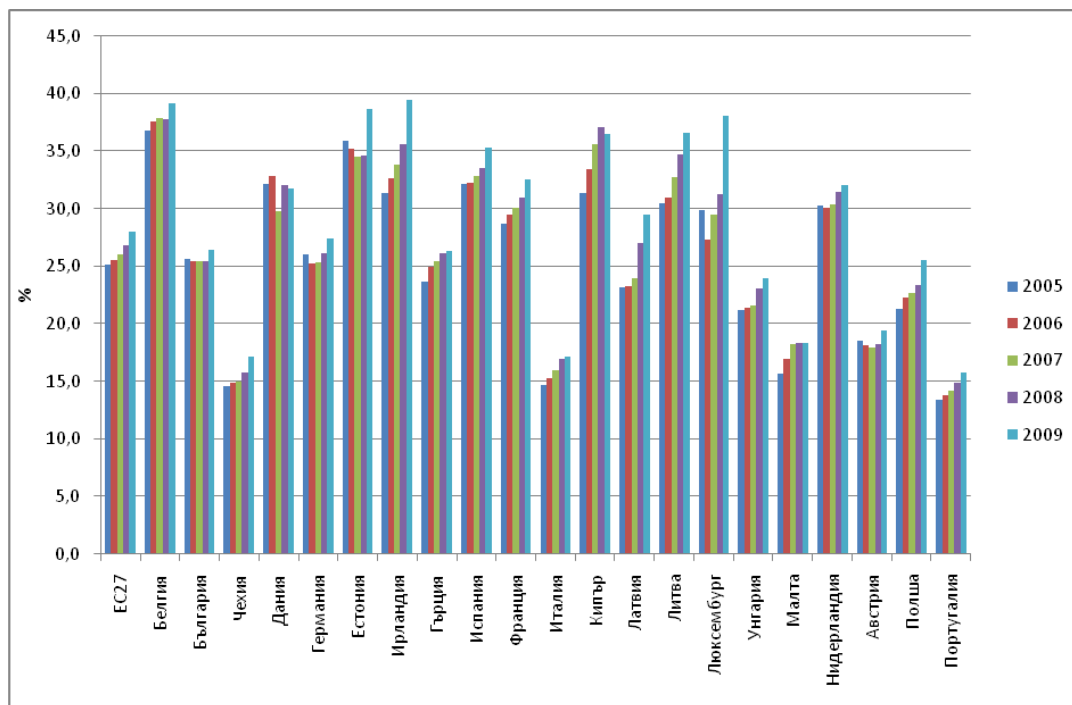
Фигура 215 Относителен дял на заетите лица със средно образование. Източник: ЕВРОСТАТ

По отношение на дела на заетите лица със завършено висше образование през периода 2005 – 2009 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на постепенно повишение от 25.2 % до 28.1 % (виж Фигура 216). В рамките на разглеждания период България също отчита нарастване на дела на заетите с най-високо образователно равнище от 25.6 % през 2005 г. до 26.4 % през 2009 г., но трябва да се отбележи, че в динамиката на развитие се наблюдава лек спад до 25.5 % през 2006 г., 2007 г. и 2008 г., след което последва нарастване до 26.4 %. Повишаването на дела на заетите лица с висше образование е позитивна тенденция за нашата страна, но съпоставката с осреднените стойности за ЕС27 показва, че през 2005 г. в България този дял е по-висок от средния за ЕС27, след което последва размяна на позициите и с течение на времето изоставането на нашата страна от средното равнище за ЕС27 дори се задълбочава. С най-висок дял на заети лица със завършено висше образование се открояват Ирландия (2009 г. – 39.4 %), Белгия (2009 г. – 39.2 %), Естония (2009 г. – 38.7 %), Люксембург (2009 г. – 38.1 %), Кипър (2009 г. – 36.6 %) и Литва (2009 г. – 36.6 %). Страните-членки на ЕС с най-ниски стойности на разглеждания показател са Португалия (2009 г. – 15.8 %), Чехия (2009 г. – 17.1 %), Италия

(2009 г. – 17.2 %) и Малта (2009 г. – 18.3 %). Въпреки, че единствено в Дания се регистрира спад в дела на зетите лица със завършено висше образование през наблюдавания период 2005 – 2009 г., тя е сред страните с най-високи стойности на същия показател.

ФИГУРА 216 ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА С ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ. ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

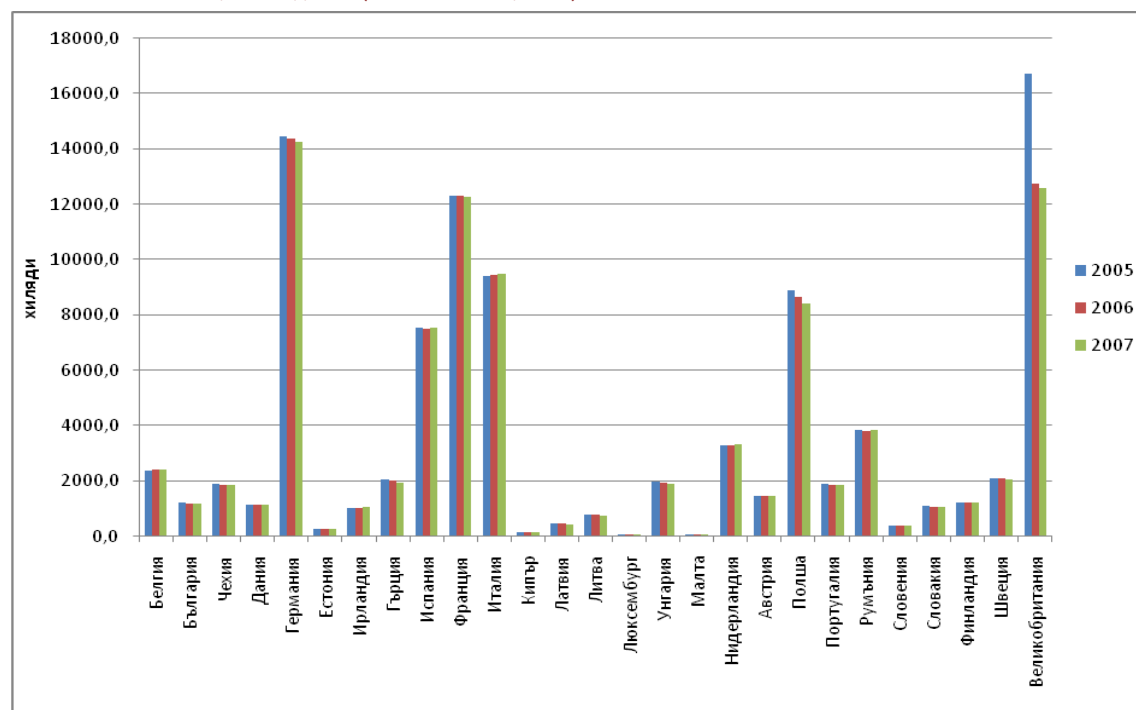
В обобщение можем да отбележим, че структурата на зетите лица по степени на завършено образование в България следва динамиката на разгледаната по-горе структура на работната сила т.е. намаляване на дела на зетите лица с основно, начално и по-ниско образование и повишаване дела на тези със средно и по-високо образование, като в нашата страна делът на зетите с висше образование отново нараства с по-бавен темп от този в ЕС27. Съпоставката на двата показателя позволява да направим изводи и за образователната структура на безработните лица, тъй като работната сила обхваща зетите и безработните в страната. В България образователната структура на зетите лица е по-благоприятна от тази на работната сила т.е. в съвкупността на зетите делът на лицата с основно, начално и по-ниско образование е по-нисък от този на икономически активните лица, докато делът на зетите лица със средно и по-високо образование е по-висок. Или с други думи структурата на безработните лица по степени на образование е изключително неблагоприятна в сравнение с тази на зетите. Това несъмнено се отразява и върху образователния потенциал на икономиката, тъй като безработните лица могат да се разглеждат като заети в даден бъдещ момент. Можем да отбележим, че в Португалия, например, образователната структура на работната сила е по-благоприятна от тази на зетите с произтичащите от това позитиви и негативи за икономиката.

Фигури 217, 218, 219 и 220 съдържат данни за общия брой на учениците и студентите в страните-членки на ЕС, относителния дял на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група, относителния дял на учениците и студентите на възраст от 15 до 24 години спрямо общия брой на населението от същата възрастова група, както и за участието на 18-годишните в образователната система. В анализа е изследвано тяхното изменение за всички страни-членки на ЕС през

периода 2004-2007 г. и на тази база са дефинирани допълнителни изводи за развитието на образователната структура на зетите и работната сила в България.

1. Анализът на показателя общ брой на учениците и студентите в страните-членки на ЕС поставя България в групата страни със сравнително по-ниски показатели (виж Фигура 217). Това се обяснява със сравнително ниската численост на нашето население, а също така и с неговото застаряване. Страната ни се нарежда до страни-членки като Дания и Финландия и преди Ирландия, Словакия, Литва, Латвия, Словения, Естония, Кипър, Малта и Люксембург. В първата група - с най-голям брой ученици и студенти са Германия, Великобритания, Франция, Италия, Полша, Испания, докато във втората група – със средни показатели са Румъния, Нидерландия, Белгия, Швеция, Гърция, Унгария, Чехия, Португалия, Австрия. Като тенденция за периода 2005-2007 г. общият брой на учениците и студентите в България се запазва на едно ниво, каквато е и тенденцията в преобладаващата част от страните-членки на ЕС. Изключения в посока на нарастване през разглеждания период има в Италия, Испания, Нидерландия, Белгия, докато в противоположна посока се развива този показател във Великобритания (с много рязък спад от 2006 г. спрямо 2005 г.), Германия, Полша, Латвия.

Фигура 217 Ученици и студенти (ISCED равнища 1-6) Източник: ЕВРОСТАТ

2. Най-обобщен показател, даващ представа за развитието на образователната структура на базата на участието във всички степени на образователната система е относителният дял на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група. Съпоставката на стойността на разглеждания показател за България спрямо средния за ЕС27 показва изключително негативна тенденция на сериозно изоставане, която е валидна за целия разглеждан период (виж Фигура 218). При среден показател за ЕС27 от 59,6% през 2004 г. и 58,9% през 2007 г., за България процента на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група е съответно 50,3% (2004 г.) и 49,9% (2007 г.).

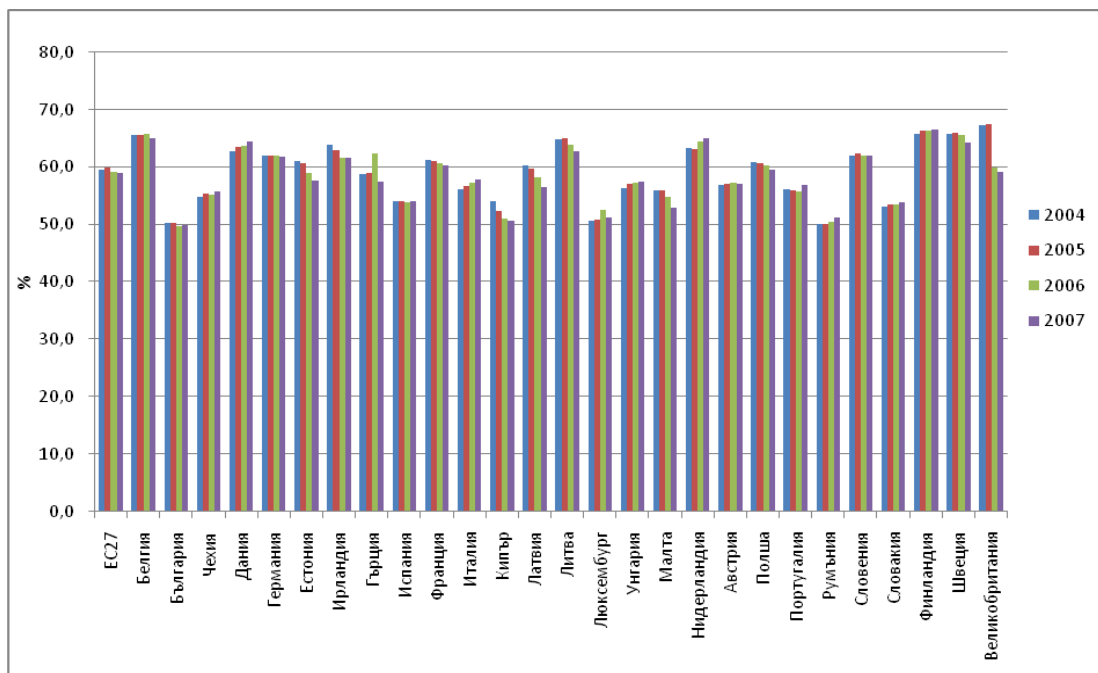
Сравнителният анализ на изменението на показателя за страните-членки на ЕС показва няколко тенденции (виж Фигура 218):

- Средният показател за ЕС27 намалява през 2007 г. спрямо 2004 г. от 59,6% на 58,9%;
- Класацията на страните с най-висок процент на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група търпи известни промени. В началото на периода подреждането е Великобритания (67,3%), Финландия (65,8%), Швеция (65,7%), Белгия (65,6%). В края на периода класацията на страните в резултат на протичащите процеси в образователната система се променя и подреждането е Финландия (66,5%), Нидерландия (65,1%), Белгия (65,0%), Дания (64,4%), Швеция (64,3%).
- Най-нисък е относителният дял на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група и в началото и в края на периода в България – съответно 50,3% и 49,9%, Люксембург – съответно 50,6% и 51,2%, и Румъния – съответно 50,0% и 51,3%.
- Положителна е тенденцията и нарастване на показателя за период има в Нидерландия – от 63,3 на 65,1%, в Дания – от 62,7 на 64,4% , в Италия – от 56,2 на 57,9%, в Унгария – от 56,3 на 57,5%, в Румъния – от 50,0% до 51,3%, в Чехия – от 54,8 до 55,8%, Финландия – от 65,7 до 66,5%.
- Обратната тенденция на намаление на показателя за периода е характерна за останалите страни, като най-съществено е то във Великобритания – с 8,2% , Латвия – с 3,8%, Естония – с 3,5%, Кипър – с 3,3% и Малта – с 3%.

Негативното изменение на показателя относителен дял на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група в нашата страна се отразява като резултат във влошена образователната структура на населението в България спрямо останалите страни-членки на ЕС и се отбелязва в няколко посоки:

- България е от страните, заедно с Румъния и Люксембург, с най-нисък процент на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група през целия период 2004-2007 г. И докато в Румъния и Люксембург тенденцията за периода е положителна и се отбелязва увеличение на процента – в Люксембург от 50,6% (2004 г.) на 51,2% (2007 г.) и по-съществено в Румъния от 50,0% (2004 г.) на 51,3% (2007 г.), то за България показателят намалява през целия период.
- В резултат на посочените тенденции, докато през 2004 г. показателят за България ни нарежда на предпоследно място пред Румъния (50,0%), то през 2007 г. по процент на учениците и студентите на възраст от 5 до 29 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група България е на последно място в ЕС.

Фигура 218 Ученици и студенти (ISCED 1-6) на възраст 5-29 години като % от съответното население на възраст 5-29 години. Източник: ЕВРОСТАТ

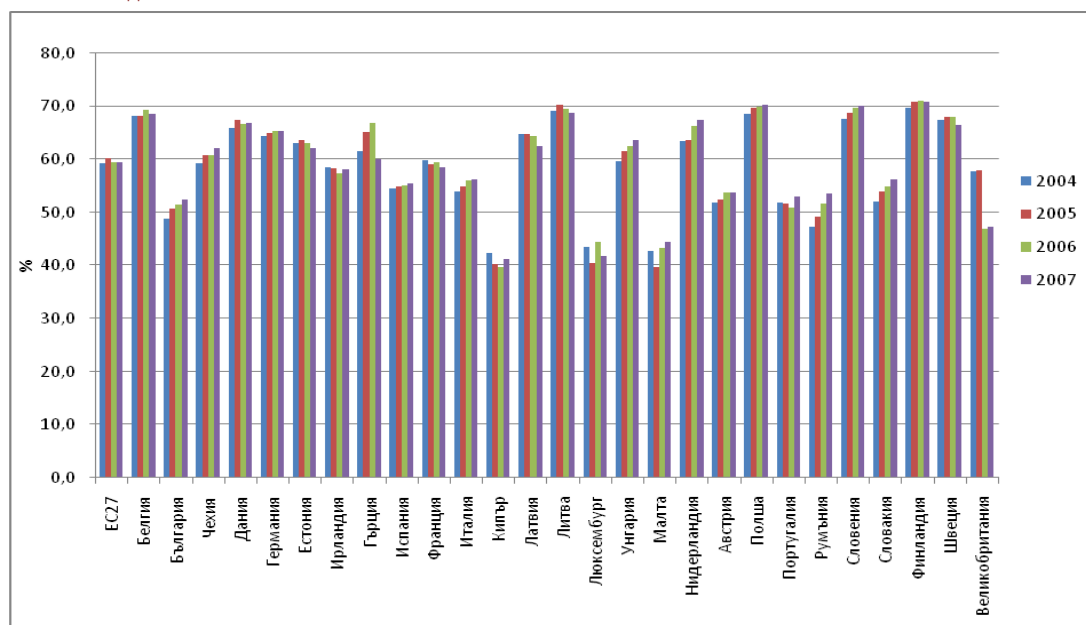

3. Оценка за тенденциите в развитието на системата на висшето и на средното образование в България на базата на съпоставката с изменението ѝ в останалите страни-членки на ЕС може да бъде направена чрез анализа на показателя относителен дял на учениците и студентите на възраст от 15 до 24 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група. Изследването на посочения показател за периода дава основание за следните изводи:
 - За разлика от предходния показател, по отношение на относителния дял на учениците и студентите на възраст от 15 до 24 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група за страните от ЕС той нараства през 2007 г. спрямо 2004 г. , макар и незначително от 59,3% на 59,4% (виж Фигура 219);
 - В класацията на страните с най-висок процент на учениците и студентите на възраст от 15 до 24 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група също има известни промени през разглеждания период (виж Фигура 219). С най-високи стойности на показателя и в началото и в края на периода е Финландия – съответно 69,8 и 70,9 %. И докато през 2004 г. подреждането се следва от Литва (69,1%), Полша (68,8%), Словения (67,6%), Швеция (67,5%) и Дания (66,0%), в края на периода класацията на страните се променя и подреждането е, както следва: Полша (70,3%), Словения (70,1%), Литва (68,7%), Белгия (68,6%), Нидерландия (67,5%), Дания (66,9%) и Швеция (66,6%).
 - С най-сериозно нарастване на показателя за периода 2004-2007 г. се отличават Румъния – с 6,2%, Словакия – с 4,2%, Нидерландия – с 4,0%, Унгария – с 4,0%, България – с 3,5%, Чехия – с 2,9% и Словения – с 2,5%.
 - Обратната тенденция на намаление на показателя е най-силно изразена във Великобритания – с 10,4% , Латвия – с 2,3%, Люксембург – с 1,8%, и Гърция – с 1,5%.

За разлика от предходния показател, по отношение развитието на системата на средното и висшето образование за България тенденцията може да бъде определена като

положителна, въпреки изоставането спрямо средния показател за ЕС27. От 48,9% през 2004 г. относителният дял на учениците и студентите на възраст от 15 до 24 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група нараства на 52,4% през 2007 г. като България се нарежда сред страните с най-голямо процентно увеличение за периода – с 3,5% (виж Фигура 219). Въпреки положителното развитие, България продължава и в началото и в края на периода да бъде в групата на страните с най-нисък процент на учениците и студентите на възраст от 15 до 24 години спрямо общия брой на населението от тази възрастова група. През 2004 г. това са Кипър – 42,3%, Малта – 42,7%, Люксембург – 43,6%, Румъния – 47,4%, България – 48,9%. През 2007 г. поддредането в общи линии се запазва и остава Кипър – 41,2%, Люксембург – 41,8%, Малта – 44,5%, България – 52,4%, Румъния – 53,6%. Изненадващо в тази група попадат Великобритания – с 47,3%, Португалия – с 53,0% и Австрия – с 53,8%.

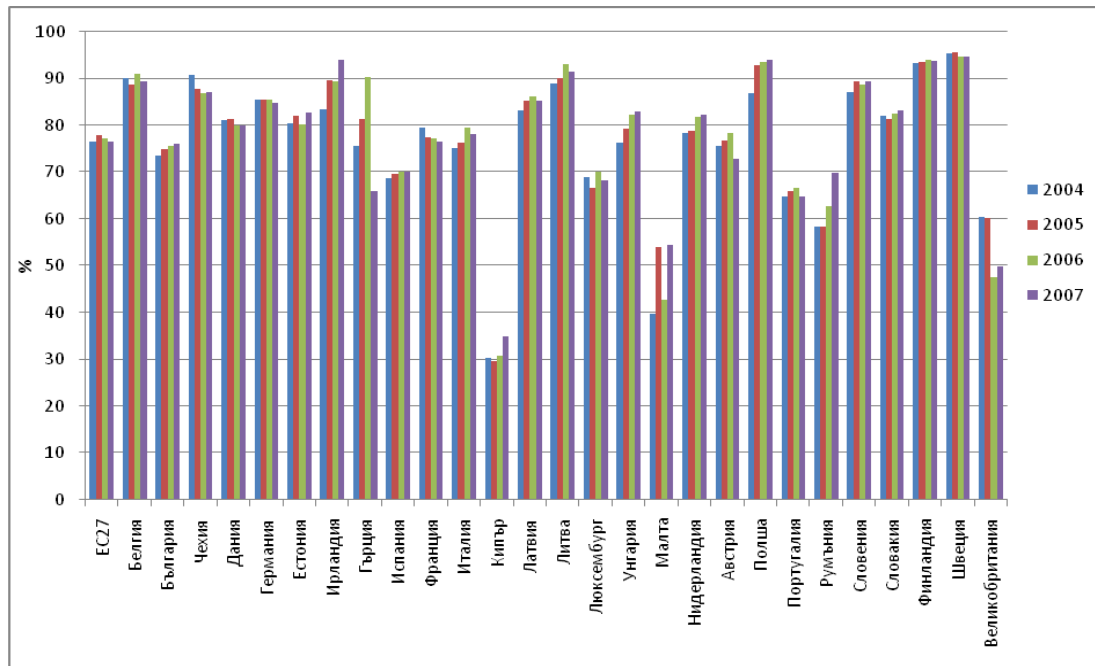
Фигура 219 Ученици и студенти (ISCED 1-6) на възраст 15-24 години като % от съответното население на възраст 15-24 години. Източник: ЕВРОСТАТ

4. Друг важен показател е участието на 18-годишните в образователните системи на страните-членки на ЕС. Той дава информация за процента на 18-годишните, които все още са в образователната система на своята държава дори и ако в миналото се е налагало да повтарят някои класове. През периода 2004 – 2007 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на задържане на нивото на участие на 18-годишните в образователната система на 76.5 % (виж Фигура 220). Необходимо е да се отбележи още, че през 2005 г. се отчита нарастване до 77.8 %, след което последва спад и през 2007 г. се достига до стойността от началото на периода. В България през разглеждания период се регистрира постепенно нарастване на коефициента на участие на 18-годишните в образователната система от 73.6 % до 76.1 %, като с течение на времето се доближаваме все по-близко до осреднената стойност за ЕС27. В динамиката на наблюдавания показател се отчитат разнопосочни тенденции в отделните страни-членки (виж Фигура 220). С най-сериозен спад през 2007 г. в сравнение с началото на периода се отличават Великобритания – 10.6 %, и Гърция – 9.7 %. В края на периода страните-членки с най-нисък коефициент на участие на 18-годишните в образователната система са Кипър (2009 г. – 35.0 %), Великобритания

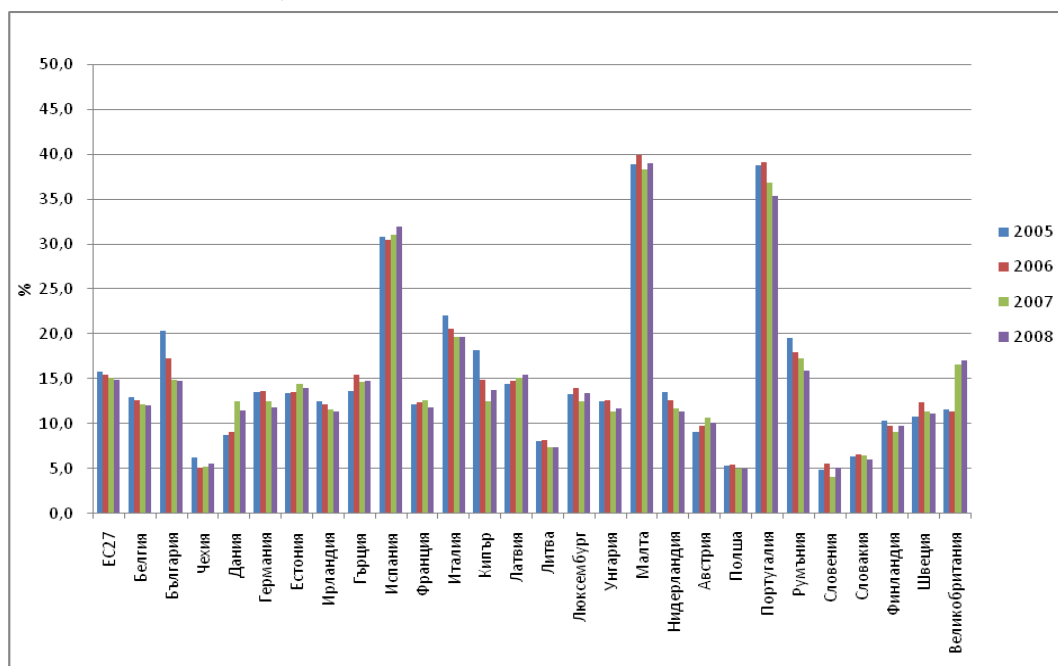
(2009 г. – 49.9 %), Малта (2009 г. – 54.4 %), Португалия (2009 г. – 64.8 %) и Гърция (2009 г. – 65.9 %). Докато при Португалия за периода 2004-2007 г. се наблюдава задържане, то Кипър и Малта отчитат нарастване от по 4.6 %. Най-голямо повишение в стойността на разглеждания показател се наблюдава в Ирландия – 10.5 %. Това нарежда страната на второ място през 2007 г., като тя изостава само от Швеция (94.8 %). Останалите страни-членки на ЕС с най-висок коефициент на участие на 18-годишните в образователната система са Полша (93.9 %), Финландия (93.8 %) и Литва (91.4 %).

ФИГУРА 220 18-ГОДИШНИТЕ В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА (КОЕФИЦИЕНТИ НА УЧАСТИЕ, ВСИЧКИ РАВНИЩА) ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

На фигура 221 са представени данните за ранното напускане на училище т.е. процентът от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращо се в по-нататъшно образование и обучение. През периода 2005 – 2008 г. се наблюдава общеевропейска тенденция на намаление на процента на ранно напускащите училище от 15.8 % на 14.9 %. Тази тенденция е валидна и за България (2005 г. – 20.4 %; 2008 г. – 14.8 %). Трябва да се отбележи, че темпът на намаление в нашата страна е по-силно изразен и благодарение на това от държава с по-висок процент на ранно напускащи училище в началото на периода се превръщаме в страна-членка със стойност на разглеждания показател под средното равнище за ЕС27 в неговия край. Въпреки тази благоприятна тенденция през 2009 г. ние се нареждаме сред деветте страни-членки на ЕС с най-висок процент на населението на възраст 18-24 години със завършено по-ниско от средно образование. Тези държави са Малта (39.0 %), Португалия (35.4 %), Испания (31.9 %), Италия (19.7 %), Великобритания (17.0 %), Румъния (15.9 %), Латвия (15.5 %) и Гърция (14.8 %). Страните-членки на ЕС с най-нисък процент на ранно напускащи училище през 2008 г. са Полша (5.0 %), Словения (5.1 %), Чехия (5.6 %), Словакия (6.0 %), Литва (7.4 %) и Финландия (9.8 %). Докато в България се регистрира един от най-големите спадове, то във Великобритания се наблюдава най-голямото повишение. Останалите държави, при които се отчита нарастване в стойността на разглеждания показател са Дания, Естония, Гърция, Испания, Латвия, Люксембург, Малта, Австрия, Словения и Швеция.

Фигура 221 Ранно напускащи училище - % от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращи се в по-нататъшно образование или обучение. Източник: ЕВРОСТАТ

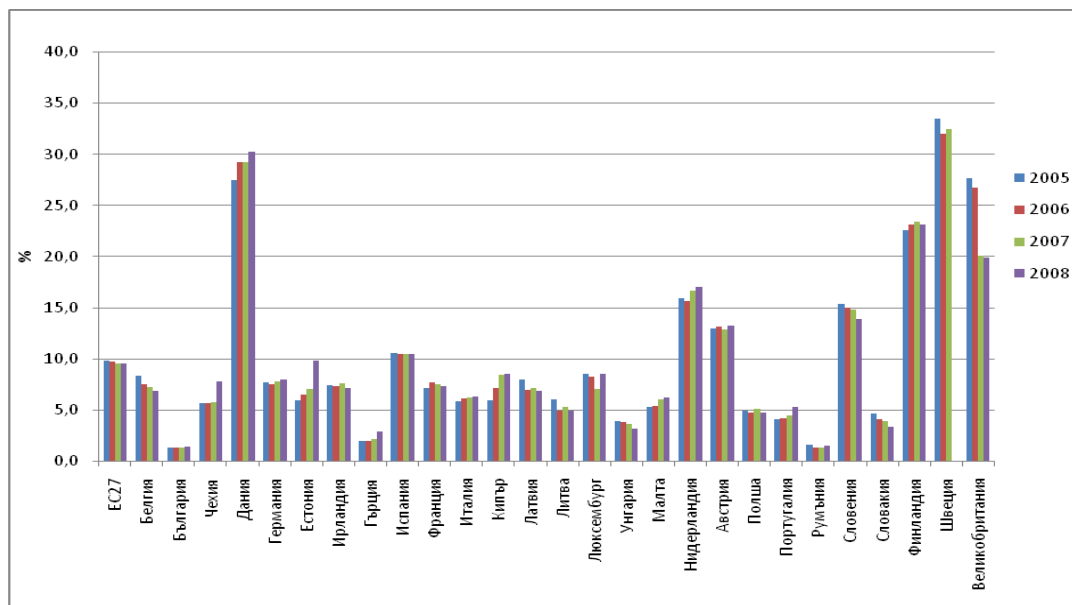

Фигури 222 и 223 (виж приложение 15 и 16) съдържат данни за половата структура на ранно напускащите училище. В ЕС27 през периода 2005 – 2008 г. процентът на мъжете на възраст 18-24 години, които не са завършили средно образование е по-висок от този на жените въпреки, че при мъжете се наблюдава по-сериозен спад спрямо жените, съответно 0.9 % и 0.8 %. Страни-членки, изключения от тази констатация, са Германия и Чехия, където през 2005 г. процентът на жените на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование е по-висок от този на мъжете, Румъния и България, където от 2006 г. за Румъния и от 2008 г. за нашата страна се наблюдава по-ниска стойност на разглеждания показател при мъжете. Трябва да отбележим също така, че най-драстични (над 10 %) са различията между двата пола в Португалия, Кипър, Испания и Естония, а най-малки (под 1.5 %) са тези разлики в Румъния, Чехия, Австрия и България. Процентът на ранно напускащите от женски пол в нашата страна е над средното равнище за ЕС27 през целия период 2005 – 2008 г., докато този на мъжете е по-висок от средната стойност за Общността през 2005 г. и 2006 г., а от 2007 г. е по-нисък.

Друг важен показател е участието в учене през целия живот. Фигура 224 съдържа данни за процента от населението на възраст 25-64 години, участващо в образование и обучение. Значимостта на този показател се състои в това, че именно чрез процеса на учене през целия живот работната сила може да осъвремени своите познания и да повиши квалификацията си, като по този начин отговори на нарастващите изисквания към нея. През периода 2005 – 2008 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на лек спад от 9.8 % до 9.5 %, докато в България се отчита незначително повишение от 1.3 % до 1.4 %. Въпреки, че това може да се възприеме като благоприятна тенденция, трябва да отбележим, че по участие в учене през целия живот заемаме последно място сред страните-членки на ЕС през целия наблюдаван период. Останалите държави, при които също се регистрира изключително нисък процент (под 5 %) по разглеждания показател, са Румъния (2008 г. – 1.5 %), Гърция (2008 г. – 2.9 %), Унгария (2008 г. – 3.1 %), Словакия (2008 г. – 3.3 %), Полша (2008 г. – 4.7 %) и Литва (2008 г. – 4.9 %). Само девет страни-членки на Общността имат по-

висок процент на участие в учене през целия живот от средната стойност за ЕС27. През 2008 г. това са Швеция (2007 г. – 32.4 %), Дания (30.2 %), Финландия (23.1 %), Великобритания (19.9 %), Нидерландия (17.0 %), Словения (13.9 %), Австрия (13.2 %), Испания (10.4 %) и Естония (9.8 %). През 2007 г. във Великобритания се регистрира най-големия спад на разглеждания показател от 6.7 %, докато в Естония и Чехия през 2008 г. се отчитат най-значимите повишения от 2.8 % и 2.1 %.

ФИГУРА 224 УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ (УЧАСТИЕ НА ВЪЗРАСТНИ В ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ) - % ОТ НАСЕЛЕНИЕТО НА ВЪЗРАСТ 25-64 ГОДИНИ, УЧАСТВАЩО В ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ ЧЕТИРИТЕ СЕДМИЦИ ПРЕДИ ИЗСЛЕДВАНЕТО. ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

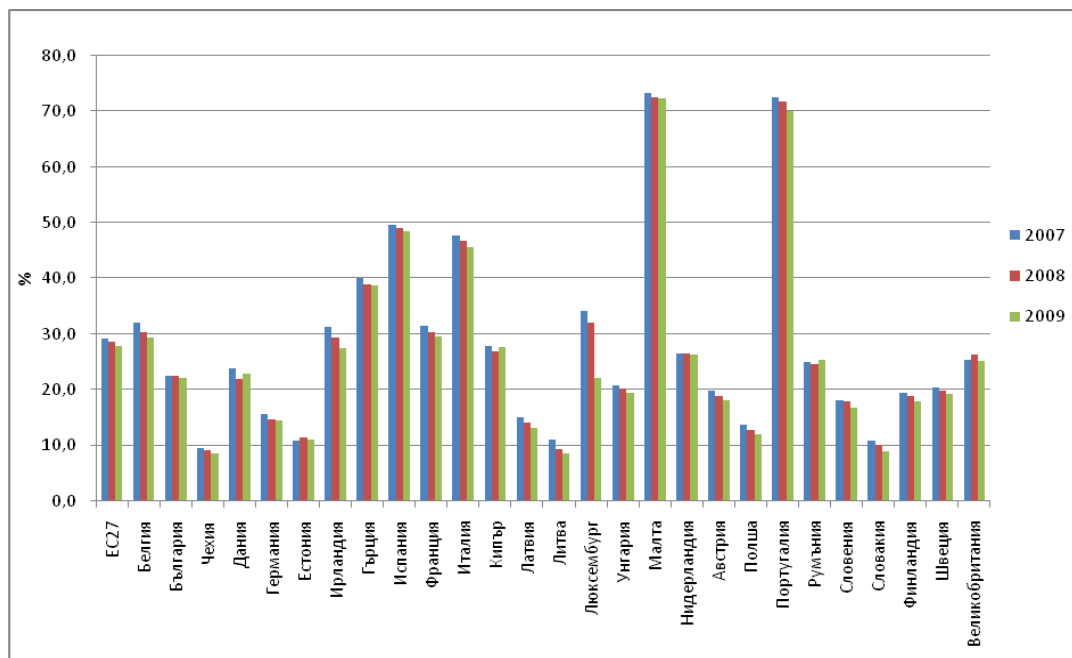
Фигури 225 и 226 (виж приложение 17 и 18) показват половата структура лицата на възраст 25-64 години участващи в учене през целия живот. През периода 2005 – 2008 г. като общоевропейска тенденция може да се посочи, че повече жени са участвали в някакъв вид образование и обучение в сравнение с мъжете. Единственото изключение е Германия, където през наблюдавания период процентът на мъжете участващи в учене през целия живот надвишава този на жените, но с течение на времето тази разлика намалява. В Гърция подобна тенденция се наблюдава до 2008 г., когато процентът на жените по разглеждания показател за първи път надвишава този на мъжете. За България и Малта можем да отбележим, че през 2005 г. и 2007 г. повече мъже са участвали в учене през целия живот спрямо жените. Най-големи различия (над 10 %) между двата пола и то в полза на жените се наблюдават в Швеция и Дания, като с течение на времето те дори се увеличават. На обратния полюс са България, Румъния и Гърция, където разликите са под 0.5 %. Както при мъжете, така и при жените през периода 2005 – 2008 г. нашата страна многократно изостава от средното равнище за ЕС27 по разглеждания показател.

Следващите фигури представят структурата на населението на 25-64 години по степени на завършено образование и пол. Преобладаващата част от лицата в тази възрастова група са достатъчно зрели, за да са завършили своето образование, включително и висше образование, но също така са все още способни на труд и продължават да предлагат труд. Именно в това се изразява значението на този показател – осигуряване на информация за наличните знания и компетентности в икономиката и обществото.

На фигура 227 е представен относителният дял на населението на 25-64 години с основно, начално и по-ниско образование. Общоевропейската тенденция през периода 2007 – 2009 г. се изразява в намаление на дела на лицата с най-ниско образователно равнище от 29.1 % до 27.9 %. В България също се регистрира спад, но той е твърде незначителен от 22.6 % до 22.1 %. През целия наблюдаван период стойността на разглеждания показател е по-ниска от средната за ЕС27.

По отношение на половата структура (Виж Приложение 19 фигури 228 и 229) можем да отбележим, че в рамките на ЕС27 през периода 2007 – 2009 г. относителният дял на мъжете на възраст 25-64 години с най-ниско образователно равнище е по-нисък от този на жените. Тази констатация е валидна за България само през 2008 г., докато през 2007 г. и 2009 г. се регистрира по-висок дял на мъжете в сравнение с жените. Трябва да отбележим също така, че различията между двата пола у нас са твърде малки.

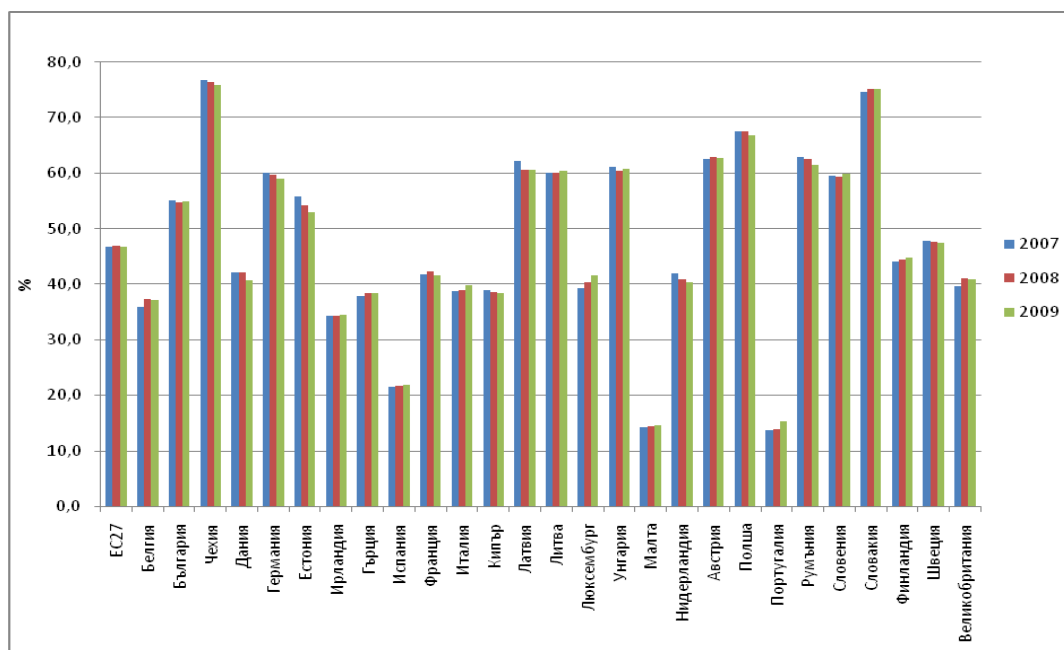
ФИГУРА 227 ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА 25-64 ГОДИНИ С ОСНОВНО, НАЧАЛНО И ПО-НИСКО ОБРАЗОВАНИЕ (ISCED 0-2) Източник: ЕВРОСТАТ

Фигура 230 съдържа данни за относителния дял на лицата на възраст 25-64 години със завършено средно образование, както и за тяхната полова структура. През периода 2007 – 2009 г. в рамките на ЕС27 се отчита лек спад в стойностите на разглеждания показател от 46.8 % до 46.7 %. Необходимо е да посочим също така, че през 2008 г. се постига увеличение спрямо предходната 2007 г. и делът на населението със средно образование достига връх от 47.0 %. През 2008 г. в България се отчита намаление до 54.8 % в сравнение с 55.1 % през предходната 2007 г., след което последва леко повишение до 54.9 % през 2009 г. Въпреки тези колебания делът на населението със завършено средно образование в нашата страна е по-висок от средния за ЕС27 през целия наблюдаван период.

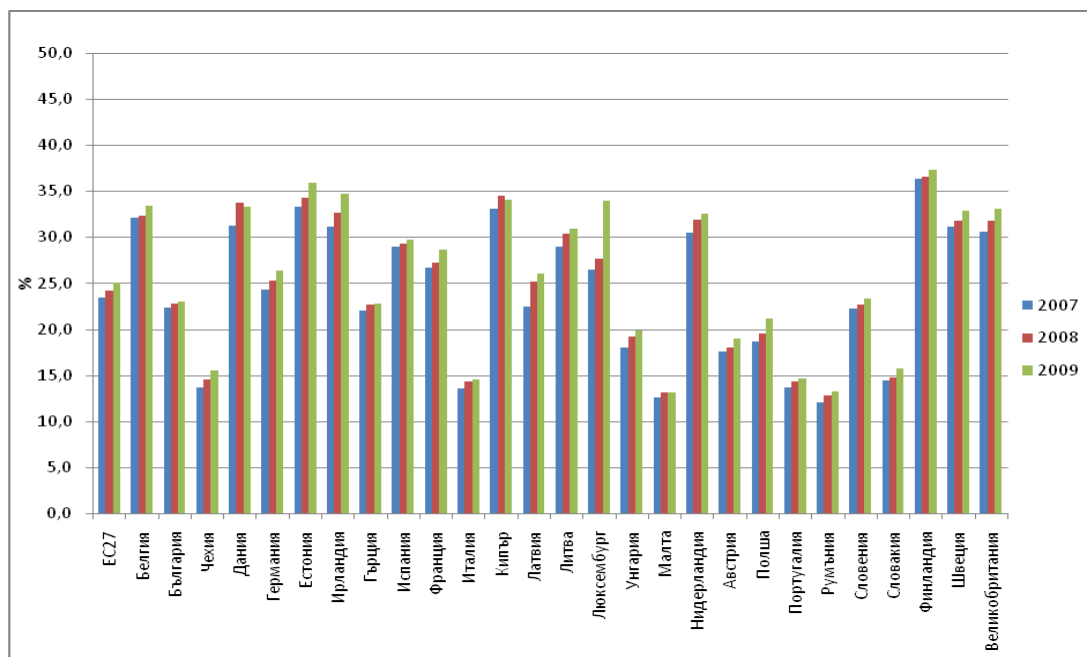
По отношение на половата структура (Виж Приложение 20 фигури 231 и 232) относителните дялове и на мъжете и на жените със завършено средно образование в България значително надвишават тези на мъжете и жените в ЕС27. Както в Общността, така и в нашата страна процентът на мъжете със средно образование е по-висок от този на жените, но различията между двата пола у нас са около 2.5 пъти по-големи.

Фигура 230 Относителен дял на населението на 25-64 години със средно образование (ISCED 3-4)
 Източник: Евростат

На фигура 233, 234 е представени делът на населението на възраст 25-64 години със завършено висше образование и съответната полова структура. През периода 2007-2009 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на нарастване на процента на лицата с висше образование от 23.4 % до 25.1 %. Тази тенденция е валидна и за България, но темпът на повишение е по-малък. Стойностите на този показател у нас в началото и края на периода са следните – 22.4 % и 23.0 %. Можем да отбележим, че България изостава от средните стойности за ЕС27 през разглеждания период, като с течение на времето това изоставане се засилва.

Фигура 233 Относителен дял на населението на 25-64 години с висше образование (ISCED 5-6) Източник: Евростат

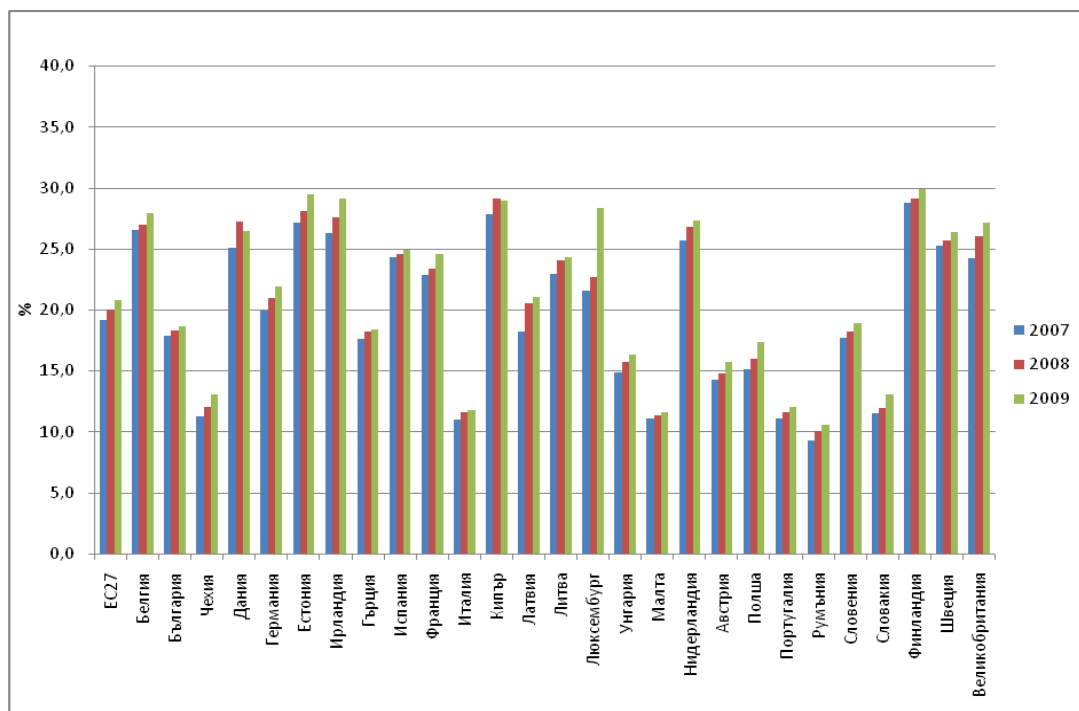

Данните за половата структура (Виж Приложение 21, фигури 233 и 234) показват, че в ЕС27 делът на жените с висше образование е значително по-голям от този на мъжете. Тази констатация важи и за нашата страна, но у нас различията между двата пола са около 9 пъти по-големи и подобно на тенденцията в ЕС27 продължават да се задълбочават. По отношение на дела на мъжете с висше образование в България и ЕС27 можем да отбележим, че изоставаме от средното равнище за Общността през целия период 2007 – 2009 г., но що се отнася до дял на жените с най-високо образователно равнище надвишаваме средната стойност за ЕС27.

Друг интересен показател е относителния дял на лицата на възраст 15-74 години със завършено висше образование. Статистическите данни за него, както и за половата структура на тези лица са представени на фигури 236, 237 и 238 (виж приложение 22). Разширяването на възрастовия диапазон позволява да обхванем цялото трудоспособно население на съответната държава.

През периода 2007 – 2009 г. се наблюдава общоевропейска тенденция на повишение на относителния дял на населението на възраст 15-74 години с висше образование от 19.2 % до 20.8 %. В нашата страна също се отчита нарастване на стойността на разглеждания показател от 17.9 % до 18.7 %, но темпът на повишение е по-нисък от този на ЕС27, което води до отдалечаване на България от средните стойности за Общността.

ФИГУРА 236 ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА 15-74 ГОДИНИ С ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ (ISCED 5-6) ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

Данните за половата структура на лицата на възраст 15-74 години със завършено висше образование показват, че през 2007 г. в ЕС27 делът на мъжете е по-голям от този на жените, но от 2008 г. тази закономерност се обръща и с течение на времето различията нарастват в полза на жените. През целия наблюдаван период в нашата страна процентът на жените с висше образование значително надвишава този на мъжете, като с течение на годините тази разлика се увеличава и можем да отбележим, че е около 20 пъти по-голяма от съответната в ЕС27. По отношение на дела на мъжете с висше образование изоставаме

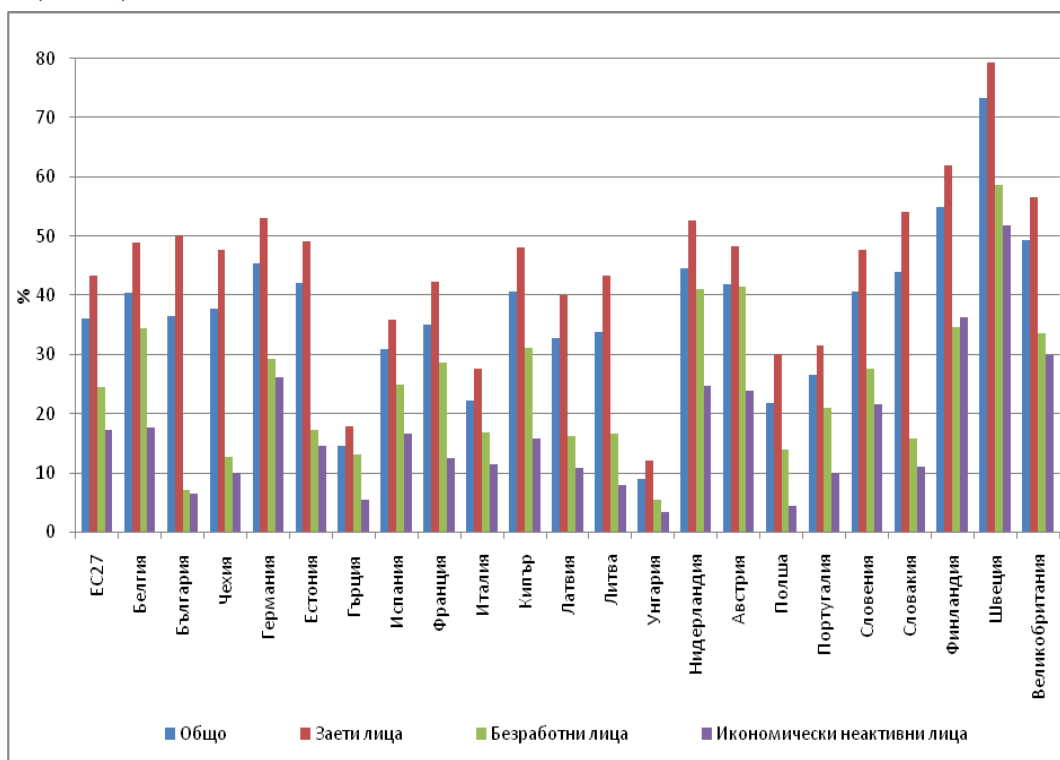
от средната стойност за Общността през целия период 2007-2009 г., но при дела на жените я надвишаваме и през трите разглеждани години.

Фигура 239 съдържа данни за участието във формално или неформално образование и обучение по трудов статус през 2007 г., както и данни за диференцираното участие във формално и в неформално образование и обучение.

През 2007 г. в ЕС27 общото участие във формално или неформално образование и обучение е 36.0 %, като в структурата по трудов статус преобладават заетите лица с 43.4 % следвани от безработните (24.5 %) и икономически неактивните (17.3 %). Тази констатация е валидна за всички страни-членки с изключение на Финландия, където процентът на икономически неактивните лица е по-висок от този на безработните. Докато нашата страна се нарежда сред седемте държави с най-висок процент на участие в образование и обучение на заети лица (50.2 %) трябва да отбележим, че по участие на икономически неактивни лица (6.5 %) сме сред четирите страни-членки на ЕС с най-нисък процент, а по участие на безработни (7.1 %) сме предпоследни. Но като процент на общо участие във формално или неформално образование и обучение България (36.4 %) надвишава средната стойност за ЕС27 (36.%).

По отношение на диференцираното участие във формално и в неформално образование и обучение (Виж Приложение 23, фигури 240 и 241) можем да отбележим, че във всички страни-членки участието в неформално образование и обучение надвишава многократно това във формално образование и обучение. По коефициент на участие във формално образование и обучение нашата страна (2.7 %) изостава от средната стойност за ЕС27 (6.3 %), но по участие в неформално образование и обучение сме (35.2 %) над общоевропейското равнище (32.7 %).

Фигура 239 Коефициенти на участие във формално или неформално образование и обучение по трудов статус (2007 г.) Източник: Евростат

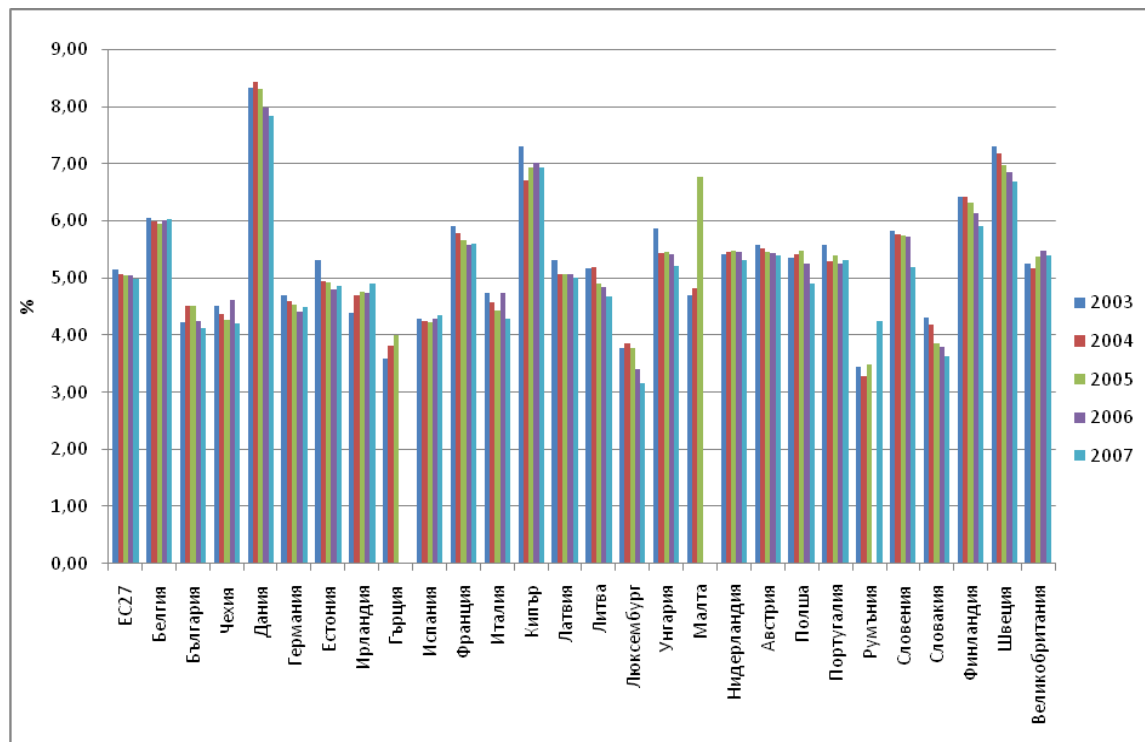

8.1.2. ФИНАНСИРАНЕ НА СИСТЕМАТА НА ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

Разходите за образование са дългосрочна инвестиция насочена към стимулиране на икономическия растеж и повишаване на производителността. Разпределението на финансовите ресурси към образователните институции е колективен избор, осъществяван от правителството, бизнеса, студентите и техните семейства. Този избор е продиктуван също така и от благосъстоянието на съответната държава.

Фигура 242 показва процента от националното благосъстояние инвестиран в образователни институции. През периода 2003-2007 г. публичните разходи за образование в ЕС27 като процент от БВП намаляват от 5.14 % до 4.98 %. Тази тенденция е валидна и за България като стойностите за 2003 г. и 2007 г. са следните 4.23 % и 4.13 %. Необходимо е да отбележим, че докато общоевропейската тенденция е на постепенно намаление, то у нас се отчита повишение през 2004 г. и 2005 г. до 4.51 %, след което последва спад. Страните-членки на ЕС, в които се регистрира повишение на процента от БВП, заделян за образование, в рамките на разглеждания период са Ирландия, Гърция, Испания, Малта, Румъния и Великобритания. България е сред държавите, при които се наблюдава по-нисък процент по разглеждания показател спрямо средната стойност за ЕС през целия период. През 2007 г. в половината от страните-членки се отчита по-висок процент от БВП инвестиран в образователни институции в сравнение със средния за ЕС27. Въпреки регистрираното повишение на разглеждания показател, Гърция и Румъния са държавите с най-ниски стойности през целия период. На обратния полюс са Дания, Кипър и Швеция. През 2007 г. подредбата на страните-членки с най-висок процент от БВП за образование е Дания (7.83 %), Кипър (6.93 %) и Швеция (6.69 %), а на тези с най-нисък – Люксембург (3.15 %), Словакия (3.62 %), България (4.13 %), Чехия (4.20 %) и Румъния (4.25 %).

Фигура 242 Публични разходи за образование като % от БВП, общо за всички образователни равнища.
Източник: ЕВРОСТАТ

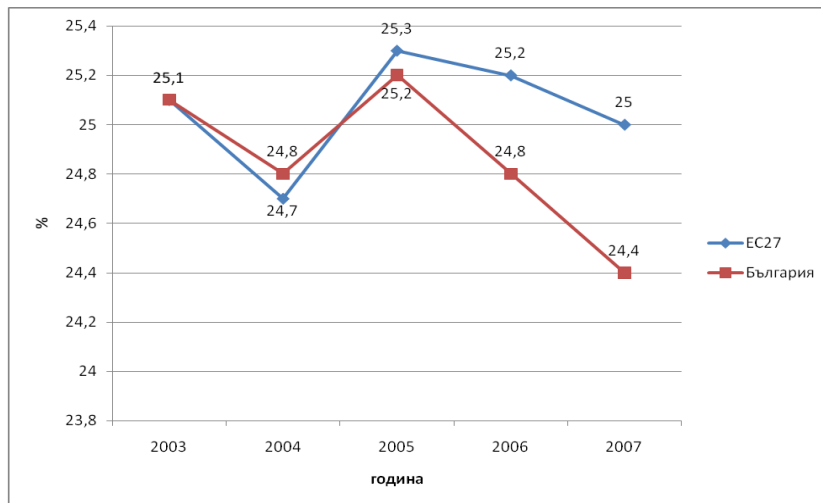
На фигури 243, 244 и 245 (Виж Приложение 24) е представено разпределението на публичните средства за образование по образователни равнища през периода 2003-2007 г. В общеевропейската структура на публичните разходи за образование около половината от разходите са насочени към средното образователно равнище, докато разходите за основното и висшето образователно равнища са приблизително идентични с лек превес на тези инвестирани в основно образование. Тази структура е характерна и за България, като единствената разлика се изразява в по-бързия темп на намаление на разходите за висше образование, което води до нарастващо изоставане между техния дял и дела на средствата изразходвани за основно образование. Страните-членки на ЕС, в чиято структура през целия разглеждан период или в по-голямата част от него преобладават публичните разходи за висше образование над тези за основно образователно равнище са Чехия, Дания, Германия, Гърция, Франция, Литва, Нидерландия, Австрия, Словакия, Финландия и Швеция.

Необходимо е да се отбележи, че средствата изразходвани за образование в България като процент от БВП изостават значително от средните стойности за ЕС27 при всички образователни равнища. Докато динамиката на инвестираните средства в основно и средно образование бележи повишение до 2005 г., след което последва спад до стойностите от началото на периода, то изключително тревожна е тенденцията на постепенно намаление на разходите за най-високото образователно равнище. В следствие на това неблагоприятно развитие през 2007 г. се нареждаме на последно място по процент на публичните средства изразходвани за висше образование. По отношение на инвестициите в основно образование изпреварваме единствено Чехия, Германия, Литва и Словакия, а по процент на изразходвани средства в средно образование сме пред Гърция, Испания, Люксембург, Румъния, Словения и Словакия.

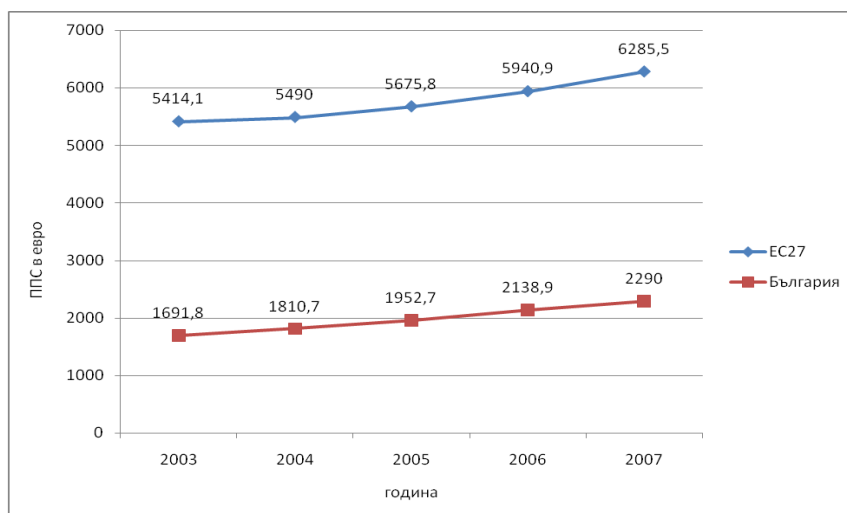
Фигури 247 и 249 представят годишния разход за образование на един ученик/студент през периода 2003 – 2007 г. като процент от БВП на човек от населението и в паритет на покупателната способност в евро. Докато изразходваните средства за образование на един ученик/студент като процент от БВП на глава от населението в България намаляват от 25.1 % през 2003 г. до 24.4 % през 2007 г., то в ППС в евро те се увеличават от 1691.8 евро до 2290 евро за същия период (виж Приложение 25 Фигури 246 и 248). Можем да отбележим, че през целия разглеждан период изоставаме от средните стойности за ЕС27 по отношение на втория показател и от 2005 г. по първия индикатор, като с течение на времето различията постепенно се засилват.

Съпоставката с останалите страни-членки показва, че годишният разход за образование на един ученик/студент като процент от БВП на човек от населението в нашата страна е по-висок през 2007 г. от този в Чехия, Германия, Естония, Ирландия, Италия, Литва, Нидерландия, Полша, Словакия и Финландия, но когато той е изразен в ППС в евро България заема последно място заедно с Румъния. През 2007 г. най-високият годишен разход за образование на един учащ като процент от БВП на глава от населението се отчита в Кипър (33.1 %), а в ППС в евро в Австрия (8694.9 евро).

Фигура 247 Годишен разход за образование спрямо БВП на човек от населението; Годишен разход за образование на ученик/студент спрямо БВП на човек от населението в ЕС и България, за всички образователни равнища, на основата на целодневни еквиваленти Източник: ЕВРОСТАТ

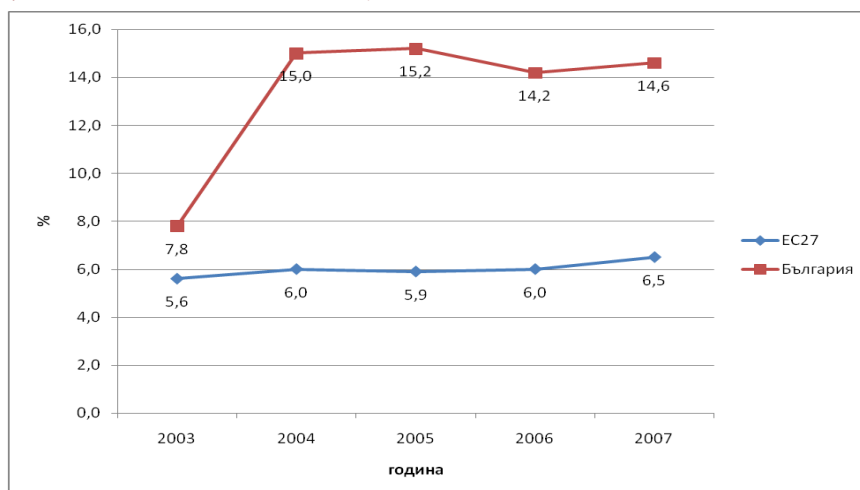

Фигура 249 Годишен разход за образование на ученик/студент; Годишен разход за образование на ученик/студент в ППС в евро в ЕС и България, за всички образователни равнища, на основата на целодневни еквиваленти. Източник: ЕВРОСТАТ

На фигури 250 е представена финансовата помощ за ученици и студенти през периода 2003 – 2007 г. В рамките на посочените години се наблюдава общоевропейска тенденция на повишение на финансовата помощ за учащи като процент от общите публични разходи за образование от 5.6 % до 6.5 % (виж Приложение 26, Фигура 251). Тази тенденция е валидна и за България, където през разглеждания период се отчита най-голямото повишение в ЕС – 6.8 % (2003 г. – 7.8 %; 2007 г. – 14.6 %). Благодарение на посочената динамика през 2007 г. нашата страна заема второ място след Дания по процент на публичните средства насочени за финансово подпомагане на ученици и студенти (виж Фигура 250). В следствие на наблюдаващата се тенденция на спад в Дания (2003 г. – 19.6 %; 2007 г. – 16.1 %) различията между двете страни с течение на времето намаляват. През 2007 г. страните-членки на ЕС, които заделят най-малка част от публичните си разходи за финансово подпомагане на учащи са Румъния (1.9 %), Полша (2.2 %), Люксембург (2.3 %), Испания (3.2 %), Франция (3.6 %), Естония (3.6 %) и Чехия (3.8 %).

Фигура 251 Финансова помощ за ученици и студенти като % от общите публични разходи за образование в ЕС и България, за всички образователни равнища. Източник: ЕВРОСТАТ

8.1.3. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННИ СТЕПЕНИ БАКАЛАВЪР, МАГИСТЪР И ДОКТОР В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

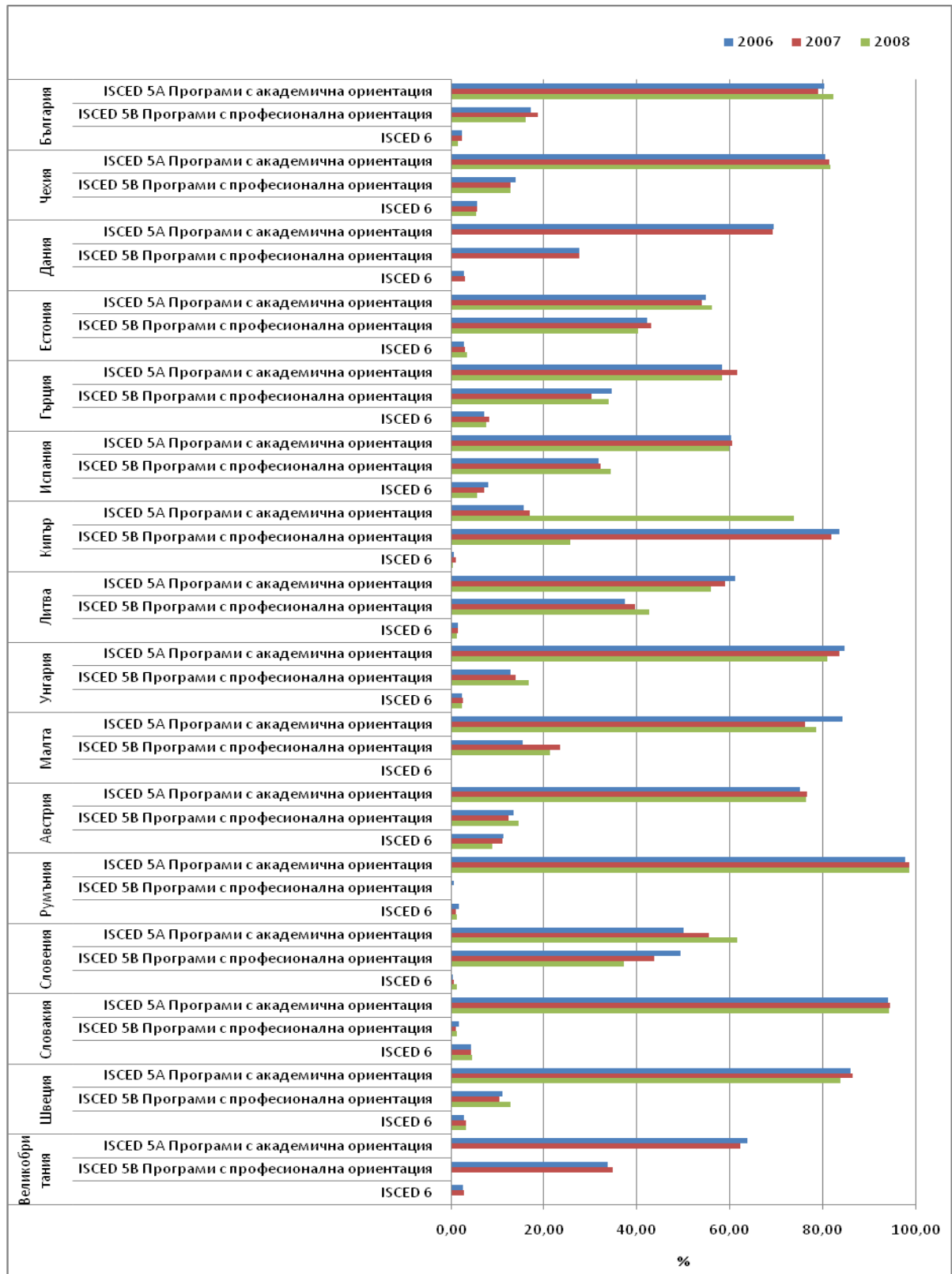
На фигура 252 е представена структурата на новоприетите студенти в страните-членки на ЕС през периода 2006 – 2008 г. Можем да отбележим, че с изключение на Кипър през 2006 г. и 2007 г., в останалите разглеждани държави относителният дял на новоприетите студенти в програми с академична ориентация превишава този на новоприетите студенти в програми с професионална насоченост. Във всички страни-членки най-нисък е относителният дял на новоприетите студенти в програми за придобиване на по-висока квалификация (ISCED 6).

Приблизително в половината от разглежданите страни делът на новоприетите студенти в програми с академична насоченост се увеличава, докато този на новоприетите студенти в програми с професионална ориентация намалява. Тези държави са България, Чехия, Естония, Кипър, Румъния, Словения, Словакия, докато в останалите се наблюдава обратната тенденция. По отношение на програмите за придобиване на образователно-квалификационна степен „Доктор“ в по-малко от половината страни-членки се наблюдава повишение на дела на новоприетите студенти (Естония, Гърция, Словения, Словакия, Швеция, Дания и Великобритания).

В България структурата на новоприетите студенти през периода 2006 – 2008 г. бележи следната динамика на развитие:

- Повишение на дела на новоприетите студенти в програми с академична ориентация от 80.34 % до 82.43 %.
- Намаление на дела на новоприетите студенти в програми с професионална насоченост и в програми за придобиване на степен „Доктор“, съответно от 17.21 % до 16.0 % и от 2.45 % до 1.57 %.

Фигура 252 СТРУКТУРА НА НОВОПРИЕТИТЕ СТУДЕНТИ В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС. Източник: ЕВРОСТАТ

Въз основа анализа на статистическите данните на ЕВРОСТАТ за новоприетите студенти в програми с академична ориентация (ISCED 5A), програми с професионална ориентация (ISCED 5B) и програми за придобиване на по-висока квалификация, съответстваща на ниво 6 от Международната стандартизирана класификация на образованието (ISCED 6), могат да бъдат направени следните изводи:

- Страните-членки на ЕС с най-балансирана структура на новоприетите студенти (най-малка разлика между дела на новоприетите студенти в програми с академична ориентация и дела на новоприетите студенти в програми с професионална насоченост) са Литва, Естония, Гърция, Словения и Великобритания. На противоположния полюс са Румъния и Словакия, където се наблюдава дори по-висок дял на новоприети студенти в докторска степен, отколкото в програми с професионална ориентация.
- Държавите с най-висок дял на новоприети студенти през 2008 г.:
 - в програми с академична насоченост са Румъния (98.70 %), Словакия (94.35 %), Швеция (83.87 %), България (82.43 %), Чехия (81.77 %) и Унгария (81.00 %);
 - в програми с професионална насоченост – Литва (42.64 %), Естония (40.31 %), Словения (37.13 %), Испания (34.38 %) и Гърция (34.05 %);
 - в програми за придобиване на по-висока квалификация – Австрия (8.97 %), Гърция (7.62 %), Испания (5.63 %) и Чехия (5.46 %).

На фигури 253 и 254 (виж приложение 30) са представени структурите на новоприетите студенти съответно от мъжки и от женски пол през периода 2006-2008 г. Необходимо е да отбележим, че като абсолютна численост жените преобладават над мъжете в програмите с академична насоченост (с изключение на Германия) и в тези с професионална ориентация (с изключение на Кипър), докато при докторантите в повечето от разглежданите страни-членки е налице обратната закономерност.

В състава на мъжете и в този на жените се наблюдава сходство в предпочитанията по отношение на програмите за обучение. С най-голям относителен дял в структурите на двата пола се открояват новоприетите студенти в програми с академична насоченост, следвани от тези в програми с професионална ориентация и програми за придобиване на по-висока квалификация. Сравнявайки структурата на новоприетите студенти жени и структурата на новоприетите студенти мъже може да се отбележи, че в половината от разглежданите страни-членки делът на новоприетите студенти от съвкупността на жените в програми с професионална ориентация превишава този на новоприетите студенти от съвкупността на мъжете в същите програми, докато обратната тенденция се наблюдава при програмите с академична насоченост и докторантурите. По отношение на програмите за придобиване на образователно-квалификационна степен “Доктор” в по-малко от половината страни-членки се наблюдава повишение на дела на новоприетите студенти, както при мъжете, така и при жените.

Съпоставката на структурите на двата пола у нас показва, че през 2008 г. делът на новоприетите студенти от женски пол в програми с академична насоченост е по-висок от съответния при мъжете, докато при програмите с професионална ориентация и докторантурите делът на новоприетите студенти жени е по-нисък. Изключително тревожна е тенденцията на намаление на дяловете на новоприети студенти в програми с професионална насоченост и в програми за по-висока квалификация при двата пола.

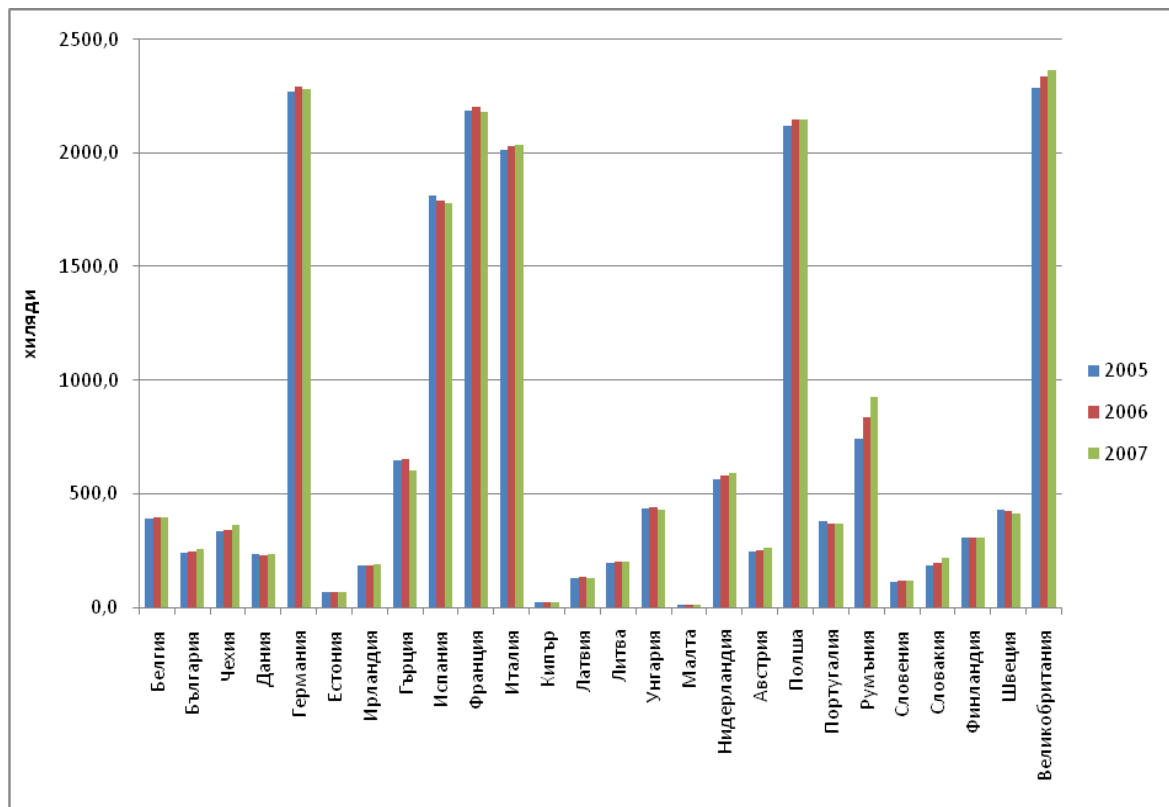
Фигура 255 съдържа данни за общия брой на студентите в страните-членки на ЕС през периода 2005-2007 г., обучаващи се във всички образователно-квалификационни степени на висшето образование – бакалавър, магистър и доктор (ISCED 5-6). Анализът на този показател поставя страната ни в групата от държави с по-ниски стойности. Най-голям е общият брой на студентите от всички образователно-квалификационни степени във Великобритания, Германия, Франция, Полша, Италия, Испания. В групата на страните със

средни стойности на анализирания индикатор попадат Румъния, Гърция, Нидерландия, Унгария, Швеция, Белгия, Португалия, Чехия, Финландия. Разглежданият показател за България като равнище е почти аналогичен с Австрия и Дания и изпреварва страни като Словакия, Ирландия, Литва, Латвия, Словения, Естония, Кипър и Малта.

Можем да отбележим, че подредбата на страните по общ брой на студентите в степените на висшето образование в голяма степен се припокрива с тази по показателя общ брой на всички обучаващи се (виж Фигура 217).

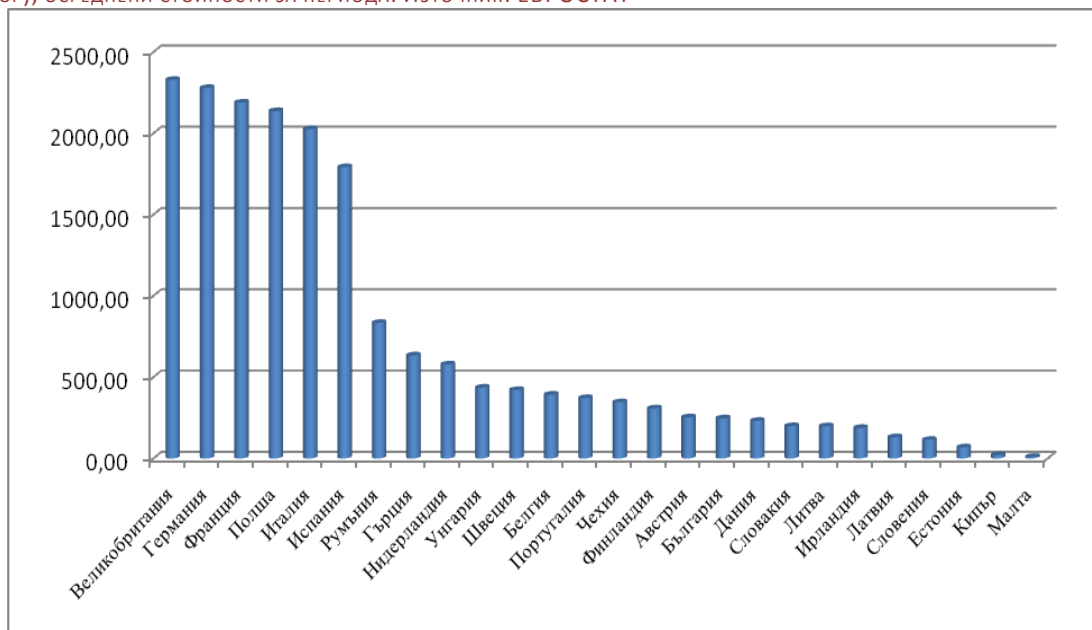
По отношение на тенденциите в изменението на индикатора за периода 2005 – 2007 г., положително е, че България се нарежда в групата на страните с нарастване на стойността му. В тази група попадат още Великобритания, Германия (с изключение на 2007 г.), Полша, Италия, Нидерландия, Белгия, Словакия, като най-съществен е темпа на растеж по години в Румъния. Известен спад на общия брой на обучаващите се във всички степени на висшето образование има във Франция, Испания, Гърция, Швеция. Запазване на равнището има в Унгария, Финландия, Ирландия, Литва, Словения, Естония.

ФИГУРА 255 СТУДЕНТИ НА ISCED РАВНИЩЕ 5-6. ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

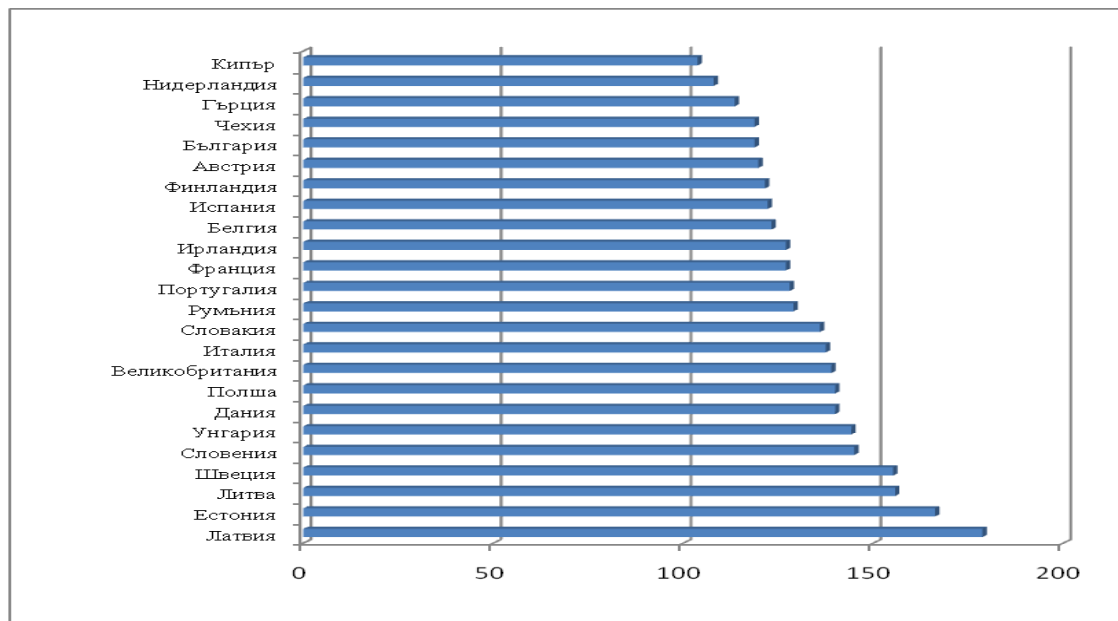
На фигура 256 е представена подредбата на страните-членки на ЕС по общ брой на студентите в степените на висшето образование. Въпреки зависимостта на този брой от числеността на населението на съответната страна можем да отбележим, че Великобритания, която има по-малко население в сравнение с Германия, е страната с най-много студенти в ЕС през разглеждания период. Това означава, че качеството на висшето образование в тази страна е много високо и тя успява да привлече множество чуждестранни студенти в университетите на нейната територия. Нашата страна се нарежда след Финландия, която има по-малко население. Това означава, че у нас участието във висше образование е по-ниско и една значителна част от студентите предпочитат да се обучават в чужбина.

Фигура 256 Абсолютен брой на студентите в степените на висшето образование (бакалавър, магистър и доктор), осреднени стойности за периода. Източник: ЕВРОСТАТ

На фигура 257 е представено съотношението между жените и мъжете в степените на висшето образование. Както вече беше посочено, в България в степените на висшето образование лицата от женски пол преобладават над тези от мъжки. Съпоставката със страните-членки на ЕС показва, че нашата страна се нарежда сред първите пет държави в Общността с най-ниски стойности на разглеждания показател. Можем да отбележим, че в Кипър се наблюдават най-малките различия между броя на жените и този на мъжете във висшето образование, докато в Латвия жените преобладават почти два пъти над мъжете. Във всички разглеждани страни лицата от женски пол доминират като численост. Това води до по-благоприятна образователна структура на жените в сравнение с тази на мъжете. Необходимо е да посочим също така, че жените са принудени под действието на различни социално-икономически причини да започнат работа, за която в повечето случаи те са свръхквалифицирани. В тази насока могат да се търсят резерви за по-пълното използване на техния потенциал в икономиката, а именно осигуряването на заетост, която да им позволи да реализират в максимална степен своите знания, умения и способности.

Фигура 257 Съотношение между жени и мъже във висшето образование (осреднени стойности за периода 2004-2007 г.). Източник: ЮНЕСКО

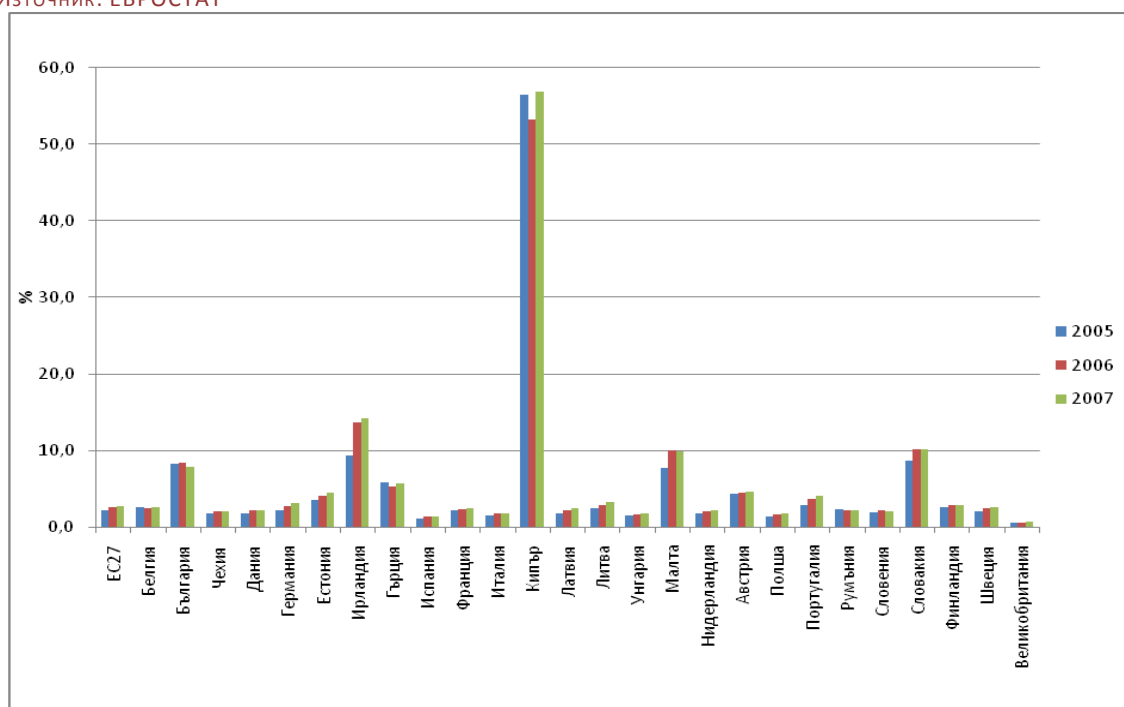
Следващите две фигури съдържат данни за потоците студенти от и към всяка една от страните-членки на ЕС в периода 2005-2007 г. Съпоставката на тези два показателя би ни позволила да определим нетния приток на студенти от друга страна-членка на Общността, ЕИП или страна-кандидатка за членство.

Фигура 258 показва студентите, обучаващи се в друга страна-членка на ЕС, като процент от всички студенти в съответната държава през периода 2005-2007 г. Въпреки отчетеното намаление от 8.3 % до 7.8 %, България се нарежда сред петте страни с най-висок процент студенти, обучаващи се в друга страна-членка. През 2007 г. повече от половината от студентите в Кипър се обучават в друга страна-членка (56.9 %). Останалите държави в тази своеобразна класация са Ирландия (14.2 %), Словакия (10.2 %) и Малта (9.9 %). На обратния полюс, с най-малък процент студенти желаещи да се обучават в друга държава, са Великобритания (0.7 %), Испания (1.3 %), Полша (1.7 %), Унгария (1.7 %) и Италия (1.8 %).

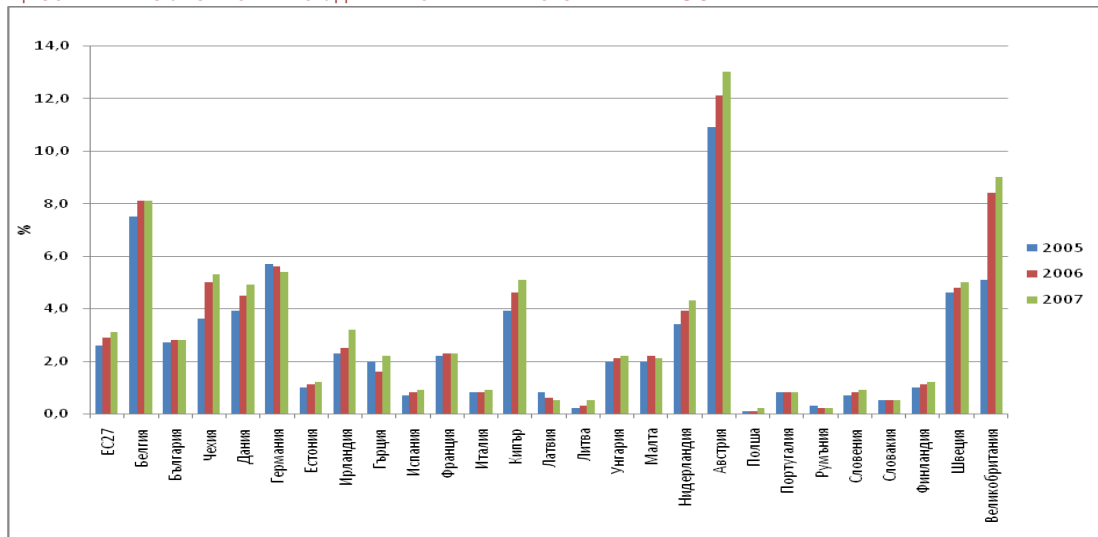
Притокът на чуждестранни студенти от друга страна-членка на ЕС, ЕИП и страна-кандидатка за членство като процент от броя на студентите в съответната държава е представен на Фигура 259. Според данните през 2007 г. Австрия (13.0 %), Великобритания (9.0 %), Белгия (8.1 %) и Германия (5.4 %) са най-предпочитаните за придобиване на висше образование страни-членки на Общността от страна на чуждестранните студенти. На противоположния полюс са Полша (0.2 %), Румъния (0.2 %), Латвия (0.5 %), Литва (0.5 %), Словения (0.9 %), Испания (0.9 %) и Италия (0.9 %). През периода 2005 – 2007 г. в нашата страна се отчита повишение на притока на чуждестранните студенти от 2.7 % до 2.8 %.

Съпоставката на двата показателя показва, че през 2007 г. Австрия (8.4 %) и Великобритания (8.3 %) са държавите с най-висок положителен нетен приток на чуждестранни студенти (т.е. разликата между притока и отлива на студенти), докато със силно отрицателен нетен приток се открояват Кипър (-51.8 %), Ирландия (-11.0 %) и Словакия (-9.7 %).

Фигура 258 Студенти (ISCED 5-6), обучаващи се в друга страна-членка на ЕС - като % от всички студенти.
Източник: ЕВРОСТАТ

Фигура 259 Приток на студенти (ISCED 5-6) от страни-членки на ЕС, ЕИП и страни-кандидатки за членство в Общността - като % от всички студенти в страната. Източник: ЕВРОСТАТ

Фигура 260 съдържа данни за завършилите образователно-квалификационни степени „Бакалавър” и „Магистър” през периода 2004 – 2008 г. През 2008 г. България се нарежда сред седемте страни-членки с най-висок процент на завършили образователно-квалификационни степени „Бакалавър” и „Магистър” – Малта (99.61 %), Латвия (99.42 %), Кипър (99.34 %), Литва (99.13 %), Полша (98.99 %) и Румъния (98.95 %). На обратния полюс са Германия (93.68 %), Швеция (94.00 %), Португалия (94.21 %) и Австрия (94.95 %). Необходимо е да отбележим, че в повече от половината страни-членки се наблюдава намаление на процента на завършилите „Бакалавър” и „Магистър”. Това може да се възприеме като позитивно развитие, тъй като този спад е за сметка на нарастване на процента на завършилите образователно-квалификационна степен „Доктор”.

На фигури 260, 261 и 262 (виж приложение 32) са представени данните за завършилите висше образование през периода 2004 – 2008 г. от състава на мъжете и от този на жените. Като основна закономерност можем да отбележим, че процентът на завършили образователно-квалификационни степени „Бакалавър” и „Магистър” от съвкупността на жените е по-висок от съответния на мъжете.

На фигура 263 са представени данните за завършилите образователно-квалификационна степен „Доктор” през периода 2004 – 2008 г. В България се наблюдава нарастване от 0.85 % през 2004 г. до 1.29 % през 2006 г., след което последва лек спад до 1.09 % през 2008 г. В рамките на целия разглеждан период се отчита повишение от 0.24 %, което несъмнено е благоприятно развитие. Както вече посочихме по-горе това нарастване е за сметка на намалението на процента на завършилите „Бакалавър” и „Магистър”. Въпреки регистрираното повишение България се нарежда сред седемте страни-членки с най-нисък процент на завършили образователно-квалификационни степени „Доктор” през 2008 г. – Малта (0.39 %), Латвия (0.58 %), Кипър (0.66 %), Литва (0.87 %), Полша (1.01 %) и Румъния (1.05 %). На обратния полюс са Германия (6.32 %), Швеция (6.00 %), Португалия (5.79 %) и Австрия (5.05 %).

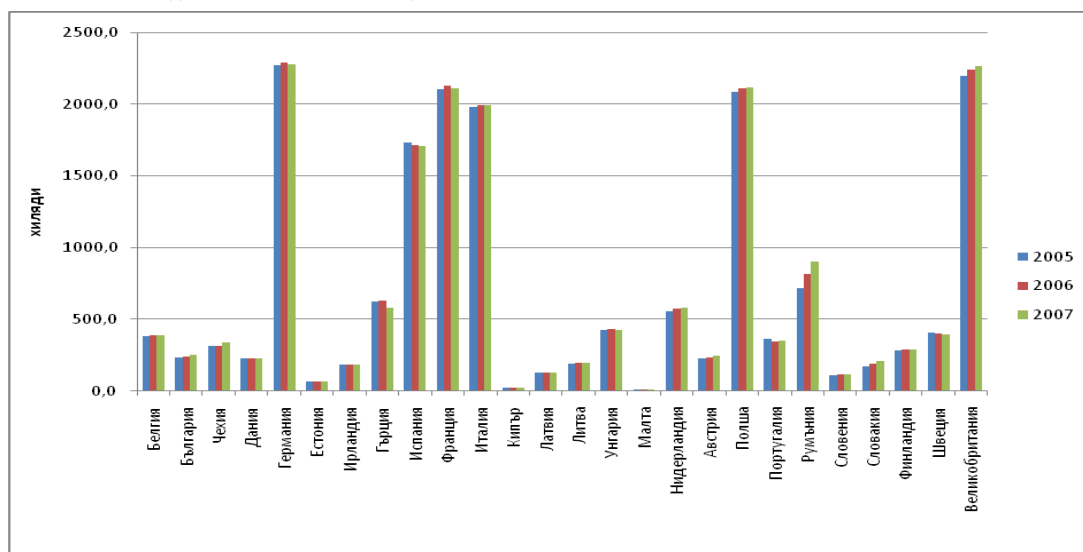
На фигури 263, 264 и 265 (Виж Приложение 33) са представени данните за завършилите докторантура през периода 2004 – 2008 г. от състава на мъжете и от този на жените. Като основна закономерност можем да отбележим, че процентът на завършили образователно-квалификационна степен „Доктор” от съвкупността на мъжете е по-висок от съответния на жените.

8.1.4. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА СТУДЕНТИТЕ ПО ОБРАЗОВАТЕЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННИ СТЕПЕНИ БАКАЛАВЪР И МАГИСТЪР В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

На фигура 266 е представен общия брой на студентите в образователно-квалификационни степени „Бакалавър” и „Магистър” през периода 2005 – 2007 г. Анализът на този показател до голяма степен припокрива изводите, направени по отношение на индикатора за броя на обучаващите се студенти във всички степени на висшето образование (бакалавър, магистър и доктор). Това се отнася и до България, която по този показател попада в същата група на страни-членки с относително по-ниски нива. Както посочихме по-горе към нея се отнасят още Дания, Австрия, Ирландия, Словакия, Литва, Латвия, Естония, Кипър и Малта. Подобна е и ситуацията в групата на държавите с най-високи стойности по този показател – Германия, Великобритания, Франция, Полша, Италия, Испания, както и в групата на страните със средни стойности по разглеждания индикатор – Румъния, Гърция, Нидерландия, Унгария, Швеция, Белгия, Португалия и Чехия.

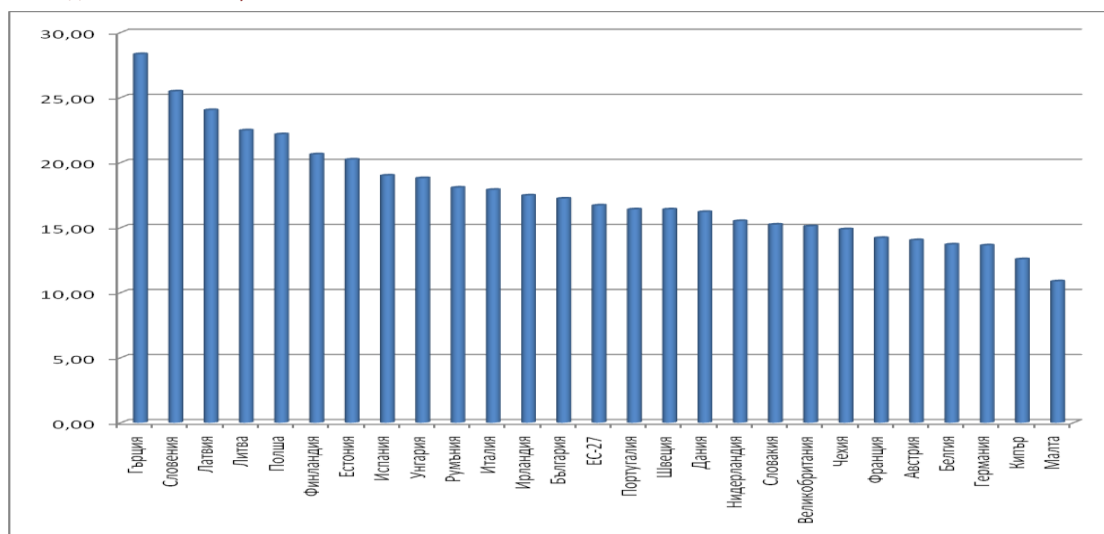
Като динамика на развитие можем да отбележим, че у нас се отчита нарастване в броя на студентите, обучаващи се в степени „Бакалавър” и „Магистър” от 232.8 хиляди през 2005 г. до 253.9 хиляди през 2007 г.

ФИГУРА 266 СТУДЕНТИ НА ISCED РАВНИЩЕ 5. ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

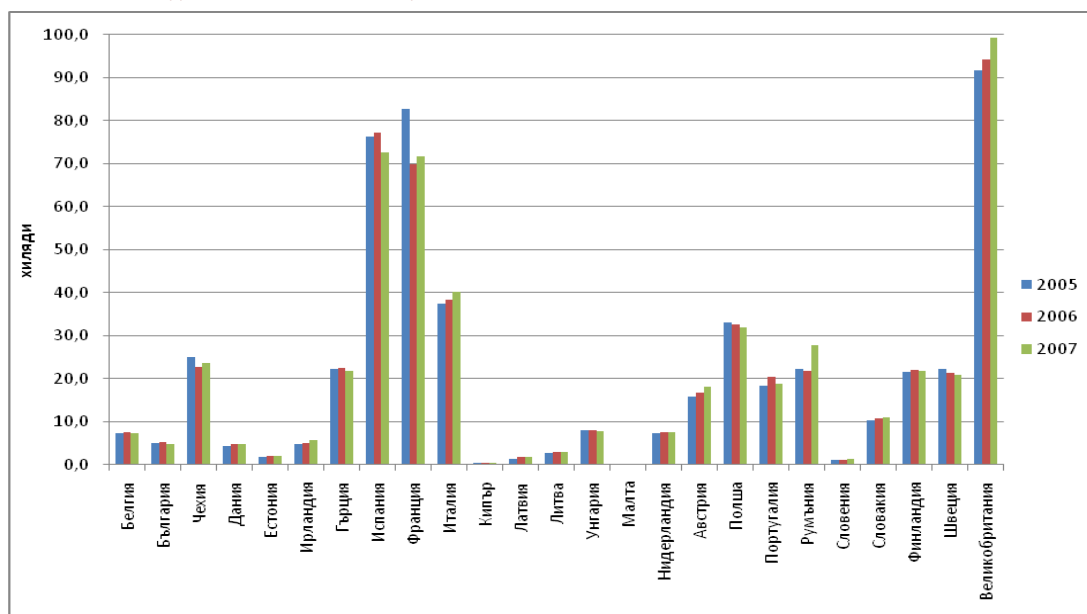
Фигури 268 представят студентите в образователно-квалификационни степени „Бакалавър” и „Магистър” като процент от всички обучаващи се в съответната страна-членка на ЕС през периода 2005-2007 г. Анализът на този показател отново потвърждава тенденциите, посочени при сравняването на данните за страните-членки на ЕС по индикатора относителен дял на студентите във всички степени на висшето образование спрямо общия брой на учащите в съответната държава. Гърция, Словения, Латвия и Литва отново се открояват с най-високите стойности по разглеждания показател, докато Кипър и Малта са страните-членки с най-нисък процент на студентите в степени „Бакалавър” и „Магистър” спрямо общия брой учащи. Можем да отбележим също така, че стойностите в България бележат тенденция на повишение от 16.3 % през 2005 г. до 18.4 % през 2007 г., като с течение на времето все повече и повече надвишават средните за ЕС27.

Фигура 268 Студенти в степен бакалавър и магистър като дял от общия брой учащи (осреднени стойности за периода 2005-2007 г.) Източник: ЕВРОСТАТ

Фигура 269 съдържа данни за броя на студентите в образователно-квалификационна степен „Доктор” през периода 2005 – 2007 г. В нашата страна се наблюдава намаление на този брой от 5.1 хиляди през 2005 г. до 4.8 хиляди през 2007 г., докато общоевропейската тенденция е на увеличение от 523.4 хиляди до 525.8 хиляди за същите години. Нещо повече България е сред осемте страни-членки, при които се отчита намаление в стойностите на този показател в рамките на разглеждания период. През 2007 г. държавите с най-много студенти, обучаващи се в образователно-квалификационна степен „Доктор” са Великобритания, Испания, Франция и Италия. Това отново илюстрира зависимостта на този показател от числеността на населението на съответната страна и по-конкретно от броя на студентите в нея, както и от качеството на образованието.

Фигура 269 Студенти на ISCED равнище 6. Източник: ЕВРОСТАТ

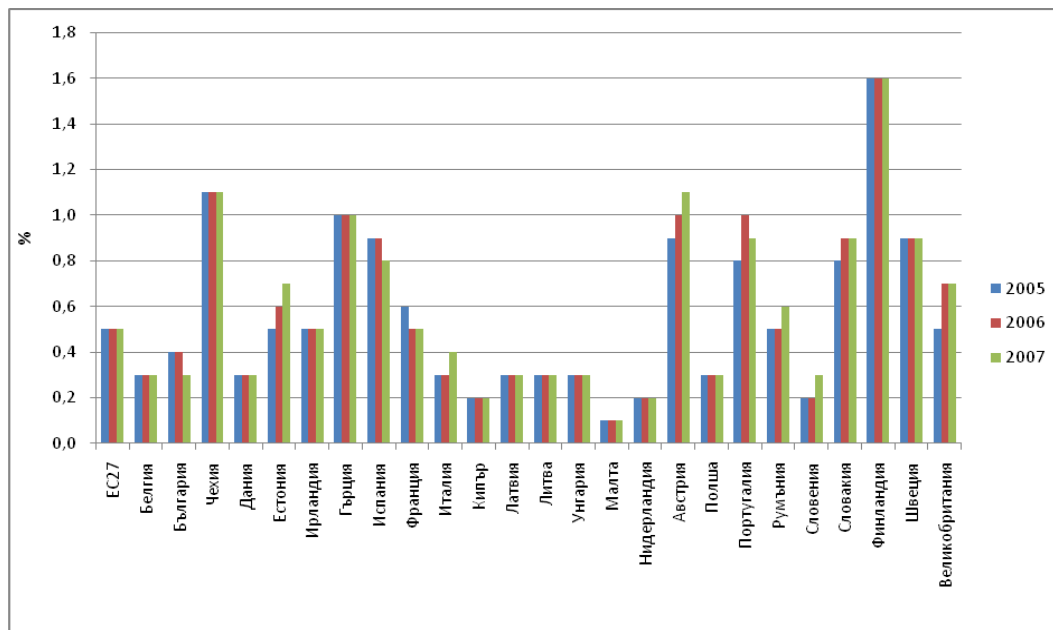

Следващите две фигури съдържат данни за студентите в образователно-квалификационна степен „Доктор” през периода 2005 – 2007 г. като процент от всички учащи в съответната страна-членка на ЕС. Докато общоевропейската тенденция е на задържане на стойността от 0.5 %, то в България се наблюдава намаление от 0.4 % през

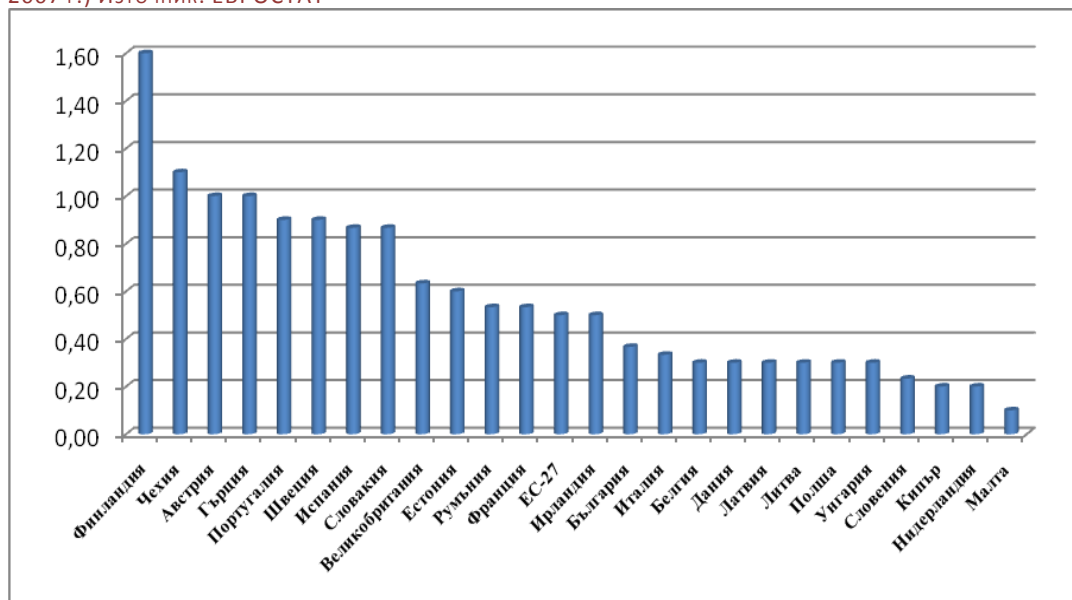
2005 г. до 0.3 % през 2007 г. Това означава, че все повече се отдалечаваме от средноевропейското равнище.

Страните-членки с най-високи стойности по разглеждания показател са Финландия, Чехия, Австрия и Гърция, докато на противоположния полюс са Малта, Нидерландия и Кипър. Общо взето по-високото равнище на този индикатор посочва една сравнително благоприятна образователна структура и желание на учащите да преследват и постигнат по-висока квалификация.

ФИГУРА 270 СТУДЕНТИ НА ISCED РАВНИЩЕ 6 КАТО % ОТ ВСИЧКИ УЧЕНИЦИ И СТУДЕНТИ. ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

ФИГУРА 271 СТУДЕНТИ В СТЕПЕН ДОКТОР КАТО ДЯЛ ОТ ОБЩИЯ БРОЙ УЧАЩИ (ОСРЕДНИ СТОЙНОСТИ ЗА ПЕРИОДА 2005-2007 г.) ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

В обобщение на разгледаните по-горе четири показателя, а именно численост и относителен дял на студентите в образователно-квалификационни степени „Бакалавър” и „Магистър” и численост и относителен дял на тези в степен „Доктор” спрямо всички учащи

в съответната страна, можем да отбележим, че в България се наблюдават две разнопосочни тенденции:

- Повишаване броя и дела на студентите в по-ниските образователни равнища (бакалавър и магистър);
- Намаление на числеността и дела на обучаващите се в степен „Доктор”.

Въпреки че у нас се подобрява образователната структура по отношение на образователно-квалификационни степени „Бакалавър” и „Магистър”, налага се да отбележим, че при учащите липсва стремеж за достигане на най-високото образователно равнище. Това може да се възприеме като неблагоприятно развитие за нашата страна.

8.2. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

8.2.1. ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СТРУКТУРА В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС ПО ШИРОКИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕ

Фигури 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278 и 279 (виж приложение 34) представят студентите по тесни области на познанието като процент от всички студенти в съответната страна-членка на ЕС през периода 2005 – 2007 г. Въз основа на статистическите данни могат да се направят следните обобщения:

- Студентите записани в областта на подготовката на учители и науки за образованието през 2007 г. представляват 6.4 % от всички студенти в България в сравнение с 8.6 % в ЕС27. Общоевропейската тенденция през наблюдавания период е на намаление, като тя е валидна и за нашата страна.
- През 2007 г. България (7.9 %) се нарежда сред петте страни-членки на ЕС с най-нисък дял на студенти обучаващи се в областта на хуманитарните науки и изкуствата – Словакия (6.2 %), Литва (7.1 %), Латвия (7.2 %) и Словения (7.8 %). По стойност на този показател сме под средното равнище за ЕС27, като наблюдаващите се разнопосочни тенденции на повишение в Общността и на намаление у нас водят до задълбочаване на изоставането ни.
- В България се отчита нарастване на дела на студентите записани в областта на науките за обществото, стопанските науки и правото от 42.4 % до 44.1 % през периода 2005 – 2007 г., докато общоевропейската тенденция е на задържане на равнището от 34.3 %. В следствие на тази динамика стойността на този показател у нас е над средното ниво за ЕС27, като разликата продължава да нараства.
- По отношение на дела на студентите обучаващи се в областта на природните науки, математика и информатика през 2007 г. България (5.1 %) заедно с Латвия (5.1 %) заемат последно място в Общността, като изостават над два пъти от средноевропейското равнище (10.7 %). Тази неблагоприятна позиция е постигната в резултат на намалението по разглеждания показател от 5.4 % през 2005 г. до 5.1 % през 2007 г. в нашата страна.

- През 2007 г. България (19.8 %) се нарежда сред трите страни-членки на ЕС с най-висок дял на студенти записани в областта на техническите науки, производството и строителството – Финландия (25.4 %) и Португалия (22.3 %). Можем да отбележим още, че както у нас, така и в ЕС27 се наблюдава тенденция на спад по разглеждания показател.
- В България се отчита нарастване на дела на студентите обучаващи се в областта на селскостопанските науки и ветеринарната медицина от 2.3 % през 2005 г. до 2.5 % през 2007 г., докато в ЕС27 се наблюдава спад от 2.1 % до 1.9 %.
- По отношение на дела на студентите записани в областта на здравеопазването и социалните дейности можем да отбележим, че въпреки отчетеното нарастване от 6.0 % през 2005 г. до 6.2 % през 2007 г., в края на периода ние се нареждаме сред четирите страни-членки с най-ниска стойност по този показател – Румъния (5.6 %), Полша (6.1 %) и Кипър (6.1 %). През целия период изоставаме от средните стойности за ЕС, където също се наблюдава тенденция на нарастване от 12.1 % до 12.7 %.
- В следствие на регистрираното увеличение от 6.9 % през 2005 г. до 8.0 % през 2007 г. нашата страна се нарежда сред четирите страни-членки на Общността с най-висок дял на студенти записани в областта на услугите – Словения (9.5 %), Унгария (9.1 %) и Естония (8.1 %). По стойност на този показател сме над средното равнище за ЕС27 през целия наблюдаван период, като трябва да отбележим, че в Съюза също се отчита повишение от 3.8 % до 4.2 % в рамките на разглежданите години.

Въз основа на статистическите данни можем да посочим, че през 2007 г. в структурата на студентите по тесни области на познанието с най-голям дял се открояват тези записани в областта на науките за обществото, стопанските науки и правото (44.1 %) и обучаващите се в областта на техническите науки, производството и строителството (19.8 %), докато най-малко студенти се обучават в областта на селскостопанските науки и ветеринарната медицина (2.5 %) и природните науки, математика и информатика (5.1 %). Изключително тревожни са отчетената тенденция на спад в дела на студентите записани в областта на природните науки, математика и информатика през периода 2005 – 2007 г. и засилващото се изоставане от средноевропейските стойности.

Фигури 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286 и 287 (Виж Приложение 35) представят структурата на завършилите висше образование по тесни области на познанието през периода 2004 – 2008 г. Въз основа на статистическите данни можем да направим следните обобщения:

- В България се отчита намаление на дела на завършилите висше образование в областта на подготовката на учители и науки за образованието от 7.52 % през 2004 г. до 6.25 % през 2008 г. В следствие на този спад през 2008 г. нашата държава се нарежда сред четирите страни-членки на ЕС с най-нисък процент по разглеждания показател – Франция (1.67 %), Румъния (3.06 %) и Италия (5.45 %).
- По отношение на дела на завършилите хуманитарни науки и изкуства в нашата страна също се наблюдава тенденция на намаление от 8.34 % през 2004 г. до 6.02 % през 2008 г. По този показател обаче през 2008 г. се нареждаме сред трите страни-членки с най-ниски стойности – Словения (5.70 %) и Швеция (6.01 %).
- В следствие на тенденцията на повишение от 47.61 % до 52.72 % през периода 2004 – 2008 г. България заема трето място спрямо останалите страни-членки на ЕС по най-

висок дял на завършили науки за обществото, стопански науки и право – Румъния (2008 г. – 58.41 %) и Латвия (2008 г. – 55.04 %).

- През периода 2004 – 2008 г. в нашата страна се наблюдава спад в дела на завършилите природни науки, математика и информатика от 4.86 % до 3.61 %. Тази динамика на развитие ни отрежда последно място в Общността по разглеждания показател през 2008 г.
- Процентът на завършилите инженерни науки, производство и строителство в България бележи тенденция на постепенно намаление от 16.14 % до 14.30 % през разглеждания период.
- По отношение на завършилите аграрни науки и ветеринарна медицина също се наблюдава намаление на техния дял в нашата страна от 1.96 % до 1.81 %.
- Въпреки отчетеното повишение в дела на завършилите висше образование в областта на здравеопазването през периода 2004 – 2008 г. от 6.28 % до 6.73 %, държавата ни заема последно място с най-ниска стойност по този показател през 2008 г.
- В следствие на регистрираното повишение в дела на завършилите висше образование в областта на услугите от 6.50 % до 8.56 %, България се нарежда сред трите страни-членки на ЕС с най-високи стойности по разглеждания показател през 2008 г. – Кипър (11.73 %) и Естония (9.56 %).

Въз основа на статистическите данни можем да посочим, че през 2008 г. в структурата на завършилите по тесни области на познанието с най-голям дял се открояват тези в областта на науките за обществото, стопанските науки и правото (52.72 %) и обучаващите се в областта на техническите науки, производството и строителството (14.30 %), докато най-малко са лицата завършили в областта на селскостопанските науки и ветеринарната медицина (1.81 %) и в областта на природните науки, математика и информатика (3.61 %). Тази структура е породена от тенденциите в развитието на стойностите на показателя за студентите обучаващи се по тесни области на познанието.

8.2.2. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

На фигури 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296 и 297 (Виж Приложение 36) са представени данните за професионално-квалификационната структура на заетите лица в страните-членки на ЕС през периода 2005 – 2009 г. Въз основа на тях можем да направим следните обобщения:

- През разглеждания период се наблюдава нарастване на дела на законодателите, висшите служители и мениджърите в съвкупността на заетите лица, както в ЕС27 (2005 г. – 8.2 %; 2009 г. – 8.4 %), така и в България (2005 г. – 6.5 %; 2009 г. – 6.8 %). През всички наблюдавани години стойността на този показател в нашата страна е под средноевропейското ниво, но разликата постепенно намалява.
- Същата динамика на развитие се наблюдава и по отношение на дела на специалистите в състава на заетите лица, т.е. тенденция на повишение, както в ЕС27, така и в България и изоставане от средноевропейското равнище през целия период с намаляващи различия в последните години. Конкретните стойности за нашата страна са 11.7 % през 2005 г. и 12.6 % през 2009 г.

- По отношение на дела на техниците и младшите специалисти през 2009 г. България (2005 г. – 11.5 %; 2009 г. – 10.0 %) се нарежда сред петте страни-членки с най-ниски стойности по този показател – Ирландия (7.0 %), Гърция (8.8 %), Румъния (9.8 %) и Португалия (10.0 %).
- По отношение на относителния дял на чиновниците в съвкупността на заетите се наблюдават разнопосочни тенденции. Докато в ЕС27 се регистрира спад от 11.1 % през 2005 г. до 10.8 % през 2009 г., у нас се отчита повишение от 6.5 % до 7.3 % през същите години.
- Относителният дял на заетите в сферата на услугите в България превишава средноевропейската стойност през целия наблюдаван период. Необходимо е да отбележим, че тенденциите, както в Общността (2005 г. – 13.3 %; 2009 г. – 14.0 %), така и у нас (2005 г. – 15.0 %; 2009 г. – 16.4 %) са в посока на нарастване.
- По относителен дял на селскостопанските работници и рибарите в съвкупността на заетите лица отново сме над средното равнище за ЕС27, като тук тенденциите на развитие са в посока на намаление – ЕС27 (2005 г. – 4.4 %; 2009 г. – 3.9 %) и България (2005 г. – 5.2 %; 2009 г. – 4.2 %).
- Над средноевропейските стойности сме и по отношение на дела на занаятчиите в състава на заетите, но динамиката на развитие е разнопосочна. Докато в Общността се отчита намаление от 14.3 % до 13.4 %, то в България се наблюдава повишение от 14.5 % до 15.3 % през периода 2005 – 2009 г.
- По отношение на дела на операторите на машини и монтажистите общоевропейската тенденция е на намаление. Тя е валидна и за нашата страна, където се отчита спад от 15.8 % през 2005 г. до 14.0 % през 2009 г. Въпреки това намаление по разглеждания показател сме над средното равнище за ЕС27, дори през 2009 г. се нареждаме сред първите четири страни-членки на Съюза с най-високи стойности – Словакия (15.7 %), Чехия (14.8 %) и Естония (14.5 %).
- Относителният дял на нискоквалифицираните работници в състава на заетите лица в България превишава този в ЕС27 през целия период 2005 – 2009 г. Докато в Общността се наблюдава тенденция на лек спад, у нас се отчита повишение от 12.1 % до 12.5 %. В следствие на това през 2009 г. се нареждаме сред четирите държави с най-високи стойности по изследвания индикатор – Кипър (15.9 %), Испания (14.3 %) и Латвия (12.7 %).
- По относителен дял на военните в съвкупността на заетите лица сме над средното равнище за ЕС27 през целия наблюдаван период. Както в Общността се отчита спад, така и в България се регистрира намаление в стойността на този показател от 1.0 % през 2005 г. до 0.9 % през 2009 г.

Основните обобщения за структурата на заетите лица (15-64 години) по икономически дейности през периода 2008 – 2009 г. са следните:

- Във всички страни-членки на ЕС с изключение на Люксембург и Малта се отчита намаление в броя на заетите лица. Конкретните стойности в България са 3306.2 хиляди през 2008 г. и 3204.8 хиляди през 2009 г.
- Стойностите в България са над средноевропейските през целия наблюдаван период по относителни дялове на заетите лица в следните икономически дейности: селско, ловно и рибно стопанство; добивна промишленост; преработваща промишленост; електро- и

газоснабдяване; водоснабдяване; строителство; търговия и ремонт на автомобили; транспорт и складиране; хотели и ресторанти.

- По процент на заетите в следните икономически дейности изоставаме от средното равнище за ЕС27: информация и комуникация; финансово посредничество; операции с недвижими имоти; професионални, научни и технически дейности; административни услуги; държавно управление: задължително обществено осигуряване; образование; здравеопазване и социални дейности; изкуства, забавление и отдых; други дейности, обслужващи обществото и личността; домакински дейности.
- През 2009 г. в структурата на заетите лица у нас с най-високи дялове се открояват заетите в преработващата промишленост (22.12 %), в търговията и ремонта на автомобили (16.26 %) и в строителството (9.98 %). Това означава, че знанията, уменията и способностите на заетите се влагат в дейности с ниска добавена стойност. Структурата на българската икономика може да се определи като неблагоприятна за стабилен и устойчив икономически растеж, тъй като създава заетост в нискоефективни дейности и оттук определя образователните изисквания към икономически активните лица и косвено влияе върху образователната структура на страната.
- В обобщение трябва да отбележим, че средноевропейската структура на заетостта е по-добре балансирана от тази в нашата страна, което е предпоставка за по-висок икономически растеж.

8.2.3. МИСМАЧ И БЕЗРАБОТИЦА НА ПАЗАРА НА ТРУДА В СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС

На фигури 298 (Виж Приложение 37) и 299 е представен мисмач-а или несъответствието между образованието и изискванията на работното място за лицата на възраст 25-34 години по тесни области на познанието. Данните са представени като осреднени стойности за периода 2003 – 2007 г.

Като основен извод можем да отбележим, че в България мисмач-а е по-голям от средноевропейското ниво в шест от общо осемте области на образованието. Това са подготовка на учители и науки за образованието, хуманитарни науки и изкуства, природни науки, математика и информатика, инженерни науки, производство и строителство, здравеопазване и услуги. Докато в областта на науките за обществото, стопанските науки и правото, както и в аграрните науки и ветеринарната медицина несъответствието в България между образование и изисквания на работното място е по-малко това в ЕС27.

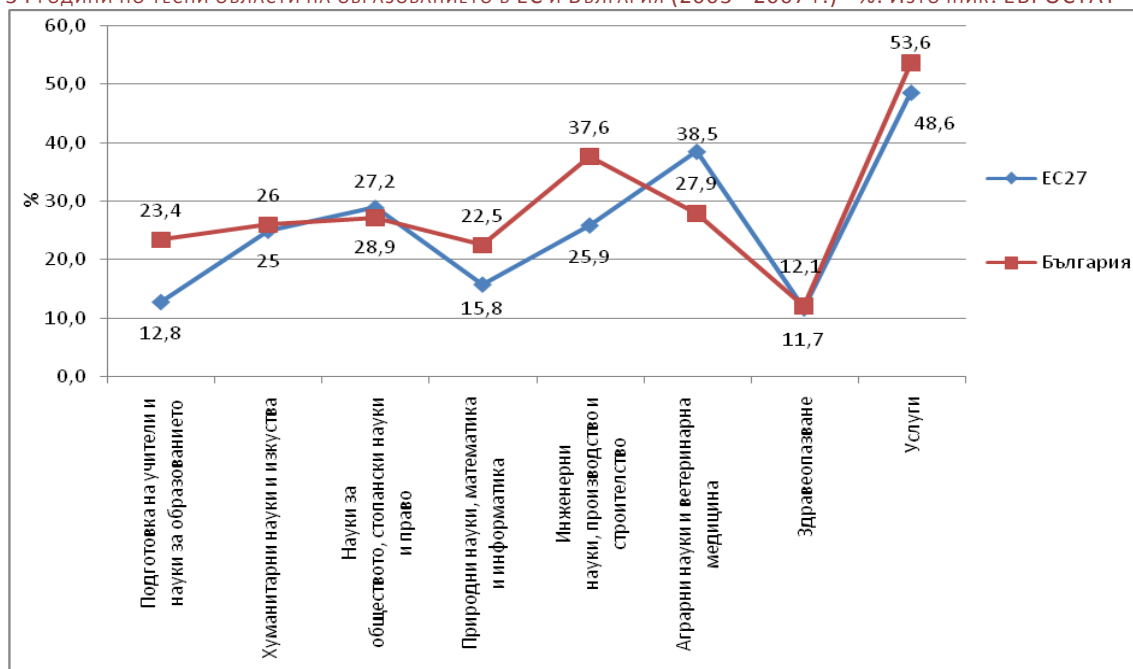
Съпоставката с останалите страни-членки показва, че в областта на подготовката на учители и науки за образованието България (23.4 %) се откроява с най-големия процент на мисмач. В Люксембург (0.9 %), Малта (1.5 %) и Франция (2.0 %) са най-ниските стойности по тази област на образованието.

По отношение на несъответствието в областта на природните науки, математиката и информатиката се нареждаме сред трите държави с най-високи стойности – Испания (28.2 %), Ирландия (27.3 %) и България (22.5 %). Можем да отбележим, че заемаме същата позиция и по мисмач в областта на инженерните науки, производството и строителството – Испания (50.1 %), Литва (48.7 %) и България (37.6 %). На противоположния полюс по

първата област на образованието са Словения (3.2 %) и Малта (3.7 %), а по втората – Малта (2.5 %) и Люксембург (4.2 %).

Люксембург е страната-членка на ЕС с едно от най-малките несъответствие между образование и изисквания на работното място по всички разгледани области на познанието.

ФИГУРА 299 НЕСЪОТВЕТСТВИЕ МЕЖДУ ОБРАЗОВАНИЕ (ISCED 5-6) И ИЗИСКВАНИЯ НА РАБОТНОТО МЯСТО ЗА ЛИЦАТА НА ВЪЗРАСТ 25-34 ГОДИНИ ПО ТЕСНИ ОБЛАСТИ НА ОБРАЗОВАНИЕТО В ЕС И БЪЛГАРИЯ (2003 - 2007 г.) - %. ИЗТОЧНИК: ЕВРОСТАТ

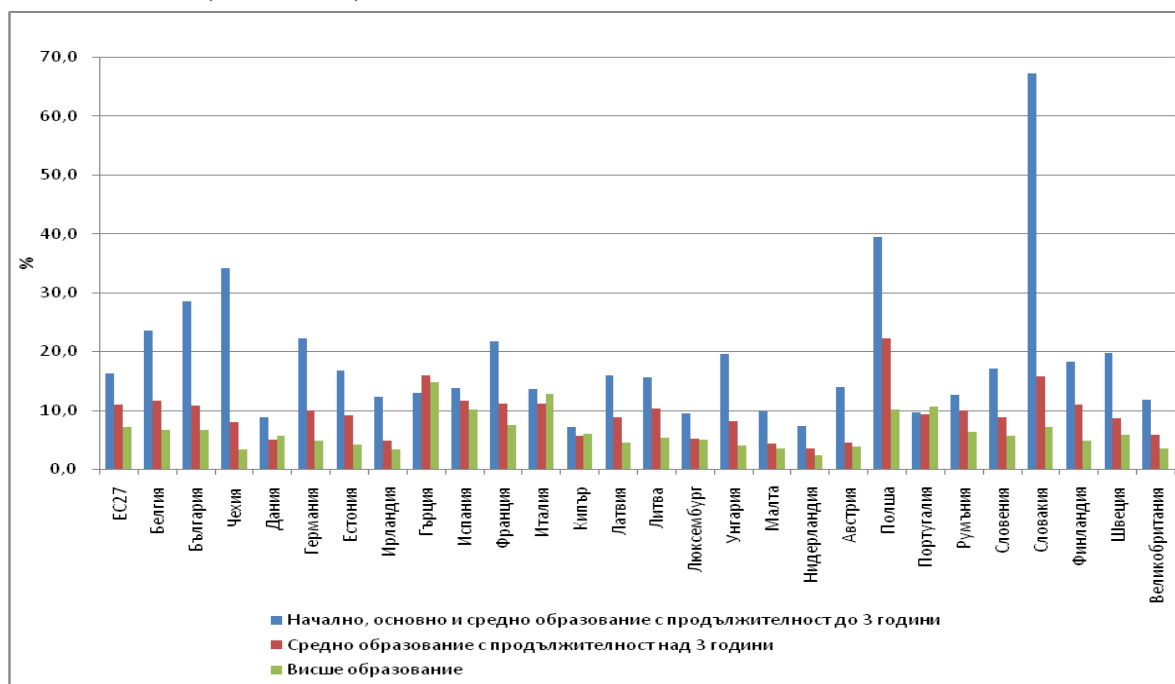

Фигура 300 съдържа коефициентите на безработица сред лицата на възраст 20-34 години по степени на завършено образование. Данните са представени като осреднени стойности за периода 2003 – 2007 г. Можем да отбележим, че в структурата на безработните по степени на завършено образование най-висок е делът на лицата с начално, основно и средно образование с продължителност до 3 години, а най-нисък на тези с висше образование. Гърция е странно изключение от тази закономерност, тъй като при нея най-нисък е коефициентът на безработица сред лицата с най-ниско образователно равнище.

В България коефициентът на безработица сред лицата с начално, основно и средно образование с продължителност до 3 години е по-висок от този в ЕС27, докато коефициентите при лицата със средно образование с продължителност над 3 години и при тези с висше образование са по-ниски от съответните за Общността. Това означава, че у нас безработните с най-ниско образователно равнище срещат сериозни трудности при намиране на работа в сравнение със средностатистическия безработен европейец със завършено същото образование.

Нидерландия е страната-членка на ЕС с най-ниски коефициенти на безработица при всички степени на завършено образование.

Фигура 300 Коефициенти на безработица сред лицата на възраст 20-34 години по степени на завършено образование (2003-2007 г.) Източник: ЕВРОСТАТ

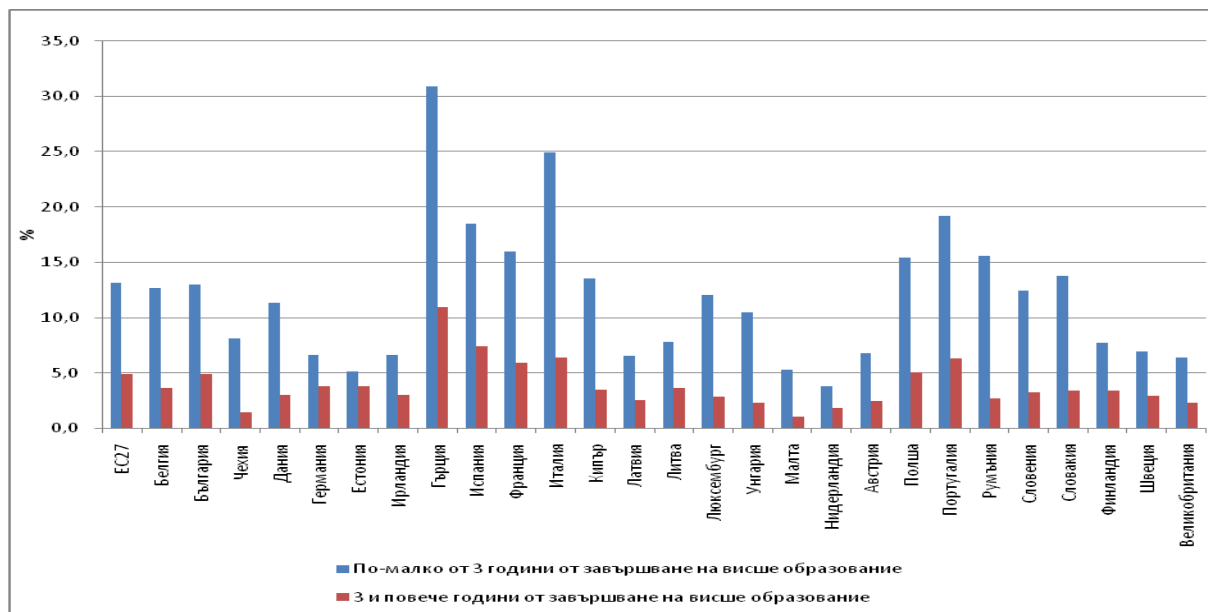

Фигура 301 представя осреднените за периода 2003 – 2007 г. коефициенти на безработица сред лицата на възраст 20-34 години по години след завършване на висше образование. Трябва да отбележим, че стойностите за България съвпадат със средните за ЕС27.

Изключително тревожно е, че коефициентът на безработица при лицата с по-малко от 3 години от завършване на висше образование е многократно по-висок от този при лицата с над 3 години от дипломирането си. Това означава, че току-що завършилите висше образование у нас срещат трудности при намирането на работа. Те са продуктувани от липсата на подходящи стажове по специалността и от прекалено големите изисквания към кандидатите за работа.

Нидерландия отново е страната-членка с най-ниски коефициенти на безработица и по двата показателя.

Фигура 301 Коефициенти на безработица сред лицата на възраст 20-34 години по години след завършване на висше образование (2003-2007 г.) Източник: ЕВРОСТАТ

Раздел 9. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ЗА ПРОМЯНА НА НОРМАТИВНАТА БАЗА

9.1. ОБРАЗОВАНИЕ И КВАЛИФИКАЦИЯ ЗА ПО-КОНКУРЕНТНОСПОСОБНА НАЦИОНАЛНА ИКОНОМИКА

- ❖ Образованието все повече се превръща в икономическа детерминанта с широка обществена значимост включително и в качеството си на социален феномен. Освен предпоставка за устойчиво обществено развитие, високото общообразователно равнище на нацията се свързва с повишаване на благосъстоянието и задвижва икономическия потенциал на дадена страна.
- ❖ Подобряването на системата на образованието и професионалното обучение е определящо за придобиване на компетенции, отговарящи на потребностите на икономиката на знанието и информационното общество. Подобряването на качествените характеристики на човешките ресурси чрез образование и професионална квалификация е алтернатива за компенсиране на недостига от кадри поради негативните демографски тенденции в страната.
- ❖ Новата производствена структура, динамичното развитие на технологиите и създаването на съвременна организация на труда определят професионалните компетенции като водещ фактор за засилване адаптивността на човешките ресурси. Насърчаването на заетостта и участието в пазара на труда зависи от качествените характеристики на работната сила, а образованието и професионалната подготовка са в основата на постигането на по-високо качество на човешкия фактор.
- ❖ Технологичната промяна налага изменения в структурата на заетостта, което поражда необходимост от приобщаване на образователната система към технологичното реструктуриране. Така се засилва пазарната връзка между образованието и бизнеса и се пораждат стимули за подобряване на образователната система, за да отговори на предизвикателствата, които технологичната промяна оформя пред труда.
- ❖ Подготовката на квалифицирана работна сила съобразно нуждите на пазара на труда е свързана с развитие на образователната система на базата на по-тясно обвързване с реалните потребности на бизнеса и съобразяване с утвърдените европейски стандарти и национални приоритети. Реалната оценка на притежаваните компетенции позволява определяне на главните насоки за развитие на образователната система като обхват на обучение по отделни степени и специалности и като съдържание на образователните програми.

9.2. ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА РАБОТНАТА СИЛА И ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

- ❖ Образователната структура на работната сила в България е добра при ясно изразена тенденция на намаление на броя на лицата с по-ниска степен на завършено

образование (основно, начално и по-ниско) и ежегодно нарастване на завършилите средно и висше образование през всички години от разглеждания период.

- ❖ Съпоставката с други европейски страни по основни показатели, свързани с образованието, показва, че в България образователната структура се подобрява, както на икономически активното население, така и на заетите лица. Образователната структура на заетите лица е по-благоприятна спрямо тази на Португалия, например.
- ❖ Наблюдаваното подобрене същевременно се съчетава с отдалечаване от средноевропейските стойности в сферата на висшето образование в следствие на по-бавния темп на повишение на дела на лицата със завършено висше образование у нас. В този аспект България трудно би реализирала целта по Стратегията „Европа 2020” 40% от младите хора да са със завършено най-малко средно или висше образование.
- ❖ Въпреки че за периода процентът на участващите в образование и обучение като цяло нараства, страната ни е на едно от последните места в сравнение с другите европейски държави. Ежегодно намалява нетният коефициент на записване в началното образование и броят на напусналите учаци. Относителният дял на населението на възраст от 20 до 64 години остава на твърде ниско равнище.
- ❖ Участието във всички степени на образователната система в България бележи тенденция на сериозно изоставане от средните стойности за ЕС. Около половината от лицата на възраст от 5 до 29 години в нашата страна са извън образователната система като сериозен е проблемът за ранното напускане и отпадане от училище, който нарежда страната ни на последни места в ЕС по тези показатели.
- ❖ По-благоприятни са данните за участието в системата на средното и висшето образование. Повече от половината от лицата в България на възраст от 15 до 24 години посещават училище или университет, като в България се регистрира сериозно процентно увеличение за периода, което не може да компенсира изоставането спрямо средния показател за ЕС.
- ❖ България е сред страните-членки на ЕС с най-нисък процент на продължаване във висше образование. По-малко от половината от завършващите средно образование продължават в степените на висшето образование. Тази негативна тенденция се дължи и на значителната част от нашите студенти, които предпочитат да се обучават в чужбина, поради основно изтъкваната причина за ниско качество на местното висше образование.
- ❖ Значително изоставане се регистрира и при формите на обучение през целия живот, където страната ни заема последно място сред страните-членки на ЕС по участие в учене през целия живот. Въпреки че за периода процента на участващите в образование и обучение нараства, все още относителният дял на населението на възраст от 20 до 64 години, учащащо в образование и обучение, остава на твърде ниско равнище.
- ❖ Нарастват публичните разходи по степен на образование за един учащ като процент от БВП. По отношение на началното образование България е в групата на страните с по-висока стойност на този показател от средната за ЕС.
- ❖ Независимо от ускоряването на публичното финансиране по образователни степени, България се нарежда сред страните с по-ниско от средното за ЕС ниво. Сериозно изоставане се регистрира във висшето образование.

- ❖ Променя се половата структура на българското образование като в средното образование мъжете преобладават сред младежите на възраст 20-24 години със завършено най-малко средно образование от 2008 г. при доминиране на жените преди това. В друг аспект, докато до 2006 г. процентът на обучаващите се мъже и жени е почти равен, през последните 2 години започва да нараства и става все по-съществен относителният дял на жените.
- ❖ Броят на професионалните училища отбелязва известно намаление при приоритетно развитие в Югозападния и Южния централен район. Ясно изразена е диференциацията и същественият превес на районите от Южна България спрямо Северна България. Сериозен превес на броя на учащите се наблюдава в Югозападния и в Североизточния район.
- ❖ Общият брой на лицата, придобили професионална квалификация във всички степени нараства за периода, като най-голямо с над два пъти е увеличението в групата на лицата, придобили трета и четвърта степен, което компенсира намалението в придобилите първа степен.
- ❖ Най-голям е броят на учащите се в училища за придобиване на професионална квалификация III и IV степен в техническите професии, икономическите специалности, аграрните науки и строителството. Нарастват учащите в училища от област „Услуги за личността“, „Информатика“, „Транспортни услуги“ и изкуствата.
- ❖ Най-сериозно намаление сред учащите за придобиване на професионална квалификация в съответните степени се наблюдава по отношение на относителния дял на обучаващите се в програмите от област „Сигурност и безопасност“.
- ❖ Броят на висшите училища се запазва непроменен за периода 2004-2009 г. при ясно изразена тенденция за териториална концентрация на висшите училища в Югозападния район, в който се намират повече от половината висши училища и Южния централен район сред самостоятелните колежи.
- ❖ Постоянно нараства общият брой на студентите, което е най-съществено сред обучаващите се в образователно-квалификационна степен професионален бакалавър. Ежегодно нарастват и обучаващите се студенти в частните висши училища при засилващо се значение на дистанционното обучение.
- ❖ Налице е, обаче, устойчив и задълбочаващ се процес на постоянно и съществено намаление на обучаващите се в образователно-квалификационна степен „Доктор“ при запазване на изключително ниски равнища за всички години от изследвания период.
- ❖ Преобладаващата част от новоприетите студенти са в програми с академична ориентация, което определя липсата на практическа връзка с потребностите на бизнеса и не отразява реалните нужди от кадри в отделните отрасли и производства.
- ❖ Най-висок и изключително преобладаващ е процентът на новоприетите студенти в степен професионален бакалавър и бакалавър и магистър в направление стопански науки и администрация и науки за обществото и човешкото поведение. Подобна образователна структура не отговаря на производствената структура и води до деформации на образователния пазар, които се пренасят и на трудовия пазар.
- ❖ Положително е развитието при новоприетите студенти от двете степени в областта на информатиката. Висок е относителният дял на новоприетите студенти от степен

професионален бакалавър в направление спорт, туризъм и хотелиерство при много нисък процент на новоприетите бакалаври и магистри в тази област.

- ❖ Много рязък е спадът, почти двойно, на новоприетите професионални бакалаври от направление здравеопазване при слабо нарастване на процента на бакалаврите и магистрите. Намаляват новоприетите професионални бакалаври в направление аграрни науки, докато при бакалаврите и магистрите има незначително нарастване. В направление „Архитектура и строителство” процентът на професионалните бакалаври спада, докато при бакалаврите и магистрите нараства.
- ❖ Изключително нисък и сериозно намаляващ е относителният дял на новоприетите студенти в двете степени от професионално направление „Социални дейности”. Подобна тенденция се наблюдава и при техническите науки и технически специалности и направление „Добив и производствени технологии”.
- ❖ Спрямо общия брой на младежите от възрастова група 20-24 години, най-много са обучаващите се студенти в Югозападния район, следвани от Северен централен район и Североизточен район. Съпоставката между броя на студентите по области и общия брой на населението показва сериозно изоставане на област Стара Загора.
- ❖ Силно изразен е ежегодният ръст на обучаващите се студенти в двете степени в областта на стопанските науки и администрацията и науките за обществото и човешкото поведение. Силното развитие на строителството през последните години определя и нарастването на бакалаврите и магистрите. Тези тенденции затвърждават направения извод за силно изразена образователна деформация в структурата на висшето образование.
- ❖ Незначително е нарастването в областта на спорта, туризма и хотелиерството, което не отговаря на приоритетното развитие на туризма като структуроопределящ отрасъл. В областта на здравеопазването, за разлика от професионалните бакалаври, е налице тенденция на нарастване на бакалаврите и магистрите. Подобна е ситуацията и в областта на информатиката.
- ❖ Слабо намаление при обучаващите се студенти се наблюдава при техническите науки и техническите професии с известно нарастване през последната година. Съществено намаляват обучаващите се в областта на здравеопазването, което може да се окаже сериозен проблем за кадровото осигуряване на отрасъла и да рефлектира върху влошаване на здравословното състояние на работната сила. Намаление има и в сферата на аграрните науки, добива и производствените технологии. Ежегодно намалява броят на обучаващите се в областта на социалните дейности и на опазване на околната среда.
- ❖ Най-голям е дялът на обучаващите се от ОКС „Доктор” в областите „Технически науки и технически професии”, „Здравеопазване”, „Хуманитарни науки”, физика и химия и педагогика. Ограничен е обхватът на обучаващите се в тясната област „Стопански науки и администрация”, в която се наблюдава съществен превес сред бакалаврите и магистрите.
- ❖ Най-висок е броят на завършилите бакалаври и магистри в двете степени в Югозападния район, следван от Северен централен район. Сравнително по-нисък е броят на студентите в Южния централен район при най-малко завършили студенти в Северозападния район.

- ❖ При разглеждане на образователната структура на завършващите студенти се наблюдава обръщане на наблюдаваните тенденции през последната година. Най-много в двете степени продължават да са завършилите от областта на стопанските науки и администрация и науките за обществото и човешкото поведение. Като цяло за периода нарастват завършилите в областта на туризма, аграрните науки и информатиката, при които се наблюдава спад през последната година.
- ❖ За периода, с изключение на последната година, се наблюдава намаление на броя на завършващите техническите науки и техническите професии. Много силно изразено е ежегодното намаление на завършващите студенти в областта на здравеопазването въпреки известното нарастване през последната година най-вече сред бакалаврите и магистрите. В професионално направление „Добив и производствени технологии“ негативното изменение в посока на намаляване на броя на завършилите студенти не може да бъде компенсирано от положителната промяна в последната година.
- ❖ Сред участвалите в „Учене през целия живот“ с най-висок процент са лицата от възрастова група 35-54 години, която е определяща за състоянието на работната сила и заетите лица. Структурата на участниците по степен на образование показва голяма диференциация и значителен превес на лицата с по-висока степен на образование. По статус в заетостта преобладаващ процент са работещите при по-висок дял на участниците от градовете.
- ❖ Подобни процеси се наблюдават и при участниците във формално и неформално образование. Налице е по-активно участие на по-голяма част от заетите лица в различни форми на самостоятелно обучение при нисък процент на лицата с основно и по-ниско образование участващи в някакъв вид самостоятелно обучение, което рефлектира в задълбочаване на трудностите в тяхната реализация на пазара на труда. По статус в заетостта преобладаващият процент са работещи, което показва ниска заинтересованост на безработните от подобряване на тяхната образователна и професионална подготовка.
- ❖ Реализацията на работната сила според образователното равнище показва разминаване между реалните потребности на секторите и нивото на образование на работната сила. Най-значителен е броят на заетите в икономическите дейности „Търговия“, „Ресторантьорство“, „Строителство“ и „Производство на облекла“, което не отговаря на наложения профил на тесни области на образованието.
- ❖ В сферата на професионалната реализация и придобитите компетенции е предложен рейтингов индекс от колектив под ръководството на проф. д.ик.н. Мария Сотирова, чрез който се отчита капитализацията на висшето образование посредством квалификационната длъжност и получавания доход. Индексът показва големи диспропорции на образователния пазар, които се пренасят и върху трудовия пазар.
- ❖ По-детайлно изследване на реализацията по тесни области на образование за учебната 2008/2009 година предстои да се извърши на база предоставена информация от МОМН и НОИ в следващия етап от анализа.

9.3. ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА ПО ОСНОВНИ ПРОФЕСИИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

- ❖ Високият процент на заетите в икономически дейности като преработваща промишленост, строителство, търговия и ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството и сферата на управлението и услугите дава основание структурата на заетостта да се определи като неефективна поради концентрация на заети лица в производства с ниска добавена стойност и в сферата на услугите.
- ❖ Същевременно по отношение на заетите в икономическите дейности, свързани с предоставяне на услуги, негативна е тенденцията на задържане на техния брой в сектори, които следва да се развиват по-интензивно поради значението им като приоритетни сфери на европейско и национално равнище – образование, здравеопазване и социални грижи.
- ❖ В категорията „Ръководни служители” най-голяма е групата на ръководните служители в стопанската администрация при запазване на броя на заетите при представителите на държавната власт и ръководителите на малки предприятия през 2009 г. Преобладаваща част от заетите в тази категория са съсредоточени в Югозападния регион, основно в София.
- ❖ При категорията „Аналитични специалисти” преобладават преподавателите, аналитичните специалисти в областта на точните науки и от специалисти в областта на естествените науки и здравеопазването. Разпределението на работещите от категория „Аналитични специалисти” по области повтаря тенденцията за тяхното концентриране основно в област София-град.
- ❖ По отношение на категорията „Приложни специалисти” най-много са приложните специалисти в областта на техниката, селското стопанство и здравеопазването. Силно поляризирана е структурата на категорията „Помощен персонал”, в която помощният персонал в канцелариите превишава съществено персонала, работещ с клиенти. Разпределението на заетите лица от категория „Приложни специалисти” по области на страната се характеризира с ясно изразено съсредоточаване в област София-град.
- ❖ Професионално-квалификационната структура на заетите лица в областта на информационните технологии се характеризира с голям брой заети лица сред аналитичните и приложните специалисти. Тенденцията е да нараства броят на заетите в категорията с най-високо образователно и квалификационно равнище.
- ❖ Регионалният анализ на състоянието и развитието на „Дейности в областта на информационните технологии” показва изключително висока степен на концентрация в София-град на фона на нисък брой заети лица в останалите области. Известно изключение е Варна, която по този показател се нарежда на второ място, изпреварвайки Пловдив.
- ❖ Сред заетите в категория „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” преобладават заетите лица от категориите на квалифицираните работници. Запазва се относителният дял на заетите в категория

- „Аналитични специалисти“, което от позициите на по-високото им образователното и квалификационно равнище може да се оцени положително.
- ❖ Регионалното разпределение в тази категория е деформирано, но концентрацията, макар и значителна, не е така силно изразена. Изключително високата степен на централизация в София-град при тази дейност се съпътства от по-висок брой заети лица в област Пловдив, Благоевград, Варна, София област, Русе, Велико Търново и Пазарджик.
 - ❖ Професионално-квалификационната структура на заетите лица в икономическа дейност „Производство на основни метали“ се характеризира с доминиране на квалифицираните работници и аналитичните специалисти. Значително е нарастването в категорията „Охрана и търговия“, което отразява промяната в характера на икономическата дейност и ориентацията ѝ от развитие на производството към засилване на търговската дейност.
 - ❖ И за регионалната структурата на заетите лица в икономическата дейност „Производство на основни метали“ по области на страната е характерно деформирано и силно централизирано в една област – София-град разпределение при висок брой заети лица в областите Пловдив и София област, както и сравнително повече работещи в областите Плевен, Перник, Русе, Кърджали и Шумен.
 - ❖ Заетите лица в икономическа дейност „Хотелиерство“ са концентрирани основно в категорията „Охрана и търговия“ при тенденция на сериозен спад на заетите в тази категория през 2009 г. Много сериозна е редукцията на относителния дял на заетите в категориите „Професии, неизискващи специална квалификация“ и „Квалифицирани производствени работници“, което може да се определи като положителна тенденция поради по-ниското образователно и квалификационно равнище на заетите в тези категории.
 - ❖ Регионалната структурата се характеризира със значителна концентрация на работещите в София-град и значително по-ниско равнище на заетите в областите Бургас, Варна, Пловдив, Благоевград и Велико Търново. Изоставане се наблюдава в областите Русе, Шумен и Враца дори Бургас.
 - ❖ В професионално-квалификационната структура на заетите лица по категории персонал в икономическа дейност „Ресторантьорство“ е силно изразена концентрация на заетите лица в една категория – „Охрана и търговия“, при относително по-голям брой заети и в „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа на изделия“ и „Професии, неизискващи специализирана квалификация“.
 - ❖ Изпреварващо място сред броя на заетите отбелязват областите Смолян, Ловеч, Добрич, Велико Търново, Плевен, София област, които се отличават с по-сериозно развитие на туризма през последните години. Най-съществено е изоставането в областите Шумен и Кърджали, Варна и Велико Търново като посочената тенденция в два от районите с приоритетно значение за равнището на туризма може да бъде определена като негативна и за развитието на отрасъла, и за развитието на съответните региони.
 - ❖ Професионално-квалификационната структура на заетите лица по категории персонал в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти“ се характеризира с доминиращ брой на заетите лица в категориите на квалифицираните работници,

приложни специалисти и административен персонал. Много съществено (със 74,3%) е намалението на групата с най-ниско образователно и квалификационно равнище – „Професии, неизискващи специализирана квалификация“, което отразява процеса на технологично обновяване и въвеждане на нови, автоматизирани технологии в производството на хранителни продукти.

- ❖ Изключително високата степен на централизация в София-град при тази дейност се съпътства от по-висок брой заети лица в областите Пловдив и Велико Търново, Плевен, Варна, Стара Загора, Бургас, Пазарджик, Хасково, София област, Благоевград, Сливен. В другата посока са областите Смолян, Кърджали и особено Кюстендил, което не отговаря на съществуващия потенциал за производство особено на плодове.
- ❖ Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област София-град показва силна концентрация в дейностите, свързани с отрасъл „Строителство“, „Ресторантьорство“, „Дейности в областта на информационните технологии“, „Производство на хранителни продукти“, „Хотелиерство“ и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“. В София-град попадат две от дейностите, които са определени като приоритетни за проекта.
- ❖ По отношение на тенденциите в изменението на заетите лица по икономически дейности за София-град през периода 2008-2009г. нарастване се наблюдава единствено в дейности „Ресторантьорство“, „Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци“, „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води“ и „Селско, горско и рибно стопанство“, в които образователното и квалификационно равнище на по-голяма част от работещите е ниско. Най-сериозен е спадът на заетите е в дейности „Производство на основни метали“ и „Производство на изделия от дървен материал“.
- ❖ Положителен е фактът, че броят на заетите лица в област Пловдив се увеличава в дейности от производствения сектор, за разлика от област София-град, където нарастват работещите основно в сферата на услугите и управлението. Значителна концентрация на работещи е налице в дейностите, свързани с отрасъл строителство, лека промишленост, селско стопанство и производство и разпределение на горива и енергия. В същото време много голям е спадът на заетите лица в „Производство на мебели“, „Събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчни води“, „Производство на машини и оборудване с общо и специално предназначение“.
- ❖ Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област Варна повтаря състоянието, характерно за предишните райони - значително концентриране на работещи в дейностите, свързани с отрасъл „Строителство“, „Ресторантьорство“, „Производство на хранителни продукти“, „Селско, горско и рибно стопанство“, „Производство на химични продукти“ и „Хотелиерство“. Най-силно изразено на годишна база за 2009 г. е намалението в „Ресторантьорство“ и „Събиране, пречистване и доставяне на води“.
- ❖ Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област Бургас се характеризира с тяхната концентрация основно в пет сектора и икономически дейности – „Строителство“, „Ресторантьорство“, „Селско, горско и рибно стопанство“, „Производство на хранителни продукти“ и „Хотелиерство“. Във всички останали икономически дейности броят на заетите в сравнение с посочените е много по-малък,

което дава основание и в тази област регионална структура да се определи като изкривена и ориентирана към отрасли в сферата на услугите, както и към производства с ниска добавена стойност.

- ❖ Разпределението на заетите лица по икономически дейности в област Стара Загора показва концентрация в дейностите, свързани със сектор „Строителство”, „Селско, горско и рибно стопанство”, „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, „Производство на хранителни продукти” и „Ресторантьорство”. Във всички останали икономически дейности тенденцията за нарастване на безработицата.
- ❖ Представена е методологията за изчисляване на два квалификационни индекса, чрез които се проследява състоянието и несъответствията спрямо приоритетните за проекта икономически дейности и региони и квалификационното равнище на заетите. Квалификационният индекс по области и региони на страната позволява проследяване и сравняване на общото квалификационно равнище по отделните приоритетни икономически дейности. Квалификационният индекс по икономически дейности дава възможност да се проследи дали наложената производствена структура в определени области и региони на страната отговаря на квалификационно-образователното равнище на заетите. Индексите предстои да бъдат по-детайлно представени в следващия етап от проекта.

9.4. СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В СТРАНИТЕ ОТ ЕС

- ❖ Въпреки че у нас се подобрява образователната структура по отношение на образователно-квалификационни степени „Бакалавър” и „Магистър”, липсва стремеж за продължаване в ОКС „Доктор”, което отдалечава страната от средноевропейските стойности по този показател и я нарежда сред седемте страни-членки с най-нисък процент на завършили тази ОКС.
- ❖ В България продължава да нараства броят на студентите в областта на стопанските науки и администрация, докато общоевропейската тенденция е за задържане на тяхното равнище. В областта на техническите науки страната ни е една от трите държави в ЕС с най-висок дял на обучавани студенти. През 2007 г. България се нарежда сред страните в ЕС с най-висок дял на студентите, записани в областта на услугите.
- ❖ През 2007 г. България се нарежда сред петте страни-членки с най-нисък дял на обучавани се студенти в областта на хуманитарните науки и изкуствата. Страната ни също така заема последно място в ЕС по дял на обучавани студенти по природни науки, математика и информатика, с изоставане над два пъти от средното равнище за ЕС. Подобна тенденция се наблюдава и в област здравеопазване и педагогика.
- ❖ Тенденция на постепенно достигане на средноевропейското ниво се наблюдава през разглеждания период на дела на законодателите, висшите служители и мениджърите в съвкупността на заетите лица. Относителният дял на заетите в услугите, селското стопанство и военните в съвкупността на заетите лица превишава средноевропейската

стойност през целия наблюдаван период. Като цяло делът на нискоквалифицираните работници също превишава този в ЕС27.

- ❖ По отношение на дела на техниците и младшите специалисти през 2009 г. България се нарежда сред страните с най-ниски стойности по този показател. Подобна тенденция се наблюдава сред заетите в областта на комуникациите, финансовото посредничество, образованието, здравеопазването и социалните дейности.
- ❖ Като тревожни могат да се определят значителните несъответствия между образованието и изискванията на работното място в нашата страна спрямо средноевропейските стойности.

9.5. ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА НОРМАТИВНАТА БАЗА

Разработването на пълен анализ на образователната структура на заетите лица е възможно при наличието на информация за образователната структура на заетите лица по икономически дейности, каквито данни понастоящем липсват. Този пропуск в набираната статистическа информация рефлектира в недостатъчно обективна оценка на един от най-важните показатели за качеството на работната сила – образователното равнище на заетите по сектори и основни икономически дейности. Липсата на данни за образователното равнище на заетите лица не само затруднява обективната оценка за качеството на работната сила по този показател, но и е съществена пречка за разработването на реалистични и обвързани с конкретното състояние и бъдещите потребности на отделните сектори, икономически дейности и региони програми за обучение и квалификация.

Основните препоръки по отношение на подобряване на нормативната база са свързани основно с подобряване на информационното осигуряване и набирането на необходимите данни за оценка на образователното равнище и за образователната структура на заетите лица по основни икономически дейности. В тази връзка е необходимо:

- ✓ подаване в месечната осигурителна декларация по Н-8 на информация за образователно-квалификационна степен на лицата;
- ✓ подаване в месечната осигурителна декларация по Н-8 на пълния код по НКПД;
- ✓ задължително подаване на код по КИД и НКПД за всички видове осигурени лица;
- ✓ регламентиране подаването към НОИ на информация от МОМН за образователно-квалификационна степен и професионално направление на завършващите с оглед следене пазара на труда;
- ✓ При промени и въвеждане на нови класификации да се съблюдава еднозначната разпознаваемост и съответствие между класификациите или новите да се въвеждат при задължително прекодиране на стари към нови.

При положение, че делът на работната сила с висше образование в България е под средното равнище за ЕС, а по процент на учениците и студентите спрямо общия брой на населението сме на едно от последните места и при запазване на темповете на нарастване на относителния дял на икономически активните лица със завършено средно и висше образование, страната ни трудно би реализирала една от важните цели на стратегията „Европа 2020” – най-малко 40% от младите хора да са със завършено най-малко средно

или висше образование. Това налага целенасочена и финансово обезпечена държавна политика и стратегия за развитие на средното и висшето образование в краткосрочен и средносрочен план, съдържащи конкретни мерки за преодоляване на изоставането спрямо равнището на аналогичните показатели за ЕС. Специален акцент в нея следва да бъдат насоките и практическите мерки, от една страна, за нарастване на обхвата и подобряване на качеството на обучение в системата на висшето образование и от друга страна, за постигането на по-тясна обвързка с реалните потребности на бизнеса от кадри с определена професионална подготовка и квалификация.

Сериозно внимание следва да се обърне върху преодоляване на деформациите в системата на висшето образование на базата на сериозен анализ на реализацията на завършващите отделните образователни степени по професионални направления. Необходима е сериозна промяна в развитието на системата за преодоляване на съществуващото положение, при което преобладаващата част от започващите обучение са в програми с академична ориентация. Подобна структура свидетелства за самоцелно развитие на системата заради самото обучение, при което броят на новоприетите студенти няма практическа връзка с потребностите на бизнеса и не отразява реалните нужди от кадри в отделните отрасли и производства. Основните изводи от подобно прочване ще позволят постигането на по-висока степен на обвързка между броя на новоприетите студенти по професионални направления и реалните потребности на бизнеса от кадри с такава подготовка.

Специален акцент на политиката в сферата на образованието следва да се постави върху създаването на стимули за продължаване на образованието в степен „Доктор“, тъй като при намаляващ брой и относителен дял на обучаващите се в тази степен може да се очаква сериозна редукция на заетите в сферата на науката и научните изследвания в близка перспектива. В условия, когато акцент на европейската политика е развитието на науката и иновациите, перспективите за страната при подобна тенденция са силно ограничени и с негативно отражение за цялостното социално-икономическо развитие.

Ограничаването на броя на ранно напускащите образователната система лица като един от най-важните приоритети на стратегия „Европа 2020“ изисква разработването на законодателни промени и практическото реализиране на комплексни мерки по отделни образователни степени. Успешното прилагане на различните програми е възможно при отчитане на причините за напускане по отделни степени и възрастови групи в определянето на съдържанието и обхвата на конкретните мерки.

От особена важност на настоящия етап с цел преодоляване на сериозното изоставане на страната ни по отношение на обхвата на заетите лица в програмата „Учене през целия живот“ е спешното разработване на мерки на национално, регионално и фирмено равнище за развитие на различните форми на формално образование и обучение и на неформално обучение. На базата на проучване на разпределението на заетите лица по категории персонал по отделни икономически дейности и области могат да бъдат разработени и реализирани секторни и браншови, както и регионални програми за повишаване на нивото на квалификация на заетите лица в отделните категории професии

Раздел 10. ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ (ИЗПИСВАТ СЕ В УНИФИЦИРАН ФОРМАТ)

1. Сотирова, М. и авт. колектив, (2009), Пазарна оценка на публичните и частните инвестиции в човешки капитал, формиран в степените на висшето образование (сборник материали), ИК „Труд и право“, София
2. Сотирова, М., (2006), Икономика на труда, изд. ИМН – Пловдив
3. Франц, В., (1996), Пазарът на труда, изд. Алтенбург, София
4. Bartel A., C. Ichiniowski, K. Shaw, (2003), The Effects of Recent Technological Change on Skill Demand: An Analysis Using Direct Intra-industry Measures, NBER Working Papers, January
5. Becker, G., (1962), Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis, The Journal of Political Economy
6. Bresnahan T., E. Brynjolfsson, L.M. Hitt, (2002), Information Technology, Workplace Organization, and the Demand for Skilled Labour: Firm-level Evidence, Quarterly Journal of Economics
7. Boucekkine, R., D. de la Croix, O. Licandro, (2000), Vintage human capital, demographic trends and endogenous growth
8. Goode, R., (1959), Adding to the Stock of Physical and Human Capital, The American Economic Review
9. European Commission, European Competitiveness Report 2009
10. Lindbeck, A., D. Snower, (2000), The Division of Labour and the Market for Organizations, Research Institute of Industrial Economics, Working Paper n. 557
11. OECD, Employment Outlook, 2003
12. Schultz, T., (1961), Investment in Human Capital, The American Economic Review
13. UK Department for Business Enterprise & Regulatory Reform, The 2008 Productivity and Competitiveness Indicators
14. Zon, van, A., R. Antonietti, (2005), Education and Training in a Model of Endogenous Growth with Creative Destruction, MERIT – Infonomics Research Memorandum Series

Списък на таблиците и фигурите

Фигура 1 Детерминанти на икономическия растеж.....	18
Фигура 2 Работна сила (15-64 години) по завършено образование в България.....	25
Таблица 1 Структура на работната сила (15-64 години) по завършено образование в България (%).....	26
Фигура 3 Относителен дял на икономически активното население (15-64 години) с основно, начално и по-ниско образование в ЕС и България.....	27
Фигура 4 Относителен дял на икономически активното население (15-64 години) със средно образование в ЕС и България.....	27
Фигура 5 Относителен дял на икономически активното население (15-64 години) с висше образование в ЕС и България.....	28
Фигура 6 Относителен дял на заетите лица с основно, начално и по-ниско образование в ЕС и България.....	29
Фигура 7 Относителен дял на заетите лица със средно образование в ЕС и България.....	30
Фигура 8 Относителен дял на заетите лица с висше образование в ЕС и България.....	30
Фигура 9 Ученици и студенти (ISCED 1-6) на възраст 15-24 години като % от съответното население на възраст 15-24 години в ЕС и България.....	31
Фигура 10 18-годишните в образователната система (коефициенти на участие, всички равнища) в ЕС и България.....	32
Фигура 11 Ученици и студенти (ISCED 1-6) на възраст 5-29 години като % от съответното население на възраст 5-29 години в ЕС и България.....	33
Фигура 12 Относителен дял на младежите (на възраст 20-24 навършени години) със завършено най-малко средно образование.....	34
Фигура 13 Процент на продължилите в степените на висшето образование след завършено средно образование като % от всички завършващи (осреднени стойности за периода 2004-2007 г.).....	35
Фигура 14 Групови нетни коефициенти по степени на образованието според МСКО – 97..	36
Фигура 15 Нетни коефициенти на записване на населението в образователната система по възрастови групи.....	37
Фигура 16 Ранно напуснали образователната система в периода 2004-2009г.....	37
Фигура 17 Ранно напускащи училище в ЕС и България - % от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращи се в по-нататъшно образование или обучение.....	38
Фигура 18 Напуснали на 10 000 учащи.....	39
Фигура 19 Структура на причините за напускане на училище (I - IV клас) и (V - VIII клас)	39
Фигура 20 Структура на причините за напускане на училище (IX - XIII клас).....	40
Фигура 21 Относителен дял на населението (на 25-64 навършени години), участващо в образование и обучение.....	41
Фигура 22 Учене през целия живот в ЕС и България (участие на възрастни в образование и обучение) - % от населението на възраст 25-64 години, участващо в образование и обучение през четирите седмици преди изследването.....	42
Фигура 23 Публични разходи за образование като % от БВП в ЕС и България, общо за всички образователни равнища.....	43

Фигура 24	Годишен разход за образование на ученик/студент като процент спрямо БВП на човек от населението България.....	44
Фигура 25	Годишните разходи за образование на ученик/студент като процент спрямо БВП на човек от населението за страните от ЕС (осреднени стойности за периода 1999-2006г.)	44
Фигура 26	Публични разходи за висше образование и общо за образование като % на годишен разход за образование на ученик/студент спрямо БВП на човек от населението	45
Фигура 27	Публични разходи за висше образование като % на годишен разход за образование на студент спрямо БВП на човек от населението (осреднени стойности за периода 2001-2006г.).....	45
Таблица 2	Професионални училища по вид.....	46
Фигура 28	Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи	48
Фигура 29	Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи (мъже)	49
Фигура 30	Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи (жени).....	49
Фигура 31	Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи	50
Фигура 32	Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи (мъже)	51
Фигура 33	Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи (жени).....	52
Фигура 34	Ученици в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по тесни области на образованието.....	53
Фигура 35	Структура на учащите по тесни области на образованието в програми за придобиване на III степен професионална квалификация (% от общата структура).....	54
Фигура 36	Ученици в програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието	56
Фигура 37	Структура на учениците в програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието	57
Таблица 3	Висши училища по вид.....	58
Фигура 38	Абсолютен брой на студентите общо и според половата структура и общия брой младежи на възраст между 20 и 24 години	58
Фигура 39	Дял на студентите общо и според половата структура от общия брой младежи на възраст между 20 и 24 години	59
Фигура 40	Студенти на ISCED равнище 5-6	60
Фигура 41	Студенти на ISCED равнище 5-6 като % от всички ученици и студенти	60
Фигура 42	Студенти в степените на висшето образование като дял от общия брой учащи се (осреднени стойности за периода 2005-2007г.) - %.....	61
Фигура 43	Съотношение между дела на студентите и нетния коефициент на записване на населението във възрастта 20-24 г.....	61
Таблица 4	Нетен коефициент на записване на населението в образователната система (Източник: НСИ).....	62
Фигура 44	Студенти по образователно-квалификационна степен общо в държавни и частни висши училища.....	62

Фигура 45 Структура на студентите по образователно-квалификационна степен общо като относителен дял от всички студенти в държавни и частни висши училища	63
Фигура 46 Студенти във висшите училища по форма на собственост	64
Фигура 47 Структура на студентите по образователно-квалификационна степен във висшите училища по форма на собственост (% от общия брой на студентите съответно в държавните и в частните висши училища)	65
Фигура 48 Студенти по образователно-квалификационна степен във висшите училища по форма на собственост.....	66
Фигура 49 Структура на студентите по образователно-квалификационна степен във висшите училища по форма на собственост (% от общия брой на студентите от съответната образователно-квалификационна степен във всички висши училища)	66
Фигура 50 Студенти по форма на обучение общо в държавни и частни висши училища	67
Фигура 51 Структура на студентите по форма на обучение общо в държавни и частни висши училища	67
Фигура 52 Структура на студентите по пол общо в държавни и частни висши училища	68
Фигура 53 Студенти по образователно-квалификационна степен и пол общо в държавни и частни висши училища	68
Фигура 54 Структура на студентите по пол общо в държавни и частни висши училища (% от общия брой на студентите от съответната образователно-квалификационна степен)	69
Фигура 55 Структура на студентите по пол общо в държавни и частни висши училища (% от общия брой на студентите съответно от мъжки и от женски пол).....	70
Фигура 56 Новоприети студенти в България	71
Фигура 57 Структура на новоприетите студенти в България	72
Фигура 58 Структура на новоприети студенти от ОКС професионален бакалавър по петте най-разпространени тесни области на образованието, характерни за съответната ОКС (% от общата структура)	73
Фигура 59 Структура на новоприетите студенти от образователно-квалификационна степен бакалавър и магистър по петте най-разпространени тесни области на образованието, характерни за съответната ОКС (% от общата структура).....	74
Фигура 60 Структура на обучаващите се студенти от ОКС професионален бакалавър по петте най-разпространени тесни области на образованието, характерни за съответната ОКС (% от общата структура).....	78
Фигура 61 Структура на обучаващите се студенти от оКС бакалавър и магистър по петте най-разпространени тесни области на образованието, характерни за съответната ОКС.....	79
Фигура 62 Студенти по образователно-квалификационна степен "Професионален бакалавър" и тесни области на образованието (%)	80
Фигура 63 Студенти по образователно-квалификационна степен "Бакалавър и магистър" и тесни области на образованието (%).....	82
Фигура 64 Студенти по образователно-квалификационна степен "Доктор" и тесни области на образованието (%)	84
Таблица 5 Завършили висше образование по образователна квалификационна степен	85
Фигура 65 Структура на завършилите висше образование по образователно-квалификационна степен	86
Таблица 6 Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен и пол.....	86

Таблица 7 Структура на завършилите висше образование по образователно-квалификационна степен и пол.....	87
Фигура 66 Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен "Професионален бакалавър" и тесни области на образованието (%)	89
Фигура 67 Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен "Бакалавър и магистър" и тесни области на образованието (%)	91
Фигура 68 Завършили висше образование по образователно-квалификационна степен "Доктор" и тесни области на образованието (%)	93
Фигура 69 Участие във формално образование и обучение или неформално обучение през 2007 г.....	94
Фигура 70 Участие в някакъв вид самостоятелно обучение през 2007 г.....	96
фигура 71 Разпределение на завършилите през 2008г. по КИД	98
фигура 72 Разпределение на завършилите през 2009г. по КИД	99
Таблица 8 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности към 31.12.2008г. и 31.12.2009г.....	100
Фигура 73 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности към 31.12.2008г. и 31.12.2009г.....	101
Таблица 9 Разпределение на осигурените лица по основни класове съгласно НКПД за 2008 и 2009г.....	102
Фигура 74 Разпределение на осигурените лица по класове персонал към 31.12.2008г....	104
Фигура 75 Разпределение на осигурените лица по класове персонал към 31.12.2009г. ...	104
Фигура 76 Разпределение на заетите лица по групи професии към 31.12.2008г.....	105
Фигура 77 Разпределение на заетите лица по групи професии към 31.12.2009г.....	106
Фигура 78 Разпределение на заетите лица по най-често срещани професии към 31.12.2008г.....	107
Фигура 79 Разпределение на заетите лица по най-често срещани професии към 31.12.2009г.....	107
Фигура 80 Работниците и служителите в категория Ръководни служители (2008-2009г) общо за страната.....	108
Фигура 81 Работниците и служителите в категория Аналитични специалисти (2008-2009г) общо за страната.....	109
Фигура 82 Разпределение на работниците и служителите в категория Приложни специалисти (2008-2009г.) общо за страната	109
Фигура 83 Работниците и служителите в категория помощен персонал (2008-2009г.) общо за страната.....	110
Фигура 84 Работниците и служителите в категория Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия (2008-2008г.) общо за страната.....	110
Фигура 85 Работниците и служителите в категория Производители в селското, горското и рибното стопанство (2008-2009г.) общо за страната.....	111
Фигура 86 Работниците и служителите в категория Квалифицирани производствени работници за пазара(2008-2009г.) общо за страната	111
Фигура 87 Разпределение на работниците и служителите в категория Оператори на машини, съоръжения и транспортни средства (2008-2009г.) общо за страната	112
Фигура 88 Разпределение на работниците и служителите в категорията Нискоквалифицирани работници (2008-2009г.) общо за страната	112
Фигура 89 Разпределение на заетите по икономически дейности (2004-2007 г.).....	116

Фигура 90	Разпределение на заетите по категории персонал в икономически дейности „Дейности в областта на информационните технологии”	117
Фигура 91	Разпределение на заетите в „Дейности в областта на информационните технологии” по области	118
Фигура 92	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” (Източник: НОИ)	119
Фигура 93	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти” по области	120
Фигура 94	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Производство на основни метали” (Източник: НОИ)	121
Фигура 95	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Производство на основни метали” по области (Източник: НОИ)	122
Фигура 96	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Хотелиерство”	123
Фигура 97	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Хотелиерство” по области (Източник: НОИ)	124
Фигура 98	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Ресторантьорство”	125
Фигура 99	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Ресторантьорство” по области (Източник: НОИ)	126
Фигура 100	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” (Източник: НОИ)	127
Фигура 101	Разпределение на заетите по категории персонал в икономическа дейност „Производство на хранителни продукти” по области	128
Фигура 102	Разпределение на заетите в категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по региони	130
Фигура 103	Разпределение на заетите в категория „Аналитични специалисти” по региони	130
Фигура 104	Разпределение на заетите в категория „Техници и други приложни специалисти” по региони	131
Фигура 105	Разпределение на заетите в категория „Административен персонал” по региони	131
Фигура 106	Разпределение на заетите в категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по региони	132
Фигура 107	Разпределение на заетите в категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по региони (източник: НОИ)	132
Фигура 108	Разпределение на заетите в категория „Аналитични специалисти” по региони	133
Фигура 109	Разпределение на заетите в категория „Техници и други приложни специалисти” по региони	133
Фигура 110	Разпределение на заетите в категория „Административен персонал” по региони	134
Фигура 111	Разпределение на заетите в категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по региони	134

Фигура 112	Разпределение на заетите в категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ по региони (Източник: НОИ)	135
Фигура 113	Разпределение на заетите в категория „Аналитични специалисти“ по региони (Източник: НОИ)	136
Фигура 114	Разпределение на заетите в категория „Техници и други приложни специалисти“ по региони	136
Фигура 115	Разпределение на заетите в категория „Административен персонал“ по региони (Източник: НОИ)	137
Фигура 116	Разпределение на заетите в категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ по региони (Източник: НОИ)	137
Фигура 117	Разпределение на заетите в категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ по региони	139
Фигура 118	Разпределение на заетите в категория „Аналитични специалисти“ по региони	139
Фигура 119	Разпределение на заетите в категория „Техници и други приложни специалисти“ по региони	140
Фигура 120	Разпределение на заетите в категория „Административен персонал“ по региони	140
Фигура 121	Разпределение на заетите в категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ по региони	141
Фигура 122	Разпределение на заетите в категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ по региони (Източник: НОИ)	142
Фигура 123	Разпределение на заетите в категория „Аналитични специалисти“ по региони (Източник: НОИ)	143
Фигура 124	Разпределение на заетите в категория „Техници и други приложни специалисти“ по региони	143
Фигура 125	Разпределение на заетите в категория „Административен персонал“ по региони (Източник: НОИ)	144
Фигура 126	Разпределение на заетите в категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ по региони (Източник: НОИ)	144
Фигура 127	Разпределение на заетите в категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ по региони (Източник: НОИ)	146
Фигура 128	Разпределение на заетите в категория „Аналитични специалисти“ по региони (Източник: НОИ)	146
Фигура 129	Разпределение на заетите в категория „Техници и други приложни специалисти“ по региони	146
Фигура 130	Разпределение на заетите в категория „Административен персонал“ по региони (Източник: НОИ)	147
Фигура 131	Разпределение на заетите в категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ по региони (Източник: НОИ)	147
Фигура 132	Разпределение на професионалните училища по статистически райони през учебната 2008/2009 г. (Източник: НСИ)	148
Фигура 133	Относителен дял на професионалните училища спрямо общия брой професионални училища в страната за 2008/2009 г. (Източник: НСИ)	149
Фигура 134	Относителен дял на професионалните училища по райони на страната за 2008/2009 г. (Източник: НСИ)	150

Фигура 135	Относителен дял на професионалните училища по области на страната за 2008/2009 г.	151
Фигура 136	Разпределение на учащите, новоприетите и завършилите професионалните училища в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по статистически райони през учебната 2008/2009 г.	152
Фигура 137	Относителен дял на новоприетите спрямо всички новоприети в професионални училища по области на страната за 2008/2009 г. (Източник: НСИ)	152
Фигура 138	Разпределение на висшите училища по статистически райони през учебната 2008/2009 г. (Източник: НСИ).....	153
Фигура 139	Разпределение на самостоятелни колежи по статистически райони през учебната 2008/2009 г.	153
Фигура 140	Съотношение между дела на студентите и общия брой младежи във възраст 20-24 г. по райони на страната за 2008/2009 г. (Източник: НСИ).....	155
Таблица 10	Относителен дял на студентите в общия брой младежи във възраст 20-24 г. по райони на страната за 2008/2009 г.....	155
Фигура 141	Разпределение на студентите на висшите училища по статистически райони през учебната 2008/2009 г (брой студенти) (Източник: НСИ).....	156
Фигура 142	Разпределение на студентите на коледите по статистически райони през учебната 2008/2009 г (брой студенти) Източник: НСИ.....	157
Фигура 143	Разпределение на завършилите висши училища по статистически райони през учебната 2008/2009 г (брой студенти) Източник: НСИ.....	157
Фигура 144	Разпределение на завършилите колежи по статистически райони през учебната 2008/2009 г (брой студенти) Източник: НСИ.....	158
Фигура 145	Категория Ръководни служители по райони на страната за 2008/2009 г. Източник: НОИ.....	160
Фигура 146	Категория Ръководни служители по области на страната за 2008/2009 г. Източник: НОИ.....	161
Фигура 147	Категория Представители на държавната власт по региони на страната за 2008/2009 г.	161
Фигура 148	Категория 1.2. Ръководни служители в стопанската администрация по регионите на страната	162
Фигура 149	категория 1.3. Ръководители на малки предприятия по регионите на страната	162
Фигура 150	категория 2. Аналитични специалисти за 2008г. и 2009г. по регионите на страната	163
Фигура 151	Категория „Аналитични специалисти“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г.....	164
Фигура 152	категория 3. Приложни специалисти по регионите на страната. Източник: НОИ	165
Фигура 153	Категория. „Приложни специалисти“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г.....	166
Фигура 154	категория 4. Помощен персонал по регионите на страната. Източник: НОИ..	167
Фигура 155	Категория „Помощен персонал“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г. Източник: НОИ.....	168
Фигура 156	категория 5. Персонал, зает с услуги за населението и охрана по регионите на страната	169

Фигура 157 Категория „Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г.	169
Фигура 158 категория 6. Персонал, зает в търговията по регионите на страната. Източник: НОИ	170
Фигура 159 Категория „Персонал, зает с търговия“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г. Източник: НОИ	171
Фигура 160 категория 7. Квалифицирани производствени работници по регионите на страната. Източник: НОИ.....	171
Фигура 161 Графика 7: Разпределение по НКПД 7. „Квалифицирани производствени работници“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г. Източник: НОИ	172
Фигура 162 категория 8. Оператори на машини, съоръжения и транспортни средства по регионите.....	173
Фигура 163 Разпределение по НКПД 8. „Оператори на машини, съоръжения и транспортни средства“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г. Източник: НОИ	174
Фигура 164 категория 9. Нискоквалифицирани работници по регионите на страната. Източник: НОИ.....	175
Фигура 165 Разпределение по НКПД 9. „Нискоквалифицирани работници“ по областите на страната за 2008 г. и 2009 г. Източник: НОИ.....	175
Фигура 166 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности (абсолютен брой) за 2008/2009г. Източник: НОИ.....	176
Фигура 167 Изменение на осигурените лица по икономически дейности 2009/2008г. Източник: НОИ.....	177
Фигура 168 Категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ по икономически дейности в област София-град. Източник: НОИ	177
Фигура 169 Категория „Аналитични специалисти“ по икономически дейности в област София-град. Източник: НОИ	178
Фигура 170 Категория „Техници и други приложни специалисти“ по икономически дейности в област София град. Източник: НОИ	178
Фигура 171 Категория „административен персонал“ по икономически дейности в област София-град. Източник: НОИ	179
Фигура 172 Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии“ по икономически дейности в област София град. Източник: НОИ	179
Фигура 173 Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа“ по икономически дейности в област София град. Източник: НОИ.....	180
Фигура 174 Категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация“ по икономически дейности в област София град. Източник: НОИ.....	180
Фигура 175 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности (абсолютен брой) Източник: НОИ	181
Фигура 176 Изменение на осигурените лица по икономически дейности в област Пловдив 2009/2008г. Източник: НОИ.....	181
Фигура 177 Категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители“ по икономически дейности в област Пловдив. Източник: НОИ	182
Фигура 178 Категория „Аналитични специалисти“ по икономически дейности в област Пловдив. Източник: НОИ.....	182
Фигура 179Категория „Техници и други приложни специалисти“ по икономически дейности в област Пловдив. Източник: НОИ.....	183

Фигура 180 Категория „Административен персонал” по икономически дейности в област Пловдив.	183
Фигура 181 Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” по икономически дейности в област Пловдив. Източник: НОИ	184
Фигура 182 Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” по икономически дейности в област Пловдив. Източник: НОИ	184
Фигура 183 Категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по икономически дейности в област Пловдив. Източник: НОИ	185
Фигура 184 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности (абсолютен брой) за 2008/2009 г. Източник: НОИ.....	185
Фигура 185 Изменение на осигурените лица по икономически дейности в област Варна 2009/2008г. Източник: НОИ.....	186
Фигура 186 Категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ.....	187
Фигура 187 Категория „Аналитични специалисти” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ	187
Фигура 188 Категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ.....	188
Фигура 189 Категория „административен персонал” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ	188
Фигура 190 Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ	189
Фигура 191 Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ.....	189
Фигура 192 Категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по икономически дейности в област Варна. Източник: НОИ.....	189
Фигура 193 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности (абсолютен брой) за 2008/2009 г. Източник: НОИ.....	190
Фигура 194 Изменение на осигурените лица по икономически дейности в област Бургас 2009/2008г. Източник: НОИ.....	191
Фигура 195 Категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ	191
Фигура 196 Категория „Аналитични специалисти” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ.....	192
Фигура 197 Категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ.....	192
Фигура 198 Категория „административен персонал” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ.....	193
Фигура 199 Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ	193
Фигура 200 Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ	193
Фигура 201 Категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по икономически дейности в област Бургас. Източник: НОИ	194
Фигура 202 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности (абсолютен брой) за 2008/2009 г. Източник: НОИ.....	195

Фигура 203	Изменение на осигурените лица по икономически дейности в област Стара Загора 2009/2008г. Източник: НОИ	195
Фигура 204	Категория „Президент, законодатели, висши служители и ръководители” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ	196
Фигура 205	Категория „Аналитични специалисти” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ	196
Фигура 206	Категория „Техници и други приложни специалисти” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ	197
Фигура 207	Категория „административен персонал” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ	197
Фигура 208	Категория „Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ	198
Фигура 209	Категория „Оператори на машини и съоръжения и работници по монтажа” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ	198
Фигура 210	Категория „Професии, неизискващи специализирана квалификация” по икономически дейности в област Стара Загора. Източник: НОИ	199
Фигура 214	Относителен дял на заетите лица с основно, начално и по-ниско образование.	201
Фигура 215	Относителен дял на заетите лица със средно образование. Източник: ЕВРОСТАТ	202
Фигура 216	Относителен дял на заетите лица с висше образование. Източник: ЕВРОСТАТ	203
Фигура 217	Ученици и студенти (ISCED равнища 1-6) Източник: ЕВРОСТАТ	204
Фигура 218	Ученици и студенти (ISCED 1-6) на възраст 5-29 години като % от съответното население на възраст 5-29 години. Източник: ЕВРОСТАТ	206
Фигура 219	Ученици и студенти (ISCED 1-6) на възраст 15-24 години като % от съответното население на възраст 15-24 години. Източник: ЕВРОСТАТ	207
Фигура 220	18-годишните в образователната система (коефициенти на участие, всички равнища) Източник: ЕВРОСТАТ	208
Фигура 221	Ранно напускащи училище - % от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращи се в по-нататъшно образование или обучение. Източник: ЕВРОСТАТ	209
Фигура 224	Учене през целия живот (участие на възрастни в образование и обучение) - % от населението на възраст 25-64 години, участващо в образование и обучение през четирите седмици преди изследването. Източник: ЕВРОСТАТ	210
Фигура 227	Относителен дял на населението на 25-64 години с основно, начално и по-ниско образование (ISCED 0-2) Източник: ЕВРОСТАТ	211
Фигура 230	Относителен дял на населението на 25-64 години със средно образование (ISCED 3-4) Източник: ЕВРОСТАТ	212
Фигура 233	Относителен дял на населението на 25-64 години с висше образование (ISCED 5-6) Източник: ЕВРОСТАТ	212
Фигура 236	Относителен дял на населението на 15-74 години с висше образование (ISCED 5-6) Източник: ЕВРОСТАТ	213
Фигура 239	Коефициенти на участие във формално или неформално образование и обучение по трудов статус (2007 г.) Източник: ЕВРОСТАТ	214

Фигура 242	Публични разходи за образование като % от БВП, общо за всички образователни равнища. Източник: ЕВРОСТАТ.....	215
Фигура 247	Годишен разход за образование спрямо БВП на човек от населението; Годишен разход за образование на ученик/студент спрямо БВП на човек от населението в ЕС и България, за всички образователни равнища, на основата на целодневни еквиваленти Източник: ЕВРОСТАТ	217
Фигура 249	Годишен разход за образование на ученик/студент; Годишен разход за образование на ученик/студент в ППС в евро в ЕС и България, за всички образователни равнища, на основата на целодневни еквиваленти. Източник: ЕВРОСТАТ	217
Фигура 251	Финансова помощ за ученици и студенти като % от общите публични разходи за образование в ЕС и България, за всички образователни равнища. Източник: ЕВРОСТАТ	218
Фигура 252	Структура на новоприетите студенти в страните-членки на ЕС. Източник: ЕВРОСТАТ	219
Фигура 255	Студенти на ISCED равнище 5-6. Източник: ЕВРОСТАТ	221
Фигура 256	Абсолютен брой на студентите в степените на висшето образование (бакалавър, магистър и доктор), осреднени стойности за периода. Източник: ЕВРОСТАТ	222
Фигура 257	Съотношение между жени и мъже във висшето образование (осреднени стойности за периода 2004-2007 г.). Източник: ЮНЕСКО.....	222
Фигура 258	Студенти (ISCED 5-6), обучаващи се в друга страна-членка на ЕС - като % от всички студенти. Източник: ЕВРОСТАТ.....	223
Фигура 259	Приток на студенти (ISCED 5-6) от страни-членки на ЕС, ЕИП и страни-кандидатки за членство в Общността - като % от всички студенти в страната. Източник: ЕВРОСТАТ	224
Фигура 266	Студенти на ISCED равнище 5. Източник: ЕВРОСТАТ.....	225
Фигура 268	Студенти в степен бакалавър и магистър като дял от общия брой учащи (осреднени стойности за периода 2005-2007 г.) Източник: ЕВРОСТАТ	226
Фигура 269	Студенти на ISCED равнище 6. Източник: ЕВРОСТАТ.....	226
Фигура 270	Студенти на ISCED равнище 6 като % от всички ученици и студенти. Източник: ЕВРОСТАТ	227
Фигура 271	Студенти в степен доктор като дял от общия брой учащи (осреднени стойности за периода 2005-2007 г.) Източник: ЕВРОСТАТ	227
Фигура 299	Несъответствие между образование (ISCED 5-6) и изисквания на работното място за лицата на възраст 25-34 години по тесни области на образованието в ЕС и България (2003 - 2007 г.) - %. Източник: ЕВРОСТАТ.....	233
Фигура 300	Коефициенти на безработица сред лицата на възраст 20-34 години по степени на завършено образование (2003-2007 г.) Източник: ЕВРОСТАТ	234
Фигура 301	Коефициенти на безработица сред лицата на възраст 20-34 години по години след завършване на висше образование (2003-2007 г.) Източник: ЕВРОСТАТ	234
Приложение 1	Нетен коефициент на записване на населението в образователната система	260
Приложение 2	Структура на причините за напускане на училище	260
Приложение 3	Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи	260
Приложение 4	Структура на придобилите степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи	260

Приложение 5 Ученици в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по тесни области на образованието	260
Приложение 6 Ученици в програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието	260
Приложение 7 Участие във формално образование и обучение или неформално обучение през 2007 г,	260
Приложение 8 Участие в някакъв вид самостоятелно обучение през 2007 г,	260
Приложение 9 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности към 31,12,2008г,.....	260
Приложение 10 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности към 31,12,2009г,.....	260
Приложение 11 Разпределение на осигурените лица по области на България	260
Приложение 12 Структура на професионалните училища по области и градове на страната за 2008/2009 г.....	260
Приложение 13 Разпределение на учащите, новоприетите и завършилите професионалните училища в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по статистически райони през учебната 2008/2009 г,.....	260
Приложение 14 18-годишните в образователната система (%)	260
Приложение 15 Ранно напускащи училище - % от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращи се в по-нататъшно образование или обучение (мъже)	260
Приложение 16 Ранно напускащи училище - % от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращи се в по-нататъшно образование или обучение (жени).....	260
Приложение 17 Учене през целия живот (участие на възрастни в образование и обучение) - % от населението на възраст 25-64 години, участващо в образование и обучение през четирите седмици преди изследването (мъже)	260
Приложение 18 Учене през целия живот (участие на възрастни в образование и обучение) - % от населението на възраст 25-64 години, участващо в образование и обучение през четирите седмици преди изследването (жени).....	260
Приложение 19 Относителен дял на населението на 25-64 години с основно, начално и по-ниско образование (ISCED 0-2)	260
Приложение 20 Относителен дял на населението на 25-64 години със средно образование (ISCED 3-4)	260
Приложение 21 Относителен дял на населението на 25-64 години с висше образование (ISCED 5-6)	260
Приложение 22 Относителен дял на населението на 15-74 години с висше образование (ISCED 5-6)	260
Приложение 23 Коефициенти на участие във формално образование	260
Приложение 24 Публични разходи за образование по образователни степени	260
Приложение 25 Годишен разход за образование спрямо БВП на човек от населението ..	260
Приложение 26 Финансова помощ за ученици и студенти като % от общите публични разходи	260
Приложение 27 Публични разходи за образование като % от БВП	260

Приложение 28 Годишен разход за образование на ученик/студент; Годишен разход за образование на ученик/студент в ППС в евро, за всички образователни равнища, на основата на целодневни еквиваленти.....	260
Приложение 29 Финансова помощ за ученици и студенти като % от общите публични разходи за образование, за всички образователни равнища	260
Приложение 30 Структура на новоприетите студенти (%).....	260
Приложение 31 Процент на продължилите в степените на висшето образование след завършено средно образование (% от всички завършващи)	260
Приложение 32 Завършили бакалавър и магистър - общо, мъже и жени	260
Приложение 33 Завършили доктуратура - общо, мъже и жени.....	260
Приложение 34 Студенти по професионални направления.....	260
Приложение 35 Завършили висше образование по професионални направления.....	260
Приложение 36 Относителен дял на категориите персонал.....	260
Приложение 37 Несъответствие между образование и изисквания на работното място..	260

Приложения

- Приложение 1 Нетен коефициент на записване на населението в образователната система
- Приложение 2 Структура на причините за напускане на училище
- Приложение 3 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи
- Приложение 4 Структура на придобилите степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи
- Приложение 5 Ученици в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по тесни области на образованието
- Приложение 6 Ученици в програми след средно образование за придобиване на IV степен професионална квалификация по тесни области на образованието
- Приложение 7 Участие във формално образование и обучение или неформално обучение през 2007 г,
- Приложение 8 Участие в някакъв вид самостоятелно обучение през 2007 г,
- Приложение 9 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности към 31,12,2008г,
- Приложение 10 Разпределение на осигурените лица по икономически дейности към 31,12,2009г,
- Приложение 11 Разпределение на осигурените лица по области на България
- Приложение 12 Структура на професионалните училища по области и градове на страната за 2008/2009 г.
- Приложение 13 Разпределение на учащите, новоприетите и завършилите професионалните училища в програми за придобиване на III степен професионална квалификация по статистически райони през учебната 2008/2009 г,
- Приложение 14 18-годишните в образователната система (%)
- Приложение 15 Ранно напускащи училище - % от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращи се в по-нататъшно образование или обучение (мъже)
- Приложение 16 Ранно напускащи училище - % от населението на възраст 18-24 години с по-ниско от средно образование и ненамиращи се в по-нататъшно образование или обучение (жени)
- Приложение 17 Учене през целия живот (участие на възрастни в образование и обучение) - % от населението на възраст 25-64 години, участващо в образование и обучение през четирите седмици преди изследването (мъже)
- Приложение 18 Учене през целия живот (участие на възрастни в образование и обучение) - % от населението на възраст 25-64 години, участващо в образование и обучение през четирите седмици преди изследването (жени)
- Приложение 19 Относителен дял на населението на 25-64 години с основно, начално и по-ниско образование (ISCED 0-2)
- Приложение 20 Относителен дял на населението на 25-64 години със средно образование (ISCED 3-4)
- Приложение 21 Относителен дял на населението на 25-64 години с висше образование (ISCED 5-6)
- Приложение 22 Относителен дял на населението на 15-74 години с висше образование (ISCED 5-6)
- Приложение 23 Коефициенти на участие във формално образование
- Приложение 24 Публични разходи за образование по образователни степени
- Приложение 25 Годишен разход за образование спрямо БВП на човек от населението
- Приложение 26 Финансова помощ за ученици и студенти като % от общите публични разходи
- Приложение 27 Публични разходи за образование като % от БВП
- Приложение 28 Годишен разход за образование на ученик/студент; Годишен разход за образование на ученик/студент в ППС в евро, за всички образователни равнища, на основата на целодневни еквиваленти
- Приложение 29 Финансова помощ за ученици и студенти като % от общите публични разходи за образование, за всички образователни равнища
- Приложение 30 Структура на новоприетите студенти (%)
- Приложение 31 Процент на продължилите в степените на висшето образование след завършено средно образование (% от всички завършващи)
- Приложение 32 Завършили бакалавър и магистър - общо, мъже и жени
- Приложение 33 Завършили доктуратура - общо, мъже и жени
- Приложение 34 Студенти по професионални направления
- Приложение 35 Завършили висше образование по професионални направления
- Приложение 36 Относителен дял на категориите персонал
- Приложение 37 Несъответствие между образование и изисквания на работното място